

POLITIET
OSLO POLITIDISTRIKT

TRENDER I KRIMINALITET 2018-2021

Digitale og globale utfordringer

Marianne Sætre, Christina Hofseth, Bjørnar L. Kjenn
Stab for virksomhetsstyring, Oslo politidistrikt 2018

ISBN: 978-82-8228-031-0

(15.mai 2018: Mindre korrigeringer av tidligere publisering.)

Forord

For å styrke grunnlag for strategiske beslutninger har Oslo politidistrikt helt siden årtusenskiftet produsert trendrapporter. Komplekse beslutninger krever mye av ledere og forutsetter en god helhetsforståelse av både samtidens og framtidens kriminalitet. Dagens urolige politiske, økonomiske og teknologiske situasjon gjør Trendrapporten til et sentralt dokument.

Årets rapport har vært laget i en situasjon med ny organisasjonsstruktur og straffelov, nye statistikkenheter og politidistriktsgrenser (inkludert Asker og Bærum). Den største utfordringen for analytikerne har likevel vært de raske teknologiske og ideologiske forandringene i samfunnet. De gjør prediksjoner om morgendagens kriminalitet vanskelig. I årets analyse synliggjør de særlig hvordan politiblikket framover må fange opp de mange digitale lovbrudd som folk utsettes for i dag. Rapporten peker på faren for "*pop-up trender*" i kriminalitet, særlig blant unge, som gjør at nye trekk spres raskt, uoversiktlig og kommer uforutsett. Videre påpekes risikoen for "*normalisering av det ekstreme*" på sosiale medier, som kan inspirere til vold, uro og sosial konflikter framover.

Oslo politidistrikt, april 2018

Sveinung Sponheim
Visepolitimester

1 Sammendrag

Tendrapporten for 2018-2021 er laget primært som et styringsgrunnlag for politidistriktets øverste ledelse. Den gir en samlet framstilling av kriminaliteten i politidistriktet i dag og forventet utvikling framover. Rapporten følger opp sentrale trender i forrige tendrapport (2015).

Kunnskap om utvikling i lovbruddsatferd og i kriminelle miljøer er beriket med data om bredere strukturelle (inklusive økonomiske og teknologiske) og kulturelle trender i samfunnet. På denne måten belyses bevegelser i kriminaliteten fra flere hold, både i kriminelle handlinger, i "root causes" og i normer/kultur som påvirker folks handlinger.

Kildene er politiets ansatte og ulike politiregistre. Informasjonen herfra er sammenholdt med forskning og fagkunnskap fra andre hold. Rapporten viser utviklingstrekk for kriminaliteten i stort, for enkeltvis lovbrudd, samt sammenfattende trender "på tvers".

Gjennomgående trekk

Sammenfattende analyse på tvers av materialet peker på at deling av budskap i digitale nettverk blir en viktig kilde til plutselige og spredte kriminalitetstrender framover, her kalt "*pop-up kriminalitet*". Påvirkningen skjer i uoversiktlige virus-formasjoner. Sosiale medier påvirker videre samhandlingsnormer, og kan lede nye grupper til handlinger som representerer lovbrudd og uorden i det fysiske livet.

Falsk nedgangen i kriminalitet?

Den politianmeldte kriminaliteten i Oslo politidistrikt har sunket dramatisk siden slutten av 1990-tallet. De siste fem årene er nedgangen på over 30 prosent. Liknende trend finnes i mange land. Nedgangen gjelder primært vinningslovbrudd, og er trolig knyttet til digitalisering av økonomiske verdier, betalingsmåter og sikringstiltak. Nedgangen gjelder primært for tradisjonelle, "analoge" deler av kriminaliteten. De digitale anmeldes i mindre grad. Tolket som uttrykk for faktisk kriminalitet, viser anmeldelsesstatistikken en positiv utvikling, men dette er trolig en misvisende fortolkning. Den faktiske samlede utviklingen er ukjent. Dette er i seg selv en alvorlig utfordring for styring av politiet framover.

Mer vold, aggresjon og ekstremisme

En bekymringsfull utvikling gjelder vekst i anmeldte voldslovbrudd, herunder fysisk vold og ulike typer av trusler, tvang og personangrep. Trenden er internasjonal. Vold framstår i ny form på sosiale medier, som ulike typer personangrep og "karakterdrap", som ikke nødvendigvis er rettstridig ennå. Trusselen for angrep fungerer sosialt kontrollerende, og begrenser personlig frihet og ytringsfrihet. Digital sosial kontroll fungerer også internt i kriminelle ungdomsnettverk, kombinert med voldsromantisert ideologi formidlet på sosiale medier. Økningen i vold er trolig forbundet med flere faktorer, blant annet spredning av aggressive budskap og hets på sosiale medier, samt strukturelle faktorer som sosial ulikhet, marginalisering og avmaktfølelsen knyttet til teknologisk omstrukturering. Økt aktivitet i høyreekstreme miljøer er bekymringsfullt. Det er fare for digital påvirkning og pop-up former for vold, også hatkriminalitet og ekstremistisk vold.

Mer ungdomskriminalitet og flyktige kriminelle nettverk

Det er framvekst av flere flyktige nettverk blant ungdom på østkanten som begår ulike typer kriminalitet, både ran, vold og narkotikahandel. Selv om kriminaliteten blant barn og unge har sunket

over flere år, og majoriteten av unge i Oslo politidistrikt er lovlidige og engasjerte samfunnsdeltaker, er det "amper stemning" i flere miljøer. Trolig er faktorene som påvirker situasjonen i stor grad de samme som ved framvekst av liknende nettverk tidligere. Dog gir digital kommunikasjon og spredning av provokasjoner innad og mellom miljøer, grunnlag for flere konflikter med rask eskalering, og for skifter i lojalitetsbånd. Faren for pop-up kriminalitet er betydelig, og kriminaliteten som begås er i mange tilfeller grov. Utviklingen regnes som faresignal for fremtidig kriminalitet og sosial marginalisering.

Seksuallovbrudd – nye digitale former, men usikker feed-back

For seksuallovbrudd skaper digitalisering en brå og dramatisk økning i anmeldelser, samtidig som det er usikkert om det i utgangspunktet blir flere ofre og gjerningspersoner. Det handler primært om masse-spredningen av overgrepsmateriale i digitale nettverk. Spredningen kan ha feed-back effekt ved å stimulere til antallet faktiske overgrep, men påvirkningsmekanismene er usikre. Profilen på gjerningsperson og offer kan i såfall endres av digitaliseringen. Faren for pop-up kriminalitet er til stede. Det er forventet vekst i anmeldelser som gjelder seksuell trakassering og overgrep i minoritetsmiljøer som følge av liberaliseringstrender og opprør mot sosial kontroll.

Digitalisering og vekst i økonomisk motivert kriminalitet

En konsekvens av digitalisering av elektroniske sikrings- og overvåkningssystemer for verdigjenstander er at "mengdekriminalitet" profesjonaliseres, med økt fare for utro tjener og korrupsjon. Dessuten skaper det en vekst i bedrageri og ID-tyveri, som gjenspeiles i økning i anmeldelser. Reell økning er trolig langt større enn anmeldt, fordi bedrifter og privatpersoner ofte velger å løse disse digitale formene for økonomisk kriminalitet på annen måte enn ved bruk av rettsinstitusjoner. Dette kan tolkes som uttrykk for at rettsvesen og politiet bare delvis er på banen i utviklingen av den digitale økonomien, der store endringer med automatisering, delingsøkonomi, kryptert valuta, mm, er forventet.

Perspektiver på kriminaliteten

Rapporten belyser og drøfter med et pragmatisk utgangspunkt, flere perspektiver på kriminalitet som har vært sentrale i den offentlige debatten de senere år. Særlig gjelder dette forestillinger om utenlandske lovbrutere, utsatte områder og sosial kontroll. Rapporten etterlyser perspektiver som knytter kriminalitetstrender mer til globalisering og informasjonsteknologisk utvikling.

Gjerningspersoner: Det er viktig med et nyansert og fleksibelt bilde av gjerningspersoner framover. Globale migrasjonstrender, teknologisk innovasjon i arbeidslivet og nye digitale former for sosialt og økonomisk liv vil trolig forandre profilen både på gruppen av marginaliserte personer i samfunnet og kjennetegn ved lovbrutere generelt. Forestillinger som knytter kriminalitetsrisiko spesielt til utlendinger og innvandrere, er egnet til å styre politiets oppmerksomhet vekk fra flere av de sentrale endringene i kriminaliteten. Dette kan svekke evnen til en bred kriminalitetsbekjempelse som favner lovbrudd og krenkelser både i de fysiske og digitale relasjonene.

Geografiske områder: Mange har fryktet "svenske tilstander" på Oslos østkant. Anmeldelsene i Oslo politidistrikt antyder to mulige mikro-områder med høy kriminalitetskonsentrasjon. Disse er ikke typiske boligområder, og gjerningspersoner er ofte bosatt andre steder. Problemer på Oslos østkant er likevel utfordrende og ligner situasjonen politidistriktet har opplevd tidligere. Situasjonen kan best forstås på sine egne premisser. Dog kan både norske, svenske og andre lands problemer i

storbyområder påvirkes på lignende vis av de konflikter og sosiale kontroll som kommer med digital kommunikasjon. Ikke minst gjelder dette de provokasjoner som formidles som rykter, bilder og film i nettverk av ungdommer, og som raskt kan få konflikter til å eskalere. Påstander om "svenske tilstander" kan for noen oppleves som provokasjon.

Sosial kontroll: I den offentlige debatten har temaet sosial kontroll vært reist av minoritetsgrupper og innvandrings skeptikere. Det kan forventes flere anmeldelser av tvang og vold begått av foreldre og slektninger som del av sosial kontroll i bestemte innvandringsgrupper. Kultur er viktig bakgrunn, og kulturforståelse er relevant. En annen type sosial kontroll har spredt seg med sosiale medier, i form av digitale personangrep, provokasjoner og "karakterdrap". Disse fungerer som effektive hersketeknikker overfor enkeltpersoner og grupper, også innad i - og mellom - kriminelle miljøer. Voksende digitale begrensninger av frihet rammer også offentlige ansatte. De blir et betydelig demokratisk problem når de hindrer handlings- og ytringsfrihet for grupper som sjelden uttrykker seg i offentligheten.

Innhold

1	Sammendrag	3
2	Innledning.....	7
3	Analyserammen.....	9
4	Metode	11
5	Oslo Politidistrikt	15
6	Kriminalitetsutvikling i store trekk	18
7	Voldskriminalitet	36
8	Menneskehandel.....	48
9	Seksuallovbrudd	55
10	Vinningskriminalitet	67
11	Økonomisk kriminalitet	74
12	Narkotikakriminalitet	83
13	Hatkriminalitet	89
14	Voldelig ekstremisme	94
15	Kriminelle nettverk.....	104
16	IKT-kriminalitet.....	110
17	Barne- og ungdomskriminalitet	115
18	Sammenfattende analyse.....	127
19	English summary	138
20	Vedlegg.....	140

INNLEDNING

2 Innledning

2.1 Årets trendrapport

Kriminalitet er et sentralt tema i kulturens fortellinger om samtiden, også om livet i Oslo politidistrikt. Det løfter fram moralske forestillinger i samfunnet, om orden mot uorden, det gode mot det onde. Både politiske aktører, opinionsdannere og medier er med på å forme slike moralske forestillinger.¹ Den såkalte "verdikrigen" på sosiale medier berører også kriminalitet.²

Politiets strategier bygger på kunnskap, ikke myter, selv om rådende forestillinger også virker inn på politiets tilnærming til problemer. Trendrapporten for Oslo politidistrikt er et middel til kunnskapsbasert ledelse ved å gi en nøktern og samlet framstilling av kriminaliteten slik den framstår nå, og utfordringer man kan forvente framover. Den representerer en type strategisk analyse som forbinder såkalt "omverdensanalyse" med "trusselvurdering".³

2.2 Målgrupper

Trendrapportens primære målgruppe er politidistriktets toppledelse. Analysen kan brukes som instrument i styringsdialogen oppover i justissektoren og nedover i egen organisasjon. Dette er sammensatte beslutningsfora der ulike hensyn spiller inn; kortsiktige og langsiktige, økonomiske, politiske og faglige. Rapporten gir et helhetlig kriminalitetsbilde som slike beslutninger krever.⁴

Erfaringsmessig er trendrapportene fra Oslo politidistrikt et innspill også til overordnede politiske og politifaglige myndigheter. Politidistriktet utgjør et storbyområde og knutepunkt for nasjonale og internasjonale trender. Analysene har derfor ofte bredere gyldighet.

Tillitsforholdet mellom innbyggere og politi bygger på samarbeid og åpenhet begge veier. Politiets trendrapport skrives for åpen publisering, som et verktøy for dialog, forhandling og samarbeid mellom lokale aktører. Den retter seg også til medier, forskere, andre politianalytikere og samarbeidspartnere samt tilgrensende fag- og forskningsmiljøer i inn- og utland. Videre representerer den et innspill til internasjonal fagutvikling av etterretning og analyse.⁵

2.3 Formål

2.3.1 Strategisk beslutningsstøtte – mer robust

Trendrapporten skal særlig styrke evnene til langsiktig lokalt samarbeid om forebygging mot kriminalitet. Å identifisere problemer tidlig kan forhindre og begrense utvikling av konflikter og negative hendelser, som på et senere stadium kan kreve skarpe metoder og utstrakt bruk av makt.⁶ Enda viktigere; gode betingelser for samarbeid med lokale aktører gjør politidistriktet mer robust. Felles bevissthet om kollektive mål er avgjørende for en differensiert innsatsstruktur med flere etater involvert, når uventede og uforberedte hendelser likevel iblant oppstår.⁷

2.3.2 Demokratiserende verktøy

En åpen rapport betyr at kriminalitetsutfordringene som identifiseres her, kan drøftes i et demokratisk offentlig ordskifte. Analysen gir et felles utgangspunkt for pragmatisk forhandling om samarbeid, ansvar og ressursfordelinger med andre samfunnsaktører.

Erfaringene fra politiets praksisfelt løftes inn i analysen gjennom en bottom-up prosess, hvor de ses i sammenheng med kunnskap fra annet hold. Åpne kilder er benyttet der disse beriker politiets egne data. Nye fortolkningsrammer kan da oppstå og belyse praksisfeltet og politirollen på nye måter.⁸ Sammenkoblingen av ulike datakilder og perspektiver bidrar til å balansere feilkilden som preger erfaringskunnskap, også den virkelighet "politiblikket" fanger opp. Trendrapporten kan dermed være et virkemiddel til selvrefleksjon for politiansatte i en hendelsesstyrt hverdag.

2.3.3 Grunnlag for etiske vurderinger

Utvalget av temaer i den foreliggende analysen er styrt av rettsinstitusjonens gjeldende problembeskrivelser og lovbruddskategorier. Disse har likevel ikke dannet noen predefinert vurderinger av alvorlighetsgrad ved ulike utfordringer. Hva som framstår som mest alvorlig i morgendagens samfunn, må stå åpent og være noe av det analysen skal belyse.

Vurdering av alvor handler til sist om normative verdivalg angående prioritert beskyttelse av personer, steder og objekter. Slike etiske og politiske vurderinger tilhører lederfora og krever helhetsforståelse. De kan ikke reduseres til vurderinger mellom enkeltaktørers kapasitet og intensjon. Trendrapportens analyse kan danne en plattform for ledelsens etiske diskusjoner og strategiske beslutninger.

2.3.4 Unngå overdimensjonering

Risikosamfunnet preges av verstefallstenkning og produserer lett frykt og stigmatiserende fiendebilder, iblant også moralsk panikk.⁹ Trusselvurderinger kan spille opp til dette. Når verst tenkelige utfall blir stående som et sannsynlig scenario for fremtiden, kan politiets ledere vanskelig gjøre annet enn å ruste seg til dette. Rask oppskalering av politiinnsats og maktbruk kan bli resultatet.

Trendrapporten forsøker å gi et balansert helhetsbilde, som kan forhindre overdimensjonering av fare og normalisering av metoder tilpasset det ekstreme. Intensjonen med den brede analysen av fenomener er å åpne rommet for valg av ulike forebyggende strategier og metoder, før den hendelsesstyrte beredskapen og de reaktive metodene er nødvendig.

2.4 Gyldighet

Dagens rapport gjelder for perioden 2018 til 2021, og bygger videre på trendrapporten for perioden 2016-2017.¹⁰ Analysen er spisset inn mot dagens Oslo politidistrikt; kommunene Oslo, Asker og Bærum. Samtidig gjelder trendene ofte for et større område og lengre tidsrom, særlig når de omhandler kriminalitet i digital form.

3 Analyserammen

3.1 Definisjon og analysemodell

Trendrapporten er ikke begrenset til prediksjon basert på statistikk over historiske forhold, som i dag kan være lite retningsgivende framover. Fokus er på *utvikling* og *endring* i kriminalitet i bred forstand, i form av *nye trender* og *brudd/forandring*.

Utgangspunkt for analysen er kriminalitet definert som et relasjonelt forhold: Lovbrudd er handlinger som bryter med etablert orden for samhandling og utveksling av samfunnets ressurser. Handlingene er kulturelt sett vurdert som normativt uønsket og sanksjonert rettslig med straff. Med en slik definisjon kan endringer i kriminalitetsbildet gjelde både:

- *Handlingene og aktørene* som truer og bryter med utvekslingsordenen.
- *De kulturelle og normative vurderingene* av handlinger og aktører.
- *Samhandlings- og utvekslingsordenen* som noen kan gripe inn i på uønsket vis, og som ønskes beskyttet.

Ved å se samtidig på trender i lovbruddshandlinger, kulturelle normer og strukturelle disposisjoner, vurderes trender i observerbare mønstre i gårsdagens kriminalitet, sammen med trender i "rammebetingelser" for handling og i kulturelle, normative verdier. Analysemodellen går dermed et skritt bakenfor, til ulike typer "tilblivelsesprosesser" for nye handlingsmønstre. Forhåpentlig gjør dette "det ukjente" mer kjent.

De tre ulike dimensjonene kalles den *handlingsmessige, kulturelle og strukturelle* dimensjonen ved kriminalitet. Disse er nærmere beskrevet i Vedlegg 1. Både samlet og hver for seg kan disse påvirke og endre framtidig kriminalitet.¹¹ Dette skaper en fleksibel analysestrategi med flere innganger, for å gripe og forstå de samfunnsprosessene som kriminalitetsutviklingen er del av.¹² I forrige trendrapport (2015) forklarte vi de ulike dimensjonene forenklet på følgende måte:

- 1) *Handlingsdimensjon:*
 - Erfarte hendelser og praksis som utfordrer forventet orden.
 - F.eks. å rammes av et knyttneveslag eller bli frastjålet en mobiltelefon.
- 2) *Kulturell dimensjon:*
 - Fenomenforståelsene og fortolkningsskjemaene vi bruker for å gi våre erfaringer og omgivelser mening, inkludert språket og måten vi snakker om ting, mennesker og handlinger på, slik at vi kan vurdere dem og velge hvordan vi vil håndtere dem.¹³
 - F.eks. det å kalle handlinger for "kriminalitet", folk for "gjerningsperson" osv., for å kunne håndtere dem med anmeldelse og straffeforfølgelse.
- 3) *Strukturelle dimensjon:*
 - Mønster i relasjoner mellom folk som posisjonerer dem og gir dem identitet og (av-)makt i forhold til hverandre, sine omgivelser og samfunnets ressurser.
 - F.eks. kjønnsrelasjoner, arbeidslivsrelasjoner og generasjonsrelasjoner.

Sammenlignet med forrige trendrapport (2015) er det denne gangen lagt mer vekt på den kulturelle dimensjonen. Årsaken er "verdikrigen" på sosiale medier og et urolig politisk klima, som kan få betydning for både adferd, normative vurderinger av handlinger og politiets prioriteringer framover.

3.2 Forandringens nye former: Pop-up kriminalitet

For kriminalitetsanalyser har det tradisjonelt vært forutsatt at forandringer i handlinger går gradvis og skjer innen et fysisk avgrensbart rom. Med sosiale medier og den digitale revolusjonen kan mer kaotiske og uoversiktlige utviklings- og innflytelseslinjer oppstå. Digitale møteplasser åpner nye plattformer for kommunikasjon og sosialt liv, nye "fantasi-virkeligheter". Her kan aktører bidra anonymt og i alternative identiteter enn i det fysiske liv. Innspillene og samhandlingen skjer ofte spontant og umiddelbart, uten sensur og modifisering fra den fysiske verdens identiteter og kontroll over impulser. Det er som om undertrykte følelser og impulser fra det fysiske livet har fått en egen arena, og manesjen dette spilles ut i utgjør en voksende del av manges liv.

Fenomenet "*pop-up-kriminalitet*" er identifisert som en del av dette. Det angir et ikke-lineært mønster for spredning av handlinger og holdninger, som ligner "*butterfly-effekter*" og spredning av "*virus*".¹⁴ Påvirknings- og spredningsmekanismene kan variere og må undersøkes konkret. Ideene formidles ofte i fortettet form innen ironi- og humorsjanger, med bilder, kjappe symboler og enkle anerkjennende eller avvisende replikker (memer).

Det finnes ulike typer av individuelle og kollektive filtre og forsterkere for påvirkning fra digitale budskap. Disse kan være alt fra kritiske bevissthet, identitetssøken, gruppepress, sosial kontroll og psykisk helse. Enkelte er bekymret for at mange blir hektet på de digitale identitetene og kommunikasjonslinjene, og hevder det oppstår former for avhengighet.¹⁵

Viktigheten av denne endringen i påvirkning og spredning av kriminelle trender må ikke undervurderes. For å bevisstgjøre behandles mulige pop-up mekanismer for hver av lovbruddsphenomenene som presenteres i denne trendrapporten.

4 Metode

En tredelt analysemodell åpner for en fleksibel måte å gripe og begrepsfeste endringer i kriminalitetsbildet framover. Tilnærmingen hviler dermed ikke alene på prediksjon utfra framskrivninger fra historiske handlingsdata. Dette er essensielt i en samtid preget av omfattende sosiale, politiske og teknologiske endringer. Under slike betingelser reduseres muligheten for å predikere og stille prognoser kun ut fra gårsdagens handlingsmønstre. Stabiliteten i bakgrunnsfaktorene for handling, og lineariteten i utvikling som forutsettes ved prediksjon, er ikke lenger til stede.

Med globalisering og informasjonsteknologisk revolusjon kan påvirkningsmønstre og spredning følge mer kaotiske og uoversiktlige baner enn de lineære.¹⁶ Identifisering av nye faktorer, nye data og nye begreper, blir viktig. Mye av det vi framover vil anse som truende og egnet for rettslig kontroll er ukjent i dag. De er *unknown unknowns* - heller ikke begrepsfestet - fra dagens ståsted. Som en framtidforsker har uttalt det: "*Framskrivninger og prognoser får ikke med seg trender i emning, teknologiske skifter, endringer som kan forventes å inntre langt fram, eller kompleksitet, godt nok.*"¹⁷

Både såkalt "*prediktivt*" og "*aktuarisk*" politiarbeid baseres på å kartlegge folks risiko for å begå lovbrudd, blant annet ved framskrivelser av trender fra gårsdagens kriminalitet, enten dataene hentes fra tradisjonelle statistiske uttrekk eller *big data*.¹⁸ Uansett mangler slike tilnærminger mer helhetlige og komplekse forståelser av betingelsene som påvirker og ligger til grunn for menneskers handlingsvalg og rettsinstitusjonens samfunnsfunksjon. De kan vanskelig forutse eller begrunne hypoteser om noe *radikalt nytt* i befolkningens handlingsmønstre, deres normative vurderinger av handlinger eller i bruken av rettsinstitusjonene. Tvert om er det en risiko for at de kan stenge for innsikt i viktige endringsprosesser og dermed holde politiet fast i gårsdagens problemforståelse, løsningsmetoder og kriterier for målrettet innsats.¹⁹

Noen benytter begrepet "*scenarier*" for å vise til alternative fremtidsbilder. Disse kan være mer sensitive for endringer i bakgrunnsfaktorer, folks handlingsbetingelser og intensjoner. *Fremtidsbilder, innsikt og forestillingsevne (forsight, insight og imagination)* er viktige analytiske redskaper for kompleks scenario-bygging. De gjør det mulig å begrunne og anslå nye sannsynlige "*mulighetsrom*" for aktørers identiteter, relasjoner, og handlingsvalg framover.

I trendrapporten angir dette mulighetsrommet primært den forventede *retningen* i kriminalitetsutviklingen framover. Den kan *ikke konkretisere* hvem som vil komme til å gjøre konkrete handlinger på bestemte tidspunkt og bestemte adresser. Å anslå mulighetsrommet gjør derimot at nye utfordringer kan komme mindre overraskende på. Dette kan gjøre politidistriktet mindre sårbart.

4.1 Metodetriangulering

I forlengelsen av den fleksible analysestrategien bygger trendrapporten på en *fleksibel metodologi og triangulering av flere metoder*. Dette betyr at kriminalitetsbildene som gis i denne rapporten bygger på et bredt spekter av data. På ulike måter belyser disse analysens tre dimensjoner.

Politiets egen foreliggende kunnskap, såkalt *institusjonell kunnskap* fra politiets praksis, er en viktig kilde. Hendelsene som omhandles er da observert med et politiblikk, løftet inn og registrert etter det

juridiske språkets kategorier. Denne kunnskapen er brukt sammen med kunnskap fra andre samfunnsinstitusjoner, som har andre "blikk" og kategoriseringssystemer. I tillegg er det benyttet informasjon fra forskning, medier og andre aktører som observerer, begår eller opplever kriminalitet.

Det brede settet med data behandles med ulike metoder, både kvalitative og kvantitative:

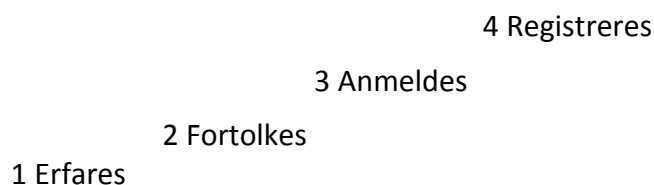
- Deskriptiv statistikk og komparasjoner for å finne regulariteter og mønstre over tid og rom.
- Narrative tilnærminger for å forstå hvordan personer gir hendelser forklaring og betydninger.
- Diskursive analyser av hvordan opinionsledere påvirker populære forklaringer og forståelser av mennesker, normer og kriminalitet.
- Data fra foreliggende interne og eksterne undersøkelser.

4.2 Datakilder til handlingsdimensjonen

Utvikling i handlingsdimensjonen ved kriminalitet er mest belyst med statistiske data fra politiets eget straffesaksregister (Strasak) samt fra andre politiregistre. Trendlinjer i tidsseriedata kan brukes som forenklet uttrykk for utvikling. Den registrerte kriminaliteten speiler imidlertid ikke lovbruddshandlinger direkte. Den påvirkes av den varierende tilbøyeligheten til å fortolke hendelser som lovbrudd, og å velge rettsliggjøring og politianmeldelse som løsningsstrategi.

Flere faktorer påvirker fortolkninger og valget om å anmelde, og dette kan bidra til at kriminalitetsbildet blir skjevt.²⁰ I fortolkningen av trender i kriminalstatikken for Oslo politidistrikt vurderes de andre mulige kildene til påvirkning på veien fra folks erfaringer til registrert anmeldelse. Prosessen kan illustreres med *anmeldelsestrappen* nedenfor. Trendene i kriminalstatistikken kan tilskrives både folks erfaringer med lovbrudd, hvordan de tolker disse erfaringene, hvorvidt de velger å anmelde dem og/eller hvordan politiet registrerer anmeldelsene i sine registre. For hver trend må det vurderes hvilke av disse trinnene som skaper trenden. Til slike vurderinger av hvordan kriminalstatistikken best bør fortolkes, anvendes supplerende statistikk, blant annet leveårsstatistikk og selvrapporteringsstudier av utsatthet for kriminalitet.

Anmeldelsestrapp: Trinn fra erfarte hendelser til innregistrert anmeldelse

Overgangen til ny straffelov i 2015, i kombinasjon med sammenslåing av to politidistrikt (Oslo, Asker og Bærum) i 2017, har medført utfordringer for sammenligninger av anmeldelser over lengre tidsrom. I de trendlinjer som går over flere år som vi presenterer i denne rapporten, har vi valgt å tilpasse data fra tidligere år til det som er rådende kategorier etter ny straffelov i 2015. Sammenligningene over tid favner både Asker, Bærum og Oslo, selv om disse ikke var samme politidistrikt før i 2017. Konsekvensen er at statistikken som brukes her, gir andre tall enn tilsvarende statistikk med andre typer omregning.

I tillegg til kriminalstatistikken er det benyttet eksterne kvantitative studier. Videre er det benyttet kvalitative data fra politiets etterretningsregistre og straffesaksdokumenter, og kvalitative intervjuer av fagspesialister. Der det framkommer påstander om faktiske forhold uten at det oppgis en kilde, er disse hentet fra politiinterne registre og dokumenter, og/eller framkommet i kontakt med våre informanter.

Det er videre foretatt intervjuer med fagspesialister og analytikere ved spesialinnsatser og spesialavdelinger i politidistriktet. Intervjuene har vært ustrukturerte og varierende i form, fra passivt mottak av informasjon, til aktiv deltakelse og dialog. Det er også foretatt feltarbeid med (deltakende) observasjon sammen med politioperative enheter, både på ordinært tjenestesett og ved å følge spesialgrupper. Diskusjoner og kunnskapsutveksling med analytikere fra andre politidistrikt og de øvrige skandinaviske hovedstedene, har vært en viktig bakgrunn for å forstå og fortolke dataene.

4.3 Datakilder til kulturdimensjonen

For å belyse kulturdimensjonen er det blitt foretatt intervjuer av et utvalg av politiinterne fagekspertter, og av eksternt forskere, fagfolk og samfunnsdebattanter. Debatter og artikler i dagspresse og på sosiale medier har vært sentrale kilder til kunnskap om ideologiske endringer i forståelser av trusler og lovbrudd.

Tilnærmingen har vært "grounded" i den forstand at intervjuene og observasjonene ikke har vært konsentrert om bestemte hypoteser eller klare avgrensinger. Målet har vært å fange opp linjene i det som oppleves, omtales og forklares som uorden, trusler og kriminalitet. Slike analyser avdekker noen rådende forestillinger om kriminalitetens aktører, handlinger, årsaker, omfang og spredning.

4.4 Datakilder til strukturdimensjonen

Strukturdimensjonen er dokumentert gjennom nyere norsk og internasjonal samfunnsfaglig litteratur. Dette er fremskaffet gjennom litteratursøk på internett, samt ved å følge sentrale fagdebatter, især innen kriminologi, informasjonsteknologi, samfunnsøkonomi, sosiologi, samfunnsgeografi og politivitenskap. I tillegg er det benyttet statistikk publisert av Statistisk sentralbyrå, Oslopeilet, FN, OECD, Europol, Næringslivets sikkerhetsråd, mm. Globalisering krever at man trekker inn også forskningslitteratur som belyser teknologisk utvikling og storbyområdets rolle i det global økonomiske systemet.

4.5 Begrensninger i datamaterialet

Den store omorganiseringen av politidistriktet våren og sommeren 2017 har medført at datainnsamlingen internt ble forsinket og noe amputert. Dessverre har ikke alle driftsenheter blitt intervjuet, slik som ved datainnsamling til forrige trendrapport. Flere av fagspesialistene har vært ferske i sine funksjoner.

Kriminalstatistikk fra andre land og storbyer brukes for internasjonale sammenlikninger. Dette er sentralt i en globalisert og digitalisert verden hvor Oslo politidistrikt kan ha større likhetstrekk med fjerne områder, enn de nærmeste byene. Slike sammenlikninger over nasjonalgrenser er likevel vanskelig på grunn av ulik strafferett (og inndelinger av kriminalitetstyper) og ulike registreringspraksiser.²¹ Dette kan gi store utslag, som ikke skyldes reelle kriminalitetsforskjeller mellom stedene.²² Når internasjonale sammenlikninger av anmeldelsestall likevel gjøres i rapporten,

er det på et overordnet nivå som viser generelle trender. Levekårsundersøkelser og viktimologiske selvrapporteringsstudier har andre utfordringer.

Tendrapporten har tradisjonelt forutsatt at operative erfaringer kan bestå av taus kunnskap som kan hentes fram og gi ny innsikt i politidistriktets utfordringer. Siden forrige Tendrapport har politiets etterretningsdoktrine blitt implementert i Oslo politidistrikt.²³ Tilsiget av data fra egen organisasjon har blitt påvirket av dette. Det har trolig gitt bedre kvalitet (mht reliabilitet) på informasjonen som samles inn fra egen organisasjon for å gi substans til utvalgte problembeskrivelser, kriminalitetstyper og aktører. Samtidig kan tjenestepersonenes refleksjoner og persepsjon lettere påvirkes av prioriterte informasjonsbehov, der problemer allerede er definert som fenomener.²⁴ Muligens er rommet for operative tjenestepersoners egne fortolkninger av hendelsene blitt mindre og svekket grunnlaget for ny "grounded" problembeskrivelse.²⁵

I kulturanalysen er utfordringen at utvalget av kilder bestemmer hvilke diskurser om kriminalitet, utrygghet, farlige og krenkende personer, handlinger, steder og tider, som fanges opp. Det finnes ingen måte å favne helheten av forestillinger og synspunkter på kriminalitet som utveksles i en kultur. Mange ekkokamre på nettet, med ulike subkulturer og "klaner" ("tribes"), har vi ikke hatt innpass i. Viktige nyanser og vendinger i ordskiftene kan ha falt ut eller manglet i de kildene vi har fulgt.

I fortolkningen av trendene i kulturell forståelse av kriminalitet og trusler, er målet ikke å gi objektive "gjengivelser" eller komme til "riktig svar". Målet er å forstå forestillingene som skapes, formidles og forhandles om når det gjelder hva og hvem som utfordrer samfunnet. Imidlertid vil disse forståelsene iblant forutsette visse empiriske fakta som politidistriktets eller andres data kan belyse. Slike data kan dermed også bidra til å styrke eller svekke hypotesene som inngår i forestillingene, eventuelt moderere eller falsifisere dem. Kulturdataene vil derfor iblant drøftes opp mot handlingsdimensjonens og strukturdimensjonens data.

4.6 Referanselisten

Tendrapportens referanseliste gjenspeiler dens sammensatte målgruppe. Det henvises til nyhetsartikler og populærvitenskapelige oppslag som gir nærmere beskrivelser av aktuelle temaer. Dessuten henvises det til fag- og forskningslitteratur som belyser problemene. Disse viser enten direkte til påstander i teksten, eller forteller mer om grunnlag for tolkninger av data og begrepsfestelser av fenomener. Referansene gir ikke et utfyllende bilde av kunnskapsstatus på temaene som berøres, slik som i smale og avgrensede forskningsartikler. De kan heller brukes som et utgangspunkt for videre "nøsting" og fordypning i det som er foreliggende kunnskap på feltet.

RESULTATER

5 Oslo Politidistrikt

5.1 Areal

Oslo politidistrikt omfatter i dag tre kommuner; Oslo kommune og de vestlige nabokommunene Asker og Bærum. Oslo kommune er organisert i 15 kommunale bydeler, i tillegg til "bydelene" Sentrum og Marka. Kommunen dekker et stort areal, 454 kvadratkilometere, der hele 300 utgjør utmarksområde Marka.

Oslo politidistrikt er inndelt i tre hovedpolitisoner/geografiske driftsenheter; Sentrum, Øst og Vest. Vest inkluderer Oslos vestlige og nordvestlige bydeler, samt kommunene Asker og Bærum, som er blant landets mest velstående kommuner. De fleste beboerne i disse kommunene er organisk knyttet til Oslo som sentrum for arbeid og tjenestetilbud, utdanning, konsum og underholdning.

5.2 Demografi

Per 1. januar 2017 var det 666 757 innbyggere i Oslo. Asker hadde en bosatt befolkning på 60 781, og Bærum 124 008. Oslo politidistrikt omfatter dermed over 850 000 innbyggere. Det sentrale byområdet er under stor utvikling, med utvidelser både i bygningsmasse og infrastruktur. Flere nye bolig- og sentrumsområder er under etablering.

Oslo har vokst raskt også målt i befolkning, hvilket har sammenheng med dens økonomisk sterke posisjon nasjonalt og internasjonalt. Befolkningen er ung, og byen har landets laveste andel av innbyggere over 80 år. Befolkningsveksten har samtidig avtatt og vekstraten er nå på nivå med 2005.²⁶ Litt over 70 % av befolkningsveksten kom som resultat av naturlig tilvekst, resten skyldtes et netto innflyttingsoverskudd.²⁷

Oslo kommune hadde ved inngangen til 2017 en befolkning med 166 400 innvandrere og 52 400 norskfødte med innvandrerforeldre. Til sammen utgjør disse 33 % av hovedstadens folketall.²⁸ Etter en lengre periode med høy innvandring, har antall innvandrere siden 2011 hatt en nedadgående tendens. I 2016 var nettoinnvandringen til Oslo falt til nivået i 2005.²⁹ Nedgangen skyldes blant annet redusert antall nye arbeidsinnvandrere fra Sverige og andre europeiske land, samtidig som flere har reist ut. Nær 108 000 utenlandske statsborgere var ved starten av 2017 bosatt i Oslo, og sto da for 16,2 % av folketallet.

I tillegg til de bofaste, har Osloområdet til enhver tid en rekke midlertidig brukere og gjennomreisende som ikke har fast adresse her. Kriminaliteten og uordenen i Oslo politidistrikt kan ikke forstås uten å ta hensyn til disse. En betydelig andel av lovbruddene som rettesføres i politidistriktet omhandler ikke-bosatte personer, men andelen varierer for ulike lovbruddstyper.

Stor-Oslo dekker et område som omfatter Oslo kommune, hele Akershus fylke og flere kommuner i fylkene Buskerud, Oppland, Vestfold og Østfold.³⁰ Dette er et voksende metropolområde, med drøyt 1,5 millioner innbyggere.³¹ De ikke-bosatte brukerne av byen dreier seg om en sammensatt, mobil og flytende gruppe. Det dreier seg om arbeidspendlere, elever og studenter, konsumenter og brukere av byens underholdningstilbud, handel og tjenestetilbud forøvrig. Fra utlandet kommer i tillegg en

betydelig populasjon av arbeidsmigranter, turister, spesialister, studenter, kurs- og konferansedeltakere, i tillegg til flyktninger og asylsøkere.³²

5.3 Sosioøkonomisk profil

Oslo politidistrikt betegnes som et rikt, men splittet urbant område. Andelen fattige er størst i øst og blant innvandrere, men de økonomiske forskjellene er økende, og øker også blant etnisk norske.³³ I de rike bydelene på vestkanten, hvor andelen innvandrere er lav, var gjennomsnittlig bruttoinntekt 700 000 kroner, mot 350 000 i fattige bydelene på østkanten. Forskjellene har et etnisk preg ved at innvandrerbefolkningen utgjør 16-18 % i rike bydeler, som Nordstrand, Vestre- og Nordre Aker og Ullern, mens den var rundt 50 % i de fattigere bydelene på østkanten, som Stovner, Søndre Nordstrand og Alna.

Sammenslåingen av Asker, Bærum og Oslo kommune til ett politidistrikt i 2017, har bidratt til å forsterke skjevheten i sosioøkonomisk og etnisk sammensetning mellom øst og vest i området Oslo-politiet er satt til å håndterer.³⁴ Både utdanningsnivå og gjennomsnittsinntekten i Asker og Bærum er høy og ligger i toppsjiktet sammenlignet med resten av landet.³⁵

Den senere tid har det vært en nedgang i arbeidsledighet i politidistriktet, men den følger et mønster som kan forsterke de geografiske forskjellene.³⁶ Ved utgangen av juli 2017 var 3,0 % av arbeidsstyrken i Oslo helt arbeidsledige, og dette var en betydelig nedgang fra samme tid i 2016. Nedgangen var størst i de mer velstående bydelene, mens det ikke var noen nedgang i f.eks. Stovner bydel på Østkanten.³⁷ NAV Oslo forventer videre sysselsettingsvekst i Oslo framover.³⁸ Prognoser som tar hensyn til teknologisk automatisering av arbeidslivet over en lengre periode viser et dystre bilde.³⁹

5.4 Global kriminalitetsprofil

Sett i forhold til andre Europeiske byer har Oslo-området inntil nylig vært preget av lite segregering, og dette har trolig bidratt til å gi området en relativt lav kriminalitet, men også noen særegne mønstre i utfordringene.⁴⁰ Kriminalitetsprofilen i Oslo politidistrikt er også preget av at området er et urbant sentrum og knutepunkt mellom illegale trender globalt og kriminelle nettverk utover i Norge. I samspill med lokale faktorer gir dette politidistriktet en særegen *global* kriminalitetsprofil.⁴¹

I nasjonal sammenheng preges utfordringene i Oslo politidistriktet av Oslos rolle som Norges hovedstad. Her ligger flere av de sentrale nasjonale institusjonene, som kongehus, Storting, regjeringsbygg, departementer, børsen samt høyere utdanningscentre, kunst og kulturinstitusjoner og flere av de religiøse sentrene. Som nasjonens administrative finanssenter er Oslo og nabokommunene preget av Norges sterke oljeøkonomi gjennom flere tiår. Dette har ført landet til toppen i levestandard internasjonalt og gjort Oslo til globalt finanssentrum.⁴² Her bor landets øverste økonomiske, politiske og akademiske elite, men også de som eier minst av alle typer kapital. Byen omtales iblant som "ulikhetenes by".⁴³

Kriminalitetsbildet farges av byområdets funksjon som rikt globalt knutepunkt og dets sammensatte sosioøkonomiske karakter. Ikke bare østkantens kriminalitet er resultat av byens stilling i det globale kretsløpet, det gjelder også vestkantens spesielle kriminalitetsprofil. Kriminalitetsvariasjoner er imidlertid også forbundet med at geografiske områder har ulik kjønns- og aldersmessig

befolkningssammensetning, i tillegg til de sosioøkonomiske og etnisk skjevhetene. Enkle antakelser om årsaker til kriminalitetsprofilen på de ulike stedene i byen, er ikke mulig.

Som rikt globalt knutepunkt har Oslo-regionen hatt tilreisende arbeidskraft, særlig fra naboland og Øst-Europa. Området har vært mål for migranter, asylsøkere og flyktninger som søker vekk fra landområder på grunn av krig, klimakriser, fattigdom, politisk turbulens og religiøs forfølgelse. Familiegjenforening følger i kjølvannet av dette. Byens egen befolkning har samtidig søkt utover, til utdanning, rekreasjon, karrierer og investeringer globalt. De ulike levekårene stimulerer til forskjellige typer kriminalitet; økonomisk kriminalitet, illegale investeringer, utnyttning av tilreisende arbeidskraft, menneskehandel, smugling og formidling av illegale varer inn til det omfattende forbruksmarkedet, og til tyveri, mobil vinningskriminalitet og eksport av tyvgods og illegalt ervervede verdier ut av landet. Framover vil kriminalitetsprofilen påvirkes blant annet av globalisering og urbaniseringstrender i Oslo-området.⁴⁴

Oslo-området likner dermed andre storbyer og urbane sentre i Nord- og Sentral-Europa. Det har fellestrekk med storbyer som Stockholm, København, Gøteborg og Malmø. Byene har samtidig distinkte trekk, ulike historier og kulturelle sedvaner, som er nedfelt blant annet i materiell boligstruktur, arbeidsmarked, kommunikasjonslinjer, innvandringspopulasjoner, mm. Oslo politidistrikt har egne kjennetegn som kan styrke eller svekker robustheten overfor utfordringer med gjenger, "utsatte områder", skyting i det offentlige rom, utelivsvold, radikalisering og andre utfordringer erfart andre steder.⁴⁵

Nasjonalt fungerer Oslo-området som et nav som forbinder både legal og illegal handel i utlandet med aktører på lokalt plan i Norge. Mye av narkotikahandelen og annen illegal virksomhet ellers i landet, har forbindelser til Oslo, og derfra videre til de nordiske landene, Baltikum og Øst-Europa, og til sørligere deler av Europa, samt andre kontinenter. Kommunikasjonslinjene mellom Oslo, Gøteborg, Malmø og København utgjør en særlig viktig linje, blant annet for transport av illegale varer ut av og inn til Norge.⁴⁶ Nettverkene og rutene har imidlertid vært forskjellige for ulike typer kriminalitet, f.eks. narkotikakriminalitet, menneskehandel og mobile vinningskriminelle. Digitalisering av kriminaliteten kan svekke relevansen av territorier og geografisk plassering som organiserende basis for kriminalitetstrender.

6 Kriminalitetsutvikling i store trekk

6.1 Kulturell dimensjon

Siden forrige trendrapport har teknologiutvikling og digitalisering vært sentrale temaer i internasjonale, forskningsbaserte diskusjoner om kriminalitetens utvikling. Spørsmålet har vært hvordan man kan forklare den betydelige nedgangen mange vestlige land har opplevd i anmeldt kriminalitet over flere år. Etter hvert har flere forskere knyttet nedgangen til digitaliseringen av sosial samhandling. Kommunikasjonsteknologi ser ut til å endre lovbrudd på en slik måte at ofrene i mindre grad velger å politianmelde dem.⁴⁷ De digitale lovbruddene defineres som resultat av teknologi- og sikkerhetssvikt, og løses med bedre brannmurer og teknisk sikkerhetsutstyr snarere enn med rettsliggjøring. Flere mener at funn fra England og Wales, som viser et stort antall digitale lovbrudd som ikke anmeldes, støtter en slik fortolkning av den statistiske nedgangen som falsk.⁴⁸

I det offentlige ordskiftet om informasjonsteknologiens virkning på kriminalitet, har temaet primært blitt knyttet til bestemte typer lovbrudd, særlig internettbaserte seksuelle overgrep mot barn og ID-tyveri. Personlig utveksling av seksualiserte framstillinger og frykten for videre spredning av private bilder på nettet, har også vært et tema i mediene. Det samme har seksuell trakassering og digitale oppgjør med slike krenkelser, slik #metoo har vært et eksempel på. Digitaliseringen av kriminaliteten har dermed blitt satt inn i et kvinnepolitisk perspektiv som vektlegger rettsliggjøring av seksuelle krenkelser. I mindre grad har digitaliseringens konsekvenser for økonomisk motiverte lovbrudd vært et tema, selv om det primært er denne koblingen som vektlegges i forskningen.

Trolig har nedgangen i kriminalstatistikken bidratt til å svekke befolkningens og mediernes interesse for de tradisjonelle lovbruddene. Diskusjonen om mulig utvikling av "parallelsamfunn" og "svenske tilstander" i Oslo i 2017, løftet imidlertid igjen kriminalitet som tema, både i dagspressen og i sosiale medier. Oppmerksomhet ble rettet mot geografiske perspektiver på kriminalitet og utrygghet. Såkalte sårbare og utsatte områder ble en måte å beskrive lokal kriminalitetsrisiko. Kriminaliteten ble dermed sterkere knyttet til sosioøkonomiske forklaringer, men enda mer til et spørsmål om kriminalitetsrisikoen ved innvandring.

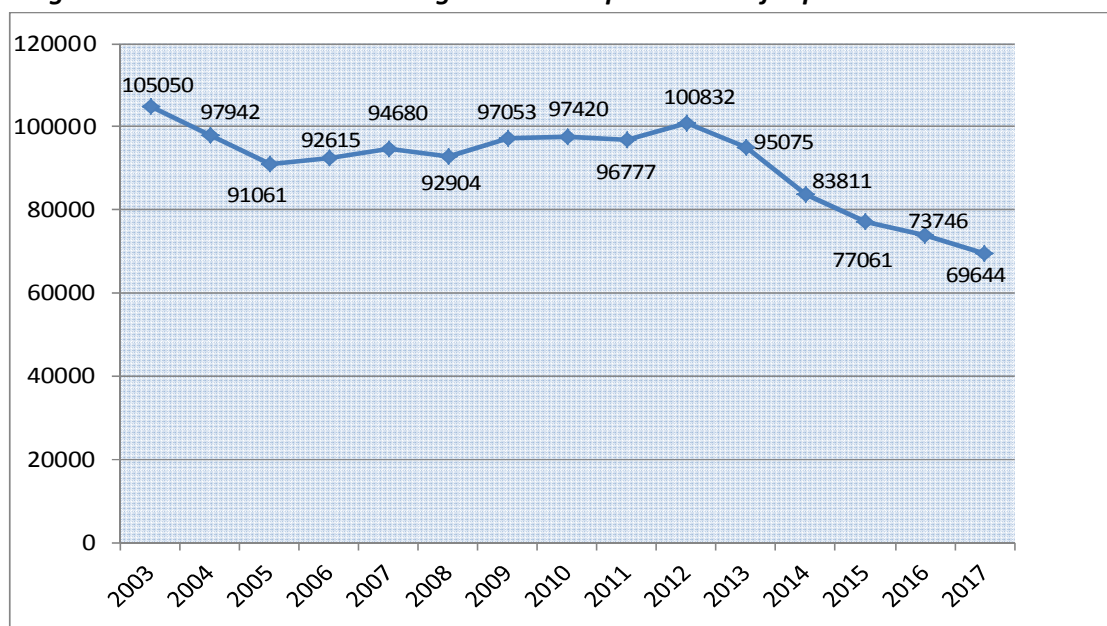
6.2 Handlingsdimensjon – hovedtrekk

6.2.1 Registrert kriminalitet i Oslo politidistrikt

Den generelle trenden for politianmeldt kriminalitet i Oslo politidistrikt har siden 2003 vært en betydelig nedgang. Nedgangen kom særlig etter 2012, med en oppsiktsvekkende nedgang på ca -30 % de 5 påfølgende årene. Fra 2016 til 2017 var det en nedgang på drøyt 4 000 anmeldelser, eller -5,6 %.⁴⁹

Størstedelen av den registrerte kriminaliteten i politidistriktet er anmeldelser i det som tidligere utgjorde Oslo politidistrikt, og en mindre andel fra Asker og i Bærum. Nedgangen har funnet sted i alle de tre kommunene, og er for øvrig en utvikling som gjelder både i landet for øvrig og i en rekke vestlige land. For Oslo har antall anmeldelser sunket fra 92 223 i 2003 til 65 468 i 2017. Tilsvarende har antall anmeldelser falt fra 12 810 til 8 278 i Asker og Bærum.

Diagram 1: Antallet anmeldelser registrert i Oslo politidistrikt for perioden 2003 til 2017.⁵⁰

Den generelle nedgangen i registrert kriminalitet i vesten de senere årene har antakelig sammenheng med digitaliseringen som særlig forandrer modus for økonomisk motiverte lovbrudd på en slik måte at de i mindre grad anmeldes. Eksperimentell statistikk fra England og Wales er en av de få kildene som foreligger internasjonalt, som belyser det faktiske omfanget av datakriminalitet, og som viser at det i hovedsak dreier seg om bedragerier og seksuallovbrudd på nettet. Antall lovbrudd i kriminalstatistikken fordobles dersom disse lovbruddene regnes med.⁵¹ Tilsvarende estimer er ikke gjort for Norge eller Oslo politidistrikt, men kan gjelde også her.

Det er samtidig ikke åpenbart hvordan disse digitale lovbruddene bør tallfestes for å gi et riktig inntrykk av omfang og utvikling i kriminaliteten. Oslo politidistrikt har, som landet for øvrig, anmeldelsesstatistikk som ikke gir mulighet for å identifisere andelen IKT-lovbrudd (data-assisterte eller dataavhengige).

Utviklingen gjennom de siste årene er ulik for de forskjellige kriminalitetstypene (jfr. tabell 1). Nedgangen er i stor grad drevet av den markante nedgangen i den store kriminalitetskategorien "Vinning". Nedgangen i denne kategorien var på dramatiske -51,1 % fra 2012 til 2017. Fra og med 2016 har det, på den annen side, vært en betydelig økning i økonomiske lovbrudd. Økningen gjelder i stor grad ID-tyveri og misbruk av ID, samt i bedrageri. De to motsatte trendene er internt forbundet, noe vi beskriver nærmere i kapitlene 10 og 11, om vinningslovbrudd og økonomisk kriminalitet, samt i sammenfatningen tilslutt i rapporten.

Antallet anmeldelser av voldslovbrudd var relativt stabilt i årene 2012 til 2015, for deretter å øke. Økningen fra 2012 til 2017 var 8,1 %. Det er særlig bekymring knyttet til mer registrert vold blant unge, samt spredning av trusler og hatefulle holdninger på nettet.

Prosentvis var økningen fra 2012 til 2017 likevel størst for registrerte seksuallovbrudd, med hele 69,3 %. Denne økningen gjelder særlig lovbrudd med formidling av overgrep mot barn på internett, inkludert lovbrudd som har funnet sted i tidligere år.⁵² Anmeldelsene for øvrig er fremdeles preget

av mange voldtektsanmeldelser som gjelder "gråsoner-krenkelsene" uten direkte tvang, men ulike typer utnyttning. Noen er beslektet med krenkelsene som har blitt løftet fram i den internasjonale #metoo-bevegelsen. I kapitlene senere om Vold og Seksuallovbrudd presenteres mer data som belyser de tidsaktuelle krenkelsene av kroppslige grenser.

Tabell 1: Antallet anmeldelser registrert i Oslo politidistrikt i perioden 2012-2017, fordelt på kriminalitetstyper. Absolutte tall og prosentvise differanser.⁵³

Kriminalitetstyper	2012	2013	2014	2015	2016	2017	Endring 2016-2017		Endring 2012-2017
							Antall	Prosent	
VINNING	56348	48648	39780	34321	30592	27530	-3062	-10,0 %	-51,1 %
VOLD	6647	6638	6162	6571	7095	7186	91	1,3 %	8,1 %
NARKOTIKA	8993	9093	8634	8052	7618	6930	-688	-9,0 %	-22,9 %
ØKONOMI	4735	4812	4397	4497	6383	6718	335	5,2 %	41,9 %
TRAFIKK	6727	7297	6901	6720	6514	6042	-472	-7,2 %	-10,2 %
SKADEVERK	4784	5976	5715	5467	4986	4971	-15	-0,3 %	3,9 %
SEKSUALLOVBRUDD	707	729	665	786	1046	1197	151	14,4 %	69,3 %
ARBEIDSMILJØ	76	70	86	105	75	75	0	0,0 %	-1,3 %
MILJØ	73	56	58	51	39	37	-2	-5,1 %	-49,3 %
ANNEN	11742	11756	11413	10491	9398	8958	-440	-4,7 %	-23,7 %
Totalsum	100832	95075	83811	77061	73746	69644	-4102	-5,6 %	-30,9 %

Antall trafikklovbrudd har vært stabilt nedadgående gjennom de siste fire årene, og følger dermed hovedtrenden for kriminaliteten generelt. Grunnene til nedgang kan være flere, og gjenspeiler blant annet både politiets innsats og teknologisk utvikling. Det enkeltlovbruddet som det anmeldes klart mest av, er kjøring uten gyldig førerkort (1 511). Det ble registrert drøyt 600 anmeldelser av trafikkulykker med personskader.⁵⁴

Antall anmeldte skadeverk har ligget på rundt 5 000 de siste 6 årene. Over halvparten handler om skadeverk på kjøretøy og transportmidler. Anmeldelsesrutinene til kollektivtransportseksjonene er avgjørende for hvilke anmeldelser politiet mottar i de ulike årene.

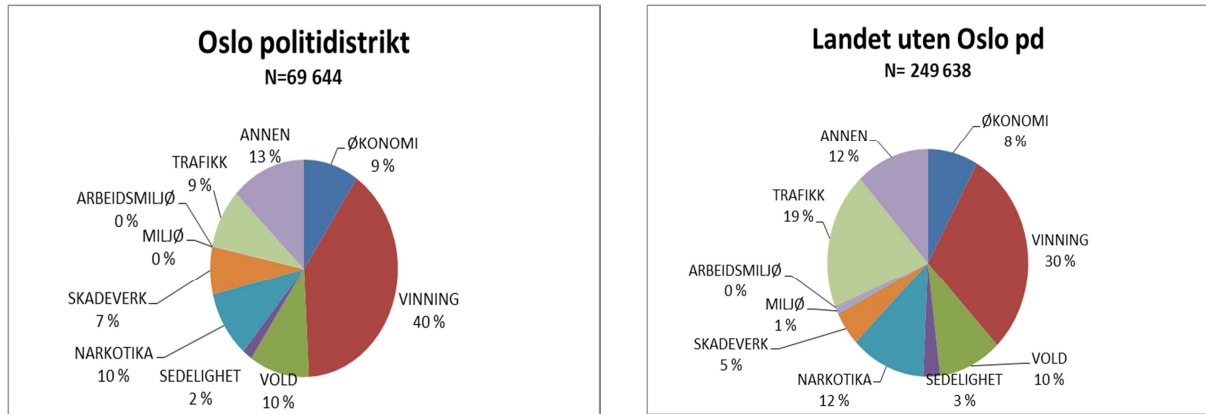
Anmeldelser som gjelder brudd på arbeidsmiljøloven preges i stor grad av hendelser som gjelder arbeidsulykker med personskade. Hele 45 av de 75 anmeldelsene i 2017 handlet om slike hendelser. Nedgangen i antallet anmeldelser i kategorien "Annen" fra 2015 er påvirket av en betydelig reduksjon i anmeldelser etter Utlendingsloven.

6.2.2 Geografisk kriminalitetsprofil

Urbane områder er vanligvis preget av en større andel vinningskriminalitet enn rurale områder, som i stedet har en større andel anmeldelser av trafikk-lovbrudd. Dette har tradisjonelt vært med på å gi Oslo politidistrikt en særpreget kriminalitetsprofil nasjonalt. Etter sammenslåingen av politidistrikter til større enheter, der Oslo politidistrikt nå inkluderer tidligere Asker og Bærum politidistrikt, har særpreget blitt mindre og andelen vinningslovbrudd betydelig lavere. Vinningslovbrudd utgjør likevel 40 % av anmeldelsene for dagens Oslo politidistriktet, mot 30 % av anmeldelsene i landet for øvrig.⁵⁵

Trafikkanmeldelsene utgjorde 9 % av samtlige anmeldelser i Oslo politidistrikt i 2017, mot 19 % i landet for øvrig.

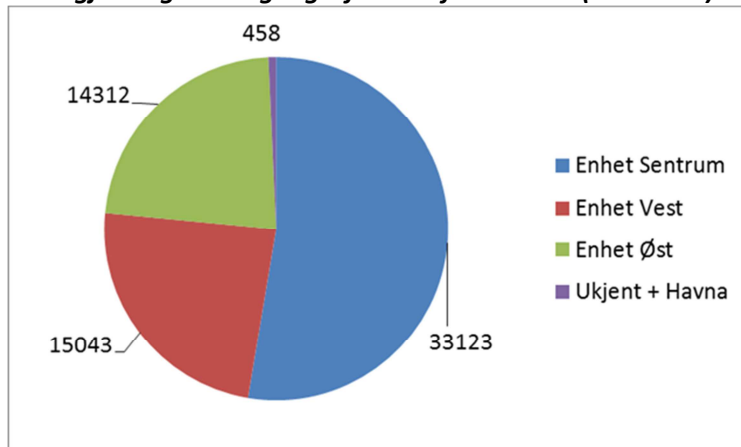
Diagram 2: Kriminalitetsprofil 2017 for Oslo politidistrikt og landet for øvrig. (Kilde: JUS066. Undersøkelsessaker er unntatt.)

Lovbruddene i Oslo politidistrikt fordeler seg geografisk over hele distriktet, men en overvekt av anmeldte hendelser skjer i Oslos sentrale deler. I 2017 gjaldt dette 33 123 anmeldelser med geografisk gjerningssted i Hovedpolitisonen Sentrum. Denne dekker Oslo sentrum og urbane boligområder.

De øvrige anmeldelsene med geografisk gjerningssted i Oslo politidistrikt fordelte seg relativt jevnt mellom politidistriktets Enhet Vest (15 043) og Øst (14 312). Begge er i større grad enn Sentrum boligområder, dominert henholdsvis av villa- og småhusbebyggelse, og småhusbebyggelse og blokker. Begge har også områder preget av arbeidsplasser.

Diagram 3. Anmeldelser i Oslo politidistrikt med gjernings- og registreringsdato i 2017, fordelt etter gjerningssted i geografiske driftsenheter. (N=62 936)

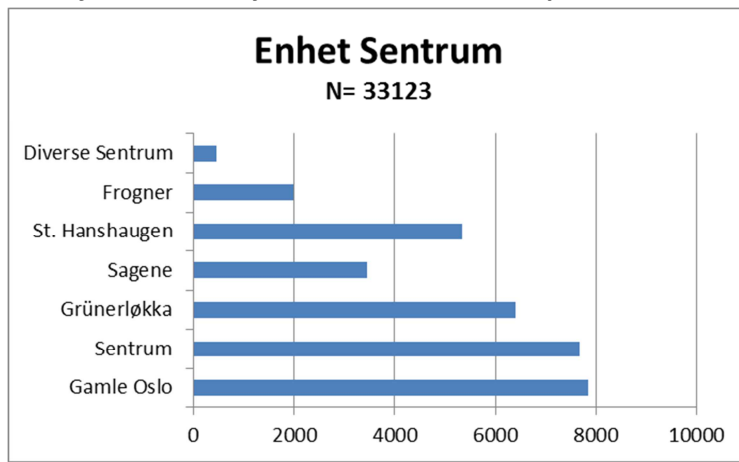

Det må understrekes at lovbruddenes gjerningssted ikke handler om hvor de involverte bor. I mange tilfeller er de involverte ikke engang hjemmehørende i distriktet. De ulike hovedpolitisonene har forskjellige typer av sosiale knutepunkt, og kriminaliteten vil gjenspeile dette. Med en større andel digitale lovbrudd vil imidlertid også slike geografiske særpreg miste betydning for kriminaliteten, siden illegale handlinger kan gjøres hvor som helst, uavhengig av geografi.

Enhet Sentrum

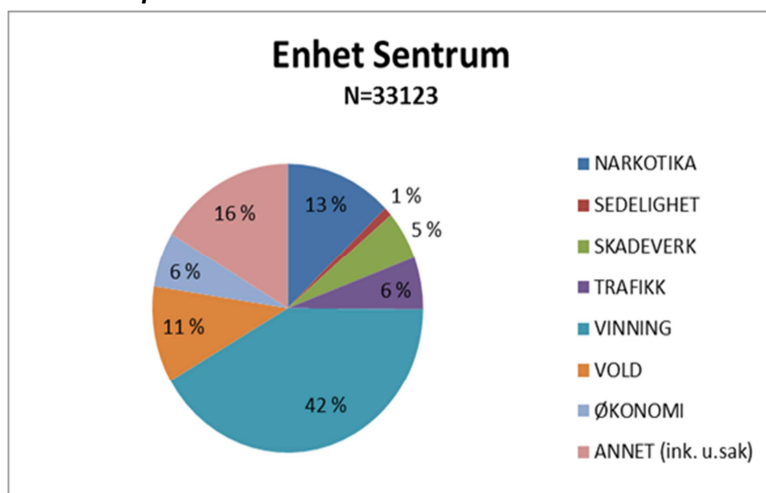
For Enhet Sentrum gjelder flest anmeldelser hendelser som hadde skjedd i de mest sentrale bydelene; Gamle Oslo, Sentrum og Grünerløkka. Her ligger hovedstadens kommunikasjonsknutepunkt, store kjøpesentre, samt områder langs Akerselva som over lang tid har vært kjent som omsetningsområde for narkotika. Her finnes den største konsentrasjonen av lovbrudd i Oslo politidistrikt, trolig også i Norge, med rundt 7 000 anmeldelser i hver av de tre bydelene. I den grad det er mulig å identifisere noen mikroområder med ekstra stor risiko for kriminalitet i Oslo politidistrikt, er det her. Bydel Frogner ligger delvis til Enhet Sentrum, og delvis til Enhet Vest, og anmeldelsene i denne bydelen summerer opp til nær 5 000.

Diagram 4: Anmeldelser med gjerningssted i Enhet Sentrum med gjernings- og registreringsdato i 2017, fordelt etter bydel/kommuner. Oslo politidistrikt.

Mens bydel Sentrum er et genuint sentrumsområde, er bydelene Gamle Oslo og Grünerløkka mer sammensatte områder. Alle er likevel preget av stor gjennomstrømming av mennesker som bor andre steder. Mange av de som anmeldes for lovbrudd i disse områdene er hjemmehørende andre steder, også i utlandet. Det er derfor vanskelig å sidestille disse områdene med det som kalles "utsatte områder" og "parallelsamfunn".

Diagram 5: Kriminalitetsprofil i anmeldelser i Enhet Sentrum, med gjernings- og registreringsdato i 2017. Oslo politidistrikt.

I Enhet Sentrum omhandler 42 % av anmeldelsene vinningslovbrudd og 13 % narkotikakriminalitet. Vold, som for sentrum ofte handler om vold i tilknytning til byens uteliv, utgjør 11 % av anmeldelsene.

Også for barne- og ungdomskriminaliteten viser en geografisk analyse at det peker seg ut noen spesielle mikro-områder i Enhet Sentrum, med høy konsentrasjon av vinningskriminalitet og narkotikalovbrudd. Det dreier seg om henholdsvis bydel Sentrum og Gamle Oslo. Også dette kan trolig knyttes til stedenes funksjon som sentrum for handel og narkotikaomsetning.

Enhet Vest

Enhet Vest dekker vestlige deler av hovedstadens bysentrum, samt nordvestlige og vestlige deler av Oslo, og kommunene Asker og Bærum, som hovedsakelig er boligområder utenfor bykjernen. De geografiske enhetene som inngår i Enhet Vest er preget av ulik størrelse og innbyggertetthet, der Bærum også inkluderer en by. Den største andelen av de drøyt 15 000 hendelsene som ble anmeldt i 2017 med gjerningssted i Enhet Vest, fant sted i Bærum. En betydelig andel av anmeldelsene hadde imidlertid gjerningssted i Frogner og Nordre Aker. I bydel Frogner tilkommer også anmeldelser i det området som tilhører Enhet sentrum. Samlet ble det i bydel Frogner registrert nærmere 5000 anmeldelser, altså flere enn i Bærum kommune. Tatt i betraktning bydelenes/kommunenes størrelse og sentrumspreget, har ingen av områdene anmeldelsestall som gjør at de framstår som særlig utsatte områder.

Diagram 6: Anmeldelser med gjerningssted i Enhet Vest med gjernings- og registreringsdato i 2017, fordelt etter bydeler/kommuner. Oslo politidistrikt.

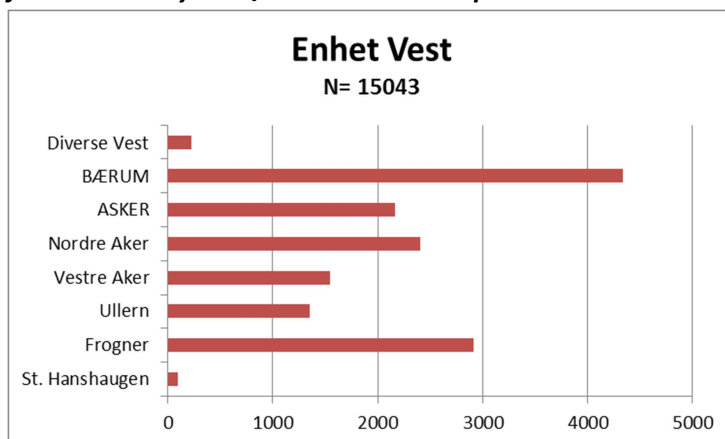
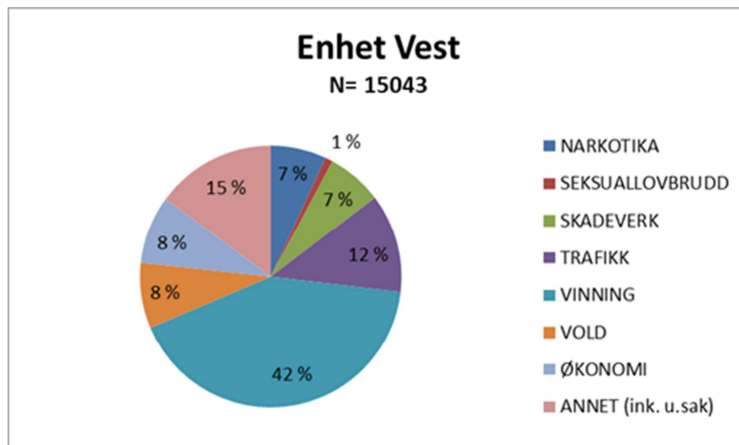

Diagram 7: Kriminalitetsprofil i anmeldelser i Enhet Vest med gjernings- og registreringsdato i 2017. Oslo politidistrikt.

Fordelingen av anmeldelsene på ulike lovbruddstyper, viser flere fellestrekk mellom Enhetene Vest og Sentrum, men også noen avvik. Vinningslovbruddene dominerer også i Vest, og utgjør samme andel (42 %) som i Enhet Sentrum. I Vest er imidlertid trafikklovbruddene mer representert og utgjør 12 % av anmeldelsene, mens narkotika utgjør kun 7 %, mot hhv 9 og 13 % i Enhet Sentrum. Dette betyr at kriminalitetsprofilen for Enhet Vest har fellestrekk med det som finnes i mer rurale områder nasjonalt. Vold utgjør 8 % av anmeldelsene i Enhet Vest mot 11 % i Sentrum, og familievold utgjør en del av dette.

Enhet Øst

Også for Enhet Øst er det spredning i gjerningssted for anmeldelsene fra 2017 når de fordeles etter bydeler. Bydel Alna var gjerningssted i flest anmeldelser (3 500) innenfor Enhet Øst. Det er særlig vinningslovbrudd i tilknytning til handelssentre og næringsbygg som preger kriminaliteten i bydelen. Sammenlignet med andre bydeler i andre deler av Oslo, er ikke anmeldelsestallet i bydelen spesielt høyt. De resterende anmeldelsene fordeler seg relativt likt med mellom 1 500-2 500 anmeldelser for de fleste bydelene. Rundt 300 av anmeldelsene i Nordstrand omhandlet skadeverk, hvorav mange gjaldt hærverk på kollektivtransport, som i realiteten kan ha skjedd hvor som helst. Spredningen av anmeldelser innenfor Enhet Øst gjør at det heller ikke her virker relevant å betegne belastede bydeler som særlig utsatt eller parallellsamfunn.

Diagram 8: Anmeldelser med gjerningssted i Enhet Øst med gjernings- og registreringsdato i 2017, fordelt etter bydeler. Oslo politidistrikt.

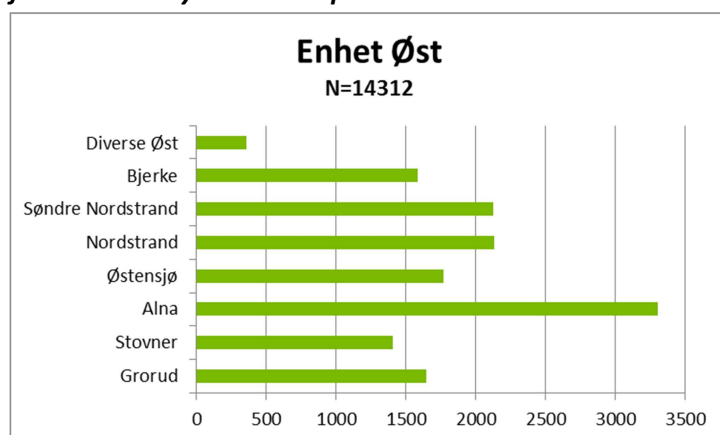
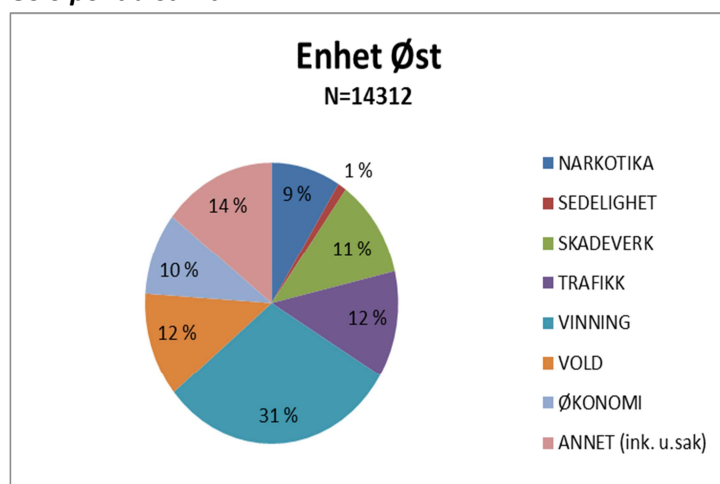

Diagram 9: Kriminalitetsprofil i anmeldelser i Enhet Øst med gjernings- og registreringsdato i 2017. Oslo politidistrikt.

Som for de øvrige Hovedpolitisonene i politidistriktet, dominerer vinningslovbruddene også i Enhet Øst. Her utgjør de imidlertid ikke mer enn 31 % av anmeldelsene, mot 42 % i de andre Hovedpolitisonene. Andelen skadeverk (11 %) er noe forhøyet i forhold til de andre enhetene, det samme gjelder andelen økonomiske lovbrudd (10 %).

Andelen vold utgjør 12 % i Enhet Øst og tilsvarer voldsandelen som preger sentrums kriminaliteten. Samtidig er volden her annerledes sammensatt, og ikke like preget av utelivs-utfordringer som i Enhet Sentrum. Det er grunn til å anta at innholdet i voldsanmeldelsene er mer likt det som finnes i Enhet Vest, og har et betydelig innslag av familievold. I tillegg påvirkes bildet av ungdomsvold, også grov vold i kriminelle nettverk, hvilket omtales mer i senere kapitler. Andelen narkotikalovbrudd (9 %) er også høyere enn i Enhet Vest, men lavere enn i Enhet Sentrum (13 %). Innholdsmessig er det trolig mest relevant å sammenligne Enhet Øst og Vest, som begge er uten den typiske bysentrumsproblematikk.

Det kan være ønskelig å undersøke mindre geografiske enheter for å identifisere spesielle mikro-områder eller hot spots for kriminalitet. Samtidig er det verd å bemerke at enkelte av politidistriktets operative ansatte mener at det var mer vanlig tidligere at gjerningspersoner begikk ugjerningene i eget bo- og oppvekstområde. De opplever det som vanskeligere å følge de mest aktive kriminelle i dag, fordi den fysiske radiusen forstørres ved at kriminelle nettverk og avtaler kommuniseres digitalt. Dette gjelder særlig for unge lovbrysterne. I løpet av 2016 og 2017 har f.eks. flere av de unge ranerne som bor i Hovedpolitisonen Øst vært aktive på vestkanten av byen og i kommunene Asker og Bærum. Ofre for ran og overgrep har videre opplevd at de er blir sporet opp på sosiale medier av ukjente gjerningspersoner. Her trues de til taushet for å forhindre at de kontakter politiet. Det digitale aspektet ved handlinger er en komponent som påvirker konflikter og former de illegale handlingene som begås i det fysiske rom.

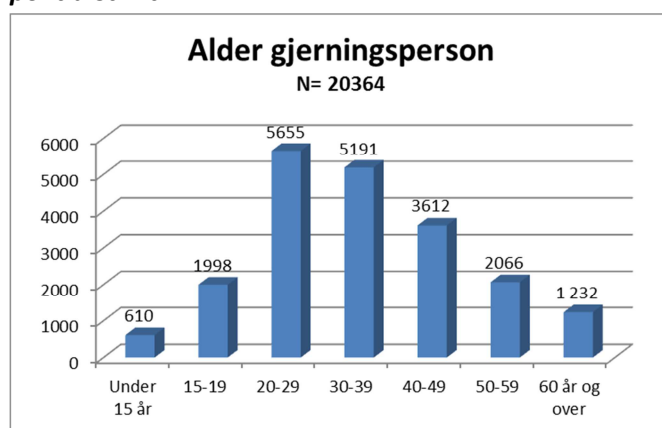
6.2.3 Gjerningspersoner

Kunnskap om gjerningspersoner, altså mistenkte eller siktede i straffesaksregisteret, må nødvendigvis basere seg på anmeldelser hvor (minst) en person er mistenkt eller siktet. Av de totalt 69 644 anmeldelsene i Oslo politidistrikt registrert i 2017, var det identifisert (minst) én mistenkt/siktet i 38 620 anmeldelser (55,5 %). Man kan ikke se bort fra at det er skjevheter i dette utvalget, sammenlignet med profilen for samtlige lovbrysterne.

Kjønn og alder

Det er i hovedsak unge menn som mistenkes og siktes for lovbrudd i Oslo politidistrikt. I 2017 utgjorde menn 79 % av alle de 20 364 unike gjerningspersonene.⁵⁶ Over halvparten av gjerningspersonene befant seg i aldersgruppe 20-29 år eller 30-39 år.

Diagram 10: Personer mistenkt/siktet i lovbrudd registrert i 2017, fordelt på aldersgrupper. Oslo politidistrikt.

Barne- og ungdomskriminaliteten har over flere år vært nedadgående. Denne trenden har stoppet opp, og de siste to årene har antallet forhold og unge gjerningspersoner økt. Fremdeles er imidlertid omfanget lavere enn for 10 år tilbake.

Bosted

Befolkningen som bruker Oslo-området er i stadig bevegelse og utveksling. Den består ikke kun av de bosatte innenfor distriktets tre kommuner. Kriminaliteten tar sterkt preg av dette. Kun 57,1 % av de som ble mistenkt/siktet for lovbrudd i 2017 var registrert bosatt i Oslo, 6,6 % i Bærum og 3,5 % i Asker. Over 20 % var bosatt i andre norske kommuner, mens drøyt 11 % var bosatt i et annet land.

Tabell 2: Personer mistenkt/siktet for registrert lovbrudd 2017, etter bokommune. Oslo politidistrikt.

Bokommune	Antall	%
Oslo	11635	57,1
Bærum	1348	6,6
Asker	710	3,5
Skedsmo	247	1,2
Lørenskog	235	1,2
Drammen	205	1,0
Andre norske kommuner	3711	18,2
Ikke kommune/utlandet	2273	11,2
Totalt	20364	100,0

Statsborgerskap og utenlandske gjerningspersoner

I hovedsak er det norske statsborgere som mistenkes/siktes for lovbrudd i Oslo politidistrikt. De utgjorde 69,2 % av samtlige gjerningspersoner i anmeldelsene i 2017. Blant de som ikke er norske statsborgere er det også en andel som er bofaste i politidistriktet eller i Norge for øvrig.

Totalt 136 ulike statsborgerskap var representert blant gjerningspersonene. Nest etter norsk var det flest gjerningspersoner med polsk og deretter svensk, statsborgerskap.

Tabell 3: Personer mistenkt/siktet for lovbrudd registrert i 2017, etter statsborgerskap. Oslo politidistrikt.

Statsborgerskap	Antall	%
Norsk	14098	69,2
Polsk	825	4,1
Svensk	678	3,3
Rumensk	505	2,5
Somalsk	308	1,5
Litauisk	290	1,4
Annet inkl. ukjent	3660	18,0
Totalt	20364	100,0

I politidistriktet som helhet har det vært en stor vekst i andelen innvandrere og barn av innvandrere fra 2000 til 2017. I Oslo økte andelen fra 19 % til 33 %.⁵⁷ I enkelte bydeler er den over 50 %.⁵⁸ Den registrerte kriminaliteten har ikke vokst i samme takt. Tvert om; i samme periode har den registrerte kriminaliteten falt vesentlig. Siden Oslo politidistrikts kriminalitet i såpass stor grad begås av personer fra "Stor-Oslo", er det også testet ut om det foreligger en korrelasjon mellom kriminalitetsutvikling i Oslo og Akershus og utviklingen i netto innvandring i området. Beregningen er gjort for perioden 2003-2016, og viser ingen statistisk samvariasjon. Utviklingslinjene kan samtidig fortolkes på flere

måter og behøver ikke å bety at andelen utenlandske personer blant lovbrysterne synker. Under de store trendene kan utviklingslinjene for enkelte undergrupper gå tå tvers av hovedtrenden.

Påstanden om hvorvidt utlendinger er "overrepresentert" blant mistenkte/siktede i Oslo politidistrikt er statistisk sett vanskelig å dokumentere.⁵⁹ For politidistriktets del tar kriminaliteten farge av at dette utgjør et urbant område med mange besøkende på gjennomreise. Gjennom ett døgn skiftes en stor del av "befolkningen" ut. Dette gjelder både lovbryster og lovlidige. Mange av de som anmeldes for lovbrudd begått i politidistriktet, er ikke hjemmehørende her. For noen kriminalitetstyper er denne andelen betydelig.⁶⁰ En sammenligning av statsborgerskap eller landbakgrunn blant gjerningspersoner med den bofaste befolkningens bakgrunn, gir derfor liten mening. Siden det da ikke er klart hvilken befolkning man kan sammenligne med, blir statistisk beregning av over- og underrepresentasjon av utenlandske lovbryster umulig. Derimot finnes det nyere undersøkelser som belyser kriminalitetstilbøyelighet innenfor kun *den bofaste befolkningen* i Oslo. Den siste *Ung i Oslo*-undersøkelsen fra 2015 viser at andelen som har begått lovbrudd er så godt som lik for ungdom med og uten innvandrerbakgrunn.⁶¹ For nasjonale beregninger av kriminalitet blant innvandrere, se kapittel 6.2.4.

Mange har likevel et inntrykk av at utlendinger er involvert i mesteparten av kriminaliteten i Oslo. Dette gjelder også blant politiets ansatte. Forskjellen som da foreligger mellom inntrykk og kriminalstatistikk om lovbryster, er vanskelig å forklare. Trolig er det flere grunner. Primært handler antakelig forskjellen om at statistikken og inntrykket speiler ulike utsnitt av det totale kriminalitetsbildet. Inntrykket preges antakelig mest av kriminaliteten som skjer synlig i det offentlige rom, ikke minst i narkotikaomsetning og kriminelle nettverk. Statistikken fanger også opp ugjerninger begått i familier, i festrelaterte sammenhenger, i andre private sammenhenger og på nettet, mm., selv om den også utelater et stort mørketall.

I tillegg ville forskjellen nok vært noe mindre dersom statistikken viste gjerningspersoners etniske landbakgrunn, ikke bare statsborgerskap. Etnisitet/landbakgrunn er ikke registrert i politiets anmeldelsesstatistikk.⁶² Nasjonalt er det imidlertid registrert avvikende høy kriminalitetsrate blant innvandrere med *bestemte* landbakgrunner, særlig fra Kosovo, Somalia, Afghanistan og Irak. Også for Oslo politidistrikt ser det ut til å være landspesifikke kriminalitetsproblemer, som omtales i det tredje punktet nedenfor.

For det tredje forteller nemlig antallet unike gjerningspersoner i statistikken lite om hvor aktiv den enkelte er. Regner man på hvem som er involvert i alle kriminelle forhold, vil en liten gruppe personer peke seg ut som særlig aktive og ansvarlige for mange straffbare forhold. En nærmere undersøkelse i Oslo politidistrikt av de gjentatte gjengangerne blant de mindreårige lovbrysterne 1. halvår 2017, bekrefter inntrykket av mange med utenlandsk bakgrunn. Av de 36 ungdommene som var gjentatte gjengangere, hadde om lag halvparten familiebakgrunn fra Somalia. For mange av dem var narkotikalovbrudd en del av kriminaliteten. Særlig inntrykket, men i noen grad også statistikken, tar trolig farge av slike gjerningspersoner. De utgjør ikke nødvendigvis veldig mange i antall, og er neppe representative for sine etniske grupper, men de er svært aktive i å begå kriminalitet. Samtidig er de særlig synlige i det offentlige rom og ofte belastende for omgivelsene, ved å være involvert i narkotikaomsetningen på gateplan, i kombinasjon med vinningslovbrudd, vold og skadeverk. Sammensetning i denne gruppen er skjev både etnisk, kjønns- og aldersmessig og ikke minst

sosioøkonomisk. For politiets del handler dette om en gruppe man møter i mange sammenhenger, både i forebygging, kriminalitetsbekjempelse og kontrollvirksomhet.

6.2.4 Nasjonal registrert kriminalitet

Ifølge Politidirektoratet ble det i Norge anmeldt totalt 319 282 lovbrudd i 2017, en nedgang på -5,3 % fra 2016 og -18,0 % siden 2013. Denne betydelige nedgangen tilskrives primært færre vinningslovbrudd.⁶³

Ifølge Statistisk sentralbyrå var 22,3 % (75 159) av alle anmeldelsene som ble inngitt i Norge i 2016, begått i Oslo kommune.⁶⁴ Av *eiendomstyveriene* skjedde drøyt en fjerdedel her. Oslo er kommunen med klart flest anmeldte eiendomstyverier per 1 000 innbygger.

Det ble nasjonalt anmeldt nær 35 000 tilfeller av vold- og mishandling. Dette var en økning sammenlignet med 2015, men justert for befolkningsvekst var voldsnivået i 2014-2016 noe lavere enn i perioden 2003-2013. Det var fortsatt økning i anmeldte tilfeller av mishandling i nære relasjoner. I 2016 ble det registrert 27 drap nasjonalt. Når det gjaldt hvem som rammes av kriminalitet, var det nasjonalt totalt 148 942 personofre i de anmeldte lovbruddene i 2016. Av disse var 27 855 bosatt i Oslo fylke, mens 16 634 bodde i Akershus.

Både Statistisk sentralbyrå (SSB) og andre har gjennom de senere årene publisert ulike beregninger av kriminalitet blant innvandrere og øvrig befolkning i Norge. I en kunnskapsoppsummering laget for Brochmann 2-utvalgets utredning om langsiktige konsekvenser av innvandring,⁶⁵ konkluderes det med at innvandrere er overrepresentert i kriminalstatistikken.⁶⁶ Samtidig pekes det på at det i få av studiene som foreligger har blitt foretatt statistiske justeringer for den skjeve fordelingen i kjønn og alder i innvandregruppene.

Den siste av SSB sine beregninger, som er sammenlignbar med den danske undersøkelsen omtalt i kapittel 6.2.5, ble publisert desember 2017.⁶⁷ Den viste at majoriteten av gjerningspersoner har norsk land- og foreldrebakgrunn. Disse utgjorde 83,4 % av de siktede i 2010. Drøyt halvparten av de siktede med innvandrerbakgrunn hadde røtter fra land i Europa, særlig Polen, Litauen og Sverige. Samtidig viste beregningen at det er en høyere andel siktede blant personer med innvandrerbakgrunn sammenlignet med den øvrige befolkningen. Forskjellene i andel siktede som framkom mellom innvandrere og den øvrige befolkningen, skyldes imidlertid primært at det er ulikt antall unge menn i gruppene. Denne delen av befolkningen er mest kriminell både blant innvandrere og norske. Når det justeres for demografisk ulikhet i alders- og kjønnsfordeling mellom innvandrere, norskfødte med innvandrerbakgrunn og den øvrige gruppen av bosatte i Norge, framkom det kun små forskjeller i graden av siktelsestilbøyelighet mellom gruppene (hhv. 5,8 %, 6,8 % og 4,5 %).⁶⁸ Dette betyr at andel lovlidige personer er på rundt 95 %, uansett om man er norsk, innvandrer eller barn av innvandrer.

Det er samtidig store variasjoner mellom enkeltland i andel siktede. Innvandrere med landbakgrunn fra Kosovo, Irak, Somalia og Afghanistan har høyest andel siktede.⁶⁹ Dette gjelder også når tallene er justert for kjønn og alder. For enkelte andre land ligger andelen siktede godt under gjennomsnittet, også under andelen siktede blant norsk etniske.

I tillegg til dette fant SSB at siktelsesandelen har sunket for *alle* gruppene siden 2001. Utviklingen i andel siktede i befolkningen er dermed i tråd med den generelle nedgang i kriminalitet i Norge. Størst var nedgangen i andelen siktede blant innvandrere.

6.2.5 Nordisk registrert kriminalitet

Sverige

I løpet av den siste tiårsperioden (2007–2016) har antallet anmeldte lovbrudd i Sverige økt med om lag 16 %.⁷⁰ Det har vært en betydelig økning i "brott mot person" (vold og seksuallovbrudd) i denne perioden. Som i flere andre land har også Sverige hatt en samtidig nedgang i tyverier og økning i bedrageri (særlig "datorbedrageri" og "bedrageri med kontokort"). Noe av økningen i anmeldte tilfeller av vold og overgrep kan skyldes økt anmeldelsesfrekvens og juridiske reformer.

For Sverige som helhet ble det i løpet av 2016 anmeldt drøyt 1,5 millioner lovbrudd, som var en marginal endring fra året før.⁷¹ Første halvår 2017 viser også et stabilt bilde, med tendens til nedgang i kriminaliteten, særlig i vinningskriminalitet (-14 %). Antallet tilfeller av dødelig vold ligger samtidig an til å bli rekordhøyt.⁷²

I regionen Stockholm var det totalt en økning på 39 % i registrerte lovbrudd i tiårs-perioden fra 2006 (343 819) til 2015 (477 922).⁷³ Kontrollert for befolkningsveksten var økning på 20 %. Noe av økningen kan ha sammenheng med den store omstruktureringen av politidistrikter i Sverige. Stockholmspolitiet opplyser at de har problemer med grov vold/drap i gjengmiljøer og utsatte områder, som i mange tilfeller står uopklart.

Utsatte områder i Sverige

Særlig utsatte områder, popularisert til "parallellsamfunn", er siden 2014 blitt beskrevet av svenske politimyndigheter som et særlig problem.⁷⁴ Analyser fra 2015 viste at kriminelle nettverk som er involvert i alvorlige lovbrudd, har tilknytning til enkelte avgrensede geografiske områder. Disse er også preget av sosiale problemer og sosial uro.⁷⁵ Unge blir forført av muligheten til penger, respekt og deltakelse som de kriminelle nettverkene og gjengene representerer.⁷⁶ Områdene ble risikovurdert, og 15 av dem kategorisert som "særskilt utsatte." Antallet er senere økt til 23.⁷⁷

Områdene er preget av åpent narkotikasalg og gjengvirksomhet, rekruttering av unge til narkotikasalg og som våpenkurerer, og videre av voldsutøvelse, bilbranner, steinkasting mot politiet og liten tillit til myndighetene og rettsstaten. Mest alvorlig er høye drapstall, ikke minst drap med skytevåpen i det offentlige rom.⁷⁸ I tillegg til kriminaliteten kommer en opphopning av ulike sosiale problemer. Situasjonen har vært ustabil i mange tiår i Malmø og Gøteborg. Det ble advart om utviklingen i visse bydeler i Stockholm allerede på 1990-tallet. En rekke ulike risikofaktorer påvirker personer i kriminalitetsaktiv alder i utsatte områder.⁷⁹

Danmark

I perioden 2009 til 2016 var det en reduksjon på 14 % i registrert kriminalitet i Danmark. I første halvår 2017 var det igjen en betydelig reduksjon. Denne generelle nedgangen i registrert kriminalitet i Danmark gjelder imidlertid ikke for vold og seksuallovbrudd. Særlig er økningen i registrerte

voldslovbrudd første halvår 2017 påfallende. For både vold og seksuallovbrudd kan nye registreringsrutiner og økt anmeldelsestilbøyelighet ha påvirket tallene.⁸⁰

I København økte registrert kriminalitet med 9,5 % fra 2015 til 2016. Etter flere år med nedgang er da anmeldelsestallet omtrent tilsvarende 2012 og 2013. Økningen i 2016 er primært drevet av 10 % økning i den store kategorien "ejendomsforbrytelser". Det var også en økning i anmeldte voldslovbrudd og voldtekt.⁸¹ Etter flere års kraftige nedgang i antallet ransanmeldelser, var det en økning på hele 20,4 % i 2016.

Utsatte områder i Danmark

Dansk Rigspoliti identifiserer årlig de boligområder som, ut fra en politimessig vurdering, er "*særligt udsatte for kriminalitet og utryghedsskabende adfærd*", såkalte SUB-områder.⁸² I 2014 omfattet listen 29 boligområder, fordelt over ni av landets tolv politikretser. Rigspolitiets trykghetsundersøkelser har avdekket vesentlig mere utrykghet blant innbyggerne i disse boligområder enn i andre (2013 og 2015).

Kriminalitetsproblemene i SUB-områdene er forankret i konsentrasjon av ressursvake beboere og høy beboerutskiftning, som fremmer sosial desintegrasjon og hemmer sosial kontroll i områdene. Sårbare, ressursvake personer er vanligvis mer utsatt for kriminalitet enn andre, uansett hvor de bor, og dette antas å være noe av grunnlaget for økt utrykghetsfølelse.⁸³ Også byplanmessige og arkitektoniske faktorer antas å spille en rolle i sentraliseringen av lovbrudd til avgrensede områder. Beboere framhever at gjengkriminalitet skaper utrykghet. De siste årene har København opplevd flere tilfeller av skyting i det offentlige rom som del av alvorlige gjengkonflikter.

Gjerningspersoner i Danmark

En studie av lovbruddsrater blant bosatte i Danmark viser at særlig etterkommere av innvandrere er overrepresentert. Andelen kriminelle er betydelig høyere også blant innvandrere sammenlignet med personer med dansk opprinnelse.⁸⁴ Gruppene er imidlertid ulikt representert i befolkningen, og totalt var det likevel slik at 82 % av all kriminalitet i Danmark utføres av personer med dansk opprinnelse.

Forskjellen i kriminalitetsrater mellom gruppen innvandrere, deres etterkommere og de med dansk opprinnelse forandres når man kontrollerer for ulikheter i alderssammensetning, sysselsettingsgrad, inntekt, osv. Den høye kriminalitetsraten blant innvandrere og deres etterkommere påvirkes blant annet av at de har en større andel unge menn enn befolkningen med dansk opprinnelse, men dette forklarer ikke hele forskjellen.⁸⁵

6.2.6 Internasjonalt registrert kriminalitet

Europa

Trenden i kriminalitetsutviklingen i Storbritannia har generelt vært nedadgående siden midten av 1990-tallet, men har stabilisert seg de siste par årene.⁸⁶ Statistikken i Storbritannia bygger på data fra flere undersøkelser, ikke bare anmeldelser.

Bak den generelle trenden var det i perioden 2016 og første halvdel av 2017 en økning på nær 10 % i de registrerte politianmeldelsene.⁸⁷ Dette var den største økningen på flere tiår. Noe kan skyldes nye

registreringsrutiner, men det ser også ut til å være en viktig, faktisk økning i noen av de alvorlige voldslovbruddene. Blant disse er drap og hendelser som involverer bruk av kniv. Inkluderes statistikken over datalovbrudd forandres estimatet i Storbritannia vesentlig, fra nær 5 millioner tilfeller av lovbrudd til hele 11,5 millioner.⁸⁸ Dette representerer en dobling av antallet lovbrudd.⁸⁹

Antall anmeldte lovbrudd i Tyskland ligger stabilt, med en endring på rundt kun -1 % fra 2015 til 2016. Bak den tilsynelatende stabiliteten skjuler det seg betydelige endringer.⁹⁰ Det ble anmeldt færre innbrudd i bolig, butiktyverier og svindel, men mer voldelige forbrytelser av alle slag (7 %), brudd på våpenloven (15 %) og narkotikaforbrytelser (7 %).⁹¹ Særlig bekymringsfull var økningen i 2016 i antallet anmeldte lovbrudd som medførte alvorlige personskader, som økte med nær 10 %. For drap, uaktsomt drap og bestillingsdrap var veksten 14 %. Også antallet anmeldte tilfeller av voldtekt og seksuelle overgrep økte, med nær 13 %.

USA

Kriminalitetsutvikling i USA måles i dag gjennom offerundersøkelser, FBIs oversikter over anmeldte lovbrudd, og mindre studier fra enkelte lovbrudd og utvalgte steder.⁹² Ulike datakilder og ulike tolkninger gir noe ulike konklusjoner om trender i kriminalitetsutviklingen i USA.

Analysen basert på FBIs anmeldelsesstatistikk fra første halvår 2016 tilsier videreføring av de siste årenes lave kriminalitetsnivå. Lengre tids nedgang i voldskriminalitet ser samtidig ut til å ha stagnert og har snudd til en mindre oppgang. Foreløpige analyser av estimerte statistikk for 2017 tilsier at den samlede kriminalitetsraten fortsetter å synke, og at kriminalitetsnivået for 2017 er det nest laveste siden 1990.⁹³

Fra USA finnes studier som peker i ulike retninger med hensyn til sammenheng mellom innvandring og kriminalitet. En rekke undersøkelser bygd på store datasett viser imidlertid at den forventede korrelasjonen mellom økt innvandring og kriminalitet uteblir, hvilket tyder på at sammenhengen er mer komplisert enn ofte antatt. Nedenfor følger noen eksempler på dette:

Mellom 1990 og 2013 økte populasjonen av utenlandsk fødte innbyggere fra 7,9 % til 13,1 % i USA. Antall illegale immigranter ble mer en tre-doblet. I samme periode sank raten for registrert voldskriminalitet med 48 %, inkludert nedgang i både grov vold, ran, voldtekt og drap. Vinningskriminalitet falt med 41 %.⁹⁴ Andre studier fra USA tyder sågar på at immigrasjonen kan være en av grunnene til at kriminaliteten generelt har sunket i USA siste drøye tiåret, slik at det nå blant annet begås mindre vold og færre drap.⁹⁵ En studie av drap i New Jersey 2007 viste at immigranter hadde lavere sannsynlige til å begå drap enn såkalt "natives". Tilstrømming av immigranter fra Latin- og Mellom-Amerika, både legale og udokumenterte, ser ut til å bidra til fallet i voldelig kriminalitet i området.⁹⁶

Også storbyer har blitt studert i denne sammenhengen. En stor studie av sammenhengen mellom immigrasjon og utvikling i volds- og vinningskriminalitet, som baserte seg på data fra folketelling og FBIs registrerte anmeldelser, sammenlignet utviklingen i 200 amerikanske storbyer over 40 år, fra 1970 til 2010. Studien fant at innvandring så ut til å senke kriminaliteten. Områder med store demografiske endringer kunne oppleves som mer utrygge av befolkningen, men kriminaliteten økte faktisk ikke. Data på individnivå viste at utenlandskfødte immigranter var mindre tilbøyelige til å begå

kriminalitet enn jevngamle amerikanskfødte innbyggere. Deres barn så ut til å tilpasse seg det lokale kriminalitetsnivået.⁹⁷

Funnene fra USA er interessante. Lignende studier er mindre kjent for Europa og nordiske storbyer, og bør foretas også her.⁹⁸

6.2.7 Andre kilder til kunnskap om kriminalitetsutviklingen

De nordiske landene kommer ut blant de beste på globale velstands- og trygghetsmålinger, også for kriminalitet. Ifølge *The Prosperity Index* i 2016 var Norge nummer 6 av 149 på listen over verdens tryggeste land. Island og Danmark kom som henholdsvis nummer 4 og 5, Sverige som nummer 10.⁹⁹

Trygghetsundersøkelsen foretas årlig og måler befolkningens opplevelser av trygget og erfaringer med kriminalitet. Den viser at 70 % av Oslos innbyggere ikke hadde opplevd noen kriminelle hendelser i 2016.¹⁰⁰ Blant de som hadde opplevd kriminalitet i 2016, hadde de fleste opplevd kriminalitet på nettet, samt vold, bedrageri eller annen økonomisk kriminalitet. Internettrelatert kriminalitet var blant de lovbrudd folk var mest engstelig for. Samtidig var det disse lovbruddene folk har minst tillit til at politiet klarer å håndtere. Hele 93 % av Oslos innbyggere følte seg trygge der de bor og ferdes. Andre studier har vist at den norske befolkningen stort sett føler seg trygge på innvandrere, og at samhandling mellom gruppene i lokalsamfunnet bygger tillit og gir økt trygghetsfølelse.¹⁰¹

6.3 Strukturell dimensjon

Kriminaliteten i Oslo politidistrikt påvirkes av områdets status som rikt knutepunkt i en skjev global økonomi, og samtidig av en relativt jevn fordeling av ressurser lokalt. Dette har trolig bidratt til et lavt kriminalitetsnivå og generell opplevelse av trygghet over tid.¹⁰² Posisjonen i den globale økonomien gir også et mangfold blant lovbrutere. Liksom for andre vestlige land har vekstperioden i global økonomi og høy innvandring på 2000-tallet kommet samtidig med en nedgang i registrert kriminalitet. Årsakene til de fallende kriminalitetsratene i vesten de siste 10- 20 årene er likevel uklare og trenger mer utforskning. Trolig har det med digitalisering av økonomi og sosiale relasjoner å gjøre. I et større bilde er det kanskje økningen i kriminalitet i perioden 1980-2000 som er avvikende og må forklares.¹⁰³

Det er en brytningstid i global økonomisk politikk, der utfallet er uklart. Økte sosioøkonomiske forskjeller lokalt vil kunne gi vekst i kriminaliteten. En mer proteksjonistisk global økonomi, vil kunne redusere knutepunktfunksjonen for storbyområdet, og dermed gi økning i andelen lokalt bosatte og norske statsborgere blant lovbrutere.

De kommunikasjonsteknologiske endringene vil bli gjennomgripende framover, og det er vanskelig å identifisere rekkevidden og mulige konsekvenser. En økonomisk restrukturering av storbyområdet, som følge av IKT-teknologiske innovasjoner og automatisering av produksjonsprosesser, tjenesteyting og handel, vil medføre at mange får endrede muligheter og ny sosial status. Dette vil kunne skape nye materielle motiver, ideologisk uro og politiske bevegelser som kan forandrer dages kriminalitetsbilde i politidistriktet.

Med endringene kan det forventes økning både i økonomisk motivert kriminalitet, ulike typer av voldskriminalitet og sosiale ordensforstyrrelser, samt en bredere rekruttering av personer til kriminelle nettverk. Dette kommer ikke nødvendigvis til uttrykk i handlinger i det fysiske rommet, men digitalt. Det kan samtidig utvikles en tvedeling i kriminaliteten og blant gjerningspersoner, der den tradisjonelle kriminaliteten knyttet til fysisk territorium blir stadig mer preget av marginaliserte og ressursvake aktører. Kriminalitetsprofilene og problemene som særpreger de ulike geografiske enhetene kan utvikle seg forskjellig som følge av dette.

I det voksende digitale rommet for kriminalitetsutøvelse, vil nye former for trakassering, tvang, trusler og overgrep utspille seg. Normative grenseoverskridelser i digitale nettverk og sosiale medier kan påvirke normene for samhandling i det fysiske livet.

6.4 Vurdering

Informasjonsteknologisk ramme for forståelse av trender i kriminalitetsutviklingen er essensielt. Nedgangen i kriminaliteten i Oslo politidistrikt de senere årene henger tett sammen med teknologien og dens virkning på vinningskriminalitet. Bedre sikringstiltak av objekter er del av dette. Trolig har nedgangen også å gjøre med redusert bruk av kontanter, samt digitaliseringen av økonomisk motiverte bedragerier og ID-tyverier. Disse anmeldes i mindre utstrekning enn tradisjonell vinningskriminalitet.

Digitalisering har også konsekvenser for andre typer lovbrudd. Med sosiale medier lever befolkningen sine liv i rom med kontrastfulle normsett, der de også influeres av manipulering og løgner.¹⁰⁴ Betydningen av dette beskrives i senere kapitler. Utviklingen vil trolig kreve store omlegginger i rettsvesenet framover, med hensyn til hvilke handlinger og relasjoner jussen skal dekke, og hvordan rettshåndhevelsen kan gjennomføres og kriminalstatistikken fortolkes.

Sett i lys av at den mangeårige, brede nedgangen i registrert kriminalitet i politidistriktet skjer uavhengig av innvandringsgraden og kan knyttes til digitalisering, virker innvandringsperspektivet relevant, men mindre aktuelt enn ofte forutsatt. I den generelle nedgangen er det likevel bestemte grupper av innvandrere som preger kriminaliteten. Demografiske skjevheter og integreringsutfordringer er trolig medvirkende faktorer. Gruppene vil kreve særskilt oppmerksomhet av politiet og samarbeidspartnere.

Internasjonale resultater peker ikke i retning av noen automatisk sammenheng mellom innvandring og kriminalitet. For alle gruppene er det unge menn som er klart mest kriminelle. Fortellinger som vektlegger kjønnsdimensjonen for å forstå kriminalitet virker ennå relevant. Samtidig er folk hovedsakelig lovlydige i alle gruppene. Personlige variasjoner i livsskjebner og livssituasjon framfor de "store" variablene kjønn, alder og etnisitet, må legges til grunn for å forstå variasjonene i kriminalitet innad i gruppene.

Varierte geografiske kriminalitetsprofiler tilsier at samfunnsgeografiske, sosioøkonomiske og demografiske perspektiver på kriminaliteten har betydning. Også her er det viktig å se nyansene og variasjonene. Digitaliseringen av samhandling og økonomiske verdier vil samtidig forandre relevansen av geografiske forskjeller framover. Det er viktig å forstå hvordan teknologien kan endre bysamfunnets funksjon som sentrum for underholdning, administrasjon, handel, politikk og finans.

Kommende automatisering og desentralisering av handel, vareproduksjon og tjenesteleveranser vil virke inn. Sysselsetting, bosetting og demografi kan få nye mønstre. Kriminalitetsprofilen vil nødvendigvis preges av dette. Politidistriktet kan da også forvente sosial uorden– uttrykt både på digitale arenaer og i de geografiske enhetene.

Med digitaliseringen av sosiale konflikter vil trolig også gjerningspersoner få annen sammensetning i kompetanse, utdanning, alder, landbakgrunn og sosioøkonomiske bakgrunn enn det som har preget de som begår tradisjonelle lovbrudd som lommetyverier, ran, mm. Den digitale kommunikasjonen kan gi nye påvirknings- og spredningsmønstre som (uintendert) kan gjøre nye grupper til ofre. Politiet må framover ha et fleksibelt bilde av både gjerningspersoner og ofre for kriminalitet.

7 Voldskriminalitet

7.1 Kulturell dimensjon

Voldskriminalitet har ikke vært et så sentralt tema i det offentlige ordskiftet siden forrige trendrapport (2015) som det vanligvis er. Det betyr ikke at det ikke har vært drøftet. Blant annet er det et essensielt tema i diskusjoner om terror og frykt for terror. Dette gir vold mening innenfor en sikkerhets- og beredskapsramme, men har også bidratt til å knytte fenomenet til spørsmål som gjelder innvandring og integrering. Også debatten om ungdomsvold overfor skoleansatte høsten 2017 hadde et sikkerhetsperspektiv. Vernet mot vold og trusler i enkelte utsatte yrkesgrupper har i perioden etter 2015 blitt styrket med egne lov hjemler i ny straffelov. Dette har bidratt til en mer generell sikkerhetsbegrunnet rettsliggjøring av sårbarheten for vold i yrkeslivet.

Psykisk helse har tidligere vært en sentral ramme for diskursen om voldskriminalitet i ungdomsmiljøer. Blant annet har det vært fokus på tidligere offererfaringer, samt utbredelsen av atferdsproblemer generelt og ADHD spesielt. Når voldskriminalitet begått av unge isteden drøftes i sammenheng med yrkesgruppers sikkerhet, ikke minst for lærere og politi, kan det ha bidratt til å gjøre ungdoms livssituasjon og psykiske belastninger mindre synlig som drivkraft bak volden. Noen skoler har innført null-toleranse for vold, og etter 2016 har skolene systematisert innrapportering av voldstilfeller, noe som også stimulerer til politianmeldelser av hendelsene. Barnas alder og kjønn er blant faktorene som synes å virke inn på hvordan voldshandlinger fortolkes.

Innvandring har i blant vært et tema når vold innad i ungdomsmiljøer har blitt diskutert, særlig i diskusjonen om "parallelsamfunn". Den samfunnsgeografiske dimensjonen ved kriminaliteten i Oslo har da blitt trukket inn, eventuelt sammen med et klasseperspektiv. Det har blitt pekt på at det i innvandrer-tette områder på Oslo øst kan finnes subkulturer med andre normsett enn majoritetens, men også at skolevold og ungdomsvold skjer i områder med høy barnefattigdom, trangboddhet og betydelige sosioøkonomiske ulikheter.

Vold i nære relasjoner har også blitt løftet fram i diskusjoner om innvandring og kulturelt mangfold. Henvisning til partnervold og -drap, barnemishandling, sosial kontroll og kjønnslemlestelse har stått sentralt i argumentasjonen bak kulturforklaringer og skepsis rettet mot bestemte innvandrergrupper. Iblant har kulturperspektivet konkurrert med det tidligere dominerende kjønnsperspektivet som forståelsesramme for privat vold. Unge innvandrerkvinnens deltakelse i debatten har bidratt til å nyansere både kultur- og kjønnsperspektivet, og til å vise at de lar seg kombinere, i alle fall et stykke på vei. De har pekt på negative patriarkalske kontrollmekanismer i egen kultur, med ulike former for tvang og trusler som særlig rammer kvinner. Flere av kvinnene har samtidig formulert andre målsetninger og betydninger av "frihet" enn majoritetskulturens likestillingsmål.

Diskusjoner om kommunikasjonsteknologiens endringer av folks samhandling, har sjelden løftet spørsmålet om hvordan vold og integritetskrenkelser påvirkes. Dagens nye former for angrep på identitet, verdighet og troverdighet i sosiale medier kan i mange tilfeller anses som angrep på vernet av personlig frihet og fred, og sorterer da under voldskriminaliteten. I denne kategorien inngår trusler, tvang og hensynsløs atferd, samt krenkelser av privatlivets fred. I det digitale rommet blir rettsprinsippene om personlig frihet og fred (personvern) stadig utfordret av prinsippet om ytringsfrihet.

Selv om en del av den grove volden vanligvis er knyttet til rus og psykiatri, har vold i liten grad blitt reist som tema i de pågående diskusjonene om nedkriminalisering av narkotika.

7.2 Handlingsdimensjon

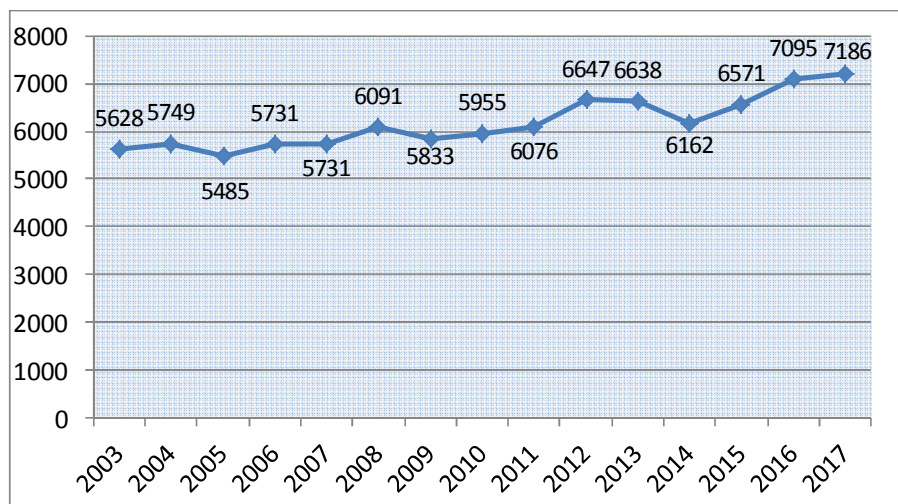
7.2.1 Registrert voldskriminalitet i Oslo

Under lovbruddskategorien *Vold*, som gjelder angrep på vernet av personlig frihet og fred, inngår fysisk *vold*, *psykisk vold* (mishandling i familieforhold uten legems-/kroppskrenkelse), *trusler og tvang*, inkludert *menneskehandel*. Kriminalitetstypen *Vold* omfatter også *trusler og vold mot offentlige tjenstepersoner*, inkludert politi, og har egne lovbestemmelser for *vold mot visse yrkesgrupper*.

Som det framkommer i Diagram 14, har det etter 2003 vært en svak økende tendens i antallet anmeldelser av vold i Oslo politidistrikt.¹⁰⁵ Ser man anmeldelsestallene i forhold til antall innbyggere, har det også vært en økning fra 7,25 anmeldelser per 1 000 innbyggere i 2003, til 8,43 i 2017. I årene 2016 og 2017 har antallet steget til over 7 000 per år.

Statistikk fra det tidligere Oslo politidistrikt viser at det også i årene *før 2003* var en tendens til økning i antall voldsanmeldelser, selv om det avtok i en periode rundt årtusenskiftet. Justert for økningen i innbyggertall, var antallet anmeldelser relativt stabilt i perioden fra 1995 til 2014. De siste to årenes økning i voldsanmeldelser er bekymringsfull. Det er behov for dypere undersøkelser av hendelsene som anmeldes.

Diagram 14: Antall registrerte anmeldelser innen kriminalitetstype Vold, Oslo politidistrikt 2003-2017.¹⁰⁶

Geografisk spredning

Voldshendelsene som anmeldes til Oslo politidistrikt har stor geografisk spredning (jfr. kart 1, vedlegg 2). Siden mye vold ikke anmeldes, særlig når det gjelder vold i nære relasjoner, er det usikkert om anmeldelsene gir et representativt bilde av voldens topografi.

Det er mange anmeldelser av vold fra Oslo sentrum, samt et betydelig antall fra nordøst og sørøst i Oslo. Dette gjenspeiler trolig både utelivsvolden i politidistriktet og volden i boligområder mellom personer som kjenner hverandre fra før. Den sterke geografiske konsentrasjonen av vold i sentrum av byområdet og innenfor Ring 2 omhandler flere typer vold, ikke bare volden knyttet til utelivet og som skjer på nattetid i helger. I den grad man kan kalle noe et "mikro-område" for vold i Oslo, handler det om Vaterland/Olafiagangen og Brugata/Storgata. Områdene utgjør Oslos åpne narkotikamarkeder. En del av volden må ses i sammenheng med dette (se Kart 2, vedlegg 2).

Høy forekomst av anmeldelser nordøst og sørøst i Oslo politidistrikt kan være påvirket av befolkningstettheten i områdene. Om det også uttrykker at voldshyppigheten er større blant befolkningene som bruker/bebor disse områdene enn andre steder, krever nærmere analyser.¹⁰⁷ Et høyt antall voldsanmeldelser her uttrykker uansett utfordringene lokalt politi står overfor. Lokalt politi har særlig beskrevet utfordringer med familievold og vold blant barn og unge for områdene nordøst og sørøst i Oslo.

Gjerningspersoner

Totalt var 4 607 ulike gjerningspersoner knyttet til voldsanmeldelsene i 2016. Igjen; det er ikke sikkert anmeldte og identifiserte gjerningspersoner gir et riktig bilde av alle gjerningspersoner. Ifølge anmeldelsene begås det meste av volden av menn (83,8 %). Tilnærmet halvparten (48,0 %) var 30 år eller yngre på gjerningstidspunktet, og 8,2 % var under 18 år.¹⁰⁸

Majoriteten av gjerningspersonene, 72,5 %, hadde norsk statsborgerskap, resten var spredt på hele 107 andre statsborgerskap, hvorav ingen utgjorde mer enn ca 3 % (henholdsvis polske, svenske og somaliske statsborgere). De aller fleste (94,1 %) var registrert med en adresse i en norsk kommune, 79,0 % med adresse i Oslo, Asker eller Bærum.¹⁰⁹ Av de som var bosatt i politidistriktet, hadde 74,6 % norsk statsborgerskap.¹¹⁰ De fleste med annen norsk bokommune hadde adresse i omkringliggende kommuner som Lørenskog, Skedsmo, Drammen, Ski og Ullensaker.

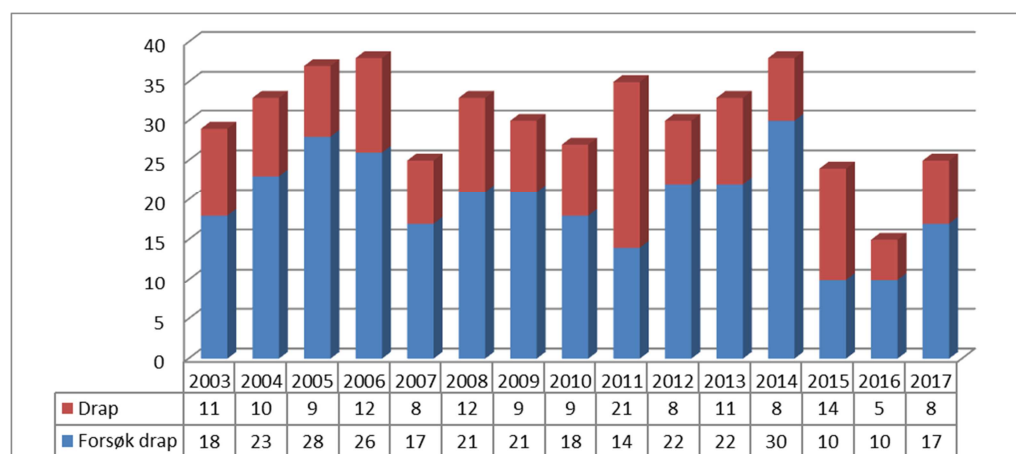
7.2.2 Drap og forsøk på drap

Oslo politidistrikt registrerte 8 anmeldelser av **drap** i 2017. Dette er en økning fra det svært lave antallet på 5 anmeldelser i 2016, men ligger under gjennomsnittet for de foregående 14 årene. Alle de 8 anmeldelsene i 2017 gjaldt drap begått i Oslo.

Det ble anmeldt 17 **drapsforsøk** i Oslo politidistrikt i 2017. I én av de 17 anmeldelsene var Asker gjerningssted, mens de øvrige var lokalisert til Oslo. Også dette antallet er under gjennomsnittet for de foregående 14 årene.

Det årlige antall anmeldelser for drapsforsøk har imidlertid variert mye gjennom disse årene. Det kan være små marginer og tilfældigheter som avgjør om vold ender som drap. Kommunikasjonsteknologi, medisinske framskritt og beredskap i nødetatene, er faktorer som avgjør om offeret får adekvat medisinsk hjelp tidsnok.

Diagram 15: Anmeldelser av drap og forsøk på drap, Oslo politidistrikt 2003-2017.

Etterforskning viser at drap og drapsforsøk i nære relasjoner ofte er knyttet til rus, psykiske helseproblemer og traumehistorikk. Noen av drapene synes å være forbundet med sosial isolasjon, gjerne i kombinasjon med høyt alkoholbruk. I familier og miljøer med tilhørighet i fler enn ett land, kommer også grensekryssende, *transnasjonale drap*. Dette kan omhandle æresrelaterte familiedrap og drap i gjengkonflikter, der de involverte har personlige bånd som gjør at de beveger seg fram og tilbake over landegrenser.

Kart 3 (Vedlegg 2) viser lokaliseringen av drap og drapsforsøk med gjerningstidspunkt i 2017. Disse fatale tilfellene av vold skjedde spredt. De fleste hadde gjerningssted innenfor Ring 3, og de øvrige var fordelt på bydeler i både Oslo øst, vest, nord og sør. Ett drap i 2017 skjedde på en av øyene i Oslofjorden.

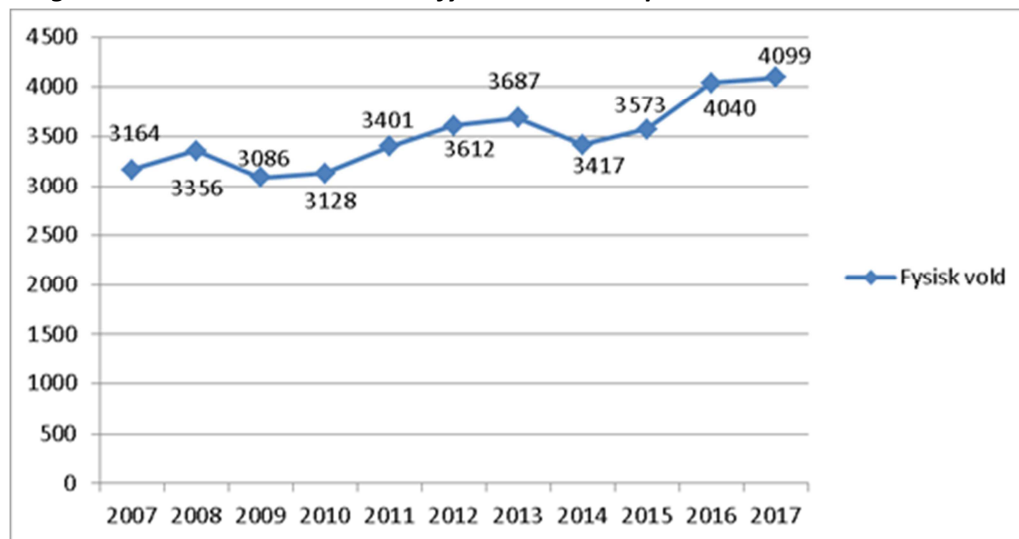
7.2.3 Fysisk vold

Anmeldelser av fysisk vold tilsvarer alle lovbrudd etter straffelovens kapittel 25 ("Voldslovbrudd"), med fratrekk av anmeldelser som gjelder gjentatt og/eller særlig alvorlig mishandling i nære relasjoner *uten* kroppskrenkelse.¹¹¹

I årene 2007-2017 har det vært en stigning i antallet anmeldelser av fysisk vold, med høyeste antall de to siste årene. I 2017 ble det registrert 4 099 anmeldelser av fysisk vold i politidistriktet, en økning på hele 23,8 % gjennom de to siste årene. Dette er bekymringsfullt og vil bli fulgt opp videre i kommende voldsanalyser i politidistriktet.

Noe av økningen i antallet anmeldelser av fysisk vold i 2016 og 2017, er knyttet til voldshendelser i ungdomsmiljøer. Visse ungdomsmiljøer synes å ha blitt både mer voldelige og til dels ideologisk motiverte i voldsutøvelsen. Enkelte ungdommer fra øst har begrunnet volden med at vestkantungdommen "har blitt for selvsikre".

Diagram 16: Antall anmeldelser av fysisk vold i Oslo politidistrikt 2005-2017.¹¹²

Noen ungdommer som har vært ansvarlige for vold og ran i 2017, har tilhørt et bredt nettverk av unge som vanker sentralt i Oslo og på Grønland/Tøyen. Flere av dem er involvert i narkotikasalg.

Pop-up vold

Informasjonsteknologi og sosiale medier kan ha bidratt til endring både i praksis og fortolkning av hendelser som gjelder ungdommer som møtes til fysisk kamp. Det er en bekymringsfull trend der unge gutter inngår avtaler om slåsskamp for å iscenesette seg selv som fysisk sterke, få dette filmet og lagt ut på nettet. Filmene fungerer som underholdning og "skryt" og har innflytelse på den identitet de lever ut og kan få anerkjennelse ("likes") for på sosiale medier. Iblant er kampene preget av profesjonell kampteknikk og kan gi betydelig skade.

Det er spørsmål om slike hendelser skal defineres som "kampsport" eller som grov vold. Slåsskampene er avtalt, og den største endringen fra tidligere tiders ungdommelige slåsskamper ligger kanskje primært i dokumentasjonen på sosiale medier. Det endrer noe av betydningen ved fenomenet slåsskamp. Det nye slåsskamp-fenomenet er kjent også fra andre byer enn Oslo, både i Norge og utlandet, og omtales også som *beefing*. Formidling av kamper på sosiale medier gir utøverne status. Slike trender kan spres viralt, i uforutsigbare mønstre. De kan bidra til det noen beskriver som en global voldsromantisert ungdomskultur, og legge et press på andre til deltakelse.¹¹³ Se også kapittel 17 om barne- og ungdomskriminalitet.

Narkotikarelatert vold

Noen av de alvorlige voldshendelsene i Oslo 2016 og 2017 (avverget eller som har utspilt seg) har med lukkede, kriminelle nettverk å gjøre, særlig knyttet til narkotikamarkedet i byen. Enkelte hendelser er forbundet med selve rusen og bruken av narkotiske stoffer, iblant sammen med psykisk sykdom. Andre er del av mekanismene i nettverkene som er involvert i omsetningen på de illegale markedene. Vold benyttes som straff og hevn, som middel til disiplinering og indre justis. I løpet av 2016 og 2017 har det vært flere tilfeller av alvorlig vold med bruk av skytevåpen, kniv, machete og slagvåpen, av kidnappinger og trusler.

Utelivsvold

Etter styrket innsats i Oslo politidistrikt, og tettere samarbeid med Oslo kommune og utelivsbransjen, registrerte både politiet og Oslo skadelegevakt en nedgang i vold/voldsskader på skjenkesteder i sentrum i perioden 2012-2014 (jfr forrige trendrapport i 2015). I perioden etter dette er politiets erfaring at situasjonen har vært stabilt god.¹¹⁴ Utelivsbransjen oppleves i større grad enn tidligere å være preget av seriøse aktører som samarbeider med politiet om å styrke sikkerheten ved utestedene.

7.2.4 Vold i nære relasjoner og barnemishandling

Gjennom de siste 20 årene har det blitt satt inn betydelig innsats fra Oslo politidistrikt for å avdekke kriminalitet i nære relasjoner. Antall anmeldelser av familievold har økt i årene etter at en egen lovbestemmelse om mishandling i familieforhold ble innført i 2006. Samtidig er dette et område hvor politiet og andre yter betydelig innsats gjennom risikokartlegging og annen oppfølging for å avverge (videre) vold, uten at dette har utgangspunkt i et anmeldt forhold. Det er grunn til å anta at en relativt stor andel av denne type lovbrudd fortsatt ikke meldes til politiet. Antallet anmeldelser må knyttes til innsatsen som er gjort for å avdekke slik vold.

Straffeloven inneholder egne lovbestemmelser for gjentatt og/eller alvorlig mishandling i nære relasjoner, med og uten kroppskrenkelser.¹¹⁵ Fysisk vold i nære relasjoner kan samtidig bli anmeldt med hjemmel i andre paragrafer i lovens kapittel "Voldslovbrudd", og skal da avmerkes under registrering av anmeldelsen. Til sammen utgjorde dette 1 038 anmeldelser i Oslo politidistrikt i 2017. Dette er en liten nedgang fra 2016, men økning på 15,9 % sammenlignet med 2015, og et høyere antall enn i de foregående årene etter 2008.

Tabell 2. Anmeldelser for fysisk familievold 2009-2017, Oslo politidistrikt.116

År	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Mishandling i nære relasjoner m/kroppsskade	327	463	464	547	582	545	600	704	800
Sakskategori familievold med andre koder for fysisk vold	311	350	449	389	346	307	336	349	238
Sum anmeldelser av fysisk vold i nære relasjoner	638	813	913	936	928	852	936	1053	1038

En årlig rapport om barne- og ungdomskriminalitet i Oslo ("SaLTo-rapporten") legges til grunn for den samordnete innsatsen fra politiet og kommunens ulike tjenester overfor barn og unge.¹¹⁷ Ifølge denne rapporten var det i 2016 en økning i Oslo i antallet forhold som omhandlet voldsofre under 18 år.¹¹⁸ I 2016 gjaldt 296 forhold barn og unge som var offer for mishandling i nære relasjoner. Dette var en betydelig økning fra de to foregående årene. Antallet ble igjen redusert i 2017 (-52). Økningen må knyttes til innsatsen med å avdekke slik vold. Politidistriktet har det siste året mottatt enkelte anmeldelser som gjelder grov vold mot spedbarn.

7.2.5 Trusler og tvang

Med ny straffelov gjeldende fra oktober 2015 kom endring i kategorier som inngår i straffelovens kapittel om vern av den personlige frihet og fred. Dette har vanskeliggjort sammenligninger over tid med hensyn til trusler, tvang og andre krenkelser mot personer og privatliv. Det synes likevel å ha vært en økning de siste årene. For trusler økte antallet anmeldelser fra 1 311 til 1 533 i perioden fra 2014 til 2017, mens anmeldelser av tvang økte fra 55 til 77.

Én av de juridiske endringene var ment å styrke rettsvernet til bestemte yrkesgrupper. Dette gjaldt særlig trusler mot helsepersonell, transportarbeidere og ansatte i utdanningsinstitusjoner. Antallet registrerte tilfeller av *trusler og vold* overfor offentlig ansatte økte fra 1 556 anmeldelser i 2014 til 1 872 i Oslo politidistrikt i 2017. Trolig kan økningen delvis tilskrives HMS-kampanjer for økt trygghet i arbeidet. Utdanningsetaten i Oslo kommune har sin egen oversikt over vold mot lærere, som viser at det i 2015 ble rapportert inn totalt 900 voldstilfeller. I 2016 var dette doblet til 1 940 tilfelle. Av disse var 900 alvorlige hendelser med spark, slag med gjenstander, trusler med kniv, biting og andre alvorlige trusler.¹¹⁹

Ansatte i det offentlige hjelpe- og kontrollapparatet er sårbare for anklager og uthenging på nettet. Sosialarbeidere og ansatte i Barnevernet har lenge vært berørt av personfokustert og hatefull hets og trusler.¹²⁰ Nå kan dette ta form som såkalt *doxing*, der privat informasjon om dem selv og familiens bosted, jobber, skoler, fritidsvaner, rutiner mm, blir delt digitalt. Uthengingen tar gjerne utgangspunkt i påstander om at de har begått umoralske og/eller illojale handlinger. Fellesorganisasjonen gjorde en undersøkelse blant sine medlemmer i 2017, som viste at nær en fjerdedel av de ansatte i kommunalt barnevern i Norge sier de har opplevd netthets.¹²¹ Ifølge Fellesorganisasjonen er det ofte foreldre og pårørende som står bak, men også ukjente personer.

Også politiansatte har opplevd trusler og doxing på sosiale medier. Det var i 2016 også en økning i antall anmeldelser av vold mot politiet, sammenlignet med året før. Siden 2008 har det imidlertid vært betydelige svingninger i antallet anmeldelser, som tyder på at bevisstgjøring har hatt en effekt for anmeldelsene også for dem. Tjenestepersoner forteller imidlertid at de opplever tiltagende mangel på respekt for deres myndighet.

Mange samfunnsdebattanter har opplevd grove trusler rettet mot seg på sosiale medier. Flere er blitt truet på livet og/eller blitt utsatt for trusler om seksuelle overgrep av særdeles grov karakter. I antall er det ikke mange slike krenkelser som anmeldes. Mørketallene er trolig høye og konsekvensen kan være store både for den enkelte og for samfunnsdebatten. Flere har valgt å trekke seg fra det offentlige ordskiftet. Dette svekker den generelle ytringsfriheten og truer demokratiet. Flere unge kvinnelige bloggere har blant annet stått fram som ofre for slike trusler.

En spesiell form for tvang er sosial kontroll i primærrelasjonene, som har fått mye oppmerksomhet løpet av 2016 og 2017, ikke minst på grunn av de såkalt "*skamløse jentene*" og filmen "*Hva vil folk si?*"¹²² I noen minoritetsmiljøer praktiseres særlig sterke familiebaserte kontrollsystemer, med strikte normer om seksualitet, kropp, attraksjon og forelske. Problemet er trolig størst i befolkningsgrupper fra samfunn der blodsband og slekts-allianser gjennom ekteskap har vært et sterkt organiserende prinsipp for trygghet og tilgang til ressurser.¹²³ Ifølge politidistriktets operativt ansatte praktiseres denne formen for sosial kontroll i Oslo-området særlig i familier med bakgrunn fra Afghanistan, Somalia, Pakistan.¹²⁴ Det kan være småsøsken, kusiner, fettere eller andre som blir passet på av eldre

familiemedlemmer. Kontrollen rammer både jenter og gutter.¹²⁵ Det er en fare for at slik kontroll kan utvikle seg til såkalt æresrelatert vold og i verste fall æresdrap.

Pop-up-trusler og trakassering

Doxing og trusler på nettet er fremvoksende former for personangrep, som ikke nødvendigvis er rettsstridige enda. Angrepet ligger i delingen og spredningen av informasjon, og kan være svært belastende. I tillegg til den frykt slike angrep kan skape for egen person og eventuelt familiemedlemmer, vil tjenestepersoner i hjelpe- og kontrollapparatet ofte føle sin trygghet og autoritet i jobben som svekket.

En del av de digitale angrepene truer verdighet og sosial identitet. De skjer som spredning av ondsinnede rykter og påstander, samt av kompromitterende bilder, også med seksuelt innhold. Det finnes nettstedene som skaper et fellesskap rundt nettopp deling av slike bilder og rykter. De lager "rykter" som deles, og som raskt kan ramme vedkommende status og sosiale identitet.¹²⁶ Det brukes også app'er for anonymt å dele privat informasjon, vurderinger og sladder om andre.

Når rykter, bilder og filmer sirkuleres og resirkuleres i et stort nettverk, kan det oppleves som sosiale drap. De digitale angrepene er derfor ikke bare andres integritet, men fungerer disiplinerende og sosialt kontrollerende. Denne formen for sosial kontroll rammer majoritetsbefolkningen vel så mye som minoriteter. For ungdom kan slike digitale overgrep oppleves som en trussel mot sosial deltakelse og seksuell frihet. Også gutter og menn kan oppleve denne formen for sosial kontroll.

#Metoo-bevegelsen har i løpet av 2017 gjort potensialet for "karakterdrap" gjennom viral spredning av rykter, åpenbar. En rekke samfunnsstopper internasjonalt har blitt anklaget for upassende og utnyttende seksuelle tilnærmelser. Flere har opplevd offentlig fordømmelse, fall i status og noen har blitt nødt til å forlate sin jobb. I noen tilfeller har ryktet om tidligere krenkende atferd resultert i politianmeldelse av overgrep. I den andre enden av skalaen finnes "digitale karakterdrap" basert på anonyme varsler, der løse rykter deles og flyr avgårde i digitale nettverk uten at sannhetsgehalten etterprøves av noen. Slike kampanjer kan fremme noens rettigheter og forbedre normer for samhandling. Når de får store konsekvenser for enkeltpersoner eller grupper, uten noen krav om bevis eller mulighet til kontradiksjon, kan slike digitale prosesser få preg av hekseprosess og gapestokk. "Karakterdrapene" kan i seg representere krenkelser og virke sterkt sosialt kontrollerende. Rettet mot politiske aktører angriper de rettsprinsipper og demokratiet.

7.2.6 Nordisk registrert voldskriminalitet

Danmark

Etter lengre tids nedgang, steg voldsanmeldelser i Danmark med hele 26 % (4 594) fra 2015 til 2016. Dansk politi har aldri mottatt flere anmeldelser for vold siden registreringer startet i 1995. I København steg voldsforbrytelser med 13 % fra 2015 til 2016, og i kategorien "alvorligere vold" var oppgangen 34,1 %. Sannsynligvis påvirkes økningen betydelig av nye administrative rutiner i dansk politi.¹²⁷ En ny analyse basert på data fra danske legevakter i 2016 tilsier at utviklingen ikke er fullt så dramatisk, men at nedgangen som har preget voldsbildet i Danmark i flere år, stagnerer. Materialet

fra legevaktene tilsier at volden ikke er blitt grovere. Den typiske volden involverer unge menn mellom 15 og 24 år, og skjer nattetid i helgene.

Sverige

I Sverige var det i de ti årene 2007-2016 en økning på 30 % i "brott mot person", som omfatter både vold og seksuallovbrudd.¹²⁸ En del av økningen gjelder barnemishandling (38 %). Økningen i "brott mot person" fortsatte også i 2017. Noe av økningen kan imidlertid skyldes nye rettslige og administrative ordninger, blant annet at skolen anmelder mer av sine bekymringer til politiet. For Stockholm har antallet anmeldelser av "brott mot liv och hälsa" vært relativt stabilt og med tendens til nedgang i 2017. Antallet er likevel høyt (26 041) sammenlignet med tilsvarende anmeldelser i Oslo politidistrikt (3 428). Stockholms politi er bekymret fordi et betydelig antall drap og alvorlig vold begått i kriminelle nettverk og utsatte områder, ikke er blitt oppklart. Uten oppklaring kan det utvikle seg voldsspiraler med hevndrap og oppgjør mellom gjenger, som gjør boområdene mer utrygge.

7.2.7 Internasjonalt registrert voldskriminalitet

Europa

I Tyskland var det en betydelig nedgang i den anmeldte voldskriminaliteten i perioden fra 2007 fram til 2015. Siden 2015 har antall voldsanmeldelser økt, og dette skjedde i de fleste av delstatene. Særlig bekymringsfull var økningen 2016 i anmeldelser av vold med alvorlige personskader og drap.¹²⁹

I Storbritannia registrerte man på liknende vis en økning både i 2016 og første halvår 2017 i anmeldelser av alvorlige voldslovbrudd som har stort skadepotensiale, også drap og hendelser som involverer bruk av kniv.¹³⁰ I London var det i 2016 en betydelig økning i antall anmeldte tilfeller av vold og seksuelle overgrep knyttet til byens uteliv. Det er uklart hva økningen skyldes.¹³¹

Politimyndighetene i London-området har registrert en spesiell vekst i voldelige angrep der syre benyttes som våpen. Den sprayes, sprutes eller kastes på offeret, primært ansiktet. Målet er ikke å drepe, men å påføre lidelse og etterlate et budskap til skrekk og advarsel.¹³² Syre er registrert brukt i oppgjør mellom gjenger, som straff ved manglende narkotikaoppgjør og i utøvelse av planlagt rasistisk og ekstremistisk motivert hatkriminalitet. Den er også blitt brukt overfor ofre som har anmeldt voldtekt og familievold.¹³³ Man antar at modusen spres fordi den er basert på husholdningsprodukter som er legale, billige og enkle å få tak i. Ugjerningen er da vanskelig å oppdage på planleggingsstadiet. Sammen med økning i bruk av kniv og bil som rambukk inn i menneskemengder, fryktes en bredere trend der enkle redskaper og hverdagsprodukter benyttes til alvorlig vold, også terror.¹³⁴ Ettersom avansert droneteknologi med stor rekkevidde og bærekraft er blitt billigere og mer tilgjengelig, blir også disse tilgjengelige som "hverdagsvåpen".¹³⁵

USA

Etter mange års betydelige nedgang, var antallet voldslovbrudd i USA stabilt i 2013-2014.¹³⁶ Fra 2015 til 2016 ble det så registret en økning i "violent crime" (drap, vold, voldtekt, personran og lignende personangrep).¹³⁷ Voldskriminaliteten i USA holder seg likevel på et lavt nivå relativt sett, tilsvarende situasjonen rundt 1975.

Utviklingen i amerikanske byer har variert betydelig, men volds- og drapsraten for de 30 største byene har vært fallende. New York er blant byene som har hatt slik fallende voldtrend de siste 10-20 årene.¹³⁸ Nedgangen fortsetter og drapstallene er nå lavere enn den forrige bunn-rekorden fra 2004, da 333 drap ble anmeldt.¹³⁹ Enkelte andre byer har derimot hatt sterk økning i anmeldt vold og drap de siste årene, ikke minst Chicago, der den var konsentrert til visse mikro-områder i byen.¹⁴⁰ Analyser av anmeldelsestall fra 2017 tilsier at voldsraten for de 30 største byene fortsatt er fallende. Den bekymringsfulle utviklingen i visse byer har også snudd, blant annet gjelder det for Chicago.¹⁴¹ Den etniske profilen på voldsiktede og -dømte personer i USA har vært skjev, med overvekt av fargede og Hispanos gjerningspersoner, men er i ferd med å jevnes ut.¹⁴²

7.2.8 Voldsutvikling belyst med andre data

Statistisk Sentralbyrå har data over levekår som gjør at man kan sammenligne utviklingen i befolkningens selvrapporterte erfaringer med vold over flere år. Ifølge levekårsundersøkelsen har andelen voldsofre i Norge vært stabil gjennom de siste 30 årene, men med en mulig nedgang de senere år.¹⁴³

I en selvrapporteringsstudie utført av Nasjonalt Kompetansesenter for Vold og Traumatisk Stress (NKVTS) i 2014 framkom det at rundt 5 % av både voksne kvinner og menn at de i løpet av siste år hadde opplevd mindre alvorlig fysisk vold siste året, og yngre var mer utsatt enn eldre. Menn hadde i større grad enn kvinner opplevd alvorlig vold i løpet av sitt voksne liv.¹⁴⁴

En landsomfattende intervjuundersøkelse fra 2017 som Sanitetskvinnene sto bak, viste at 9 % av et tverrsnitt av norske kvinner over 18 år, var blitt utsatt for vold fra sin partner.¹⁴⁵ 60 prosent av kvinnene som var blitt kløpet, klort, lugget eller slått med flat hånd hadde også blitt utsatt for grov vold, blant annet slått med knyttneven eller harde gjenstander, tatt kvelertak på, var blitt banket eller truet med våpen.

VG hadde en gjennomgang av partnerdrap i Norge i perioden 2000 til 2017. Den viste at 140 kvinner og 16 menn ble drept av sin partner i denne perioden.¹⁴⁶ Videre viste gjennomgangen at antallet partnerdrap de siste årene har holdt seg stabilt, selv om det totale antallet drap faller nasjonalt.

I løpet av de senere årene har det framkommet historier som vitner om at enkelte barn og ungdommer med utenlandske foreldre risikerer å bli sendt til utlandet mot sin vilje som del av oppdragelsen og sosialiseringen.¹⁴⁷ Enkelte av de unge forteller om erfaringer med grov torturlignende vold og tvang. Blant annet gjelder noen av de mest graverende historiene barn som er blitt sendt til koranskole i Somalia. Det er ukjent hvilket omfang dette problemet har og hvor mange som gjelder familier bosatt i Oslo politidistrikt.

Æresrelatert vold og kjønnslemlestelse

Tall fra *Kompetanseteamet mot tvangsekteskap og kjønnslemlestelse* viser at senteret hadde hjulpet til i 338 enkeltsaker fra nyttår 2017 til 31.august 2017. Dette var stabilt med antallet i 2016, et år med økning i alle typer saker, og særlig i de som gjaldt frykt for tvangsekteskap og æresrelatert vold. I 2016 flyttet 36 personer inn på det statlige botilbudet Kompetanseteamet har, herunder 31 kvinner og fire menn. De fleste hadde landbakgrunn fra Pakistan, Syria, Irak og Somalia.¹⁴⁸

Politiet tar alle anmeldelser av kjønnslemlestelse alvorlig.¹⁴⁹ Det foreligger likevel ingen dommer for kjønnslemlestelse i Norge. I tiårsperioden fra 2007 til og med 2016 ble det gjort 92 rettsmedisinske undersøkelser av barn på barneavdelingen på Ullevål sykehus med henblikk på kjønnslemlestelse.¹⁵⁰ En mindre andel av disse, 17 undersøkelser, resulterte i positive funn. I årene 2014, 2015 og 2016 var antallet undersøkelser henholdsvis 5, 5 og 8. I disse var antallet positive funn henholdsvis 0, 2 og 1. Flere av barna som ble undersøkt hadde naturlige sammenvoksinger og ble behandlet for dette. Andre var antakelig blitt lemlestet før de kom til landet.

7.3 Strukturell dimensjon

Utviklingen i kommunikasjonsteknologi og måtene den forandrer omgangsformer, påvirker hvordan integritetskrenkninger kommer til uttrykk. Den kan gjøre at angrep skifter fra fysisk vold til verbale og digitale trusler, trakasseringer og "karakterdrap". På den annen side blir avansert teknologi samtidig billigere og mer tilgjengelige for flere, slik at de kan benyttes som våpen og gjøre den fysiske voldsutøvelsen enda mer potent. Dette gjelder ikke minst drone-teknologien og kunstig intelligensstyrte teknologier, særlig brukt som verktøy til å bære eksplosiver. Tilgjengeligheten til våpen og volds-tjenester er også blitt større med tilbudet som finnes for dette på det mørke nettet.¹⁵¹

Med en kommunikasjonsteknologi som er vevd tett inn i menneskers sosiale fungering, både som implantater og som eksterne "wearables", kan angrep på den enkelte også ta form av dataangrep, hacking og overstyring. Slik form for "vold" kan ramme flere samtidig når den rettes mot kritisk infrastruktur, som sykehus, vannforsyning, el-systemer, osv. Byer kan bli slått ut og lammet av sabotasje på dataanlegg. Slike tilfeller kan også være økonomisk motivert, som et dataangrep mot et sykehus i London i 2016 tilsynelatende var. Skillelinjene mellom vold og andre typer av angrep og terror kan bli uklare – eller framstår såkalt "hybride".¹⁵²

Når storbyvold øker og opptrer konsentrert i urbane mikro-områder, slik man har sett blant annet i Stockholm, Chicago og i andre byer, handler dette også om hvordan sosioøkonomiske forskjeller er nedfelt i bosetningsmønstre og arkitektur. Betydelig refordeling av verdier i tilknytning til pågående automatisering av den globale økonomien, vil trolig påvirke samfunnsgruppers sosiale status, deres framtidsutsikter og muligheter. En del av de politiske urolighetene som kommer til uttrykk idag, kan muligens forstås på denne bakgrunn, blant annet gjelder det noe av aggresjonen på sosiale medier, som tilsynelatende har både en kjønns- og generasjonskarakter. En strukturelt forankret utrygghet, i kombinasjon med digital aggresjon rettet mot "syndebukker", kan bidra til at den registrerte volden i flere vestlige land nå øker, etter en lengre periode med stabilitet og tendens til nedgang.

Noen knytter følelse av avmakt og sinne til selve tempoet i dagens akselererende samfunnsendringer.¹⁵³ Opplevelsen av rotløshet, utrygghet og en kultur i oppløsning kan komme til uttrykk også som en idealisering av ens opprinnelige kultur og fortiden som konfliktfri. Eksistensiell usikkerhet om identitet og kulturell tilhørighet kan være kilde til aggresjon rettet mot grupper som symboliserer endringene. Dette kan komme til uttrykk som voldelig hatkriminalitet (kapittel 13) og ekstremisme (kapittel 14).

Noen mener det i dag føres en "kulturkrig" online om det normative grunnlaget for samfunnsbyggingen.¹⁵⁴ Selv om også unge deltar i denne, og uttrykker skepsis til liberalistiske mainstream-verdier som likestilling og identitetspolitikk, synes de i liten grad å støtte de mest nasjonalistiske, autoritære, fremmedfiendtlige og anti-feministiske verdiene. Økningen i registrert voldskriminalitet med unge gjerningspersoner synes ikke umiddelbart å være forbundet med

deltakelse i den digitale kulturkrigen eller et nasjonalistisk kulturelt opprør. Samtidig kan *noen* være influert av hatefulle budskap.

7.4 Vurdering av trend for voldskriminalitet

Voldskriminaliteten er fremdeles lav i Oslo politidistrikt, antakelig som resultat blant annet av tradisjonelt små sosioøkonomiske forskjeller. Volden er samtidig økende, etter flere år med stabilitet. Trenden gjenfinnes internasjonalt, og er alvorlig. Tiltagende aggresjon i sosiale medier ser ut til å bidra. Man kan forvente fortsatt økning i volden framover.

Trolig kan en del av ungdomsvolden og vold i nære relasjoner knyttes nettopp til økende sosiale forskjeller og den vanskelige livssituasjon mange erfares på Oslos østkant. Samtidig kan vestkantens vold være mer skjult og bør belyses nærmere.

Noe av dagens aggresjon og uro framstår som del av en ideologisk "kulturkrig", som særlig kommer til uttrykk som innvandrings- og kvinnefiendtlige trusler og trakassering på digitale arenaer. Det er en fare for økning i uro, trusler og vold mot grupper som stigmatiseres i kulturkrigen. Her trengs forebyggende innsatser og dialogarbeid, samt politipatrujljering på nettet, ikke minst for å forebygge pop-up kriminalitet.

Gjennom frykten den skaper, kan digitale trusler og sjikane være en trussel mot personlig frihet, også ytringsfrihet. Doxing og viral deling av hets øker faren for "karakterdrap", og er en voksende utfordring. I den digitale samhandlingen mellom ungdom i globale nettverk, deles også en voldsromantisert kultur, som kan ha innflytelse i enkelte ungdomskulturer. Digitale provokasjoner og "kamper" mellom miljøer kan gi rask eskalering av konflikter. Igjen må det understrekes at personlige livsløpsutfordringer kan være utslagsgivende for fysisk voldsutøvelse.

Den anmeldte volden i politidistriktet skjer geografisk spredt, men med to mulige mikroområder i Oslo sentrum der volden er særlig konsentrert. Disse områdene er knyttet til narkotikamarkedene. Tendenser til desentralisering av narkotikaomsetningen ut til boligområder, ser ut til å øke risikoen for voldelige konflikter i de flyktige nettverkene som distribuerer stoffet.

Eventuelle kulturforklaringer på vold kan ikke vurderes uten data på landbakgrunn for de involverte. Dette vil kreve en dypere undersøkelse enn i denne trendrapporten.¹⁵⁵ Foreløpige data viser at majoriteten, nær 3/4 av de mistenkte/siktede har norsk statsborgerskap. De resterende har bakgrunn fra et bredt spekter av nasjonaliteter, med polsk, svensk og somalisk som de vanligste. Trolig er kulturelle aspekter viktige for alle typer konflikter og vold, og kjennskap til kulturspesifikke spenningspunkter er viktig. Ikke minst gjelder dette for vold i nære relasjoner, hvor særlig minoritetskvinner og ungdommer kan ha behov for støtte. Kjønnssdimensjonen ved vold i nære relasjoner er samtidig viktig, men også kunnskapen om at kvinner også kan være en trussel mot barn. Både kultur, alder og kjønnssdimensjonen er med på å prege de konflikter som utspiller seg i digitale angrep, og politiets evne til å håndtere disse framover vil kreve forståelse for digitale subkulturer.

8 Menneskehandel

8.1 Kulturell dimensjon

Juridisk er menneskehandel regnet blant de grenseoverskridende typene av kriminalitet, som også regnes som "alvorlig og organisert kriminalitet". Oslo politidistrikt har vurdert at problemet har behov for ekstra innsatser og spesialkompetanse. Innholdsmessig handler menneskehandel, ifølge FN, både om relasjoner med *tvangsarbeid/slaveri*, *tvangsbasert kjønnshandel/prostitusjon* samt makt- og avhengighetsrelasjoner der andres nød utnyttes ved *illegal handel med kroppsorganer*.¹⁵⁶

Det offentlige ordskiftet om menneskehandel er ikke betydelig endret fra forrige trendrapport (2015). Fremdeles er det en dragkamp mellom det å vektlegge sosialpolitikk, arbeidsmarkedspolitikk eller justispolitikk som den relevante måten å håndtere utnytting av særlig sårbare grupper på i den globale økonomien. Det stilles iblant spørsmål om hvorvidt den strafferettslige bekjempelsen og de høye kravene politiet har til antall uttransporteringer, kan svekke utsatte personers rettigheter. Det kan hindre at de får beskyttelsen de ellers kunne fått med formelle arbeidslivsrettigheter og alminnelige sosialpolitiske virkemidler som migranter.¹⁵⁷

Splittelsen i syn har tidligere kommet mest til uttrykk for menneskehandel som gjelder prostitusjon, og særlig for tilfeller der ofrene selv kan være ambivalente overfor bakmann som har organisert handelen. Den som utnytter kan oppleves også som en hjelper for offeret. Ofrene kan selv ha valgt deltakelse, men tatt valget under vanskelige livsvilkår og tynget av forpliktelser. Dermed blir utfallet verken bare tvunget eller bare frivillig. Overfor slike tvetydige tilfeller av tvang gir ulike innvandringspolitiske syn, arbeidslivsinteresser, feministiske perspektiv og solidaritetshensyn forskjellige tolkningsrammer, og dermed ulike syn på kriminalisering av menneskehandel.

Det ambivalente i ofrenes syn på bakmannsapparatet har vært tema også i en kritikk av myndigheter for ikke å gjøre nok i straffesakssporet. Dette gjelder særlig innsatsen mot tvangsarbeid og arbeidsmarkedskriminalitet. Politiet opplever selv at de har prioritert innsats mot arbeidslivskriminalitet de senere årene, og anfører at retteføringen forvanskes av at tvangen i mange tilfeller er uklar og relasjonene ambivalente. Samtidig kan overgangene mellom ordinært regulerte arbeidsforhold og det som er tvangsarbeid, sosial dumping og/eller brudd på utlendingslovgivningen være både juridisk og polititaktisk vanskelig. Når flere lover gjør seg gjeldende, både straffelov om tvangsarbeid, utlendingslov og arbeidsmiljølov, velges iblant andre løsninger enn straffeloven av pragmatiske grunner.

Etter flyktningstrømmen i 2015 ble menneskehandel et aktuelt tema i forbindelse med bekymringen for enslige mindreårige som forsvant fra mottak og myndighetenes kontroll.¹⁵⁸ Frykten var at de kan bli ofre for bakmenn som utnytter dem til prostitusjon, tvangsarbeid og ulike former for kriminalitet og narkotikahandel. Europarådets ekspertgruppe som monitorerer tiltak mot menneskehandel, kom tidligere i 2017 med en alvorlig bekymring knyttet til at asylbarn og -unge forsvinner fra norske mottak.¹⁵⁹

Også for tvang til krigstjeneste i fremmed land utgjør tvangsaspektet et diskusjonstema. Ved rekruttering til borgerkrig og terrororganisasjoner har det framkommet at menn i IS-sympatiserende familier har tatt med kone/kjæreste og felles barn til krigsområder. Det kan diskuteres hvordan dette skal tolkes. Det foreligger lite informasjon om hva slags typer tjenester kone og barn virkelig er blitt

avkrevd, hvordan livene har vært organisert og hvilke muligheten de har hatt for å dra tilbake på fritt grunnlag. Muligens er dette å forstå som en type tvungen krigstjeneste.¹⁶⁰

8.2 Handlingsdimensjon

I Straffesaksregisteret er menneskehandel-sakene fordelt etter menneskehandel basert på tvungen *prostitusjon, tvangsarbeid, salg av menneskeorganer og krigstjenester i fremmede land*. I form av tvangsarbeid/slaveri inngår menneskehandel også under det som kalles arbeidsmarkeds kriminalitet, jfr. Kapittel 11.2.

I årene 2012-2015 lå antall anmeldelser av menneskehandel på rundt 30 per år. De siste to årene er antallet tilbake til 10-15, slik det var i årene før 2012. Reduksjonen gjelder for menneskehandel i form av prostitusjon, og enda mer for tvangsarbeid.

Anmeldelser av denne typen lovbrudd påvirkes av politiet og andre kontrollatets virksomhet.

Tabell 3: Antall anmeldelser av menneskehandel i Oslo politidistrikt i årene perioden 2010-2017, fordelt på ulike former.

Type menneskehandel/ År	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Prostitusjon (inkl. grov)	14	16	17	15	19	21	10	9
Tvangsarbeid (inkl. grov)	1	2	13	19	12	6	5	4
Krigstjeneste i fremmede land				1				
Totalt antall anmeldelser	15	18	30	35	31	27	15	13

8.2.1 Menneskehandel i form av prostitusjon

Til tross for nedgang i anmeldelser av menneskehandel i form av prostitusjon, erfarte politidistriktets operative mannskap ikke noen store forandringer i antallet personer som er involvert i internasjonal sexhandel i Oslo i perioden 2015-2017. Modus operandi for organisering av denne typen handel har virket relativt stabil i perioden. Vinteren 2017/2018 ser det imidlertid ut til å være en reduksjon i sexhandelen med utenlandske kvinner på det tradisjonelle markedet på gateplan. I skrivende stund er det ennå uklart hvorfor, men uverifiserte opplysninger tilsier at noen nå er aktive i naboliktrikter, på innemarkedet og/eller på nettet.

I 2016 var det domfellelser i 2 saker. I én av disse ble 4 personer domfelt, blant annet en bulgarsk bakmann for flere bulgarske unge kvinner, som var aktive både i Oslo og et annet politidistrikt. I den andre saken ble en albansk bakmann dømt for kjønnsnhandel med en albansk ung kvinne i Oslo.

Nedgangen i antallet nigerianske kvinner på prostitusjonsmarkedet i Oslo fortsetter, også når det gjelder kvinner som trolig har vært organisert innenfor en menneskehandelsstruktur. Antakelig kan nedgangen knyttes til at mange ble sendt hjem som ledd i offensiv iverksettelse av utlendingspolitikk. Men flere befinner seg nå i andre europeiske land, blant annet i Danmark. Det er også tegn til at nigerianske prostituerte i menneskehandel nå har opphold andre steder i landet, blant annet i de vestlige og nordlige politidistriktene.

For politiet virker det som om markedet for utenlandske prostituerte i Oslo, også de som er rekruttert innenfor en menneskehandelsstruktur, primært består av unge kvinner fra Romania og

Bulgaria. Noen kommer fra Albania. I Romania rekrutteres jentene fra ett spesielt område. Transporten fra Øst-Europa går med bil eller med rimeligste flyreise fra Romania til Torp.

Medio 2017 er det primært registrert bulgarere, rumenere og albanere som bakmenn for den internasjonale kjønnshandelen i Oslo politidistrikt. Det er opplysninger om at bakmennene også er involvert i annen type kriminalitet, og det samme gjelder kvinnene. Østeuropeere synes involvert i narkotikaimport og -handel, de rumenske har i tillegg vært involvert i pillesalg. Kvinnene fra Nigeria var aktive på pinkode-snapping, som et middel for å nå de økonomiske målene for inntjening som bakmannen satt.

Livssituasjonen

Kvinner i prostitusjon er en særlig sårbar gruppe og utsettes for vold, overgrep og mishandling. Mange av dem har personlige livshistorier preget av overgrep. Levekårene de har hatt i Oslo har samtidig variert, og for eksempel vært ulike for nigerianske og øst-europeiske kvinner. De nigerianske har hatt tilretteleggere her, mens bakmenn som styrer organisasjonen, har levd langt unna, gjerne i Nigeria, Italia eller Spania. Kvinnene kan ha opplevd vold og trusler ved rekruttering og transport, men synes å ha levd relativt fritt her i Norge. Primært ble de holdt fast i situasjonen med gjelden de opparbeidet seg overfor bakmannen, og ved at de ble involvert i kriminalitet, blant annet ved å utstyres med falsk id. Det er mistanke om at bakmenn har fortsatt å tvinge kvinner til prostitusjon etter at de har anmeldt tvangsforholdet og søkt om refleksjonsperiode.

Kvinnene som har vært knyttet til bakmenn fra Øst-Europa, lever tilsynelatende under sterkere kontroll mens de oppholder seg i politidistriktet. Bakmannsorganisasjonen befinner seg her, sammen med kvinnene i Norge, og lever til dels tett inn på livet deres. Her utøves mer synlig vold, samtidig som bakmenn kan spille opp til en hallikrolle med å passe på kvinnene, sørge for kontakt med kunder, osv.

Politiet har liten oversikt over hvem kundene er i denne internasjonale kjønnshandelen. Ved at "forsøk på sexkjøp" ble fjernet som lovbrudd ved innføringen av ny straffelov i 2015, ble muligheten mindre for å straffeforfølge kjøpere uten samtidig å risikere å miste den prostituertes tillit. En erfaring er likevel at særlig en gruppe tsjetsjenere har opptrådt voldelig overfor kvinner på prostitusjonsmarkedet. Også andre politidistrikter med typiske storbyproblemer har denne erfaringen. Politi og hjelpetjenester har ivaretatt kvinnene i etterkant av at de har blitt utsatt for grove voldtekter, ran og mishandling.

Rekruttering av kunder og digitale pop-up trender

Fremdeles rekrutteres kunder til prostitusjon direkte fra gata, selv om dette kan være en nedadgående trend ved at digitale markeds plasser overtar. Kvinnene har gjerne hatt faste plasser og det kan ha oppstått konflikt mellom nye og "gamle" om plassene.

Sosiale medier kan brukes sammen med "gata" som markeds plass for annonsering av tjenesten, inngåelse av avtaler og annen formidling av tilbud og etterspørsel. Det synes først og fremst som det er de gamle annonsestedene på nettet som benyttes. Det er behov for bedre kartlegging av hvordan internett benyttes både for rekruttering av nye kvinner inn i menneskehandel og for å rekruttere kunder.

Videre bør det kartlegges hvordan internett bidrar til å spre trender som gjelder tjenestene. Det skal finnes lukkede fora på nettet for formidling av erfaringer med prostituerte. Her finnes også fora hvor det spres forestillinger, holdninger og myter om kvinner, som kan være truende for prostituertes sikkerhet. De kan deles viralt til et stort nettverk og gi grunnlag for pop-up trender i utnyttning og vold mot prostituerte. Det er uklart om mannen som drepte en bulgarsk prostituert i 2015, og som var opptatt av å bli transformert til varulv, var blitt påvirket av forestillinger formidlet i en slik digital sammenheng.¹⁶¹ Trolig vil psykisk ustabile personer være mest påvirkbare for beslektede forunderlige ideer og kvinnefiendtlige myter som kan ramme prostituerte. På den annen side kan også varsler om truende personer, ranere, voldelige kunder, osv. kunne spres på samme vis.

8.2.2 Tvangsarbeid

For politiet ser det ut til å ha vært en vekst i antall personer som utnyttet grovt som arbeidskraft i tvangsarbeid i Oslo i perioden 2015 til 2017. Konkret tallfestelse foreligger ikke. Det er blitt avdekket at de utnyttede personene i et tilfelle ble forespeilet lønn på over 100 kroner i timen, men reelt satt igjen med 35 kroner. Tvangsarbeid inngår også som del av såkalt Arbeidslivskriminalitet som er beskrevet i kapittel 11 om økonomisk kriminalitet.

Relasjonene mellom bakmenn og ofrene kan være tette og ha vart over et langt tidsrom. Det kan være vanskelig for politiet å få til et samarbeid med ofrene for tvangsarbeid, fordi de ikke er klar over i hvilken utstrekning de faktisk er utnyttet. De kan også ha et tvetydig forhold til dette, fordi den grove utnyttningen tross alt gir dem en liten inntekt, som de ikke ville ha fått i hjemlandet. Når de samarbeider seg imellom og lever veldig sparsommelig, kan de være i stand til å sende penger hjem til familien. Uten samarbeid med ofrene kan politiets straffesaker som gjelder menneskehandel/sosial dumping "falle fra hverandre" og bli nedprioritert.

Tvungen kan omhandle fysisk vold, men er gjerne trusler angående penger: Dersom du ikke jobber, får du ikke utbetalt lønna. Det hender også at bakmenn misbruker de ansattes bankkort, at de overtar kortet og bruker dette til egne innkjøp og regninger. De ansattes bankkort gjør at lønn og oppgjør ser greit ut, men kortet tilhører i realiteten bakmann. Det er også eksempler på at bakmann har fratatt ofrene deres pass.

Tvangsarbeid finnes i hele næringslivet, også som tjenesteleverandører for offentlig virksomhet. Blant annet har ofre for menneskehandel vært involvert i billig bilvasking av offentliges bilpark og som underleverandør i bygg og anlegg innenfor det offentlige. Handelen skjer da gjerne gjennom legale firmaer som tilsynelatende driver innenfor lovens rammer. De formidler sine tjenester på alminnelig vis ved bruk av internett, f.eks. for flytteselskaper.

Aktørene

Etterretning fra Oslo politidistrikt tilsier at særlig utenlandske personer som oppholder seg her ulovlig, står i fare for utnytted i tvangsarbeid. De har en høy terskel for å kontakte politiet og mange tilfeller avdekkes antakelig ikke. Så langt Oslo politidistrikt kjenner til, er det primært rumenske borgere som blir utnyttet som arbeidskraft i tvangsarbeid. Det dreier seg om unge, uutdannede menn fra landsbygda i Romania som settes til ufaglært arbeid her. De ankommer Norge med fly til Torp eller med bil. De settes til ufaglært virksomhet som drives regnskapsløst og unndras skattemyndigheter. Politiets erfaring er at bakmenn ofte er rumenere, bulgarere eller albanere. De er gjerne godt kjent med det norske samfunnssystemet og norske samfunnsforhold.

8.2.3 Illegalt salg av kroppsorganer

Det er ikke kjent for politiet at det i løpet av perioden 2015 til 2017 har foregått illegalt salg av kroppsorganer i politidistriktet. Dette betyr ikke at personer ikke kan ha dratt til utlandet og blitt involvert i slik handel der. Det allmenne offentlige helsevesen bidrar antakelig til å redusere behovet for dette her til lands.

8.2.4 Tvungen krigstjeneste i fremmed land

Tvungen rekruttering til krigstjeneste i fremmed land faller primært inn under PSTs ansvarsområde og er ikke behandlet i denne sammenhengen.

8.2.5 Enslige mindreårige asylsøkere

Ifølge Utlendingsdirektoratet forsvant 182 asylsøkere fra mottak for mindreårige i 2016, og per juni i 2017 hadde 143 av de unge forsvunnet.¹⁶² Fra september 2016 til utgangen av september 2017, hadde 467 barn og unge rømt fra norske asylmottak.¹⁶³ Ifølge UDI har noen av dem blitt oppdaget senere i andre europeiske land. Ultimo oktober 2017 var fortsatt 269 mindreårige «forsvunnet» og med ukjent oppholdssted. Rundt halvparten av dem kom fra Afghanistan, og de unge frykter at de vil bli sendt ut når de fyller 18.

Etter flyktningstrømmen 2015 er det ikke registrert enslige mindreårige asylsøkere på det etablerte prostitusjonsmarkedet utendørs i sentrum av Oslo. Informasjon tyder på at det er begrenset etterspørsel etter betalte seksuelle tjenester av mindreårige gutter der. Det foreligger lite systematisk kunnskap om mønsteret i etterspørsel etter prostituerte gutter fra homofile enkeltpersoner, i miljøer og klubber for homofile i Oslo. Det er derimot kjent at flere unge knytter kontakter til det skeive miljøet på internett og via apper. Noen av de unge mannlige asylsøkerne skal ha opplevd overgrep på migrasjonsruten og i tilknytning til asylmottak her i landet, både fra asylsøkere og andre. For noen har dette trolig bidratt til at de har vurdert prostitusjon som en mulig vei for overlevelse. Enkelte skal ha kontakt med en såkalte "sugardaddy", der seksuelle tjenester utveksles mot hjelp til livsopphold. Utbredelse og omfanget av dette i Oslo politidistrikt er uklart. Inntil nærmere undersøkt, antas det at den største risikoen for guttene som forsvinner fra mottak, er at de involveres i kriminalitet, som narkotikasalg og vinningslovbrudd, men at noen (også) overlever ved å utnyttes seksuelt.

I en rapport fra 2017 fortelles det om vansker med å overbevise UDI-ansatte og politiet om at unge asylsøkerne kan være ofre for menneskehandel.¹⁶⁴ Myndighetene oppleves angivelig som lite villige til å foreta de nødvendige undersøkelsene i utlandet. Asylbarn mellom 15 og 18 år bor i mottak drevet av Utlendingsdirektoratet (UDI), mens de som er under 15 tas hånd om av barnevernet. En rapport fra NIBR viser at ti ganger så mange barn forsvinner fra UDIs asylmottak for mindreårige som fra barnevernets omsorgssentre for de yngre barna.¹⁶⁵ Europarådets ekspertgruppe er redd innstramminger av asylopolitikken kan ha gjort det vanskeligere å identifisere hvem av de unge som er ofre for menneskehandel. De etterspør klarere rutiner for alle etater som kan komme i kontakt med menneskehandelens ofre, som vil gjøre dem bedre istand til å identifisere ofrene blant asylsøkere og innvandrere.

8.2.6 Nordisk, europeisk og annen registrert menneskehandel

Eurostat forsøkte i 2013 å samle myndighetsdata og sammenligne omfang av ulike former for menneskehandel i EU, EFTA og EØS-landene.¹⁶⁶ Fra årene 2010 til 2012 var 30 146 ofre for menneskehandel blitt registrert av myndighetene i 28 av EU-landene. Nær 70 % var ofre for menneskehandel i form av *seksuell utnyttning*. Blant disse var det store flertallet, 95 %, kvinner. Over 1 000 barn var registrert som ofre. Blant ofre for *tvangsarbeid* utgjorde menn 71 % av ofrene. Totalt var 65 % av de registrerte ofrene EU-borgere.

Når det gjaldt bakmenn i menneskehandel i EU, var det 8 805 tiltalte personer i løpet av de tre årene 2010-2012. Over 70 % av disse var menn. Det ble rapportert 3 855 domfellelser for menneskehandel i EU de tre årene.

8.3 Strukturell dimensjon

Menneskehandel er som problemkompleks vevd inn i de geopolitiske strukturene i den globale økonomien. Mange av de som utnyttes har havnet i situasjonen på grunn av sosioøkonomiske forskjeller og den vanskelige livssituasjonen de har innenfor de skjeve strukturene. Især de sosiale forskjellene i Europa er en viktig drivende kraft bak menneskehandel og de tjenester slik illegal virksomhet tilbyr i Oslo politidistrikt.

Delingsøkonomiens teknologi og kryptovalutaens anonyme betalingsformer gjør det lettere å etablere illegale og uformelle kontakter uten bruk av mellommann. Menneskehandel vil som fenomen påvirkes av dette. Delingsøkonomiske løsninger forutsetter imidlertid teknologisk kompetanse og tilgang på utstyr. Antakelig bidrar det til å forsterke splittelsen i markedet mellom ute- og innemarkedet for prostitusjon.

Digital kontaktetablering påvirker trolig markedet for prostitusjon og menneskehandel generelt. Formidlinger av relasjoner i gråsonen til prostitusjon foregår i betydelig omfang, også gjennom legitime og utbredte fora for nett-dating.

Trolig er det betydelig risiko for at nye pop-up fenomener kan oppstå på digitale plattformer, som kan påvirke prostituertes sikkerhet.

Utvikling av teknologisk utstyr som er egnet til seksuell tilfredsstillelse, som f.eks. sexdukke-roboter med kunstig intelligens, vil framover kunne konkurrere med mennesker som seksuell vare. Kommunikasjonsmulighetene kan også stimulere utvikling i kjøp av seksuelle tjenester over nett, utført under tvang. Ofrene kan da befinne seg geografisk langt borte.

8.4 Vurdering

Internasjonale kriser samt endringer i den globale finansøkonomien og Oslos posisjon som globalt knutepunkt, vil virke inn på form og omfang av menneskehandel i politidistriktet.

Menneskehandel i form av prostitusjon vil fortsette, men trolig i økende grad gjennom digitale plattformer og app-løsninger. Det er stort behov for mer kunnskap om hvordan digitale nettverk brukes for handelen, hvordan de påvirker etterspørsel av tjenester og holdninger til prostituerte, og

kan etablere markedsplasser for de med spesielle behov. Faren for farlige pop-up fenomener som kan ramme prostituerte, er betydelig.

For tvangsarbeid er erfaringene at anbudssystemet bidrar til å styrke de foretak som driver på kant med loven ved å utnytte sårbare personer. En tydeliggjøring av ansvar og forpliktelser ved bruk av underleverandører kan påvirke situasjonen, slik politiske myndigheter har påpekt.¹⁶⁷ Politidistriktets innsats gjennom Senter for arbeidslivskriminalitet, kartlegging og dialogarbeid gjennom næringslivskontakter og egne spesialavsnitt, er viktig.

Også framover vil personer og nettverk som utnytter sårbare personer kunne framstå som hjelpere i ofrenes øyne. Dette vanskeliggjør straffeforfølgelsen, som iblant kan bidra til å forverre ofrenes situasjon. Dette gjelder særlig når det er familie og slektninger som straffeforfølges som bakmenn.¹⁶⁸ Det tvetydige tvangsaspektet i mange av menneskehandelens relasjoner krever fleksibilitet og tverretatlige samarbeid for å finne gode løsninger. Situasjonen krever også her samarbeid mellom enheter, det samme gjelder for arbeidet med bedre å identifisere og følge opp mindreårige som kan være ofre for menneskehandel. Især gjelder dette samarbeid mellom enheter på utlendingsfeltet og menneskehandel-innsatsen. Tillitsforholdet mellom politi og (potensielle) ofre er avgjørende.

Også *legale* utvekslinger av tjenester vil gradvis påvirkes av delingsøkonomiens teknologi og organisering framover. Oppgangene mellom regulert og uregulert tjenestemarked kan i sin helhet bli uklar. Siden det er vanskelig å forutse tidspunkt og tempo for de teknologiske innovasjoner og diffusjonsprosesser som vil påvirke organiseringen av tjenestemarkedet, er et usikkert hvor fort endringen vil skje. Trolig vil det imidlertid forandre dagens forståelse av menneskehandel, både for illegal utveksling av seksuelle tjenester og av tvangsarbeid.

9 Seksuallovbrudd

9.1 Kulturell dimensjon/persepsjon

Seksuallovbrytere har i en årrekke vært kulturelt symbol på ondskap og fare.¹⁶⁹ I det offentlige ordskiftet etter forrige trendrapport (2015) har det imidlertid vært to konkurrerende fortellinger som har lagt rammer for seksuallovbrudd, og som har gitt fenomenet ulike forklaringer og røtter. Som symboler på det moralsk gode og onde har seksuallovbrudd dermed blitt knyttet til ulike sett av forestillinger om offer og gjerningsperson.

Den ene tilnærmingen er et velkjent kvinneperspektiv, der overgrep settes i forbindelse med menns tradisjonsrike maktposisjon overfor kvinner gjennom historien. Kampen om likestilling og kroppslig selvråderett, med vektlegging av rettsliggjøring som virkemiddel i kampen, er det vesentlige her. Dette perspektivet på seksuallovbrudd, som en krenkelse av kroppslig selvråderett, har i de senere årene blitt utvidet som ramme også for å definere og håndtere krenkelser av barns kroppslige integritet. Blant annet har ny straffelov fra 2015 utvidet voldtektskategorien til å inkludere også seksuell omgang med barn under 14 år. Norsk politi har etter 2015 prioritert etterforskning av seksuell utnyttning av barn og formidling av overgrepssbilder av barn på nettet.¹⁷⁰

Etter forrige trendrapport har kjønnsperspektivet på seksuallovbrudd blitt utfordret av en såkalt kulturforklaring. Sommeren og høsten 2017 resirkulerte flere intervjuer og oppslag på nettet som var blitt publisert tidlig på 2000-tallet, som kunne bekrefte en forestilling om utlendinger som den alvorlige trusselen mot kvinners kroppslige integritet. Seksuallovbrudd ble forklart med at innvandrer kulturer, især muslimske, skulle ha en annerledes og dårligere holdning til kvinner enn norske menn har. Muslimske overgripere ble ansett for å handle typisk for sin kultur. Norske seksuallovbrytere ble derimot ansett som avvikere fra norsk kultur og fra norske menn. Den kulturpolitiske vendingen kom særlig etter hendelsene i Köln nyttårsaften 2015/2016. Denne ble fort politisert i mediene og forklart som utlendingers masse-trakassering og tafsing i det offentlige rom. En slik fortolkning av hendelsen ble utbredt også i Norge.¹⁷¹

I den norske offentligheten ble tafsing og seksuell trakassering brått satt tilbake i et kjønnsperspektiv gjennom den internasjonale #Metoo-bevegelsen i 2017. Varslere i flere organisasjoner bidro til å knytte seksuelle krenkelser til vestens egen historie med dårlige holdninger og seksualiserte kjønnsstruktur. Liksom for vold, bidro innvandrerkvinner til at kjønns- og kulturperspektiver på seksuallovbrudd ble mer nyansert og til dels kombinert. Særlig i løpet av høsten 2017 var det flere stemmer som kom til uttrykk, som tilsammen løftet fram et budskap om at selvbestemmelse og frihet for innvandrerkvinner betyr varierte måter å iscenesette og kontrollere egen kropp på.¹⁷²

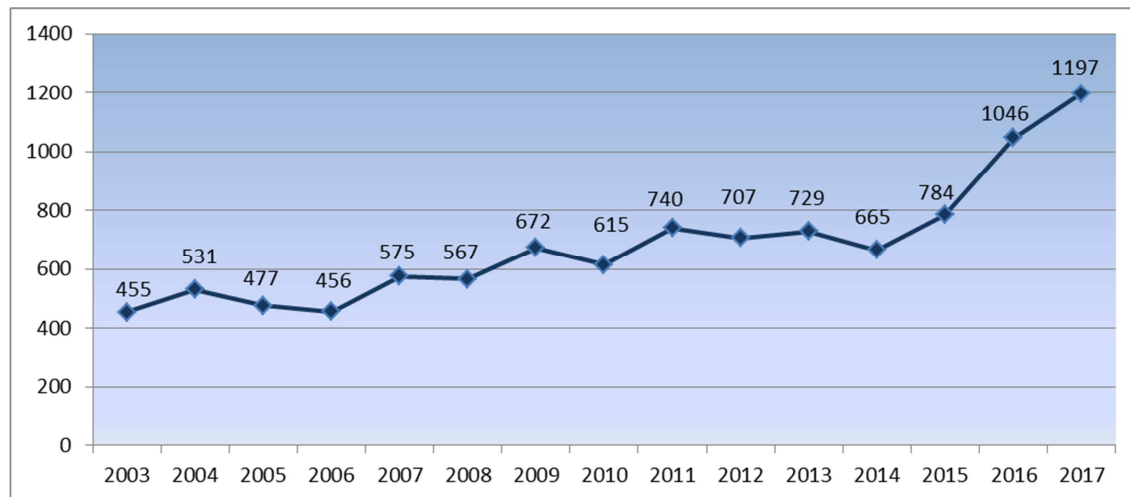
Bekymringen for barns kroppslige integritet har i den offentlige debatten også blitt løftet fram som en teknologisk diskusjon om konsekvensene av de nye kommunikasjonsformene på sosiale medier. Underliggende tema er mulige normative forskyvninger når det gjelder seksualisert ungdomskultur og seksualisering av barn. Man frykter at det som regnes som krenkelser i dag kan være i ferd med å normaliseres, i alle fall i enkelte miljøer. I forebyggende sammenheng leter man etter muligheter og vilje til tekniske begrensning i tilgangen til hardcore mobilpornografi og seksualiserte nettsider.

9.2 Handlingsdimensjon

9.2.1 Registrert kriminalitet i Oslo og nasjonalt

I årene 2003-2008 lå det samlede antallet anmeldte seksuallovbrudd i Oslo politidistrikt relativt stabilt på under 600 per år. I de påfølgende årene fram til og med 2014, stabiliserte antallet anmeldelser seg på rundt 700, med et maksimum på 740 anmeldelser i 2011. Økningen som fulgte i 2015 har deretter blitt videreført i 2016 og 2017. Med dette har antall anmeldelser blitt mer enn fordoblet gjennom de siste 10 årene. Økningen er i all hovedsak knyttet til digitale lovbrudd i form av spredning av overgrepsmateriale på nett. Disse blir nå avdekket i et langt større omfang enn tidligere. Nye anmeldelser av dette gjelder i stor grad også hendelser som skjedde tilbake i tid, mange fant sted for flere år siden.

Diagram 17: Anmeldelser av seksuallovbrudd (kriminalitetstype Sedelighet) i Oslo politidistrikt 2005-2017.

Den betydelige økningen etter 2014 handler i stor grad om omfattende seriesaker med overgrep mot barn som blir distribuert på internett.¹⁷³ Dette ga en særdeles stor økning i Asker og Bærum.

Nå er det slik at ett seksuelt overgrep i det fysiske rom kan utløse flere anmeldelser som gjelder framstilling av overgrepet i tekst, bilder eller video, og distribusjon av materialet på internett. Når slike ulovlige framstillinger og delinger når ut til mange, og deretter formidles videre i flere ledd, vil det kunne generere et stort antall nye anmeldelser. De vil samtidig kunne spres i butterfly-formasjoner, som gjør at etterforskningen kan starte ulike steder og i ulike grener av komplekset, og det blir vanskelig å etterforske bakover til kilden og det opprinnelige overgrepet. Konsekvensen er at den store veksten i antall anmeldelser ved ett politidistrikt kan omhandle samme opprinnelige overgrep og offer. De samme hendelsene kan anmeldes også i andre politidistrikt og gi økning i anmeldelser også der. I prinsippet kan sakene omhandle et begrenset antall offer og gjerningspersoner, hvor sistnevnte deler en stor mengde framstillinger.

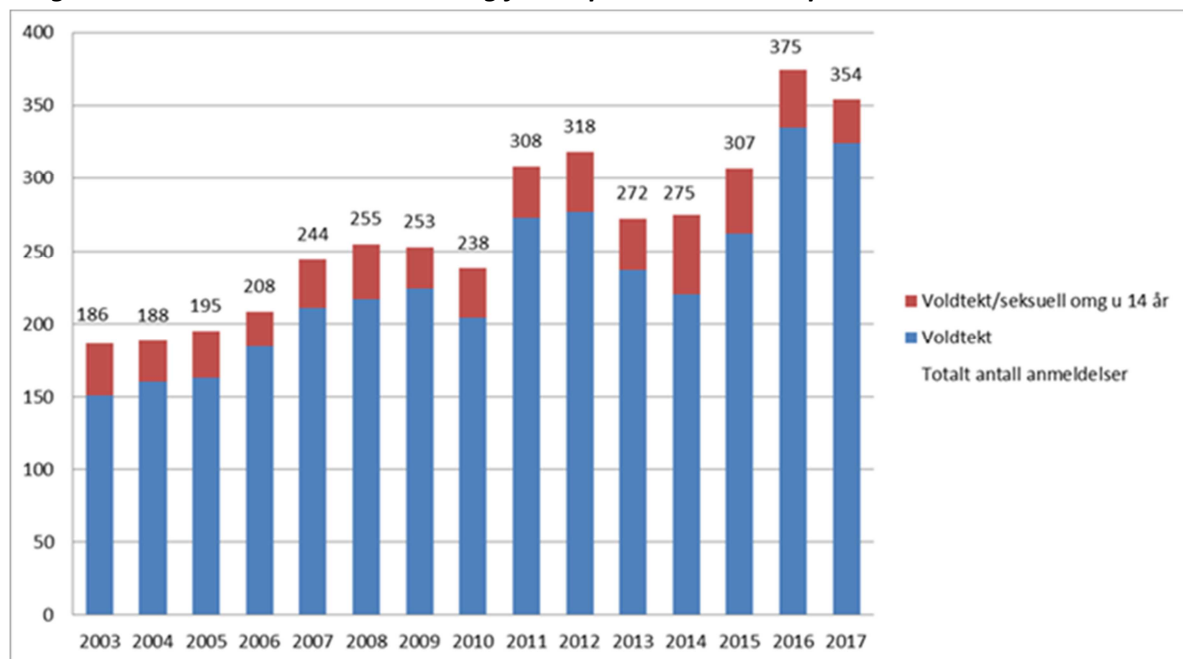
Antallet anmeldelser sier dermed lite om antall gjerningspersoner. Hvor mange offer og gjerningspersoner den store veksten i antall saker reelt sett omhandler, er ukjent. For eksempel

omhandlet hele 280 anmeldelser i 2017 distribusjon av overgrepsmateriale fra en og samme gjerningsperson, hvorav mange skjedde flere år tilbake. Slike store digitale seriesaker på nettet er et relativt nytt fenomen, og innebærer at statistikken over anmeldelser nå må tolkes på en annen måte enn før. Den er blitt en dårlig indikator på både antall ofre og gjerningspersoner. "Mørketallet" må også forstås på en annen måte: Det omhandler nå alle ledd, fra det opprinnelige overgrepet, den digitale framstillingen av dette, delingen, og alle videreformidlingene, dersom de ikke avdekkes og anmeldes.

Voldtekt

Til sammen ble det anmeldt 354 tilfeller av voldtekt og voldtektsforsøk i politidistriktet i 2017, mot 375 i 2016. Disse anmeldelsene inkluderer overgrep mot barn, som tidligere ikke ble inkludert i voldtektsbestemmelsen. I diagrammet under er slike overgrep inkludert også for de foregående årene.¹⁷⁴ Opptellingen er dermed egnet for sammenligning over tid, men avviker fra tall beregnet ut fra andre kriterier.

Diagram 18: Anmeldelser av voldtekt og forsøk på voldtekt i Oslo politidistrikt 2003-2017.

I løpet av de 15 årene fra og med 2003 er trenden en økning i antall anmeldelser av voldtekt og voldtektsforsøk, selv om det innimellom har vært år med nedgang. Antallet anmeldelser i årene 2016 og 2017 utmerker seg som særlig høye. Det er usikkert om økningen har bakgrunn i flere voldtekter begått i politidistriktet, eller om den kan tilskrives større grad av avdekking og anmeldelse av slike overgrep. Det er tidligere dokumentert at mellom 10 til 20 % av de som opplever seg utsatt for overgrep, velger å anmelde hendelsen som voldtekt. Flere faktorer påvirker.¹⁷⁵ Det virker som om de som har minst å tape i følelser, status og anseelse, i størst grad velger å anmelde. Muligens kan #metoo-bevegelsen ha påvirket viljen til å anmelde. Trolig var derimot det høye antallet anmeldelser i 2011 og 2012 påvirket av politidistriktets egne voldtektsrapporter som ble publisert disse årene. Det er dokumentert at mediefokuset disse utløste, bidro til økt frykt og ga flere anmeldelser, blant annet av hendelser tilbake i tid.¹⁷⁶

Som tidligere er det store variasjoner i hendelsene som anmeldes som voldtekt. Mye er festrelatert, og i en del er hendelsesforløpet uklart. For noen er det usikkert om det har blitt brukt tvang, og noen av dem faller utenfor voldtektbestemmelsen. En del av de grove voldtektene med betydelig tvang er relasjonsvoldtekter. Oslo politidistrikt avdekker flere relasjonsvoldtekter og seksuelle mishandlingsforhold i forbindelse med etterforskning av vold i familien. Dette er også en av måtene politiet får kjennskap til voldtekt av innvandrerkvinner. Blant relasjonsvoldtektene rapporteres det i blant om gjentatte grove overgrep over et langt tidsrom.

Også i anmeldelser fra personer i særlig sårbare sammenhenger, som i prostitusjon og i kriminelle miljøer, meldes det iblant om særlig grov vold. Overfallsvoldtekter utgjør en liten del av anmeldelsene, men også disse kan være preget av grov makt/tvang. Arbeidsstatistikk fra etterforskningen viser en betydelig nedgang og nær halvering av overfallsvoldtekter for 2016 sammenlignet med 2011, da disse utgjorde 15 % av samtlige voldtektsanmeldelser.¹⁷⁷

Etterforskere melder at det også er registrert flere tilfeller av "gruppe-overgrep" i ungdomsmiljøer de siste årene. De har skjedd i festrelaterte sammenhenger, gjerne preget av betydelig konsum av alkohol. Vanligvis har det da vært to til tre personer som har hatt sex med samme jente. Hun kan ha vært positiv til dette til å begynne med, men forsøkt å motsette seg omgangen etter hvert, uten å bli respektert.

9.2.2 Gjerningspersoner i Oslo

I tilknytning til de 1 046 anmeldte seksuallovbruddene i Oslo politidistrikt 2016 ble det registrert 961 "forhold" dvs. forbindelser der et lovbrudd er knyttet til en identifisert mistenkt/siktet. Blant forholdene handlet drøye 30 % om voldtekt (voksne og mindreårige) eller voldtektsforsøk, mens 14 % av forholdene gjaldt krenkelser gjennom framstilling i film, video, bilder eller via data. 19 % gjaldt seksuell handling eller omgang med mindreårige.

Samlet var forhold med mannlige mistenkte/siktede (938) sterkt overrepresentert. Aldersmessig gjaldt nær halvparten av forholdene en gjerningsperson i alder 23-40 år, og 13 % gjaldt en ung person under 18 år.¹⁷⁸ Både i aldersgruppene under 18 år og 18-22 år har registrerte seksuallovbrudd økt fra og med 2015.

Flere forhold omhandlet samme gjerningsperson, og totalt var 656 unike individer registrert som mistenkt/siktet for seksualforbryter i de 961 forholdene i 2016. I 10 anmeldelser var det flere enn 1 gjerningsperson, dette gjaldt primært i anmeldelser med unge gjerningspersoner. Det meste var en anmeldelse med 7 gjerningspersoner.

Norske statsborgere var dominerende i forholdene som gjaldt seksuallovbrudd. I 80 % av de 961 forholdene var gjerningspersonen en mann med norsk statsborgerskap. De nest store gruppene gjaldt personer med statsborgerskap fra Sverige (19 personer), Somalia (16 personer), Afghanistan (14 personer). Flere av anmeldelsene gjaldt imidlertid samme enkeltperson, og av de 656 unike mistenkte/siktede personene var 75 % norske statsborgere. Statsborgerskapet var for øvrig spredt og ingen nasjonaliteter utgjorde mer enn 3 % av overgriperne.¹⁷⁹ Majoriteten, 93 % av gjerningspersonene,¹⁸⁰ hadde en norsk bokommune, og av disse var tre fjerdedeler bosatt innenfor

politidistriktets tre kommuner.¹⁸¹ Blant de som hadde Oslo, Asker eller Bærum som bokommune hadde 80 % norsk statsborgerskap. Av samtlige 656 unike personene som var mistenkt/siktet i seksuallovbrudd anmeldt til Oslo politidistrikt 2016, var 57 % norske statsborgere bosatt i Oslo, Asker eller Bærum.

Dersom man bare ser på forholdene som gjaldt voldtekt, var 277 ulike individer representert som gjerningspersoner. Blant disse var 72 % (216) norske statsborgere, etterfulgt av gjerningspersoner med statsborgerskap fra Sverige (11), Somalia (8), Eritrea (7) og Romania (6).

9.2.3 Gjerningssted

De forskjellige formene for seksuallovbrudd skjer ulike typer steder, som bopel, transportmidler, parker, på utesteder og i det offentlige rom. Når det gjelder den geografiske lokaliseringen er det særlig voldtekt og voldtektsforsøk man har vært opptatt av for å identifisere steders risiko. Nettbaserte overgrep aktualiserer ikke spørsmål om geografisk gjerningssted på samme måten. Det presiseres at gjerningssted omhandler hendelser både utendørs og innendørs, og alt fra fest- og relasjonsvoldtekter, sårbarhetsrelatert voldtekt og overfallsvoldtekt.¹⁸²

Den geografiske fordelingen av anmeldelsene for voldtekt og voldtektsforsøk i Oslo politidistrikt med gjerningstidspunkt 2017, framkommer i Kart 5 (vedlegg 2). Som ved vold fordeler anmeldelsene seg bredt over distriktet, med større tetthet i folketette boligområder i Oslo nordøst og sørøst, samt i visse boligområder i Oslo vest. For noen av områdene kan tettheten uttrykke at mange bor her, ikke nødvendigvis økt risiko for overgrep. Dette kan ikke avgjøres uten nærmere undersøkelser.

Det er likevel områder i sentrum av Oslo som utpreger seg med flest anmeldelser av voldtekt og voldtektsforsøk. Dette gjelder Majorstua, Elvebakken og rundt Oslo S. Også her må dypere analyser til for å lede tolkningen i riktig retning, og for å identifisere hva slags typer voldtekt dette handler om. Antallet anmeldelser på ett år er for øvrig for lite til at det gir mening å omtale stedene som utsatte mikro-områder. Det må også presiseres at de geografiske fordelingene over gjelder *anmeldte* seksuallovbrudd. Det er kjent at mørketallene er betydelige, og den geografiske spredningen for anmeldte voldtekt kan dermed være misvisende for det totale bildet av geografisk risiko. Anmeldelsesfrekvensen kan være ulik på østkanten og vestkanten av politidistriktet, i forskjellige klasser og etniske miljøer.

9.2.4 Overgrep og overgrepsmateriale på internett

De seneste årenes store økning i anmeldelser av seksuallovbrudd med bruk av internett handler i første rekke om at politiets etterforskning avdekker vide nettverk av personer som chatter og deler seksualiserte framstillinger av barn i tekst, bilde og/eller film.¹⁸³ Den stigende trenden i politiets registrerte internettrelaterte overgrep mot barn følges ikke av tilsvarende vekst i anmeldelser av fysiske overgrep mot barn. Det er heller ikke registrert noen vesentlig økning i overgrep mot voksne personer som kommer etter kontakt på nettet (såkalte "nett-dater").

De fleste registrerte sakene som omhandler internettrelaterte overgrep mot barn, er resultat av at Oslo politidistrikt selv avdekker slike, eller de oversendes fra andre politidistrikt eller lands politimyndigheter. Også i etterforskning av elektroniske spor i beslag fra andre typer saker, avdekkes det materialer og kommunikasjon som etterforskes videre som overgrep mot barn.

Siden hver av de seksualiserte kommunikasjonsrelasjonene i en sak kan bli en egen straffesak, kan etterforskning av ett overgrep fort generere et stort antall straffesaker både i eget politidistrikt og andre. Mange av kommunikasjonene går også til utlandet. I tilfellet nevnt over, der etterforskningen av én mistenkt resulterte i rundt 280 nye anmeldte hendelser, var vedkommende i utgangspunktet identifisert i et annet lands etterforskning av et digitalt nettverk for utveksling av seksualiserte framstillinger av barn. Oslo-borgeren hadde hatt kontakter over hele verden. Materialet skal ha omhandlet særdeles grove overgrep, tortur og drap på små barn ned til spedbarnsalder. Så vidt politiet har kunnet avdekke, hadde han ikke utført overgrep selv.

I Oslo lastes det ned overgrepsmateriale på mellom 500 til 700 ip-adresser i måneden. I tillegg til utvekslingene som skjer kryptert på det mørke nettet, brukes Facebook og en rekke chatte- og fildelingsprogrammer for å etablere nettverk for seksualisert kommunikasjon om og med barn. Vanlige apper som barn bruker for kommunikasjon seg imellom, som Instagram, Snapchat, Musikal.ly, KIK og MovieStarPlanet (app og nett) kan være et utgangspunkt for å lure noen over til Skype og presentere mer direkte seksualiserte krav og trusler der.¹⁸⁴ Gjerningspersonene oppgir iblant at de har blitt heftet på slik internett-kommunikasjon, og er avhengige av stadig grovere materiale. Etterforskningen avdekker svært voldelige og iblant sadistiske handlinger begått mot barn.

Siden hver etterforskning som startes, raskt genererer en rekke nye saker, etterforsker samtlige av landets politidistrikt i dag saker som går inn i hverandre, samt saker som har sitt utspring i andre land. Hver av sakene med internettformidlede seksualiserte framstillinger av barn er ressurskrevende og politidistriktet opplever sterkt økende behov for etterforskningsressurser på feltet. Problemets faktiske størrelse er uklart og det er ikke etablert noen konsensus for hvordan de skal avgrenses eller best kan registreres og kategoriseres. For dagens etterforskere oppleves sakene som grenseløse og omtales som "*uendelige*".

Inntrykket er at overgrepssbilder/-filmer i dominerende grad omhandler barn med nordisk/europeisk utseende, en del også asiatiske. Den reelle fordelingen av hvor ofre kommer fra, er uvis. En økning i antallet etterforskede nettverk som omfatter kommunikasjonen til Latin-Amerika gjør at man forventer mer seksualisert materiale av barn fra dette området. Også Europol mener bedre internett-dekning til land i det globale sør, vil påvirke den geografiske sårbarhetsprofilen for barn på nettet.¹⁸⁵

Erfaringsmessig kan det i mange tilfeller være vanskelig å identifisere mistenkt/siktet. Menn med nordisk/europeisk utseende dominerer, selv om utvekslingene i ett kompleks kan gå over flere kontinenter. De menn som per i dag er blitt mistenkt/siktet i slike saker, gir inntrykk av å utgjøre et tverrsnitt av befolkningen. De omhandler familiefedre og enslige, folk i alle yrker, også de som jobber med barn, og personer i alle aldre.¹⁸⁶

Ifølge Europol er erfaringene fra deres etterforskning at tvang og seksuell utpressing blir mer vanlige maktmidler mot barna. Det brukes i den hensikt å tiltvinge seg mer overgrepsmateriale, oppnå mer økonomisk gevinst av dette eller for å få tilgang på ofrene. Krypterte delingskommunikasjonsnettverk er det som vanligvis brukes som plattform for å distribuere overgrepsmaterialet. Sosiale medie-applikasjoner er i økende grad benyttet til samme formål. Det mørke nettet tilbyr en viktig ramme for kommunikasjon mellom overgripere og gir en form for legitimitet til det å dele materiale og tips om modus og sikkerhet. De mest aktive og skadelige gjerningspersonene og gruppene Europol har kjennskap til, hadde en utstrakt tilstedeværelse på det mørke nettet.

9.2.5 Live streaming og grenseoverskridende overgrep

I tråd med den mer krevende seksualiserte kulturen som kommer til uttrykk gjennom kommunikasjon på sosiale medier, er det også registrert tilfeller som gjelder live streaming av overgrep fra utlandet. Kontakten mellom aktørene er blitt etablert på Facebook, Periscope og andre åpne deler av nettet. Man forventer at det avdekkes flere aktører knyttet til disse nettverkene.

Oslo politidistrikt har enkelte innbyggere som har blitt pågrepet i utlandet for seksuelle overgrep mot barn der. Disse er få i antall, men er trolig underrapportert. Politidistriktet er også kjent med at det per post sendes dukker inn til landet som skal framstille seksualiserte barn.

9.2.6 Pop-up seksuallovbrudd

Også for seksuallovbrudd er pop-up spredning av nye modus, ideer og forestillinger om overgrep sentralt. Med de digitale nettverkene spres disse raskt og i mønstre det er umulig å forutse.

I understrømmer av digital kommunikasjon utveksles kvinnefiendtlige og krenkende billedmateriale og tekst, der voldtekt og andre grove seksuelle overgrep formidles. I slike nettverk tøytes normene. Dette skjer delvis på åpent og delvis på krypterte nett.¹⁸⁷

I sosiale og uformelle nettverk er det kjent at seksualiserte framstillinger deles som skryt og for å skape gruppeidentitet. Framstillingene kan være av medelever, kolleger, kjente personer, mm, og spredningen kan skje i mer eller mindre åpne nettverk av ulik størrelse. For den som utsettes for dette, fortøner spredningen av materiale seg gjerne som dypt krenkende. I likhet med "karakterdrapet", beskrevet i kapitlet om vold, kan slik ufrivillig massespredning av seksualiserte framstillinger gi konsekvenser for offeret i form av skam, sosial utstøtelse og mobbing i de fysiske livssammenhengene.

Sosiale medier og digitale fora gir mange muligheter for direkte, anonym og uforpliktende kontakt mellom overgripere og spesielt interesserte. Når kommunikasjonen skjer raskt og på tvers av geografiske bindinger, kan det dannes nye farlige trender og spesielle pop-up fenomener. For noen ser det ut til at det digitale rommet framstår som en uvirkelig og konsekvensløs verden. Framstillingene av mennesker forbindes ikke med deres fysiske identitet og virkelige liv. Andre normer overtar, som ellers gjelder for lek og spill. De mest spesielle behov kan tilfredstilles, gjerne mellom anonyme personer, og eventuelle tvangsforhold som ligger til grunn for tjenesteytelsen, er ikke synlige.

Problemene med å forbinde forestillinger og virkelighet ser ut til å kunne lede personer inn i handlingsammenhenger som er ulovlige i den fysiske verden, og som de kan stilles juridisk til ansvar for. Dette har likhetstrekk med iscenesettelser og filming i ungdomsmiljøer av fysiske voldskamper, som gir deltakere status og identitet i digitale nettverk, men som de kan straffeforfølges for i det fysiske livet. Rettsliggjøring prøves ut i flere land, mest i tilfeller der private seksuelle bilder er blitt spredd. I februar 2018 falt de første dommene i Danmark i en sak der det er reist tiltale mot over tusen personer for spredning av samme video med seksuelle krenkende materiale.¹⁸⁸

9.2.7 Seksualisering og gråsoner

Trenden fra tidligere år fortsetter med et stort antall anmeldelser av festrelaterte hendelser og seksuelle handlingsforløp som ikke tydelig omhandler tvang, men som likevel fortøner seg krenkende for den ene parten. Dette er såkalte "gråsoner-voldtekter".¹⁸⁹ Mange av disse er forbundet med høyt konsum av alkohol eller annen rus, der de involverte husker lite. Noen frykter at de har blitt dopet ned, men alkoholkonsumet har ofte vært høyere enn fornærmede er bevisst. Noen frykter hva de kan ha vært med på og blitt utsatt for. Når etterforskningen ikke avdekker noen straffbare handlinger i hendelsene som anmeldes, finnes det heller ikke noen løsning i straffesakssporet.

Det anmeldes også festrelaterte voldtekstanmeldelser som mer entydig omhandler overgrep, tvang og vold. I enkelte utelivsmiljøer på vestkanten av Oslo er det rapportert om hendelser som tyder på at det skjer en bevisst utnyttning og manipulering i gråsonen for overgrep. Unge berusede kvinner lokkes inn i seksuelle hendelsesforløp på frivillig basis, men disse utvikler seg til noe kvinnene ellers ikke ville valgt. Kvinnene synes det er vanskelig å protestere og ender opp med å utnyttes i situasjoner de finner det vanskelig kan trekke seg fra.

Gråsoner-overgrep oppleves også av ungdom. Politiet får kjennskap til dem i forbindelse med etterforskning av festrelaterte hendelser fra ungdomsmiljøer, internettformidlede overgrep og utpressinger. Her tegnes det bilder av en krevende seksuell ungdomskultur, med utstrakt utveksling av bilder og filmer av seksuell karakter. Jenter forventes å strekke seg langt i å yte avanserte seksuelle tjenester for å bli anerkjent og vurdert som attraktiv i vennegjengen. I enkelte miljøer blir det stilt krav om seksuelle tjenester for å få innpass i gjengen.

Den brede seksualiseringen blant unge er trolig noe av grunnen til at flere unge personer nå anmeldes for seksuelle overgrep, også i hendelser med flere unge gjerningspersoner sammen. Etterforskere frykter at den tidlige tilgangen på hardcore porno og kravene til sirkulering av seksualisert eksponering i sosiale medier, kan vekke interesse for tvang og voldelige seksualitet. Det kan gjøre unge personer sårbare for overgrep, bidra til grenseløshet og til at unge i større grad vurderer seg selv utfra andres blikk og forventninger.

De seksualiserte forventningene som unge dels opplever fra andre, dels har til seg selv, gir uklare grenser for hvor et overgrep begynner og hvor det slutter. Spørsmålet om frivillighet i fotografering og filming blir vanskelig når grenser ikke settes i forkant som "samtykke", men i etterkant idet erfaringene blir for mye for den enkelte. Man kan frykte en normalisering av handlinger som tidligere er blitt vurdert som truende for personers kroppslige integritet og trygghet. Se for øvrig Kapittel 17 Barne- og ungdomskriminalitet.

9.2.8 Seksuelle overgrep i store folkemengder

Anmeldelsesmønsteret for seksuallovbrudd kan lett ta farge av medienes beskrivelser av overgrepsskandaler.¹⁹⁰ Derfor var det forventet at hendelsene i Köln nyttårsaften 2015/2016 ville gi en økning i anmeldte trakasseringer i det offentlige rom begått av flere, også for Oslo politidistrikt. Dette har ikke skjedd. I første halvår 2017 ble det ikke anmeldt noen tilfeller av seksuell trakassering i forbindelse med konserter eller større arrangementer i Oslo. Enkeltstående anmeldelser etter årsskiftet 2015/2016 har, liksom tidligere, primært omhandlet ungdommers plagsomme tilnærmelser

mot jevnaldrende venninner. Guttene har hatt blandet bakgrunn.¹⁹¹ Det har også blitt anmeldt seksualiserte angrep begått av flere som har vært personlig motivert. Blant annet hevnet noen venner sin kamerat for det de mente var kjærestens utroskap. At trakassering er utbredt i vestlige sammenhenger har likevel kommet klart til uttrykk i internasjonale bevegelser på sosiale medier, blant annet uttrykt i Norge som twitter-bevegelsen 2015 #jegharopplevd og den senere #Metoo.

Selv om seksuell trakassering i store folkemengder ikke har vært noen særskilt utfordring for Oslo politidistrikt etter 2015, ga hendelsene i Köln en økt bevissthet og åpenhet om fenomenet. Köln-hendelsen ble raskt politisert som et tilfelle av nordafrikansk/egyptisk "*taharrush gamea*". Opprinnelig skal dette fenomenet vise til en form for kollektiv reaksjon, der flere menn går sammen for å trakassere en kvinne vekk fra det offentlige rom, forstått som en mannlig sfære.¹⁹² Den innledende politiseringen ga hendelsen en innvandringskritisk fortolkning med vekt på gjerningspersonenes arabiske kultur.

Denne fortolkningen har senere blitt kritisert som for snever. Likheten med egyptisk "*circle of hell*", kjent fra Tahiriplassen under "*den arabiske våren*" 2012, har blitt beskrevet som overdreven. Hendelsen var, ifølge anmeldelsene, også preget av fyll, oppskyting av fyrverkeri inne i menneskemengder, skadeverk, vinningslovbrudd og annen uorden, som er godt kjent fra tidligere nyttårsaftener i Nord-Europa, også fra Oslo.¹⁹³ Politiet i Köln mente det ikke hadde vært noen samordning mellom de mistenkte/siktede bak begivenhetene. Hendelsene var mer et resultat av eskalerende gruppedynamikk og fravær av politi.¹⁹⁴

Oslo politidistrikt har betydelig erfaring med at folk opplever uønskede og skremmende tilnærmelser i storbyområdets offentlige rom og tette folkemengder. Vanligvis handler disse om vinningsforbrytelser som lommetyveri og personran. Ofte er de begått nettopp rundt jernbanestasjoner, ved trafikkknutepunkt og store møteplasser, gjerne av tilreisende, bostedsløse og personer uten legalt opphold i landet. Iblant begås vinningsforbrytelser i form av ran, på måter som ligner modus ved seksuell trakassering og forsøk på voldtekt, med fastholding - gjerne opp mot en vegg - og ransakning av lommer i jakker og bukser. Ofte er det flere gjerningspersoner som omringer ransofferet. Tidligere undersøkelser ved Oslo politidistrikt av voldtekt og ran, har vist at truende kroppslige angrep med fastholding iblant feiltolkes som voldtektsforsøk, særlig i perioder der mediene har fokus på dette og frykten for seksuelle overgrep er stor.¹⁹⁵ Trender i kriminalstatistikken hva gjelder voldtekt, tafsing og annen seksuell utnyttning kan derfor ikke ses uavhengig av måten medier framstiller fenomenene. Det påvirker folks fortolkning av tilnærmelser og hva de velger å anmelde.

9.2.9 Nordiske registrerte seksuallovbrudd

Både i Sverige og Danmark har det vært en økning i antallet registrerte seksuallovbrudd de senere år. I Sverige økte den med rundt 20 % i 2016 og fortsatte i første halvdel 2017. I Danmark økte antallet anmeldte voldtekter med dramatiske 46 % fra første til andre kvartal 2017. I begge landene regner man med at økningen er påvirket av juridiske reformer og ny registreringspraksis, som kan gjøre sammenligninger med foregående år misvisende.

I både Sverige og Danmark kom også flere anmeldelser av voldtekt i forbindelse med festivaler sommeren 2017.¹⁹⁶ Dansk politi mottok seks anmeldelser som skal ha skjedd under Roskildefestivalen. Det er usikkert om de senere årenes frykt for krenkelser i festivalsammenheng og

folkeansamlinger kan ha bidratt til større sensitivitet frykt, og dermed til høyere anmeldelsestilbøyelighet enn før.

9.2.10 Seksuallovbrudd belyst med andre data - Offerundersøkelser

Nylig er resultatene fra en dansk representativ offerundersøkelse om seksuelle overgrep, publisert.¹⁹⁷ Den belyser viktige sider av diskursen om utenlandske gjerningspersoner.

Rundt 10 % av et tverrsnitt av den danske befolkning svarte at de hadde opplevd *overgrep* der de var blitt tvunget til sex (6 %) eller forsøkt påtvunget sex (4 %). Enda flere hadde opplevd mildere *krenkelses* som blotting, seksualisert tilsnakk og bli utsatt for deling av intime bilder på sosiale medier. Ungdomsalderen syntes klart mest risikofyllt, da 40 % av ofrene hadde opplevd overgrepet da de var i alderen 13-19 år. Av ofrene som var blitt tvunget eller forsøkt tvunget til sex, hadde 10 % opplevd dette fra en gjerningsperson med annen etnisk bakgrunn enn dansk. Forskerne mener dette tilbakeviser den utbredte myten om at utenlandske borgere er en større trussel enn landsmenn som seksualovergripere.¹⁹⁸

Blant ofrene kjente 71 % gjerningspersonen fra før, og de fleste overgrepene skjedde på partenes bopel, især når overgriper var dansk.¹⁹⁹ Kun en tredjedel av ofrene i den danske offerundersøkelsen fortolket overgrepene inn i en strafferettslig ramme og forstod hendelsen som "kriminell", men andelen økte der overgrepet inneholdt fysisk vold eller trusler om vold. Bare 25 % av ofrene ønsket å få overgriper straffet. Ofre var mindre tilbøyelig til å oppleve hendelsen som kriminell dersom gjerningspersonen var en bekjent og partner, framfor en fremmed. Personer med annen etnisk bakgrunn ble oftere anmeldt enn danske gjerningspersoner, blant annet fordi de oftere var en ukjent.

9.3 Strukturell dimensjon

Seksuelle overgrep har med teknologiske muligheter å gjøre. Det digitale skiftet har allerede medført betydelige endringer i seksuallovbrudd, ikke minst en vekst i anmeldte overgrep på nettet. Det er ikke sikkert at de nye digitale mulighetene til overgrep og formidling av overgrepsmateriale gir noen tilsvarende nedgang i andre overgrep. Tvert om ser det ut til at teknologien har åpnet for nye typer overgrep og økt seksualisering av barn og unge, også barn og unge i mellom.

Seksuallovbrudd har også med strukturelle maktforhold å gjøre, både mellom kjønn og generasjoner, og hvordan retten til å bestemme over egen kropp er definert. Kvinners sterkere posisjon og økte bevissthet om den kroppslige selvråderetten, bidrar til å utvide spekteret av hendelser som regnes som krenkelses. Også framover vil dette skape en juridisk gråsoneproblematikk, og politiet vil motta anmeldelser av uønskede hendelser der makt og tvangsbruk i juridisk forstand er uklare.

Strukturelle maktforhold påvirker fortolkningene og følelsene folk har av tilnærmelser, samt hva folk erfarer av krenkelses og overgrep. Både grenser, tolkninger og handlingsmønstre er forskjellige i ulike klasser, miljøer, aldre, mellom ulike kjønn, etniske grupper og seksuelle legninger.

For enkelte minoriteter kan kollektivistiske familiestrukturer begrense enkeltindividets seksuelle liv. Med andre normer og grenser for seksuell samhandling, endres hva som er seksuelt krenkende. Krenkelses er ikke nødvendigvis det samme som i majoritetskulturen. Dagens juridiske system fanger ikke nødvendigvis opp denne forskjellen. For medlemmer av enkelte minoritetsgrupper kan derfor tilbøyeligheten til å søke bistand fra politiet være lav. Noen kan være forhindret fra å søke politiets

hjelp fordi det vil påføre familien skam, hvilket kan ha fatale følger. I opprøret mot familiens sosiale kontroll blant unge og kvinner i minoritetsmiljøene, vil det oppstå egne former for "gråsoner" mellom frivillighet og tvang.

9.4 Vurdering

Den teknologiske diskusjonen er høyaktuell som ramme for å forstå endring og vekst i anmeldelser av seksuelle krenkelser. En betydelig vekst i antallet anmeldelser de seneste årene har med digitalisering av seksuelle overgrep å gjøre og består av distribusjon/deling av overgrepsmateriale. Man må forvente fortsatt vekst i anmeldelser. Veksten i anmeldelser innebærer samtidig ikke nødvendigvis en økning i antallet opprinnelige overgrep eller personer som er involvert. Man må likevel anta at den forenklete tilgangen på overgrepsmateriale samt kontakt og kommunikasjon mellom overgripere som deler materialet, kan stimulere til flere overgrep.

Det er å forvente at krenkelser og overgrep i digital kommunikasjon, vil framstå i flere varianter framover. Presset på å iscenesette seg selv seksuelt, og til å presentere seg seksualisert i digitale nettverk, vil trolig fortsette som en vei til anerkjennes i sosiale sammenhenger. Også for gutter foreligger det et press, med uklarhet om grenser og betydningen av "samtykke". Dette gir økt risiko for å bli anmeldt for overgrep. Bevisstgjøring om juridiske oppganger kan være en viktig forebyggende politioppgave, særlig i samarbeid med andre aktører, som helsesøster, lærer osv.

Når den store majoriteten av gjerningspersoner er menn, må kjønnsperspektivet tillegges vekt. Dette betyr ikke at kulturperspektiver er uinteressante for å forstå omfang og mekanismer i overgrep. Det kan finnes mønstre i hvordan ulike subkulturer blant menn forholder seg til seksuelle grenser, hvilke relasjoner de opptrer krenkende i, og hvilke overgrepsmodus de følger. Om, og i tilfelle hvordan, disse mønstrene følger etnisk bakgrunn, er ikke kartlagt for anmeldelsesmateriale i Oslo politidistrikt. I det store flertallet (80 %) av de straffbare forholdene er imidlertid vedkommende norsk statsborger. Det er samtidig et fåtall av menn som anmeldes for overgrep. Både kultur- og kjønnsforklaringer er for generelle til å målrette forebygging. Det trengs "tettere" innsikt i livssituasjoner både i det fysiske livet og på nettet, for å forstå og motvirke det som påvirker noen til seksuell utnyttning av andre.

Betydelige forandringer i avdekking og anmeldelsestilbøyelighet for ulike typer av seksuallovbrudd har stor innvirkning på det overgrepsbildet anmeldelser avtegner. Dette gjelder ikke bare for formidlingen av overgrep på nettet. Den brede oppslutningen for likestilling, og mot seksuell trakassering både online og i fysisk liv, kan framover fortsette å gi anmeldelser av gråsoner-overgrep og av seksuell trakassering på nettet. #Metoo og lignende bevegelser mot trakassering kan forventes å trekke flere grupper av kvinner med seg framover, også kvinner fra minoritetsmiljøer.

For voldtekt er inntrykket at de som har minst å tape i følelser, status og anseelse, er de som i størst grad velger å anmelde. Slagsiden kan trolig bli mindre med eventuell sosial utjevning. Trolig vil profilen på anmeldte gjerningspersoner kunne endres av dette, både med hensyn til etnisitet og klasse. Fremdeles vil det også framover være noen som lever under tvang og som er forhindret fra å anmelde. Antakelig gjelder dette mest personer underlagt patriarkalske autoriteter i familien og overgrep i bestemte religiøse miljøer.

På tross av pågående likestillingsprosesser kan holdningene til kvinner og seksuelle krenkelser utvikle seg motsatt vei i det digitale rommet. Allerede finnes digitale møteplasser preget av kvinnefiendtlige

holdninger, med normer som kan svekke beskyttelsen av mindreårige og kvinners kroppslige integritet. Dette kan virke tilbake på holdninger og/eller handlinger i den fysiske verden. Forbindelsen er uklar.

Teknologi-bransjen må være involvert i forebygging av nett-overgrep. Allerede er det utviklet teknologiske løsninger som beskytter, blant annet filtre som blokkerer adganger og minker barns eksponering for hardporno.²⁰⁰ Politiets kunnskap kan brukes i høy-teknologisk utvikling og innovasjoner. Et mer direkte forebyggende tiltak for politiet kan være patruljering på nettet. Tradisjonelt nærpolti og dialogarbeid kan i tillegg bidra til å øke risikobevisthet hos de unge. Politiet må forstå ungdommens bruk av nettet, betydningen det har for dem i hverdagen, og kunne rådgi ved behov. Det trengs kartlegging for å identifisere særlig sårbare grupper på nettet.

10 Vinningskriminalitet

10.1 Kulturell dimensjon

Til tross for at det er reduksjonen i vinningskriminalitet som har vært grunnlaget for den oppsiktsvekkende nedgangen i kriminalitet i vesten de siste tiårene, har slik kriminalitet vært lite tematisert i den offentlige debatten i Norge. Det samme gjelder for kriminalitetsdebatter om Oslo politidistrikt. I debatter som gjelder informasjonsteknologiens revolusjonering av hverdagen aktualiseres likevel problemstillinger iblant. Ofte fokuseres det da på konkrete lovbrudd som juridisk faller inn under kriminalitetstype "økonomisk kriminalitet". Særlig gis det uttrykk for usikkerheten folk føler for ID-tyveri og betalingskort-svindel.

Vinningskriminalitet har også vært tema innenfor samfunnsgeografiske og demografisk vinklede risikodebatter. Disse har handlet om utrygghet ved bestemte steder og tider, som f.eks. ransrisikoen i sentrum nattetid. De kan også handle om særlig utsatthet for enkelte sårbare befolkningsgrupper, og et viktig tema her har vært tyveri og bedrageri fra eldre.

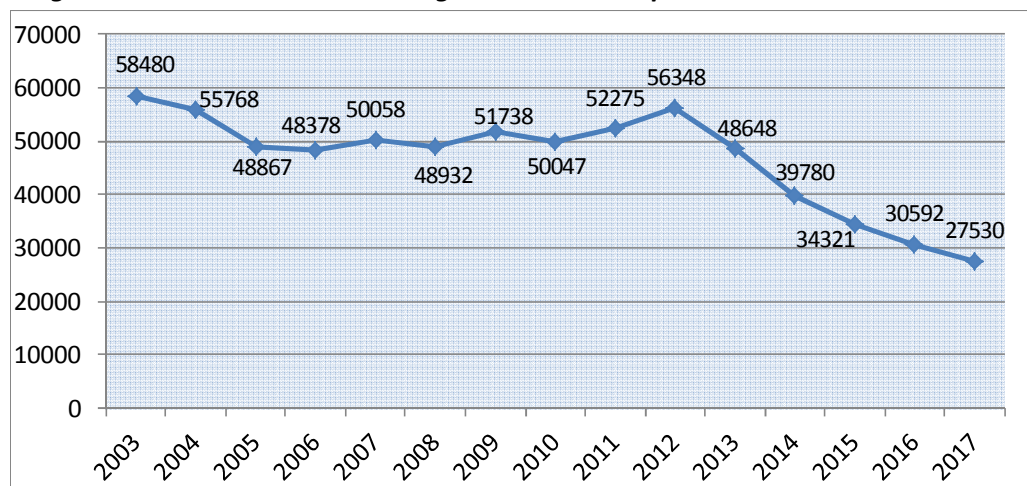
Vinningskriminalitet er ellers et samfunnsproblem som tidvis reises i det offentlige ordskiftet om fattigdomsfenomener. Dette gjelder blant annet utfordringer med tigging, tilreisende rom, asylsøkere og personer uten oppholdstillatelse. Det pekes på den økte risiko for vinningskriminalitet som disse gruppene representerer. Diskusjonene som uttrykker denne frykten synes å dukke opp jevnlig og i takt med større tilstedeværelse av tilreisende folk.

10.2 Handlingsdimensjon

10.2.1 Registrerte kriminalitet i Oslo

Registrert vinningskriminalitet har sunket over flere år, men utgjør likevel den mest omfangsrige typen kriminalitet i Oslo politidistrikt (jfr tabell 1). Her inngår det som har blitt regnet som typisk "storbykriminalitet", som tradisjonelle lommetyverier og personran. I 2017 ble det registrert 27 530 anmeldelser av vinningslovbrudd i politidistriktet. Dette er en nedgang på hele -10,0 % fra 2016 og er en videreføring av de senere års utvikling.

Diagram 19: Anmeldelser av vinningslovbrudd i Oslo politidistrikt 2003-2017.

Diagrammet over viser den dramatiske nedgangen i antallet vinningsanmeldelser i årene etter 2012. Antallet er mer enn halvert i denne perioden. Med denne betydelige nedgangen minker forskjellen i kriminalitetsprofilen mellom Oslo og andre politidistrikt, selv om andelen vinningskriminalitet fremdeles er større i Oslo (jfr. Diagram 2).

10.2.2 Gjerningspersoner

I de totalt 30 592 anmeldelsene av vinningslovbrudd i Oslo politidistrikt i 2016 var det i mange tilfeller ikke mulig å identifisere noen gjerningsperson.²⁰¹ Kun i omtrent ¼ av anmeldelsene var det en identifisert mistenkt/siktet. Samtidig er det mange vinningslovbrudd som ikke anmeldes. Politiets data om de identifiserte vinningslovbryterne kan derfor være lite representative og gi skjeve inntrykk av denne gruppen. Man må være varsom med generaliseringene.²⁰²

I noen vinningslovbrudd var flere gjerningspersoner involvert. Dette gjaldt blant annet for en del ran. Enkelte gjerningspersoner var også mistenkt/siktet i flere anmeldelser. Totalt genererte dette 9 049 "forhold" der en anmeldt vinningsforbrytelse var knyttet til en mistenkt/siktet gjerningsperson. I disse forholdene var 4 930 unike individer representert som gjerningspersoner. De fleste forholdene gjaldt tyveri fra butikk (4 782), heleri (843), bedrageri (385), tyveri fra person (285) og grovt tyveri fra person (262).²⁰³

I det totale antallet forhold som gjaldt vinningslovbrudd, omhandlet ¾ mannlige mistenkte/siktede og ¼ kvinnelige. I 66,6 % av forholdene hadde den mistenkte/siktede et norsk statsborgerskap, mens 7,1 % var statsborger av Romania, 4,3 % av Polen og 3,8 % av Sverige. Omtrent den samme fordelingen foreligger for de unike personene som var involvert i anmeldte vinningslovbrudd i Oslo politidistrikt i 2016.

I halvparten av de totalt 9 049 forholdene der vinningslovbruddet var knyttet til en identifisert vinningsforbryter, hadde vedkommende Oslo som bokommune, i 6,7 % Bærum og 3,1 % Asker. De øvrige var fra alle deler av landet, eller var ikke registrert med bosted i landet. For gjerningspersonene som var bosatt i Oslo politidistrikts hadde 73,4 % norsk statsborgerskap. De øvrige vinningslovbrytere i Oslo politidistrikt 2016 representerte over 80 ulike stater, der Polen (4,9 %), Sverige (4,1 %) og Romania (1,9 %) var mest representert.

Også for forholdene som omhandlet grovt tyveri fra bolig, bod og garasje gjaldt flertallet, 133 (54,3 %) norske borgere, med borgere fra Romania (23,7 %) og Litauen (6,9 %) som de neste store gruppene. For butikktveri var andelen forhold der mistenkte/siktende har norsk statsborgerskap høyere, 72,3 %. Også her var en rekke statsborgerskap representert og statsborgere fra Polen og Romania var de neste store gruppene av anmeldte og identifiserte butikktver, både når det gjelder antall straffbare forhold og unike personer.

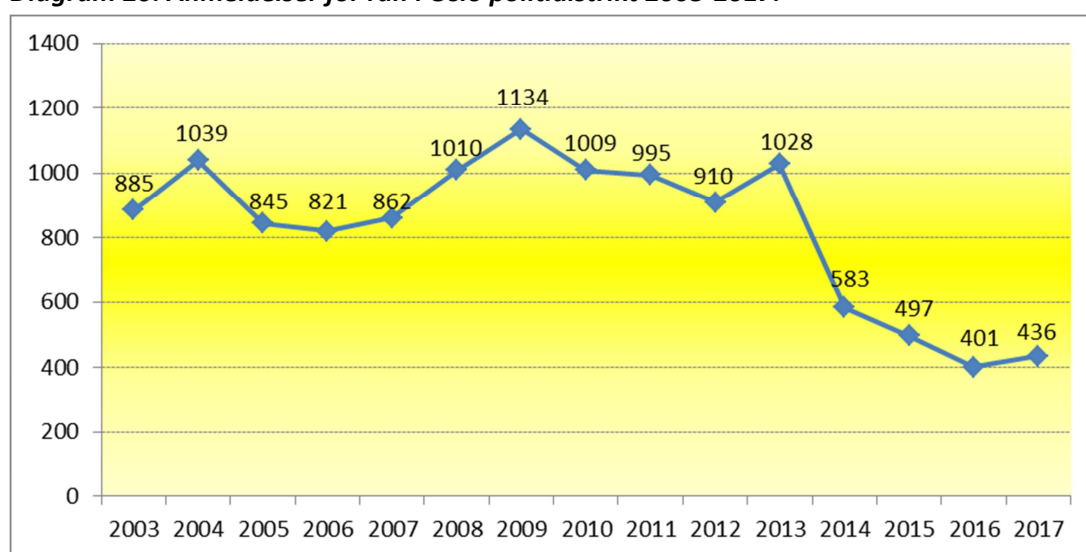
I de 373 anmeldte ranene i Oslo politidistrikt i 2016 var det 164 anmeldelser med identifiserte gjerningspersoner. Disse genererte 295 ulike ransforhold, der nær 70 % omhandlet en mistenkt/siktet med statsborgerskap fra Norge. For de unike personene mistenkt/siktet for ran, var en stor andel bosatt i en av politidistriktets kommuner; Oslo 76,9%, Bærum 3,7%, Asker 1%. Blant ranerne bosatt innenfor politidistriktet, hadde 80,1 % norsk statsborgerskap. De største gruppene for øvrig var fra Somalia (6,8 %), Sverige (3,7 %) og Russland (3,1 %).

10.2.3 Ran

Tilbake i 2009 var antallet ransanmeldelser oppe i over 1 100, det høyeste årlige antallet ransanmeldelser registrert i Oslo politidistrikt noensinne. Deretter har anmeldelsene vært avtagende, med unntak av et høyt antall i 2013. Økningen i 2013 fikk bred mediedekning, og var tema for to analyserapporter fra politidistriktet i 2014.²⁰⁴ Konklusjonen her var at økningen antakelig var skapt av den sedvanlige "høst-bølgen" av ransanmeldelser, som var særdeles sterk dette året og omfattet flere nettverk med unge, aktive ranere.

Fra 2013 til 2014 falt antall anmeldelser med over 40 %, til 583 anmeldelser. Nedgangen kan antakelig knyttes til politidistriktets iverksettelse av målrettet innsats mot ranslovbrudd generelt, og særlig mot unge ranere. I tillegg kom tekniske sikringstiltak fra mobiltelefonselskapene, som bidro til betydelig nedgang i prisen på videre omsetning av stjålne mobiltelefoner.²⁰⁵

Diagram 20: Anmeldelser for ran i Oslo politidistrikt 2003-2017.

Etter 2014 har antallet anmeldelser falt ytterligere, og var i 2016 nede i 401 anmeldelser. Selv med en økning til 436 anmeldelser i 2017, ligger antallet lavt. Dette er en alvorlig type kriminalitet både med hensyn til skade på offer og fare for videre kriminell karriere for gjerningsperson, og følges tett. Det er registrert en økning i ran siste halvår 2017, flere er begått av ungdommer i kriminelle nettverk i Oslo sentrum, som kan gi flere kriminalitetsutfordringer framover.

Ran omfatter i stor grad ran av person, mens antall ran av butikker, drosjer eller annet har vært lavt gjennom de senere årene. Ran av pengeinstitusjoner som bank, post og verditransport har også avtatt betraktelig gjennom det seneste tiåret.²⁰⁶

I Kart 5 (vedlegg 2) visualiseres fordelingen av ran opplevd og anmeldt til politidistriktet i 2017, etter de ulike politisonene de skjedde i. Størst tetthet i ran er det i sentrum langs Akerselva ved Elvebakken/Vaterland samt i området Majorstua/Homansbyen.²⁰⁷ Mange ran skjer også i et område nordøst i Oslo.²⁰⁸

10.2.4 Ran som mulig pop-up kriminalitet

Ran av personer gjennomføres ofte av unge personer som er aktive og mobile. De er relatert til hverandre i fleksible nettverk, og er ofte involvert også i narkotikakriminalitet og andre lovbrudd. Hver enkeltaktør kan raskt skiftes ut, og det er stor gjennomtrekk av personer.

Gjennom digital kommunikasjon kan ransgrupper raskt mobiliseres. Informasjon om bestemte modus for ran og attraktive objekter kan også spre seg raskt. Kort- og ID-informasjon fra ransobjektet deles til et stort antall personer som kan befinne seg på ulike steder, og som kan utnytte dette bl.a. til netthandel samtidig. Spredningen av modus og informasjon kan skje i digitale nettverk og fora, og utløse større ransbølger ved at informasjonen finner gjenklang også i nye nettverk.

10.2.5 Tyveri

Som nasjonalt og urbant knutepunkt begås det i Oslo politidistrikt et større antall tyverier enn i andre politidistrikt. Ikke minst gjelder dette for grove tyverier fra person på ulike offentlige steder, såkalt lommetyverier. Gjennom de siste 12 årene har det vært til dels store variasjoner i antallet tyverier, men tendensen var økning i årene 2005-2012. Nedgang i de fire årene etter dette er betydelig og bemerkelsesverdig.

Tyverier (tidligere "simple tyverier")

Anmeldelser av tyverier i denne kategorien dreier seg i stor grad om sykkeltyverier (4 120 anmeldelser i 2017), tyveri og mindre tyveri fra butikk, inkludert tidligere "naskeri" (5 500), tyveri fra bil/motorkjøretøy (2 483) og tyveri fra bod, garasje e.l. (1 881). For tyveri/mindre tyveri fra butikk var antall anmeldelser stabilt fra 2015 til 2017. For sykkeltyveri var det en nedgang på -22,5 % fra 2016 til 2017.²⁰⁹

Grove tyverier

Ny straffelov fra oktober 2015 har vanskeliggjort sammenligninger over tid, men det er likevel grunn til å hevde at utviklingen for grove tyverier også er bemerkelsesverdig. Antall anmeldelser av grovt tyveri fra bolig (innbruddstyveri), som var avtagende fra og med 2009, gikk ytterligere ned i perioden fra 2015 til 2017, fra 626 til rekordlave 468.

Antall anmeldelser av tyveri fra person på offentlig sted har også avtatt betydelig i årene etter 2012. Fra 2016 til 2017 var nedgangen på -16,3 % (til 7 843 anmeldelser). Denne type lovbrudd utgjør fortsatt en stor andel av anmeldelsene i Oslo politidistrikt, med 11,3 % av det totale antallet i 2017. Det er grunn til å tro at de senere års nedgang i anmeldelser har kommet som følge av politidistriktets målrettede innsats i kombinasjon med bedre tyverisikring av mobiltelefoner, mindre bruk av kontanter og reduserte muligheter for misbruk av bankkort uten at man har kode.

10.2.6 Tyveri som mulig pop-up

Samtidig som de tradisjonelle tyveriene er på vei ned i antall, kan de digitale kommunikasjonsformene muliggjøre spredning, som etter hvert også kan gi ny vekst samt økt målretting og større grad av profesjonalitet i utøvelsen av tyverier. Rask spredning av vellykkede modus og nisjer for tyveri gjennom digitale nettverk, kan være del av dette. Slik deling kan også være

del av det som skaper identitet og tilhørighet blant personene knyttet til spesielle digitale møteplasser. Å stjele bestemte merkevarer og produkter, blant annet av elektroniske produkter og klær, ser allerede ut til å komme i bølger. Dette kan være del av digital kommunikasjon og pop-up kriminalitet. Etterspørselen kan genereres av mote og trender i miljøer helt andre steder internasjonalt.

10.2.7 Heleri og hvitvasking

Heleri og hvitvasking handler om realisering av utbyttet fra vinningskriminalitet. Antall anmeldelser var synkende i årene 2004-2015 til 701 anmeldelser. I 2016 snudde trenden, og i 2017 ble det anmeldt 881 tilfeller av heleri og hvitvasking i Oslo politidistrikt. Utviklingen er påvirket av politiets egne prioriteringer og metoder. Større innsats i politiets narkotika- og utlendingskontroll bidrar til økning. En betydelig del av heleri- og hvitvaskingsanmeldelsene i 2016 og 2017 var knyttet til kontroller i området Nedre Elvebakken/Vaterlandsparken. Dette er området hvor narkotikasalget tradisjonelt har vært sentrert. På den annen side bidrar nedgangen i registrerte tyverier til nedgang også i heleri knyttet til dette.

Teknisk sikring av mobiltelefoner har gjort dem mindre attraktive for videresalg dersom de er stjålet/ranet. Det samme gjelder til dels andre elektroniske apparater. Til tross for bedre sikring også av andre verdifulle objekter, stjeles fremdeles f.eks. kunst, smykker, klær, sykler, båtmotorer samt biler, motorsykler og båter. Sosiale medier og elektroniske markeds plasser for salg og bytte av varer, fungerer som vanskelig kontrollerbare arenaer for videreformidling av tyvgods. Delingsøkonomi og desentraliserte digitale kommunikasjons- og utvekslingsstrukturer vil framover stimulerer til utvikling av andre typer resirkulering for produkter mellom privatpersoner, også for tyvegods. Her kombineres iblant også heleri av tyvgods med bedrageri av et stort antall håpefulle kjøpere.

Mange er bekymret for at hvitvasking vil innebære at de illegalt ervervede verdiene investeres inn i nye kriminelle virksomheter, og at dette vil gi framvekst av parallelle økonomier med egen uformell jurisdiksjon. Det er også bekymring for at illegale midler hvitvaskes i finansnæringen, og gir kriminelle aktører global rekkevidde. Utbyttet av narkotikasmugling og annen kriminalitet skal inntil nylig primært ha blitt investert mest i lovbrytneres eget hjemland eller operasjonsområde, og da i kjente forbruksvarer, bolig eller annen eiendom, samt i små, personlige foretak i kjente næringer.²¹⁰ De fleste hvitvaskingssaker internasjonalt har omhandlet lite kompliserte ordninger.²¹¹ Muligheten for betaling og investering i kryptovaluta kan ha endret dette.

10.2.8 Nordisk registrert kriminalitet

Sverige

Fra 2015 til 2016 var kriminalitetsutviklingen relativt stabil i Sverige, det samme gjelder første halvår 2017, med tendens til nedgang i kriminaliteten. Nedgangen gjelder især vinningskriminalitet. Også i Sverige har det vært en nedgang i tyverier over de siste 10 årene. I Stockholm var vinningskriminaliteten stabil fra 2015 til 2016, men i første halvår 2017 økte boliginnbrudd med 30 %, til 3 641.

Danmark

Fra 2015 til 2016 sank antallet anmeldte tilfeller av innbrudd i forretninger og virksomheter med 11 % og innbrudd i boliger med 4 % i Danmark.²¹² For København økte "Ejendomsforbrytelser" med 10 % fra 2015 til 2016, til 80 513 anmeldelser. Dette er samme nivå som i 2013.

10.3 Strukturell dimensjon

Når økonomiske verdier går over til å bli lagret og utvekslet digitalt, vil økonomisk motiverte lovbrudd gå over til digitale plattformer og modus. Tradisjonelle former for vinningskriminalitet vil samtidig endres, både ved å bli overlatt til stadig mer marginaliserte deler av befolkningen, eller bli mer raffinert, profesjonalisert og rettet mot særskilte statusobjekter. Trolig følger det med denne differensieringen i digitale og analoge vinningslovbrudd at også vinningslovbrytere på de to sfærene vil differensieres, hva gjelder både alder, utdanning, sosioøkonomi og etnisk bakgrunn.

De tradisjonelle vinningslovbruddene vil primært ramme de som fortsatt benytter kontanter, og da særlig barn, eldre og kriminelle. Blant gjerningspersonene vil man kunne skille mellom to grupper; på den ene siden de som fortsetter å utøve lommetyveri, tyveri av usikrede verdier mm, herunder kompetente "håndverkere" i "det gamle faget", på den andre de med teknisk spesialkompetanse til å manipulere/bryte digitale sikringsordninger på verdiobjekter. De som besitter datakompetanse og -utstyr, samt de som kan kjøpe kompetansen, beveger seg over mot økonomisk motiverte lovbrudd som involverer digitale verdier, blant annet IKT-assisterte bedragerier og ID-tyverier/-ran.

Det mørke nettet, med mulighet for anonym markedsføring av varer og tjenester samt direkte kontakter mellom kriminelle, vil kunne profesjonalisere vinningskriminaliteten. Det vil trolig stimulere utvikling av spesialisert og etterspørselsdrevet vinningskriminalitet, der det formidles oppdrag om tyveri av spesielle verdifulle objekter. Også informasjon om bestemte verdiobjekter og sikringstiltak vil i større grad kunne omsettes som vare på et slikt marked. Dette kan gi vekst i problemet med utro tjener og korrupsjon.

10.4 Vurdering

Å forstå vinningskriminalitet som et aktuelt tema i drøftinger som gjelder utlendinger og migrasjon, synes delvis treffende. Foruten norske vinningslovbrytere er bildet preget av betydelige grupper fra naboland og Øst-Europa. Trolig er det mest regionale sosioøkonomiske forskjeller, politisk uro og bevegelser av folk innad i Europa som er den viktige "root cause" til det store innslaget av utenlandske gjerningspersoner, samtidig som at spesielle kulturkjennetegn kan sette preg på modus.

Vinningskriminalitet vil fortsette, men en økende andel av økonomisk motiverte lovbrudd vil framover skje på nettet i form av bedrageri, og vil da sortere juridisk under "økonomisk kriminalitet". De tradisjonelle vinningslovbruddene kan likevel komme til å øke, som følge av sosioøkonomisk uro og ulikhet i Europa og ellers, også i Oslo politidistrikt. Samtidig foregår en utjevning av forskjeller mellom Norden og deler av Øst-Europa, som vil virke dempende både på vinnings- og arbeidsmarkedskriminalitet.

I tillegg kreves en forståelse av vinningslovbrudd som motivert av konkurranse- og statusjag. Sosial identitet uttrykkes for mange i forbruksvarer og materielle goder. Dette gjelder også i

ungdomskulturen, og er trolig en del av motivet bak fenomenet der grupper av ungdom raner andre, både ungdommer og voksne.

Dette griper samtidig ikke tak i den mest profesjonelle delen av statusmotivert vinningskriminalitet, som omhandler de store verdiene. I en finansøkonomi som frister og oppmuntrer til et forbruk som overgår alminnelig inntekt, drives folk lettere inn i gjeldsproblemer og/eller kriminalitet. Økende økonomiske forskjeller forsterker faren for at flere i den alminnelige middelklassen bryter normative grenser gjennom å bistå vinningskriminelle med informasjon og tjenester som regnskap, rådgivning, datatilgang. Økonomisk utroskap og korrupsjon vil trolig tilta med automatisering av arbeidslivet framover, og vil være et kulturelt aspekt ved vinningskriminaliteten begått av den norske befolkningen.

En del av vinningskriminaliteten og heleri overføres til det mørke nettet, der ekspertise og profesjonelle tjenester fra "håndverkere" kan bestilles for tyveri av særskilt verdifulle objekter. Slik profesjonalisert vinningskriminalitet krever andre politiinnsatser enn tidligere, blant annet systematisk etterretning og koordinert innsats på distriktsnivå og nasjonalt.

Det mørke nettet og digitale fora for kommunikasjon vil etterhvert trolig bli brukt til å spre informasjon om blant annet attraktive tyveriobjekter og nye modus for tyveri. Dette kan utløse nye tyveri- og ransbølger framover – gjerne i kombinasjon med ID-tyveri og digitale former for bedragerier.

11 Økonomisk kriminalitet

11.1 Kulturell dimensjon

I løpet av de siste årene har økonomisk kriminalitet særlig vært løftet fram i det offentlige ordskiftet som "arbeidslivskriminalitet". Fokus på arbeidslivsforhold har tatt oppmerksomheten noe vekk fra det som tidligere var en alminnelig forståelse av økonomisk kriminalitet, som "hvitsnipps-kriminalitet" og finansverdenens lysskye virksomhet. Bildet av gjerningspersoner er samtidig noe forskjøvet over til multi-kriminelle utlendinger, som etablerer næringer hvor de utnytter illegal arbeidskraft. Også på dette området har dermed et utlendingsperspektiv fått sterkere betydning som ramme for å forstå og beskrive problemet. Det tidligere klasseperspektivet har kommet mer i bakgrunn.

Politisk har det blitt investert i organisatoriske grep for å løfte fram arbeidslivskriminalitet. Når økonomisk kriminalitet i stor grad forstås og håndteres som arbeidslivskriminalitet, blir hele feltet dreid over mot lovbrudd som grenser til – og iblant kan defineres som – sosial dumping, HMS-problematikk og andre arbeidsrettslige spørsmål. Andre sider ved arbeidslivet, også slike som kan innebære alvorlig risiko, kan bli mindre påaktet. Dette gjelder f.eks. press på økonomisk effektivitet som går ut over kvaliteten ved tjenester, og i verste fall kan ramme liv og helse hos både ansatte og kunder.

Digitaliseringen av økonomiske verdier og handel har imidlertid vært tema i en annen forbrukerorientert frykt-diskurs. Folk har erfart at det stadig oppstår nye forsøk på ID-tyverier, kortsvindel og bedrag på nettet og gjennom mobiltelefonen. Dette er noe folk frykter mest i dag, og utrygghet er blitt et allment aspekt ved måten vi opptrer på og handler på nettet. Denne frykten er vanligvis snakket om som teknologisk problem, som svakhet i brannmurer og programvare, og tryggheten søkes gjenopprettet ved teknologiske sikkerhetsløsninger, mer enn ved straffeforfølgelse. Et spesielt kjennetegn ved dagens diskurs om økonomisk kriminalitet er derfor at den ikke er rettsorientert. Konsekvensen er blant annet at politiet ikke nødvendigvis involveres når næringsliv, offentlig virksomhet, organisasjoner og enkeltpersoner rammes av digitale lovbrudd. Dette representerer i såfall en vesentlig rettsstatlig utfordring.

Den trolige sammenhengen mellom nedgang i vinningslovbrudd og motsatte trender for økonomiske lovbrudd, har i liten grad blitt drøftet i det offentlige ordskiftet.

11.2 Handlingsdimensjon

Som det framgår av tabell 1 i Kapittel 6.2 var det i 2016 og 2017 en betydelig økning i anmeldelser som nå sorterer under kriminalitetstypen Økonomi. I årene 2012-2015 ble det i gjennomsnitt anmeldt om lag 4 600 slike lovbrudd årlig i politidistriktet. Så steg antallet. I 2017 hadde det steget til 6 718 anmeldelser. Dette vil si at antallet anmeldelser i 2017 var nær 50 % høyere enn i 2015.

Denne økningen skyldes for det første en ny lovbestemmelse om identitetskrenkelse lagt inn i kriminalitetstype Økonomi.²¹³ Denne lovbestemmelsen genererte 1 480 flere anmeldelser i 2017, sammenlignet med 2015. For det andre er økningen knyttet til et økt antall anmeldelser av bedragerier (se under.)

Liksom for seksuallovbrudd og vinningslovbrudd må anmeldelsesstatistikken for økonomiske lovbrudd tolkes på en annen måte i dag enn tidligere. En større del av de økonomisk motiverte lovbruddene tar i den digitaliserte økonomien form som "bedrageri" og "ID-tyveri", mens de tradisjonelt ble begått som tyverier og ran av fysiske verdier. Med den nye straffeloven sorterer slike bedragerier under "økonomisk kriminalitet", og denne overgangen gir en betydelig vekst i antallet registrert "økonomiske lovbrudd". Som for seksuallovbrudd kan økningen i sakene omhandle spredningsaspektet og den mulige globale rekkevidden på lovbruddet, mens antallet involverte er usikkert. Hendelsene kan omhandle én gjerningsperson og en stor mengde fornærmede (og deres konti), kanskje svindlet for ubetydelige beløp hver seg. Det kan også omhandle det motsatte; en rekke personer som samhandler i nettverk for å ramme en eller få ofre, som kan tape enorme summer. Antall anmeldelser blir dermed en dårlig indikator på det reelle antallet aktører involvert.

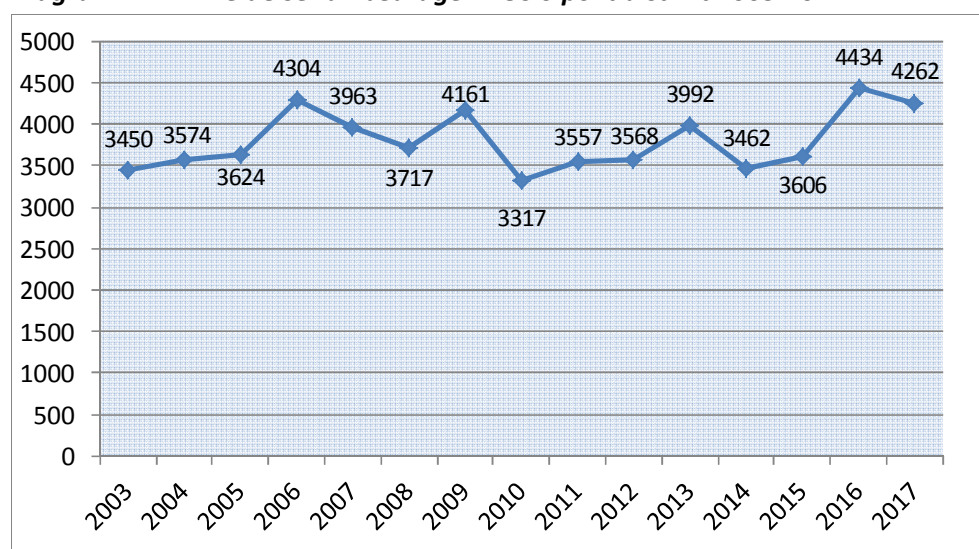
Gjerningspersoner

Oslo politidistrikt erfarer at økonomisk kriminalitet generelt ofte begås av multi-kriminelle, dvs personer som begår flere typer lovbrudd. Mange av disse driver også med legal virksomhet og opererer i gråsoner mellom legal og illegal handel. Flere av sakene som omfatter skatt og konkurs-kriminalitet gjelder personer som er godt kjent for kriminalitet fra tidligere, alt fra annen vinningskriminalitet til hallik- og gjengvirksomhet. De kjenner ofte det norske nærings- og arbeidslivet godt, og utnytter grensene og smutthullene som finnes i et system som langt på vei bygger på tillit. Dette gjelder særlig i bransjer med mange ufaglærte, der utnytting og bruk av illegalt arbeid er utbredt.

11.2.1 Bedrageri

I årene 2016 og 2017 ble det i Oslo politidistrikt registrert langt flere anmeldelser for bedrageri enn i de to årene før. Statistikken for de siste 15 årene viser samtidig at det enkelte år tidligere har vært omfang på størrelse med 2017. Grunnen har vært noen store sakskompleks som påvirker de enkelte års tall betydelig. Antall anmeldelser på dette området påvirkes også av kontrollvirksomhet i politi og annen offentlige og privat virksomhet.

Diagram 21: Anmeldelser av bedrageri i Oslo politidistrikt 2003-2017.

Bedrageri er i stor grad knyttet til bruk av falske identiteter og av informasjonen om andres identiteter, som er illegalt tilegnet. De tar ofte også form som ikt-lovbrudd.²¹⁴ Data-avhengige eller

data-assisterte bedragerier kan skje ved netthandel eller elektroniske lånesøknader med bruk av annen persons betalingsopplysninger, eller ved små trekk fra et stort antall private konti. Det kan også skje som store målrettede enkeltangrep mot et lite utvalg bedrifter og foretak. I begge tilfeller kan det dreie seg om enorme summer. De ulike modi for IKT-bedragerier er nærmere beskrevet under kapittel 16 om IKT-kriminalitet. Bedragerier skjer også på andre, tradisjonelle måter og kan ramme både enkeltpersoner og bedrifter, f.eks. med dokumentforfalskninger, produktsvindler og falske tjenesteutøvere. Ved såkalte eldrebedragerier utgir noen seg for å være f.eks. politi, TV-reparatør eller hjemmesykepleier for å bli sluppet inn hos eldre, for deretter å stjele eller kreve betaling for falske tjenester.²¹⁵

Bedragerier avdekket sammen med ID-tyverier

Flere av de anmeldte bedrageriene avdekkes i forbindelse med at folk anmelder ID-tyveri. Det handler om at personer på forskjellige måter får frastjålet ID-informasjon i form av kort-informasjon, personnummer, passord og øvrige persondata. Informasjonen brukes til å kjøpe produkter eller til å få kreditt hos utlånsinstitusjoner på falske premisser.

En av de alminnelige formene for bedrageri er at både informasjonen i bankkort og selve bankkortet stjeles og benyttes videre til handel både på internett og ellers. F.eks. opplevde en eldre mann høsten 2017 at han ble frastjålet bankkortet sitt idet han var i ferd med å ta ut penger fra minibank i Asker sentrum. Fornærmede ble forstyrret og spurt trivielle spørsmål av to tilsynelatende utenlandske menn, rett etter at han hadde puttet kortet sitt i automaten og slått koden. Da fornærmede snudde seg mot automaten igjen, var kortet borte. Mannen trodde at kortet var blitt slukt av bankautomaten. Men dette tyveriet var identisk med et tyveri som var begått samme sted noen dager tidligere. Kortet ble ikke lenge etter (forsøkt) misbrukt diverse steder, bl.a. på Karl Johansgate, Gardermoen og på Kastrup.

En rekke miljøer er involvert i ulike typer av ID-tyverier, også kriminelle nettverk som er bosatt i Oslo politidistrikt. I løpet av det siste året er det blant annet avdekket at grupper i Oslo har stjålet lommebøker og tilegnet seg informasjon fra personers betalingskort på den måten. Informasjonen er dernest benyttet til kjøp av mobiltelefoner gjennom nettbutikker. Foretaket som selger mobiltelefonene er fornærmet i disse sakene, og har tapt betydelige summer.

Ulovlig tilegnede ID-opplysninger om andre personer benyttes også til andre typer av bedragerier, som bestilling av lån og kjøp av ulike varer og tjenester gjennom nettet. Stjålet/tilranet kortinformasjon kan spres bredt i digitale nettverk, og på det mørke nettet kan man kjøpe andres kort-informasjoner. Det er nylig avdekket et enkelttilfelle der en person på flyttefot ut av landet solgte sin norske bank-id for kr. 10 000,-. Med tilgang til en slik ID åpner mulighetene seg for å opprette firma, få lån, tegne forsikring etc.

Konkursbedragerier

Konkursbedragerier trenger ikke være ledd i større svindelsaker eller del av organisert kriminalitet. Erfaringene er likevel at det ofte er multi-kriminelle personer som står ansvarlig for konkursbedrageriene. Flere av de sentrale aktørene innen bygg- og anleggsbransjen som tidligere bedrev arbeidsmarkeds-kriminalitet og hvitvasking, driver i dag bevisst og organisert konkursskriminalitet.

Pop-up bedragerier

I løpet av de siste to årene har en rekke internett-medierte former for bedrageri blitt spredt. Spredningen skjer raskt gjennom e-post, sms og åpne delinger på sosiale medier. De forsvinner like fort som de kommer. De er eksempler på pop-up-kriminalitet, der det er vanskelig å forutse både innholdet og spredningsmønsteret.

Sommeren 2017 meldte blant annet *Norsk Senter for Informasjonssikring* om flere falske konkurranser og svindelkampanjer på nettet. SAS ble benyttet i et svindelforsøk der facebook-brukere angivelig kunne vinne flyreiser ved å følge en lenke der man sto i fare for legge fra seg personlig informasjon, kredittinformasjon og ville motta mengder av spam og få skadevare installert på PC. Et lignende bedrageri benyttet en falsk Aftenposten-artikkel og lokket med gratis Samsung-telefon. Ved å følge lenken tegnet man i realiteten et dyrt abonnement med sterke juridiske forpliktelser. Skatteetaten har flere ganger blitt utnyttet til svindel, ved at e-postmottaker angivelig får beskjed om at de er berettiget en skatterefusjon. Mottaker blir spurt etter kortopplysninger som deretter blir misbrukt.

Andre bedragerier

Enkelte meglerforetak og finansrådgivningsfirmaer er blitt etablert som er spesialisert inn på bedrageri av grupper som søker hjelp med økonomiske disposisjoner. Det kan handle både om foretak som trenger rådgivning eller om privatpersoner, om eldre mennesker og amatører, som er ukjente i den finansielle sektoren men ønsker å investere sine penger i fond. Isteden blir de lurt for pengene.

Investeringsbedragerier har oppstått i tilknytning til markedet for kryptovaluta. Mange er i dag nysgjerrige på dette markedet og svindlere lokker privatpersoner til å investere. I hovedsak dreier det seg om investeringer i bitcoin, og gjerne om det som for privatpersoner representerer store enkeltbeløp. Svindelen skjer blant annet ved at personer blir oppringt av tilsynelatende seriøse eksperter, som informerer om mulighetene som nå ligger i kryptovalutamarkedet. Svindlerne er åpenbart godt kjent med norske betalings- og finanssystemer, selv om de kan ringe fra utenlandske nummer, blant annet tyske og sveitsiske. Disse henviser så videre til falske, men profesjonelt designede hjemmesider på nettet, som understøtter inntrykket av troverdighet. Ofte merker ikke offeret at det er blitt svindlet før vedkommende ønsker å ta verdiene ut som ordinære penger. Den samme typen av svindel er avdekket i flere land.²¹⁶

En del privatpersoner lures fremdeles på dating-sider av personer som utgir seg for å oppholde seg i et utland og søke partner i Norge. På et punkt i kommunikasjonen over nettet, som den ene parten tror omhandler etablering av romantisk kontakt, ber den andre om at det oversendes et økonomisk beløp. Det kan f.eks. begrunnes i at vedkommende trenger et utlegg for å betale reisen hit, eller for å sende en gave. Etter overføring av penger brytes kontakten. Ofre for denne typen bedrageri er både menn og kvinner, fra alle sosiale lag og med ulike utdanningsbakgrunner.

Økonomiske bedragerier skjer også ovenfor staten, av statens penger. Det kan dreie seg om ulike støtteordninger og garantier som deles ut basert på søknader, innovasjonsprosjekter, forskning og utvikling. Slike bedragerier krever gjerne spesialkompetanse innen sektorer og fag, og begås av ressurssterke personer. De kan kombineres med at deler av støtten benyttes etter avtalen, mens andre deler benyttes illegalt.

Noen av bedrageriene i Oslo politidistrikt omhandler forsikringsbedrageri. Det er ikke observert vesentlige nye trender i denne typen bedragerier. Ett modus er at bilbranner oppstår intendert og som ledd i forsøk på forsikringssvindel. Noen av bilbrannene som skjedde da barne- og ungdomskriminalitet i politidistriktet ble omtalt offentlig høsten 2017, var trolig forsikringssvindel.

11.2.2 Arbeidslivskriminalitet

Arbeidslivskriminalitet er definert som: "*Handlinger som bryter med norske lover om lønns- og arbeidsforhold, trygder, skatter og avgifter, gjerne utført organisert, som utnytter arbeidstakere eller virker konkurransevridende og undergraver samfunnsstrukturen.*"²¹⁷

Ifølge den nasjonale situasjonsbeskrivelsen 2017 av arbeidslivskriminalitet i Norge, er hovedtrenden at dette vanligvis omhandler bruk og formidling av ulovlig arbeidskraft, samt sosial dumping.²¹⁸ Metodene for å unngå arbeidsgiveransvar blir her beskrevet som stadig mer differensierte. På bransjenivå er det registrert flere lovbrutere innen helse- og omsorgstjenester som barnevern og ungdomsarbeid. Noen av disse har tidligere operert innen bygg og anleggsbransjen, men har skiftet over til nye bransjer. Utenlandske aktører er en utfordring for kontroll, både på grunn av språkproblemer og varierende jurisdiksjon mellom nasjoner.

På lokalt nivå i Oslo politidistrikt håndteres arbeidslivskriminalitet primært som økonomisk kriminalitet, men også som brudd på lover som regulerer arbeidsmiljø. En rekke ulike typer lovbrudd inngår, fra skattesvik og korrupsjon til organisert menneskesmugling. Menneskehandel i form av tvangsarbeid er en form for arbeidslivskriminalitet, men omhandles i denne rapporten primært i kapittel 8 om menneskehandel.

Omfanget av det samlede fenomenet arbeidslivskriminalitet er vanskelig å fastsette. Mange av disse lovbruddene avdekkes ikke. Flere bransjer melder imidlertid at deres faglige legitimitet settes under press med slik kriminalitet. Blant annet har elektriker- og rørleggerbransjen over lengre tid sett med bekymring på at legale firmaer med faglærte, av økonomiske hensyn, setter ufaglært arbeidskraft til å utføre arbeid som krever formell kompetanse. De ufaglærte er gjerne underbetalte, de lever og arbeider under dårlige og risikofylte forhold, og arbeidet som utføres kan ha store og risikofylte mangler.

En gjennomgang av data om arbeidslivskriminalitet i Oslo viser at den er spredt og foregår i store deler av distriktet. Den foregår på ulike tidspunkt avhengig av bransje, og den omhandler personer med et bredt spekter av bakgrunner.

Aktører i ulike bransjer

Oslo politidistrikt erfarer at problematikken er omfattende og spredt, og rammer mange bransjer. En konsekvens av at mye ikke avdekkes, er at det foreligger lite systematisk og representativ kunnskap om hvilke grupper det er som utnytter og utnyttes som svart og ulovlig arbeidskraft. Det synes imidlertid som om ulike grupper av aktører kjennetegner ulike bransjer. Blant annet virker det som om personer med samme statsborgerskap/landbakgrunn har blitt "spesialiserte" på ulike former for arbeidsmarkedskriminalitet. Noen har vokst til å bli betydningsfulle aktører innen "sine" bransjer.

Det er avdekket at et sørasiatisk miljø har vært aktive med ulovlig organisert tjenesteyting innen vaskebransjen, et miljø med utspring fra Balkan har vært store innen malebransjen, og et

østeuropeisk miljø har hatt en posisjon innen transport og flytte-bransjen. I det sistnevnte tilfellet virker det som rekrutteringen av billig og ulovlig arbeidskraft ofte skjer gjennom rumenske nettverk, som opererer som "bemanningsbyråer". Det er samtidig usikkert hvor langt disse trendene kan generaliseres. Politidistriktets kunnskap farges av at flere prosjekter har vært rettet spesielt mot nettverk av personer som har hatt en særegen landbakgrunn (Vest-Balkan, Øst-Europa og Norge).

En beskrivelse av forholdene i transportbransjen kan anskueliggjøre hvordan arbeidslivskriminaliteten er organisert. Her har flere av de sentrale aktørene Oslo politidistrikt kjenner til, bakgrunn fra Øst-Europa. En av de store aktørene viste seg å drive sitt foretak langs både et legalt "hvitt" spor og langs et illegalt "svart". Denne dobbeltheten var egnet til å skjule den illegale virksomheten slik at foretaket på overflaten så ut til å gjøre alt etter boka, og eieren ble ansett som legal aktør. Etterforskningen viste at hovedforetaket engasjerte en rekke underleverandører, men disse hadde den ansvarlige i hovedselskapet også opprettet. Underleverandøren var i realiteten underselskap, og drev ikke driften etter de formelle kontraktene som var inngått med hovedselskapet. I stedet avlønnet de svart arbeidskraft med kr. 50,- i timen og sluset overskudd over fra underleverandøren og over til den ansvarlige personen i hovedselskapet. Personene som ble utnyttet som arbeidskraft, var organisert hit gjennom menneskehandel.

Bakmenn fra Sør-Europa og Balkan som er involvert i arbeidslivskriminalitet, synes i mange tilfeller å ha blitt såpass etablerte at de nå har knyttet sterke relasjoner til profesjonelle legale aktører i de ulike bransjene. De kan derfor posisjonere seg slik at de infiltrerer og manipulerer legale deler av bransjene, men unngår subjektivt ansvar når økonomisk kriminalitet avdekkes. Inntrykket er at flere store, etablerte og legale firmaer, også norske, er klar over den illegale virksomheten. De bidrar angivelig til å opprettholde kriminaliteten ved å etterspørre svart og ulovlig arbeidskraft, herunder også de som er kommet som del av organisert menneskehandel. De skal samhandle med kriminelle aktører om å utvikle metoder for hvitvasking.

Økonomiske transaksjoner

Det er ukjent i hvilken grad App-tjenester er tatt i bruk for utveksling og betaling av illegalt arbeid. Det er også ukjent i hvilken grad verdiene overføres anonymisert i kryptert valuta. Politiet har derimot registrert at hovedleverandører har begynt å overføre penger gjennom flere ledd, og gjerne direkte til enkeltpersoner i stedet for til underleverandøren. Verdiene tas ofte ut i kontanter fra norske og utenlandske minibanker, samt ofte gjennom vouchers og pengeoverføringstjenester på internett. Tendensen til at pengeoverføringene nå oftere skjer gjennom en rekke små transaksjoner, skal bidra til at det er lettere å unndra seg kontroll fra banker og kontrollmyndigheter. Systemet gjør det også lettere å kamuflere "lønn" og legge til rette for NAV-bedragerier. Det er likevel usikkert om dette er motivasjonen. I det siste uttaksleddet har mottaker i flere tilfeller vært personer med herkomst fra sørøst Europa og Balkan.

Hvitvasking

Tradisjonelt har situasjonen vært at nettverk har drevet foretak som hvitvasker penger inntjent på svart og ulovlig arbeid. Det er et inntrykk at hvitvasking nå ofte gjøres i kombinasjon med hvitvasking av penger ervervet på annet illegalt vis. Især gjelder dette penger knyttet til lånebedragerier. Lånene er blitt tatt opp i andres navn, med identitetsdokumentasjon som enten er stjålet eller kjøpt ulovlig. Det er ukjent i hvilken grad hvitvasking skjer i form av investeringer i kryptovaluta. Temaet hvitvasking er for øvrig omtalt i kapittel 10 om vinningslovbrudd.

Ulovlig arbeidsforhold

Et av de store problemene i arbeidslivskriminaliteten er at hovedleverandøren av oppdrag ikke tar ansvar for at vilkårene for drift og arbeidskontrakter følges etter avtalen de har med underleverandører. Fagforeningers representanter som reiser rundt på arbeidsplasser, gjør en viktig jobb ved å legge press på aktørene for å sikre ordnede forhold. Offentlige aktører vurderer muligheten for om det i anbudskonkurranser kan legges et større ansvar på hovedleverandører, slik at de kan pålegge underleverandører å åpne for skatteetatens innsyn og kontroll.

At arbeidsforhold ikke er reelle avsløres ved intervju, gjennomgang av kontoutskrifter og arbeidskontroller. Samtidig har Oslo politidistrikt relativt få straffesaker som kun omhandler ulovlig bruk av utenlandsk arbeidskraft, sammenlignet med antallet saker som omhandler personer med ulovlige opphold i riket.²¹⁹ Noe av grunnen er A-krimssenterets innsats, som blant annet har et målrettet fokus på arbeidskontroller i bygg- og anleggsbransjen. De melder at utlendingene som er uten lovlig opphold, hovedsakelig jobber på privatmarkedet på mindre og mellomstore byggeplasser. Det handler videre om servering, bipleie, skjønnhetspleie, transport og renhold. Arbeidstilsynet og skatteetatens informasjonen tilsier at det er langt flere utlendinger uten lovlig opphold som arbeider i renholds- og transportbransjen, enn det som avdekkes.

Bruken av ulovlig arbeidskraft kan være utstrakt også i private hjem. Den private etterspørselen etter tjenester er en betingelse for opprettholdelse av markedet for svart arbeid. Politiet får jevnlig opplysninger om at rumensk arbeidskraft ikke mottar lønn i henhold til avtale, at de ofte føler seg dårlig behandlet, og arbeidsgiver er ofte også rumensk. Videre har personer fra Filippinene, ikke forlatt landet etter utløpt oppholdstillatelse som au pair, studenter eller faglærte helsearbeidere. De kan ha vært bosatt lenge i politidistriktet, gjerne hos vertsfamilier og være sårbare for å utnyttes som arbeidskraft uten tilfredsstillende betingelser.

Gjennom politidistriktets utlendingskontroller framkommer det at bruk av ulovlig arbeidskraft i tjenesteytende bransjer er utstrakt. Det gjelder særlig i ufaglærte yrker. Statistikk fra Politiets utlendingsenhet over pågripelser de har gjort i Oslo politidistrikt, viser at i perioden januar til april 2017 omhandlet nær 20 % ulovlig arbeid. Det vurderes som sannsynlig at det i flere søknader om oppholdstillatelse opereres med fiktive og konstruerte arbeidsforhold.²²⁰ De som pågripes for ulovlig arbeid i Oslo politidistrikt er i første rekke statsborgere fra Ukraina, Russland, Balkan, Somalia og Pakistan.

11.2.3 Nordisk økonomisk kriminalitet

Også i andre land erfarer man at antallet bedragerier vokser i takt med at den tradisjonelle vinningskriminaliteten er på retur. Antakelig er den gjennomgripende tendensen koblet til utfasing av kontanter som betalingsmiddel i samfunnet, og overgang til digitale verdier og til nettbasert handel og lagring av verdier.

I Sverige har antallet registrerte bedragerier ("datorbedrageri" og "bedrageri med kontokort") økt med hele 164 % i løpet av en 10 års-periode. I Danmark ble det i 2016 anmeldt 25 % flere tilfeller av bedrageri enn i 2015. Stigningen omfattet hovedsakelig databedragerier, og omfatter blant annet bedrageri på internettet med stjalne kortopplysninger.

11.2.4 Økonomisk kriminalitet belyst med andre data

Nye modi for kortbedrageri

Ifølge åpne kilder har analyseselskapene *FICO* og *Euromonitor International* beregnet at 1,8 milliarder euro, nærmere 17 milliarder kroner, ble tapt i kortbedrageri i Europa i 2016. Med dette skal svindlene ha økt med 20 % siden 2008. For Norge endte det totale tapet på hele 237 millioner kroner, og en økning på 16 millioner kroner siste året. Til sammen står Storbritannia og Frankrike for 73 % av det totale tapet blant de 19 landene i 2016, etterfulgt av Tyskland, Spania, Russland, Italia og Sverige.²²¹

Årsaken til økning i kortbedrageri antas å være en eksponentiell vekst av betaling over internett. Analyseselskapene peker på at svindlerne har gått vekk fra de «tradisjonelle svindelmulighetene» som ligger i misbruk av chip og pinkoder. I stedet er det mange som benytter modus som kalles CNP-bedrageri der kredittkortet ikke fysisk må presenteres. Bedrageriet gjennomføres online eller over telefon. Det er vanskeligere å oppdage CNP-bedrageri enn de som er basert på chip og PIN-kodesnapping.

Det er lite kunnskap om gjerningspersonene bak svindlene. Selv om problemet ofte beskrives som “en overgang” til nettbedragerier blant vinningskriminelle, er det uklart om det er de samme gruppene som begår de fysiske og digitale lovbruddene. De nye mulighetene for nettbedrageri kan ha åpnet opp illegale muligheter og fristelser for helt nye befolkningsgrupper. Et minimum av datateknologi og it-kompetanse er nødvendig for å gjennomføre disse lovbruddene.

Mafia i arbeidslivet?

De som er involvert i rekruttering av personer til illegalt arbeid og menneskehandel kan ha forbindelser til lokale kriminelle organisasjoner og nettverk i utlandet. Anbudssystemet innen EU har i lengre tid blitt utnyttet av kriminelle organisasjoner på mange måter. Inntil nylig har det vært antatt at de tyngste mafiaorganisasjonene fra Sør- Italia ikke har slått røtter i Norden. I 2017 foreligger informasjon, især fra Danmark, som skal avdekke at de nå kan være involvert i store utbyggingsprosjekt i Norden gjennom underentreprenører.²²²

11.3 Strukturell dimensjon

Automatisering av arbeidslivet både nasjonalt og internasjonalt vil trolig gjøre nye grupper sårbare for sosial dumping, svart arbeid og menneskehandel framover. Migrasjonssituasjonen internasjonalt, konkurransepress og norsk arbeidslivspolitikken vil påvirke både tilstrømming av arbeidskraft og intensiteten i det illegale arbeidsmarkedet. Eventuell svekkelse i Norges økonomiske posisjon i det globale økonomiske kretsløpet og i urbaniseringstakten for Oslo-området, kan gjøre området mindre attraktivt for illegal arbeidskraft. Den vestlige økonomiske politikken dreining mot proteksjonisme, kan også påvirke situasjonen. Blant annet kan Brexit komme til å gi konsekvenser for det europeiske arbeidsmarkedet og migrasjonstrendene i de øvrige europeiske land.

De teknologiske sikringsmulighetene av både økonomiske verdier og personers identitet er av betydning for omfanget av økonomisk kriminalitet framover. Dette gjelder særlig for nettrelaterte bedragerier. Økt bruk av biometrisk sikring vil kunne redusere mulighetene for bedrageri, men vil begrenses av blant annet kostnadshensyn og faren for å utløse enda mer integritetskrenkende lovbrudd.

Med automatisering og delingsøkonomi oppstår nye nisjer og nettverk for vare- og tjenesteformidling, der skillet mellom legalt og illegalt arbeid kan bli uklart. App-teknologien kan forsterke dette. Maskinlæring og økt bruk av roboter i arbeidsprosesser vil likeledes utfordre de juridiske grenseoppgangene på mange måter, også stille grenseoppgangen mellom svart og hvitt arbeid i et nytt lys.

Blockchainteknologien har potensiale til endringer av både offentlig og privat virksomhetsstruktur, som kan blir mer desentralisert og demokratisk, men også mer sentralisering og byråkratisk. Utfallet er ikke mulig å forutse.²²³ Betydelige investeringer er allerede involvert i den teknologiske innovasjonen, som framover vil forandre innholdet i både legal og illegal økonomi. Sammen med økt bruk av kryptovaluta er det i ferd med å utvikles en ny økonomisk sfære for digital "valutakrig", finansiell kriminalitet, bedragerier og ID-tyverier.

11.4 Vurdering

De teknologiske forandringene av sosialt og økonomisk liv framover vil være gjennomgripende. De vil fortsette å gi stadig nye former for data-assisterte og data-avhengige former for bedrageri og gjøre folk sårbare for ID-tyveri. Kriminalstatistikken gir et begrenset bilde, og et for lavt anslag av omfanget av denne typen økonomisk kriminalitet. Noe av grunnen til at folk velger ikke å anmelde lovbruddene kan antakelig være at digitale lovbrudd er noe av det folk frykter mest, men også det folk har minst tillit til at politiet kan løse.²²⁴ De defineres og løses som teknologisk sikkerhetssvikt. Politiets evne til å straffeforfølge slike lovbrudd vil ha konsekvenser for politidistriktet omdømme framover, og berører også rettsstaten mer generelt.

De gjennomgripende forandringene vil også kreve stor ny juridisk produksjon, som vil måtte balanseres opp mot grensene for offentlige myndigheters innsyn og kontroll med folks private liv og samhandlinger. De juridiske grensene vil omhandle alt fra ansvarsforhold ved AI og computerbasert produksjon og tjenesteyting, til krav om kvalitet og kontroll ved delingsøkonomiske direktekontakter mellom tilbyder og kunde. Etter hvert må trolig grenseoppgangene mellom legale og illegale transaksjoner for arbeidslivet formuleres på nytt. De normative avveininger som tas framover for juridisk regulering, vil ha store følger for hvordan kriminalitetsutviklingen generelt vil kunne beskrives.

Utnyttingen av arbeidskraft fra utlandet vil påvirkes av Oslos egen posisjon i økonomien framover, og av migrasjonssituasjonen internasjonalt. Å opprettholde et utlendingsperspektiv på økonomisk kriminalitet synes derfor relevant. Samtidig må de skjeve maktforholdene som den ubalanserte situasjonen gir på lokalt nivå synliggjøres, slik at mulige tilfeller av menneskehandel, økonomisk spekulasjon og utnyttning i andres vanskelige situasjon på arbeidsmarkedet, faktisk straffeforfølges som dette.

12 Narkotikakriminalitet

12.1 Kulturell dimensjon

Et helseperspektiv har de siste årene blitt rammen for viktige politiske diskusjoner om narkotika. Spørsmål om nedkriminalisering og ny regulering av narkotika er dermed blitt løftet frem i samfunnsdebatten, så vel som internt i politiets fagmiljøer.²²⁵ Debatten blir delvis drevet frem av internasjonal utvikling i narkotikapolitikken, med lovendringer om cannabis i deler av Nord- og Sør-Amerika og ulik lovgivning i Europa.²²⁶

Den norske narkotikapolitikken er blitt beskrevet som paradoksal. På den ene siden har den vært dominert av strafferettsorientert nulltoleranse. Samtidig har det vært satset på skadeforebygging gjennom å tilby sprøyterom og andre sosial og helsefaglige tiltak. Noe av det paradoksale ligger i at man innfører fornuftige strategier og praksiser på helsesiden, men som ikke er tilpasset fornuftige strategier og praksiser på den rettslige siden.²²⁷ Flertallet i Stortinget ser ut til å ville gjøre en historisk omlegging av norsk narkotikapolitikk, og vil overføre ansvaret fra justis- til helsemyndigheter. I den nye borgerlige trepartiregjerings plattform, lagt fram medio januar 2018, framgår det en konkretisering av hva helseperspektivet vil innebære.

Også fra politihold har det blitt anført at helseaspektet bør styrkes. Her vektlegges det samtidig at man må forstå den sentrale betydningen narkotikakriminalitet har for annen alvorlig kriminalitet. Narkotika utgjør et fundament for den organiserte kriminaliteten og den illegale økonomien, med innvirkning på grov vold og drap. Imidlertid har det også kommet faglig kritikk av "krigen mot narkotika", også fra politihold, som hevder den er kriminalitetsfremmende.²²⁸ Andre igjen hevder at krigen mot narkotika ikke er vunnet, men blir kriminalitetsgenerende, fordi den ikke har vært ført konsekvent *nok* eller med tilstrekkelig tyngde.²²⁹

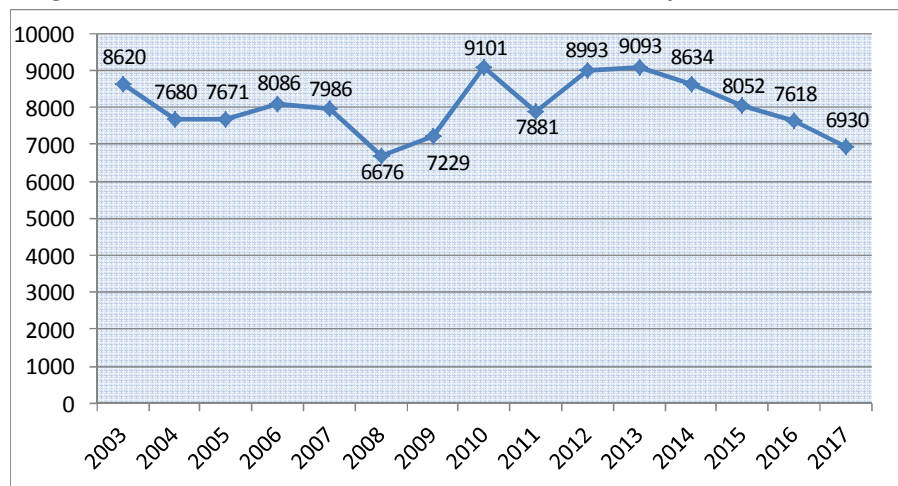
12.2 Handlingsdimensjon

12.2.1 Utvikling i registrert kriminalitet

Omfanget av narkotikabruk og -lovbrudd er vanskelig å fastslå. Politiets anmeldelsesstatistikk må leses som en oversikt over politiets og andre kontrollorganers strategier og prioriterte innsatser.

Diagram 22 viser at antallet anmeldte narkotikalovbrudd i Oslo politidistrikt gjennom de foregående 13 årene, stort sett har ligget mellom 7 000 og 9 000. Etter et relativt høyt antall i 2013, har trenden vært nedadgående.

Diagram 22: Anmeldelser av narkotikalovbrudd i Oslo politidistrikt i årene 2003-2017.

12.2.2 Lokalt marked, produksjon og distribusjon

Det norske narkotikamarkedet er del av et større internasjonalt marked, og både påvirker og påvirkes av dette. Det samlede narkotikamarkedet består av flere mindre markeder for ulike typer narkotika. Markedene har ulik dynamikk.²³⁰

Av stoffene som omsettes i EU, utgjør *cannabis* 38 % og har dermed størst markedsandel. Deretter følger *heroin* (28 %) og *kokain* (24 %).²³¹ Det er imidlertid store forskjeller mellom land i Europa når det gjelder fordelingen av de narkotiske stoffene som brukes.²³²

I politidistriktet er tilbud og etterspørsel i narkotikamarkedet delvis organisert langs den delte byens sosioøkonomisk skillelinjer. I tillegg har markedet et aldersspesifikt preg. Mye av omsetningen skjer desentralisert i små kvanta av en rekke fragmenterte og flyktige salgsnettverk av ungdommer, som er aktive både innenfor og på tvers av bydeler og politisoner.

Aktiv bruk av kommunikasjonsverktøy har forsterket desentraliseringen av markedet. Handelen kan foregå ved salg av en mengde små kvanta av stoff formidlet av et distribusjonsapparat med mange mobile personer som forflytter seg mellom kunder, depoter og leverandører av stoffet. Kundene kan møtes langs rutene for kollektivtrafikk, ute i boområdene og i bydeler der kundene bor. Mange av ungdommene har bakgrunn i fattige, barnerike og trangbodde familier i Enhet Øst og Sentrum. Dette gjelder blant annet nettverkene rundt Young Blood, og andre framvoksende nettverk i sentrum av Oslo. Flere av de unge er involvert også i annen kriminalitet, som vold og ran.

For politiet er det av pragmatiske hensyn vanlig å kategorisere aktørene etter etniske profiler. Det presiseres at det ikke ligger forklaringer i disse deskriptive kategoriene. Politiets inntrykk er at kokainomsetning på Oslo vest blant annet skjer ved at albanere leverer stoff til vestkanten, der kokain er etterspurt i festsammenheng. På vestkanten kan tilgang og mulig omsetning av narkotiske stoffer forstås som tegn på sosial status og definere trendsettere. En annen sammenheng for ulike typer av party-dop er såkalte Houseparty, som har hatt en gjenoppblomstring. Disse kan ikke knyttes spesielt til hverken vestkant eller østkant. Festene arrangeres privat av folk som leier lokaler. Også båter i Oslofjorden er blitt brukt til dette.

I det som iblant omtales som "vietnamesermiljøet" er det jevnlig beslag av ICE, som er metamfetamin fremstilt på en slik måte at det kan røykes, slik som crack/kokain. Antakelig er utbredelsen av ICE ikke begrenset til dette miljøet. Vietnamesere har tidligere vært aktive som produsenter av marihuana på innendørs plantasjer. Disse har gjerne vært lokalisert i byens ytre randsone og nabodistrikter.

På bakgrunn av erfaringer fra andre europeiske land, er det forventet at rumenere vil bli mer aktive innenfor omsetning av narkotika. I dag er de stort sett knyttet til illegal omsetning av legemidler.²³³

Personer med bakgrunn fra Nigeria er nå mindre involvert i gatesalg av narkotika i Oslo enn tidligere. Det kan se ut til at de har etablert omsetningsnettverk lenger nord i landet, blant annet i Trondheim. Av nordafrikanere er det særlig personer med tunisisk statsborgerskap som har vært kjent, blant annet for illegal omsetning av legemidler.

Det er ikke kjent som problem for politidistriktet at enslige mindreårige asylsøkere (EMA), som kom i forbindelse med flyktningkrisen 2015, er selgere i narkotikaomsetningen.

De som importerer og transporterer narkotika kan ha annen bakgrunn enn de lokale selgerne og distributørene. Som en kjent og mye medieomtalt straffesak i 2017 viste, kan de store nettverkene for import av hasj til politidistriktet i flere tiår, ha vært drevet primært av personer med norsk landbakgrunn og oppvekst i Oslo-området.²³⁴

12.2.3 Internett som marked

En del av narkotikaen som handles og brukes i Oslo politidistrikt omsettes på *internett*, delvis på de åpne markedene som Finn.no og Amazone.com. En del av handelen skjer på det mørke nettet. I omsetningen av stoffene på nettet blir kontakt og transaksjonene etablert digitalt, og stoffet oversendes med post eller på annen måte. En undersøkelse gjennomført i 2011-2015 av 16 forskjellige markeder på det mørke nettet, viste at 90 % av omsetningen på disse dreide seg om narkotika. Nærmere halvparten av selgerne befant seg i Europa, men øvrige kjennetegn er ukjent.²³⁵

Norsk politi har avdekket at ressurssterke nordmenn har vært bakmenn for narkotikasalg i krypterte salgsnett. Flere av personene har vært godt utdannet og integrert for arbeidslivet, og har ikke hatt tidligere erfaring med salg av narkotika på tradisjonelle narkotikamarkeder. Noen har solgt narkotika på det mørke nettet etter selv å ha kjøpt det på tradisjonelle, fysiske markeder. Andre kjøper narkotika på internett, og videreselger den senere på gatemarkedet.

Markedene på det mørke nettet er knyttet opp til bruken av kryptovalutaer som Bitcoin, der de involvertes identitet kan være vanskelig å avdekke. Politiet har nå hatt suksess med etterforskning av slik narkotikaomsetning og antar at kriminelle like gjerne går tilbake til bruk av kontanter.²³⁶

Selgernes tillit i nett-markedet er blant annet basert på kunders tilbakemeldinger ved "rating". Dette angir varenes kvalitet og tjenestens service og sikkerhet, slik som ved annen netthandel. Globalisering og teknologisk utvikling gjør aktørene samtidig mer teknisk avanserte, bedre organiserte og spesialiserte. Det handler om innovasjon for å være i forkant av lovgivning og etterforskning. Blant annet selges mye av de nye syntetiske stoffene over internettmarkedet, og da står kjennskap til lovgivningen sentralt.²³⁷ I noen land må nye syntetiske stoffer gjennom en juridisk prosess før de blir ulovlige, mens andre land har ulovliggjort alle varianter av én, flere eller alle typer narkotika.

Nye psykoaktive stoffer (NPS) omsettes i stor grad på det mørke nettet. De er gjerne produsert lovlig i legemiddelindustrien, f.eks. i Kina, men finner veien til det illegale markedet. Slike stoffer blir sendt og pakket om via et tredjeland. Produksjon av syntetiske stoffer og salg av dette på det mørke nettet, er også aktuelt i Norge. Tilsynelatende legale legemidler som omsettes illegalt, kan også være falske og farlige stoffer.²³⁸

12.2.4 Pop-up narkotikatrender

Internetthandelen, og markedsføringen der, medfører at nye, syntetiske rusmidler kan spres raskt. Brukermønstrene påvirkes lettere av internasjonale trender og moter i digitale subkulturer. Dette gjelder også svært potente og farlige stoffer. Allerede har Oslo politidistrikt erfart at slike stoffer omsettes her. En tenåring døde etter å ha bestilt syntetiske opiater og prøvd det ut hjemme.

Man vil trolig kunne se raske, omskiftelige pop-up-mekanismer, som påvirker både hvilke stoffer som brukes og hvilke måter de inntas på. Akkurat for Oslo politidistrikt er det blitt hevdet at risikoen for digital spredning av de nye og farlige syntetiske cannabinoidene er mindre enn andre steder. Grunnen er at de rådende mønstrene for handel på det fysiske markedet er godt etablert. Det kan virke paradoksalt at svakheter i tidligere tiders innsats mot politidistriktets åpne narkotikamarked, nå kan forebygge og dempe overgangen til et farligere marked for cannabis.

12.2.5 Trender i bruk og stoffenes egenskaper

Cannabis er det desidert mest brukte narkotiske stoffet i Oslo-regionen. Stoffet er på markedet i to forskjellige hovedformer: som hasj (resin) og marihuana (herbal cannabis). Marihuana har de senere år i større grad blitt produsert i Europa, der det har blitt dyrket fram stoff med økt styrkegrad. Nordafrikanske produsenter av marihuana har endret produksjonen i samme retning. Også hasjen fra Nord-Afrika, som er et sluttprodukt av marihuana, har da blitt sterkere. I løpet av det siste 10-året antar man at den gjennomsnittlige styrkegraden er fordoblet.²³⁹

Det er nå en internasjonal trend at cannabis spises. I USA kan man få kjøpt sjokolade, kaker og godteri med cannabis. Dette har ført til overdosedødsfall og at barn har blitt syke.

Syntetiske cannabinoider kom inn på markedet for noen år siden, i form av det som ble kalt *spice*. Det ble solgt blandet med urter, slik at de kunne røykes som vanlig marihuana/tobakk. De syntetiske cannabinoidene som beslaglegges i dag er i større grad rene kjemiske produkter. Mottaker blander selv til stoffet til eget bruk eller videre salg. Det faktiske innholdet i stoffene kan være ukjent, også for brukerne, og de kan inntas i mange ulike former.

Fra noen europeiske land (inkludert i Baltikum) meldes det om at brukere av opiater har gått over til *Syntetiske opioider*, deriblant fentanylderivater ("elefantdop"), som kan forekomme i svært potent form. Slike stoffer har blitt anslått til å være over tusen ganger sterkere enn morfin.²⁴⁰ Så sterke stoffer øker faren for overdoser samt fatale følger av annen nærkontakt. De representerer dermed en fare også for politi, helsepersonell og andre som kommer i befatning med stoffene. Fentanylderivater kan benyttes som våpen, også i terrorsammenheng.

Norge har i flere år vært kjent som et land med et relativt stort forbruk av *amfetamin*. Gjennom spørreundersøkelser i kombinasjon med målinger av avløpsvann i en rekke europeiske byer fra 2011 til 2016, er det grunn til å tro at bruken av amfetamin fremdeles er høy i Oslo.²⁴¹

Det sentralstimulerende stoffet *ecstasy* omsettes nå som *MDMA*. Det finnes i pulver og tablett-format, og det er forventet at trender med "Rocks" fra Sør-Europa vil komme til Oslo. Da er stoffet krystallisert til "steiner" og holder høy styrke.²⁴² Gatepatroljen ved Oslo politidistrikt har gjort flere beslag av dette.

12.3 Struktur

Narkotikalovbrudd er en type kriminalitet hvor den internasjonale utvekslingen alltid har vært tydelig. Nettopp avreguleringen av internasjonale handelsbarrierer og åpningen av en global finansøkonomi på 1970-tallet, var bakteppet for etablering av en internasjonal "krig mot narkotika", dvs. innføring av en streng global kontroll og strafferettslig bekjempelse av handelen med rusmidler.

På et generelt nivå følger narkotikahandelen i dag geopolitiske skjevheter og internasjonale konflikter. Det er en relativt stabil geografisk struktur for hvor produksjon og forbruk av de tradisjonelle narkotiske stoffene er lokalisert.²⁴³ Fattige, økonomisk avhengige og kriserammede regioner er produksjons- og leverandørområde for de rike forbruksmarkedene. Markedet påvirkes imidlertid av forandringer i krig og konflikter globalt. Konflikter i grenseområdet mellom USA og Mellom-Amerika og i Sentral og Sørøst-Asia er viktig framover, i tillegg til Midtøsten og dagens problematiske Sahel-området i Afrika.²⁴⁴

Gjennom de senere årene har internett påvirket både de internasjonale transaksjonene og måten de narkotiske varene distribueres til brukere. Teknologisk utvikling med nye digitale salgsarenaer og mulighet for lokal produksjon av syntetiske stoffer, vil kunne destabilisere tradisjonell struktur. Raskere, lettere og billigere produksjon og ditto forflytning mellom fjerne steder som følge av informasjonsteknologi, åpner mulighetene for et langt mer differensiert nett av handelsveier.

Det åpner også for mer desentraliserte markeder, med "darknet" som plattform, kryptert valuta som betalingsform og post- eller dronedeforsendelser som leveringsform. På den annen side kan de nye mulighetene også medføre at aktører som er involvert i narkotikahandel investerer i andre og mindre risikofylte illegale markeder, som f.eks. forfalskede medisiner. De globale migrasjonsmønstrene er også av betydning.

12.4 Vurdering

Internasjonale politiske maktkamper kan påvirke narkotikamarkedene lokalt. I flere av de sentrale produksjons- og transportområdene internasjonalt pågår det nå konflikter som kan påvirke tilgjengelighet og pris på Oslos lokale narkotikamarked. Uro og vold innad i narkotikanettverk her, kan ha forbindelse med konfliktene ute, og det kan forventes at dette fortsetter framover.

Ruspolitiske reformer preger bildet både internasjonalt og nasjonalt. Med store politiske omlegginger kan politiets rolle i møtet med narkotikaproblemene forandres og omdefineres i løpet av kort tid.

Førstelinje-reaksjoner mot misbrukere av stoff kan bli flyttet fra justissektor og over til helsevesenet. Rusreformer internasjonalt og nasjonalt kan også påvirke både tilgjengelighet og pris på rusmidler i Oslo-området, og dermed konflikt- og voldsnivået i forbindelse med narkotikaomsetning.

Imidlertid utvikles det i dag raskt nye syntetiske narkotiske stoffer. Disse er ofte til stor fare for liv og helse, og øker faren for fatale konsekvenser. Det kan være en begrenset del av befolkningen som har befatning med disse stoffene, men konsekvensene blir likevel store. Pop-up trender kan få innflytelse på etterspørselen.

Det er usikkert hvor mye av den illegale handelen med narkotika som vil overføres til det mørke nettet, og hvor fort dette eventuelt vil skje. Det foregår salg av narkotika på nettet hvor norske aktører står bak, og brukere på det norske markedet kjøper inn stoff fra nettet, også i Oslo-området. Hvor stor den samlede handelen på nettet utgjør av den totale narkotikahandelen i Oslo-området idag, er uklart.

Det trengs mer kunnskap om hvem og hvor mange i Oslo-området som bruker nettet som marked for narkotika. Med mer nettbasert handel av illegale stoffer, trengs også mer teknisk kompetanse i politiets etterforskning. Den lokale forebyggende innsatsen må ta høyde for omsetning både på nettet og tradisjonelle markeds plasser. Arbeidet i lokalmiljøet må også omfatte de unges nettreelasjoner.

Kjøp og salg over internett gjør narkotika tilgjengelig for nye brukergrupper.²⁴⁵ På selgersiden tyder informasjon fra straffesaker på at sosialt integrerte og velfungerende personer med høy sosial kapital, kan tiltrekkes dette markedet. Dette er i kontrast til selgere og distributører på det tradisjonelle, fysiske markedet, som i stor grad består av sosialt ressursvake personer som er dårlig integrert. Ungdom fristes av status og raske penger.

Økende sosiale forskjeller i politidistriktet, strenge oppmøte- og prestasjonskrav på skoler og færre tilbud til ufaglærte på arbeidsmarkedet, kan virke negativt inn og øke rekrutteringen av ungdom til distribusjonsnettverkene.²⁴⁶ Det forebyggende samarbeidet overfor ungdommer i de ressursvake boligområdene i politidistriktet, er viktig for å hindre rekruttering av unge som selgere av narkotika.

13 Hatkriminalitet

13.1 Kulturell dimensjon

Hatkriminalitet er en rettskategori som er blitt løftet fram betydelig de siste årene, blant annet av bred oppslutning om likestillingspolitikk. En sentral fortelling her omhandler vern om alles like rettigheter, rett til frie valg og respekt for ulikhet og mangfold. Rettsliggjøring anses som sentralt virkemiddel for beskyttelse mot diskriminering av minoriteter. Oslo politidistrikt har selv vært aktive i juridisk og praktisk utøvelse av slik rettsliggjøring. Følgende definisjon av hatkriminalitet legges da til grunn:

Hatkriminalitet er straffbare handlinger som helt eller delvis er motivert av negative holdninger på grunn av etnisitet²⁴⁷, religion, homofil orientering og/eller nedsatt funksjonsevne.²⁴⁸

En rettsliggjøring av vernet mot krenkelser av minoriteter har hatt bred politisk støtte. I Oslo har kommune og politi utviklet handlingsplan gjennom SALTO- samarbeidet,²⁴⁹ det samme har regjeringen gjort på feltene LHBT²⁵⁰ og antisemittisme.²⁵¹ Mediene har også vist økende oppmerksomhet om denne type lovovertrедelser. Flere interesseorganisasjoner sprer aktivt kunnskap om hatkriminalitet blant sine brukere og medlemmer.

Kampen mot rasisme har historisk vært en viktig referanse for rettsliggjøringen av hatkriminalitet. Med framvekst av en radikal innvandrings skeptisk og nasjonalistisk trend etter siste trendrapport (2015), har likestillingsdiskursen om rettslig sanksjonering av krenkende holdninger og handlinger møtt mer kritiske røster. Særlig har det offentlige ordskiftet om innvandring, islam og rasisme blitt mer polarisert og tilspisset. I løpet av 2017 har noen også tatt eksplisitt til orde mot homofiles like rettigheter og framført antisemittiske argumenter. Motstand mot liberalisme er det generelle temaet, og likestilling anerkjennes ikke ubetinget som et positivt mål. Retten til ytringsfrihet, også til kritikk av aspekter ved minoriteters identitet, kropp, tro, livsførsel og kultur, overordnes det meste.

I en tid der antidemokratiske og ekstreme holdninger er i ferd med å normaliseres, får rettsliggjøringen av hatefulle holdninger og handlinger en viktig grensesettende funksjon i det offentlige ordskiftet. Den blir statens verktøy for beskyttelse av minoriteter mot rasisme, homofobi og forakt mot svakhet og annerledeshet. Trendene som gjelder hatkriminalitet må dermed ses i sammenheng med de som gjelder voldelig ekstremisme, som behandles i neste kapittel.

13.2 Handlingsdimensjon

Juridisk er hatkriminalitet ikke avgrenset til bestemte kriminalitetstyper i straffeloven, men kan opptre i sammenheng med ulike typer lovbrudd, som vold, trusler og skadeverk. Det avgjørende for om en kriminell handling skal betegnes som hatkriminalitet, er selve motivet for handlingen. En kriminell handling vil kategoriseres som hatkriminalitet i politiets register enten ved at 1) det straffbare forholdet rammes av bestemmelser i straffeloven som omhandler diskriminering, det vil si straffelovens §§ 174, 185 og 186, eller 2) anmeldelsen gjelder andre straffebestemmelser dersom handlinger er motivert av negative holdninger til de omtalte grupper. I begge tilfellene blir anmeldelsen merket som hatkriminalitet i politiets register og etterforsket som dette. I slike forhold

vil § 77 om straffeskjerpelse kunne komme til anvendelse. Den sier at det ved straffeutmåling skal tas i betraktning i skjerpene retning hvorvidt handlingen har sin bakgrunn i:

"..andres religion eller livssyn, hudfarge, nasjonale eller etniske opprinnelse, homofile orientering, funksjonsevne eller andre forhold som støtter an mot grupper med et særskilt behov for vern."

I tråd med målsettingen om å avdekke større del av den faktiske hatkriminaliteten, har det i Oslo politidistrikt de siste årene vært en jevn økning i antall anmeldte forhold. Fra 2014 til 2016 økte antallet i Oslo kommune fra 69 til 175. I tillegg kommer anmeldelser fra Asker og Bærum, som i 2016 var 7 anmeldelser.

Den største økningen i anmeldelser har vært der grunnlaget for lovbruddet har vært "etnisitet", der antallet forhold økte fra 28 i 2014 til 108 i 2016. Antallet motivert av negative holdninger til seksuelle minoriteter, såkalt LHBT, økte fra 25 i 2014 til 41 i 2016. Også på landsbasis har anmeldte hatkriminalitet økt sterkt de siste årene, og 466 anmeldelser i 2016 representerte en økning på 34 % fra 2015. Av disse 466 anmeldelsene var 165 fra Oslo politidistrikt.

Den største kategorien "etnisitet" er ofte vanskelig å holde adskilt fra "religion". Det er flere eksempler på at personer som har gitt uttrykk for en negativ holdning til "utlendinger", samtidig har uttrykt negative holdninger til islam. Kategorisering skjer på grunnlaget av det mest fremtredende i hendelsen.

Tabell 4. Antall forhold registrert som hatkriminalitet i Oslo 2014-2016, fordelt etter grunnlag. Hele tall og prosent.

Grunnlag	Antall 2014	Prosent 2014	Antall 2015	Prosent 2015	Antall 2016	Prosent 2016
LHBT ²⁵²	25	36%	33	23%	41	23%
Etnisitet	28	41%	70	49%	108	62%
Religion	15	22%	40	28%	24	14%
Nedsatt funksjonsevne	0	0	0	0	2	1%
Totalt	68	99%	143	100%	175	100%

De siste årene har det vært en økning i antallet anmeldelser av hatkriminalitet i form av hatefulle ytringer. Slike kommer ofte i kombinasjon med andre lovbrudd, som fysisk vold. Eksempelvis har en person slått til en annen og samtidig ropt nedsettende ord om vedkommendes etnisitet. I løpet av 2016 og 2017 har det i flere tilfeller dreid seg om gjerningspersoner med tilknytning til kjente høyreekstreme grupper, som uprovosert har angrepet ofre både verbalt og med fysisk vold.

Tabell 5. Antall forhold registrert som hatkriminalitet i Oslo politidistrikt 2016, fordelt på ulike typer lovbrudd.

Typer lovbrudd	Antall forhold 2016
Diskriminering	4
Hatefulle ytringer	71
Oppfordring til straffbar handling	1
Ordensforstyrrelse i selvforskyldt rus	5
Trusler	12
Grove Trusler	4
Kroppskrenkelse/Grov kroppskrenkelse	45
Kroppsskade/Grov kroppsskade	5
Drap forsøk	1
Ran	0
Skremmende Hensynsløs atferd	19
Personskade	0
Forulemping av tjenestemann	2
Vold mot særskilt utsatte yrkesgrupper	2
Skadeverk/ Grovt skadeverk	4
Annet	0
Totalt	175

Hovedtyngden av anmeldelser gjelder hendelser som har skjedd i det offentlige rom. I Oslo er det likevel få anmeldelser av hatkriminalitet uttrykt gjennom sosiale medier. Av til sammen 175 anmeldte forhold med hatkriminalitet i 2016, skjedde 10 på sosiale medier. Disse tallene forteller trolig mest om hvor normalisert hatefulle ytringer og trusler har blitt på nettet.²⁵³ Flere av gjerningspersonene i de anmeldte forholdene i 2016, viste seg å ha vært aktive i digitale fremmedfiendtlige fora, selv om dette ikke var del av anmeldelsen.

Det er usikkert om økningen i antall forhold som gjelder hatkriminalitet i Oslo, gjenspeiler faktisk økning av slike krenkelser, eller om de kan tilskrives endringer i loven og/eller anmeldelsestilbøyelighet. Noe av økningen har trolig sammenheng med virksomhetene ved Oslo politidistrikts spesialiserte hatkrim-gruppe, og opplæring om hatkrim for operativt ansatte. Dette har bidratt til at man internt har økt bevisstheten om problemet og oftere etterforsker anmeldte ytringer og/eller handlinger som uttrykk for hatkriminalitet. Samtidig har også kunnskapen om fenomenet økt i samfunnet for øvrig.

Likevel tilsier resultatene fra både forskning, ulike innbyggerundersøkelser og rapporter fra interesseorganisasjoner, at det fremdeles er store mørketall. En grunn er at det finnes lite rettspraksis i Norge som viser hvor grensen går mellom lovlige ytringer beskyttet av Grunnlovens § 100 om ytringsfrihet og lovgivningen mot diskriminering. Mange kan være usikre på om en ytring er straffbar eller ikke, og velger ikke å anmelde.²⁵⁴ Samtidig er det mer rettspraksis på dette de senere år, med flere dommer som definerer grensene i praksis.

Trolig er mørketallene ekstra store når det gjelder ytringer på sosiale medier.²⁵⁵ Det er ressurskrevende å patruljere nettet for å avdekke og retteføre hatkriminalitet. Det har også vært en utvikling de siste par årene der kommunikasjonen på nettet generelt er blitt hardere og mer polarisert. Retorisk stemping av reaksjoner på rasistiske utsagn som "politisk korrekte", kan ha bidratt til å forflyttet normative grenser i vurdering av hva som er hatefullt, særlig mot utlendinger. Trolig påvirker dette viljen til å anmelde diskriminerende og hatefulle ytringer. Anmeldelsesstatistikken blir uansett misvisende som indikator på omfanget av hatkriminalitet på sosiale medier.

Rapporten for registrert hatkriminalitet i Oslo politidistrikt 2017 ble publisert tett inntil ferdigstilling av trendrapporten. Den viste en økning fra 175 forhold i 2016 til 198 i 2017. Fremdeles var det flest anmeldte forhold på grunnlaget etnisitet. Den største økningen var blant kvinnelige fornærmede i kategorien religion, og da mer spesifikt islam. Oppgangen i etnisk motivert hatkriminalitet i 2016 endret seg til stabilitet i 2017. Dette er imidlertid fremdeles den klart største kategorien med 104 forhold.

13.2.1 Pop-up hatkriminalitet

Forskning viser sterk korrelasjon mellom høyre-radikalt hatprat på sosiale medier og voldelig angrep mot flyktninger og innvandrere.²⁵⁶ Både gjennom diskusjon og faglige argumenter, i bilder og med bruk av ironi- og komi-sjanger, har det på nettet vært mye formidling av onskapsfulle memer ("ideer", ofte innkapslet i bilder eller symboler) om minoriteter som gruppe og om enkeltpersoner. Forestillinger, rykter og løgner spres raskt, i uoversiktlige mønstre. De kan få både sterk og vidtrekkende oppslutning. Disse blir myter om "de andre", som forsterker gruppeidentiteten og følelsen av et "oss" som bedre enn andre. Selv om mytene om de andre skulle bli tilbakevist, lever den idealiserte identiteten om "oss" videre og kan få bekreftelse fra nye myter som sirkulerer.

Ekstremistiske organisasjoner og såkalte internett-troll driver angivelig bevisste svertkampanjer og formidling av negative rykter og provokative påstander.²⁵⁷ Et eksempel på spredning av hat-ideologi er stadig resirkulering av myten om at alle overfallsvoldtekter i Oslo begås av utlendinger. Denne og andre myter om minoriteter i Oslo politidistrikt er blitt videreformidlet, også på dominerende globale, digitale møtesteder for høyre-radikale.²⁵⁸ Det spiller liten rolle at Oslo politidistrikt gjentatte ganger har tilbakevist myten.²⁵⁹

13.3 Strukturell dimensjon

Økonomiske og maktmessige skjevheter mellom samfunnsgrupper er ofte utgangspunkt for systematisk diskriminering og stigmatisering. Tett samhandling mellom grupper kan samtidig motvirke at det bygges falske fiendebilder. I et så mangfoldig og tett bosatt område som Oslo-regionen, vil sosiale forskjeller mellom grupper, kunne være en kilde til toleranse som kan dempe intoleranse, mistillit og hatefulle handlinger.²⁶⁰

Sosial mobilitet der mindre privilegerte grupper rykker opp i middelklassen, vil kunne utløse utrygghet, misunnelse og motstand hos andre. Følelser av utrygghet, meningsstomhet og frykt for eget sosialt fall i status, kan vendes mot minoriteter, som gjøres til "syndebukker" for problemene.²⁶¹

Slike mekanismer kan gi mer hatkriminalitet motivert av dårlige holdninger til andres etnisitet og religion. Dersom det globale økonomiske kretsløpet og informasjonsteknologisk automatisering framover vil virke negativt inn på lokalt arbeidsmarked, konkurranse blir hardere og de sosiale ulikhetene større, er det økt fare for konfrontasjoner.

Utvikling i hatkriminalitet basert på antiliberal ideologi kan ikke alltid skilles klart fra voldelig ekstremisme. Intolerante personer og grupper vektlegger ofte biologiske rettigheter og anser det riktig at sosiale ulikheter hviler på forskjeller i etnisitet, kjønn og kroppslig funksjonsmåte. Hvit rase, blodsband og patriarkalsk autoritet framheves gjerne som de legitime organiserende prinsipper for posisjon og makt, og likestilling framstår som trussel. Innenfor en slik orden kan aggresjon forventes overfor de som ikke har "riktig" biologisk arv, gener og funksjonsevne, samt mot de som protesterer mot slike biologisk forankrede forfordelinger.

Hatkriminalitet består av en type krenkelse som i stor grad finner næring og vokser når den spres på nettet. Krenkelsene kan ta form som Pop-up trender. Når bestemte nettsted brukkes av intolerante og fiendtlige grupper nasjonalt og internasjonalt, kan disse bli kilde til bølger av hatefulle holdninger og handlinger. Dette beskrives i neste kapittel om voldelig ekstremisme.

13.4 Vurdering

Oslo politidistrikt kan forvente at det faktiske omfanget av hatkriminalitet øker i en tid der nasjonalistiske, høyreekstreme, kristenekstreme og innvandrings-, homo- og kvinnefiendtlige holdninger kommer sterkere til uttrykk. Den digitale kommunikasjonen er sentral i spredningen av denne typen forestillinger. Det multikulturelle Oslo gir på den annen side en rekke møteplasser mellom ulike folk i det fysiske rom, som kan dempe effekten av hatefulle myter.²⁶² Også utdanning og kunnskap gir folk flere ben å stå på, og kan trolig redusere følelsen av utrygghet, fordommer og negative holdninger til minoritetsgrupper.²⁶³ Det må likevel påregnes at omstruktureringene knyttet til automatisering av arbeidslivet vil kunne skape nye grupper som opplever seg forfordelt, og derfor vil peke seg ut syndebukker.

Hatkriminalitet kan ha fatale utfall. Politiets dialog og tilstedeværelse på møteplasser der hatefulle holdninger deles, både på nettet og i det fysiske livet, er viktig. Når slik potensielt farlig kriminalitet i stor grad utøves "stedløst" på nett, er det vanskelig for politidistriktene å møte utfordringene alene. Både rettetaking og tilfredsstillende forebyggende tiltak kan trenge nasjonale innsatser, i tillegg til tverretatlige samarbeid lokalt. Politiet er også avhengig av at foreldre og andre oppdager og reagerer på det som skjer, og melder fra om dette.

14 Voldelig ekstremisme

14.1 Kulturdimensjon

En av de markante endringene siden forrige trendrapport (2015) er mer uttalt fremmedfiendtlighet. Kritikkk møtes ofte med påstander om "politisk korrekthet" og henvisning til ytringsfrihet.²⁶⁴ Internasjonalt har mange uttrykt bekymring for kombinasjonen av et fremmedfiendtlig og nasjonalistisk ordskifte, samtidig med angrep på vitenskap og fakta. Noen ser en verdikrig i utvikling, enkelte trekker paralleller til mellomkrigstiden og andre viser til litteratur om diktatur og tyranni.²⁶⁵ Sosialliberal verdikonsensus i vesten de siste 50 årene synes utfordret. Faren for konflikter og ekstremisme i forlengelsen av polariseringen er åpenbar, men blir sjelden uttalt åpent. Utviklingen er imidlertid ikke knyttet spesielt til Oslo politidistrikt.

Befolkningens frykt for terror har også økt siden forrige trendrapport (2015), og har da særlig vært knyttet til radikal og voldelig islamisme/jihadisme. Økt antall terrorhendelser med slikt religiøst bakteppe i Europa de siste årene, er antakelig en viktig grunn.²⁶⁶ Den sterke sammenknytningen mellom terrorfrykt og islamisme kan likevel synes noe paradoksal på bakgrunn av det høyreekstreme terrorangrepet i Norge i 2011 og den økende oppslutningen om høyre-radikale ideologier i Europa.²⁶⁷ Muligens kan økt oppslutning om høyre-radikal ideologi som del av "mainstream", ha bidratt til å dempe frykt for høyreekstrem terror.

I omtalen av terror og ekstremisme handler en del av diskusjonen om grenseoppganger og vanskene med å skjelne mellom og kategorisere typer av masse-vold fra hverandre. Flere av de voldelige angrepene som har skjedd internasjonalt de siste årene, har blitt begått av såkalte solo-terrorister, eller "ensomme ulver", med svak reell tilknytning til ekstremistiske organisasjoner.²⁶⁸ De skal i mange tilfeller ha mye til felles med hendelser som omtales som skolemassakre og massevold begått av psykisk ustabile personer.²⁶⁹ Når man i det offentlige ordskiftet likevel omtaler slike hendelser som terror, er det kanskje fordi terror har blitt et felles symbol på ondskap i den vestlige kulturen. Slike kulturelle symboler kan få "eget liv", og også virke tiltrekkende på voldsutøvere. Symbolene tilbyr en "høyere" moralsk begrunnelse for aggresjonsutløp. Uten store ideologiske anstrengelser kan voldsutøveren iscenesettes både i egne og andres øyne som reflektert, rasjonell og historisk betydningsfull aktør.²⁷⁰

14.2 Handlingsdimensjon

Det åpne politiet ser voldelig ekstremisme primært i lys av *forebygging* mot ideologisk begrunnet vold og utfordringen ekstremistiske grupper utgjør for *public order*, som ordensforstyrrelser og skadeverk. Selv om det er PST som har ansvar for forebygging av politiske trusler mot den norske stat, er det nødvendig for det åpne politiet å forstå både de politiske ideologiene og strukturelle påvirkningsfaktorene. Dette er avgjørende for de forebyggende bekymringssamtalene med enkeltpersoner og for valg av forebyggende strategier lokalt.

Oslo politidistrikt mottok i 2017 meldinger om 160 personer ut fra bekymring om radikaliserings. Blant disse var det relativt like store andeler som var bosatt i Hovedpolitisonene Sentrum, Øst og Vest. Antallet personer tilknyttet slike bekymringsmeldinger har vært relativt stabilt i årene etter 2014. Fra 2014 til medio februar 2018 omhandler bekymringene totalt 401 personer som er bosatt i politidistriktet. Bekymringene gjelder både politisk, religiøs og alternativ ekstremisme og dekker et

spekter av alvorlighetsgrader og ulike grunnlag for bekymring. Profilen på kjønn og alder for de aktuelle personene viser en stor overvekt av menn og unge personer under 30 år. Rundt tre fjerdedeler har norsk statsborgerskap, og over halvparten har vært dømt for kriminalitet. Nær to tredjedeler har vært registrert som offer for lovbrudd, derav mange for vold.

Flertallet av bekymringsmeldinger gjelder personer som står i fare for å kunne bli islamistisk radikaliseret, og dette har vært stabilt trekk siden 2015. Noen anses for å være i et radikaliseringsløp. En mindre andel gjaldt bekymring for høyreekstremisme, men andelen har vokst de siste to årene. Venstreekstremisme er lite tilstede i bekymringsmeldingene. Noen av bekymringsmeldingene gjelder psykisk ustabile personer med draging til voldelige midler og ekstreme narrativer.

Både totalantallet meldinger og kjennetegn ved de registrerte personene i bekymringsmeldingene påvirkes av de lokale kontrollinstansenes oppmerksomhet, kompetanse, og av samarbeidsrelasjonene politiet har til kommunens tjenester i bydelene, skolene og andre meldingsinstanser. Bekymringsmeldingene preges trolig av både såkalt "falske positive" og "falske negative". Det vil si at det er meldt inn bekymring for personer som faktisk ikke ville ha utgjort noen reell fare for voldelig ekstremisme, og at det samtidig finnes et mørketall av personer som faktisk kan utgjøre en fare men som det ikke er blitt registrert noen bekymring på hos politiet. Politidistriktets forebyggere på feltet mener at bekymringsmeldingene i all hovedsak omhandler mindre alvorlige former for bekymring. Overfor det begrensede antallet personer som det knytter seg alvorlige bekymringer til, samarbeider politidistriktet med PST.

For politiets forebyggende arbeid overfor radikaliseringsutsatte individer og ekstremistiske grupper er det i prinsippet lite interessant om de representerer et ekstremistisk religiøst eller politisk høyre-, venstre-, eller alternativt syn. I utøvelsen av kontroll er det særlig personene og gruppenes fysiske tilstedeværelse og geografiske rekkevidde, som er av betydning. Samtidig er flere av personene hovedsakelig aktive på nettet. Det er her de sprer politiske ideologi, kommuniserer, henter inspirasjon og motivasjon til uro og vold i det offentlige rom.

De globale nettverkene som etableres digitalt danner også geografiske akser og knutepunkt. Storbyer har ulike betydninger i disse nettverkene. Oslo ser ikke ut til å ha en spesielt sentral betydning, slik som f.eks. engelske byer som betegnes som "nervesenter" for islamistiske terrorister i Europa.²⁷¹ Urbane områder kan likevel spille ulike roller i forskjellige ekstremistiske nettverk og bevegelser, f.eks. som samlingssted og som mål for terror. Oslo har huset flere åpne møter mellom høyre-radikale det senere året og kan ha ervervet en betydning i den sammenhengen. For Oslo politidistrikt ligger det også en åpenbar sårbarhet i å romme en hovedstad og være lokalisasjon for mange nasjonale maktinstitusjoner og symboler. Her finnes blant annet kongehus, regjering, flere ambassader, samt flere arenaer for store arrangementer.

Voldelig ekstremisme som truer norsk stat er under PST sitt ansvarsområde. Det er ikke hentet inn data fra dem til denne trendrapporten. Særlig beskrivelsen av religiøs ekstremisme er av den grunn noe forsiktig. Beskrivelsen som gis her kan trolig forandres og bli fyldigere dersom deres data og perspektiver blir inkludert. For ytterligere kunnskap om utfordringen med religiøs og politisk ekstremisme, vises det til PSTs offentlige trusselvurdering.²⁷² I kapitlet om strukturell dimensjon for voldelig ekstremisme drøftes imidlertid *root causes* som kan ha innflytelse på flere/alle former for voldelig ekstremisme.

Kunnskapen om voldelig ekstremisme har vært preget av at man i utgangspunktet avgrenser vold til å omhandle fysiske angrep *in real life* (IRL). Digitaliseringen medfører at man framover må se mer hen til såkalt cyberterrorisme. Dette handler om skadevoldende handlinger på internett, og kan f.eks. omhandle angrep på internettbaserte informasjonstjenester eller sammenbrudd i offentlig samferdsel og annen vital infrastruktur. Dette er et tema som berøres i Kapittel 16 IKT-kriminalitet, men som vi ellers lar ligge i denne trendrapporten.²⁷³

Pop-up ekstremisme

Følelsesladet retorikk, provokasjoner og fiendtlig propaganda spres raskt og ukontrollert på nettet i ironi-, skrekk- og komisjangeren, gjerne rettet mot ungdom og unge voksne.²⁷⁴ I Tyskland har en undersøkelse dokumentert sterk korrelasjon mellom hatprat på sosiale medier og tilfeller av vold mot flyktninger.²⁷⁵ Pop-up mekanismer kan være undervurdert som felles kjennetegn og årsak både til radikaliserings og ekstremistisk vold, i kombinasjon med psykisk sykdom og sosialt utenforskap. De fleste har likevel sperrer mot å leve ut hatefull ideologi i voldelige anslag, som terrorangrep og konfrontasjoner i det offentlige rom. Faktorer som kritiske bevissthet, identitetssøken, familieforhold, psykisk helse, gruppepress og sosial kontroll virker inn.²⁷⁶ På den annen side hevder enkelte at sosiale medier har innbakte belønningssystemer og andre psykiske påvirkningsmekanismer, som kan ensrette holdningspåvirkningen og gjøre alminnelige brukere avhengige og lett manipulerbare.²⁷⁷

14.2.1 Religiøs ekstremisme

Politets Sikkerhetstjeneste har vurdert situasjonen dithen at grupper og enkeltpersoner inspirert av ekstremistisk islamistisk ideologi utgjør den største terrorfaren nasjonalt.²⁷⁸ De fleste bekymringsmeldinger i Oslo politidistriktet gjelder også mulig islamistisk radikaliserings. Antallet personer varierer noe fra år til år. Det påvirkes noe av politiblikket, kontrollens organisering og politiets fokus på personorientert *tidlig forebygging* av mulig radikaliserings.

Rekrutteringen av nye fremmedkrigere i politidistriktet har sunket betydelig, og antallet personer som returnerer fra krigsområdene regnes for avtakende. Dette skal blant annet være et resultat av at ISIL og deres kamp om å opprette den islamske staten, er slått tilbake. Vanskeligere gjennomreise i Tyrkia kan også ha forebygget rekruttering av fremmedkrigere. I tillegg er Profetens Ummahs innflytelse på unge muslimer svekket ved at sentrale medlemmer er død etter deltakelse som fremmedkrigere i Syria, mens andre er savnet eller soner fengselsstraff. Islamister baserer seg imidlertid mye på løse nettverk og uavhengige individers overbevisning. ISIL har tatt ansvar for terrorhandlinger begått av enkeltpersoner, som de hverken har hatt kontakt med eller kontroll over.

Når rekrutteringen generelt har vært lavere i innvandringstette områder i Norge enn i Sverige, kan dette ifølge eksterne kilder, skyldes at forebyggende arbeid for toleranse, lokaldemokrati og inkludering har blitt mer vektlagt på lokalplan her. Islamsk fundamentalisme vurderes for Norges del som et marginaliseringsproblem.²⁷⁹

I Oslo politidistrikt har det tverretatlige forebyggende arbeidet mellom politiet, kommunene og PST trolig beskyttet mot rekruttering. I tillegg særpreger det de lokale "entreprenørene", som fasiliterer

og rekrutterer til jihadistiske bevegelser, at de er mer ressursvake enn det som er beskrevet fra andre land.

Forebyggere i politidistriktet har inntrykk av at flere av de unge personene man nærer en bekymring for, radikaliseres som ledd i søk etter identitet og sosial tilhørighet. I utgangspunktet er de sosialt ensomme og med få ressurser. Tilknytningen til en religiøs bevegelse gir dem en fortelling å forstå seg selv innenfor. Dette gjelder også for ikke-muslimer, siden prosedyrene for å konvertere og anerkjennes som muslim er enkle. For noen representerer tilslutningen til islamistisk ekstremisme et "generasjonsopprør", og personene i bekymringsmeldingene er hovedsakelig under 30 år. Andre ser ut til å tiltrekkes ekstremistisk islam som en måte å løsrive seg fra et kriminelt nettverk og tre ut av en kriminell karriere. Den religiøse underordningen kan representere en måte å gjøre bot for tidligere kriminelle synder. Sammen med en uttrykt religiøs overbevisning kan deres tidligere voldsutøvelse omdefineres til en ressurs og tegn på voldsvilje, som bidrar til at man anerkjennes som jihadist.

14.2.2 Politisk ekstremisme

Ved Oslo politidistrikt er det i dag bekymring for bevegelser som skjer på den politiske høyre-venstre akse, og som kan motivere til vold. Bekymringene knytter seg særlig til de som "fører krig mot" jøder, islam og storkapital, slik det proklameres fra uttalte nazister på den ekstreme høyresiden. Bekymringen gjelder da også grupper som er uttalt rasistiske og uttrykker hat mot innvandrere og utlendinger mer generelt. Fiendtligheten kan gi trusler, skadeverk, ordensforstyrrelser. I tillegg gir det grobunn for mulig hatkriminalitet, vold og terror. Det er en voksende bekymring for at dette kan utløse angrep fra venstreekstremt hold overfor høyreekstreme.

Høyreekstreme grupper

Blant gruppene på ytre høyre fløy er det spesielt de uttalte nynazistiske som bekymrer. Særlig gjelder dette et voksende antall aktivister i Norge som slutter opp om *Den Nordiske Motstandsbevegelsen (DNM)*. Den mest sentrale og aktive kjernen her består av en relativt liten gruppe personer. Omlandet av støttespillere i Norge er imidlertid betydelig og flere nye er nå integrert i organisasjonen som medlemmer. Det er en økning i aktivismen blant dem. I løpet av 2017 har de hatt flere titalls aksjoner også i Oslo-regionen. Medlemmer av DNM driver opplæring i kampsport og selvforsvar og skaper et fellesskap rundt voldelige interesser. Når de opptrer på stand, er de ofte offensive og behersket, men opptrer mer aggressivt dersom de blir konfrontert.

I Norge har sentrale medlemmer av DNM spredt geografisk opphav, blant annet fra Oslo, Trondheim, Elverum, Askim, Drammen, Asker og Bærum, Kristiansand og Stavanger. Enkelte er assosiert med andre organisasjoner på ytre høyre fløy, som Pegida og Odins Soldater. Flere har kontakt med alt-right og Identitær-bevegelsen internasjonalt.

Det skal ikke være kontakt mellom DNM og etablerte politiske partier i Norge, slik som i Sverige. Det skal heller ikke være knytninger mellom nazistene og andre rasistiske og islam-kritiske grupper som er etablert i Oslo, hvor flere er jødevennlige. I 2017 og vinteren 2018 var organisasjonen aktiv med å dele ut ideologiske flygeblader og annen propaganda i flere av Oslos bydeler.

Ifølge kilder som monitorerer utviklingen internasjonalt, er det både gjennom sosiale medier og i den fysiske verden blitt etablert sterke bånd mellom høyreekstreme over landegrensene og kontinentet. En slik aktiv, internasjonal vending er ny i Norge, selv om man gjennom svenske nynazister skal ha hatt relasjoner til utlandet over lengre tid, blant annet til alt-right bevegelsen i USA. I løpet av 2017 ble det arrangert flere åpne møter i Norge, også i Oslo, med inviterte gjester og foredragsholdere fra de nyfascistiske og etno-kulturelle Identitær-bevegelsene i Europa og USA.²⁸⁰ Formålet skal angivelig ha vært å bygge nettverk og styrke samholdet.²⁸¹

Blant de yngre personene i omlandet rundt nynazistene skal det eksisterer en bagatelliserende og relativiserende holdning til nynazismen. De anser ikke dagens nasjonalsosialister som destruktive eller negative. Til en viss grad fornektet og forfalsket de historien, og mener at de negative beskrivelsene av Hitler og nasjonalsosialismen er del av Vestens propaganda. De mener dette kun handler om at "seierherren" svartmaler fienden de bekjemper. Dagens nynazister anses angivelig som kraften som trengs for å forsvare nordmenn og en norsk kultur under press. Det skal være en utbredt oppfatning at nynazistene ikke vil være voldelige uten "trusselen" fra utlendinger.

Venstreekstremisme

Oslo politidistrikt mottar få bekymringsmeldinger om venstreekstremisme. Fram til nylig har motstand mot den ekstreme høyresiden kommet til uttrykk i begrenset grad. Deler av den gamle venstresiden har sågar uttrykt støtte til høyresidens nasjonalisme. Noe motstand har likevel kommet fra enkeltpersoner i små venstreorienterte grupperinger som Anti-Fascistisk Aksjonsgruppe, Tjen Folket og SOS-rasisme. Disse har blant annet fotografert personer i det høyreekstreme miljøet og stilt med slåsshansker i motdemonstrasjoner. Også i disse gruppene skal man ha organisert trening i kampsport og selvforsvar, og ha angrepet høyreekstreme med digitale doxing-angrep. Det er også tegn som kan tyde på at det fra venstreekstremit hold kan bli flere angrep på nazistiske og innvandringsfiendtlige aktører framover.

I forbindelse med de høyreekstremes planlagte og gjennomførte demonstrasjon i henholdsvis Fredrikstad og Kristiansand i 2017, skal det ha vært en overraskende stor oppslutning om motdemonstrasjon. Det kan tyde på at det er potensiale for en bred og mer fredelig motstand mot høyreekstremisme framover. Dette kan muligens bidra til å moderere voldelige aktører på venstresiden.

Alternativ ekstremisme

En del av de ekstreme gruppene som i dag er forbundet med fare for terror, vold og ordensforstyrrelser er politisk orienterte, men ikke langs tradisjonell høyre-venstre akse. Blant disse er såkalte "Sovereign Citizens", som også kaller seg "frimenn" og "frikvinner".

Det er vekst i antall personer som tilslutter seg bevegelsen. I Norge utgjør den mest aktive gruppen minst 50 personer. Antallet støttespillere kan omfatte mange hundre, kanskje enda flere. En del av dem møtes jevnlig til diskusjoner og agitasjon i Oslo sentrum.

Gruppen er kjennetegnet ved at de vil melde seg ut av samfunnet og statsbyggingen, og forsvare sin selvstendighet med vold. De følger ikke opp statsborgerlige pålegg og plikter for seg selv, familiene og barna. For eksempel nekter de å ha personnummer, gir ikke barna offentlig skolegang, erklærer tomte si som sitt land og nekter å betale skatt. De skal ha blitt en voldsorientert gruppering med nettverk i mange land. Internasjonalt finnes eksempler på at de har begått drap for å opprettholde

retten til å melde seg ut av nasjonalstaten, loven og teknologisk utvikling. I tillegg til å være aggressive mot "establishment", finnes det knytninger til høyreekstreme. Mange er mot innvandring og har rasistiske forestillinger, noen mener blant annet at svarte personer ikke kan ha samme intelligens som hvite.

Såkalt doxing skal være en form for nett-relatert trakassering som denne ekstreme bevegelsen er kjent for internasjonalt. Dette består i offentliggjøring av dokumenter om personalia på statsansatte og andre, samt på deres familiemedlemmer, kolleger, etc., gjerne i kombinasjon med ondsinnede anklager om deres moral. I Norge har denne bevegelsen kommet tydeligst til uttrykk i sin motstand mot Barnevernet. Deres felles kamp er likevel mot alle myndigheter. Fram til nå har de blant annet hengt ut enkeltvise barnevernsarbeidere, politibetjenter, namsmann, m.fl. med fullt navn og andre personopplysninger. Flere polititjenestepersoner skal ha blitt hengt ut med påstander om pedofili.

14.2.3 Nordisk voldelig ekstremisme

I 2017 ble ensomstående ekstreme islamister ansett som den største terrortrusselen mot Sverige.²⁸² I et intervju med svensk TV 2017 uttrykker sjefen for det svenske sikkerhetspolitiet Säpo, at det har vært en betydelig vekst i antallet voldelige islamistiske ekstremister i Sverige. Han anslår antallet til å ligge rundt 2 000 personer, mens det i 2010 var knyttet bekymring til rundt 200 personer.²⁸³

Den Nordiske Motstandsbevegelsen (DNM) finnes som lokale avdelinger både i Sverige, Danmark, Finland og Norge, samt i beskjeden grad på Island. De er alle knyttet til et betydelig ekstremistisk og antidemokratisk miljø i Sverige.²⁸⁴ I Finland har Nordisk Motstandsbevegelse stått bak drap, og er blitt forbudt. I Sverige har de vært knyttet til ulike former for kriminalitet, også voldskriminalitet som har påført personer store skader.²⁸⁵

Selv om DNM er pan-nordisk, er organisasjonen klart størst i Sverige. Antallet tilsluttede personer og aktiviteter skal ha økt kraftig siden 2015. Det totale antallet medlemmer er ukjent, men 159 personer er identifisert blant aktivistene. Organisasjonens demonstrasjon i Stockholm i november 2016 samlet 600 personer, og 500 i Gøteborg høsten 2017. Voldsutøvelse oppmuntres i organisasjonen, og aktivistene får opplæring i hvordan de skal handle i konfrontasjoner på gata. En drøy fjerdedel av de 159 identifiserte aktivistene ble dømt eller tiltalt for vold eller våpenrelaterte forbrytelser bare i løpet av 2015. Ved å åpne opp for støttemedlemskap og komplette gateaktivisme med et parlamentarisk avsnitt, skal Nordiska Motstandsørrelsen angivelig forsøke å nå et bredere publikum.

14.2.4 Internasjonal voldelig ekstremisme

Trendrapporten behandler ikke internasjonal voldelig ekstremisme.

14.2.5 Voldelig ekstremisme på sosiale medier

Nettekstremisme er *"et uttrykk for radikalisering og voldelig ekstremisme på internett"*, og består av å fremme ekstremistiske ideologier og ta i bruk ekstreme ytringsformer. Hatkriminalitet inngår også her.²⁸⁶ Nettekstremisme har inntil nylig vært lite utforsket.²⁸⁷

Internett og sosiale medier skal stå sentralt i mobilisering og utvikling av ideologiene blant både religiøse og politiske ekstremister. Forskere ved Forsvarets Forskningsinstitutt har dokumentert dette, blant annet med utgangspunkt i internettaktivitetene til Profetens Ummah og Anders Behring Breivik.²⁸⁸ De påpeker at det er store paralleller mellom jihadistiske og høyreekstreme forum.²⁸⁹

Det var stor vekst i websider knyttet til islamistisk terror i løpet av 1990-tallet, både for jihadistister og mer nasjonalistiske islamistiske aktører.²⁹⁰ Islamistiske mediebyråer til støtte for ekstreme og voldelige bevegelser, har i flere år operert ut fra mange typer nettsider. Publiseringen av propaganda har vært essensiell i mobilisering av støtte.²⁹¹

En rekke webforum skal ha blitt drevet av "jihobbyister" og sympatisører som distribuerte nyheter, mailinglister, blogger, hjemmesider osv. Sosiale medier skal ha overtatt og gjort det mulig med direkte kontakt og kommunikasjon mellom islamistiske ekstremister. Det har gitt nye muligheter for rekruttering og påvirkning av meningsmotstandere.²⁹² Ekstremistiske grupper skal særlig ha vært aktive på Facebook, YouTube og Twitter, og har vekslet mellom disse. De har også vært aktive på chattetjenester med diskusjoner og seminarer.²⁹³ Det er Oslo politidistrikts erfaring at bedre kontroll fra de store nettmedienes side har ført både politiske og religiøse ekstremister over til andre sosiale medier og applikasjoner for kryptert kommunikasjon.²⁹⁴ Potensialet for "ledelsesløs" mobilisering via sosiale medier ble imidlertid særlig tydelig under den såkalte "arabiske våren".

Rekruttering til de ytterliggående islamistiske gruppene skal blant annet ha skjedd ved at medlemmer av Facebook-grupper har blitt ledet til filmklipp på YouTube som viste grusomme overgrep i Syria. Disse skal ha vært egnet til å skape moralske sjokk og kognitiv sårbarhet, som gjør seerne åpne for budskap fra motstandsgrupper.²⁹⁵ Herfra kan de involveres i ulike typer støttevirksomhet, som økonomiske og humanitære bidrag. Ifølge terreksperter er det blitt undervurdert hvor viktig følelser og emosjonelle hengivenhet for troen, er i den jihadistiske bevegelsen. Å kommunisere til følelsene er sentralt for rekruttering av støttespillere, og er grunnen til at folk forblir tilknyttet de voldelige og ekstremistiske gruppene.²⁹⁶

Høyreekstreme aktører skal også ha vært tidlig ute med å benytte internett til spredning av propaganda, som møteplass for dedikerte aktivister, og til salg av ideologiske produkter i form av plakater, tidsskrifter og musikk.²⁹⁷ En norsk studie dokumenterer ytre høyres betydelige tilstedeværelse og bruk av sosiale medier også den senere tid.²⁹⁸ Etter drapet på Benjamin Hermansen på Holmlia i 2001 ble de nynazistiske og sterkt fremmedfiendtlige gruppene marginalisert og nær usynlige i gatebildet i Oslo-området. Fra 2015 til 2016 har de blitt særdeles synlige på sosiale medier og i den digitale offentligheten. De siste par årenes økte oppslutning om innvandringsfiendtlige synspunkter kan ikke forstås uten innsikt i hvordan de ekstreme organisasjonene kommuniserer, etablerer nettverk, påvirker ideologisk og rekrutterer på nettet.²⁹⁹

Fagpersoner forteller om mer eller mindre bevisst propaganda, med spredning av radikale politiske synspunkter. Det skal dreie seg om ytterliggående blogger og hjemmesider, lukkede grupper, åpne fora og diskusjonstråder som følges på Facebook, Twitter og Reddit, samt podcaster og alternative høyre-radikale "nyhetssider". Mer skjult skjer det på sider infiltrert av nettprovokatører og "troll-fabrikker", samt gjennom publikasjon på billed- og meme-delingsmedier som 4Chan. Også i kommentarfeltene og de uformelle diskusjonene formidles hatefull ideologi. Dessuten skal det foregå kommunikasjonen internt i kryptert form på det mørke nettet.

De sosiale mediene skal ha tilrettelagt for økt interaksjon mellom sympatisører og aktivister både for religiøs og politisk ekstremisme. En kartlegging fra 2015 av nettaktiviteten for 5 av de mest sentrale islamofobe grupperingene viste f.eks. en stor bevegelse og vekst i antallet følgere, "likes" og administratorpubliserte innlegg.³⁰⁰ Så langt ser det ut til at mye av oppslutningen mest gjelder

slactivisme, og betyr ikke nødvendigvis større faktisk deltakelse i demonstrasjoner eller mer uro og vold i den fysiske verden.³⁰¹ Retorikken er imidlertid egnet til å skape frykt og psykisk forsvarsberedskap, som er en viktig forutsetning for hatefulle handlinger.

Ytterliggående holdninger normaliseres og ufarliggjøres når de akademiseres, lages humor av, deles og "likes" av flere.³⁰² Dette er trolig en viktig mekanisme i all radikalisering, både politisk og religiøs. Angivelig skal f.eks. omlandet rundt høyreekstreme mobiliseres av det som nå kalles *alt-light* bevegelsen, en kulturkritisk, antifeministisk og fremmedskeptisk bevegelse. Den er mer nedtonet enn alt-right bevegelsen, som er uttalt rasistisk, og mener hvit identitet er under angrep og vil utøve vold som svar på dette. I den digitale kommunikasjonen bidrar light-bevegelsen til at ekstremistiske holdninger framstår "mainstream", kunnskapsbasert og logiske.³⁰³

Også internt i de religiøse og politiske ekstremistmiljøene skal nettkommunikasjonen ha hatt en viktig rolle, blant annet ved å være egnet til å bygge og spre myter. En studie av den digitale kulturen blant fremmedfiendtlige bloggere i Europa, dokumenterer f.eks. hvor viktig digital sirkulasjon av antimuslimske og antifeministiske fortellinger har vært for å skape en felles høyreekstrem identitet i Norden og videre utover i Europa.³⁰⁴ Gruppeidentitet har særlig blitt bygget opp rundt myten om muslimske voldtektsmenn og ideer om at nordiske kvinner, kristen kultur og sivilisasjon i dag trenger voldelig forsvar mot utlendinger.³⁰⁵

Man kan samtidig ikke se helt bort fra at vekst i aktiviteter tilknyttet ekstremistiske nettsteder kan være misvisende. Kan hende benyttes mange falske internett-identiteter for å gi inntrykk av stor oppslutning, enten det er om islamistiske, ultra-nasjonalistiske, statsfiendtlige eller fremmedfiendtlige virkelighetsbilder. Internasjonalt skal det imidlertid finnes mektige finansielle og politiske aktører involvert, som bidrar til å opprettholde miljøer og spredningen av ytterliggående ideologier på nettet.

14.3 Strukturell dimensjon

Betydelig bekymring har vært knyttet til hvordan islamistisk krigføring i Syria og politisk uro i Midt-Østen og Nord-Afrika kan bidra til radikalisering, og i neste omgang voldelige terroranslag, i Europa. Bekymringen kan begrunnes i tidligere forskning som tilsier at terrortrusselen øker med vekst i immigrasjon av personer fra terrorbelastede områder, selv om økt immigrasjon generelt kan virke motsatt.³⁰⁶

Dersom terror i vestlige land i betydelig grad begås av personer med lokal oppvekst her, er det sentralt å undersøke hvilke lokale forhold som også kan virke som push-faktor bak radikalisering, og som gjør at noen vil begå voldelige angrep. Blant annet er det blitt pekt på en global voldspreget ungdomskultur som viktig bakgrunn for Europas unge islamister.³⁰⁷ Personene skal ikke egentlig ha vært dårlig integrert i europeiske lokalsamfunn, slik man ofte forutsetter. De fleste har vært annen generasjons innvandrere eller konvertitter, har vært utdannet i Europa, snakker språket og deltar aktivt i ungdomskulturen. De skal ha blitt påvirket av dagens globale ungdomskultur, som skal være sterkt nihilistisk, suicidal og voldsromantisert. Denne kulturen slår ut på mange måter, og de unge religiøse krigerne er *voldsradikalisert* før de blir religiøst radikalisert. ISIL har gitt dem en mulighet til

å leve ut voldskulturen og bli "helte". Det er dette, og ikke politiske "oppgjør" mot vestens sivilisasjon, kolonialisme eller invasjoner i Midtøsten, som motiverer, hevdes det.³⁰⁸

Som beskrevet i forrige trendrapport (2015) kan konkurransesamfunnets høye prestasjonskrav tyngre særlig de unge som ikke trives i utdanningssystemet. Ensomhet og tilbaketrekning kan bli konsekvensen når man ikke får anerkjennelse og forankring for en sosial identitet. Uten anerkjennelse kan forbrukersamfunnet oppleves innholdsløst og livet meningsomt.³⁰⁹ Dystre framtidsutsikter med hensyn til sysselsetting og klima kan forsterke dystopi, defaitisme og aggresjon. Dette kan være følelser som mer eller mindre uttalt preger en hel generasjon, men som av ulike grunner fører noen få over fra digital voldsromantikk og inn i "krigføring" i det fysiske livet.³¹⁰

Stigmatisering og fiendebilder kan oppstå med restrukturering av et samfunns etablerte fordeling av ressurser og posisjoner. Dette kan i seg selv utløse frustrasjon og aggresjon både blant majoritet- og minoritetsgrupper.³¹¹ Globalisering og informasjonsteknologisk omstrukturering kan i tillegg gi nye grupper av tapere. Det kan utløse dissonans mellom de håp og forventninger en familie/person har til seg selv, og det som faktisk er mulig å oppnå. Bristende framtidshåp kan trolig skape frustrasjon og aggresjon, som kan ha beveget deler av majoritetsbefolkningen i vesten til radikale sider av det politiske landskapet.³¹² Samme mekanisme kan oppstå ved reduserte mulighetsbetingelser i minoritetsgrupper, og radikaliseringsprosessen kan da komme til uttrykk i religiøs drakt like gjerne som politisk, og for så vidt også i kriminell virksomhet. De strukturelle drivkreftene – *the root causes* – er i såfall beslektet for islamistisk terror, høyreekstrem vold og en del av øvrig kriminalitet i Europa.

Det har samtidig vist seg at flere gjerningspersoner involvert i islamistisk relaterte terroranslag i Europa, har hatt sosiale bånd til Nord-Afrika. Terrorister skal trekke vekslere på kontakter i Europa, og nettverkene skal ha forgreininger til Storbritannia, Tyskland og Skandinavia.³¹³ For Oslos del er det fra tidligere identifisert en utfordring med retur av asylsøkere fra flere av de nordafrikanske landene.³¹⁴ Flere har flyttet til andre europeiske land og storbyer, hvor de kan møte ekstreme og kriminelle nettverk som er mer aktive enn her.³¹⁵

Politisk og religiøs ekstremisme kan også påvirkes av teknologiske mekanismer som trekker brukere i retning av radikale synspunkter uten at de merker det selv. Algoritmestyringen av virkelighetsbildene som de enkelte møter på sosiale medier, kan bidra til "balkanisering" av den offentlige diskusjonen, som lukker de enkelte inne i såkalte ekkokamre. Her er motforestillingene få. Nyheter og reklamen styres også av tidligere preferanser, og til sammen etableres politiske *blue feed* og *red feed*. Dette viser til at nettverdenen polariserer holdninger, rendyrker og bekrefter politiske synspunkter. Nettsteder blir virtuelle fellesskap hvor personer kan få følelsen av å tilhøre en "flokk". Radikale ideologier kan da møte lite motforestillinger, dyrkes og bli ekstreme.³¹⁶

14.4 Vurdering

Risikoen for voldelig ekstremisme i Oslo politidistrikt vurderes ikke i Trendrapporten.³¹⁷ Samtidig er migrasjonsutfordringene i Sør-Europa vedvarende. Det virker vanskelig for de etablerte politiske aktørene å finne varige politiske løsninger. Oslo politidistrikt kan også framover forvente at migrasjon vil kunne være en kilde til uro og vold, også religiøst motivert.

I Oslo politidistrikt har høyreekstreme organisasjoner få medlemmer, men aktiviteten synes økende og gruppene har betydelig støtte i bredere nordiske og internasjonale nettverk. Evnen til mobilisering og pop-up spredning av ideologi som kan motivere til vold, bør ikke undervurderes. Muligens vil den hatefulle nettkommunikasjonen i visse tilfeller kunne fungere som en lynavleder for ekstremistisk vold, men voldsforherligende holdninger kan også bli normalisert på denne måten. Ekkokamre på sosiale medier gjør at motforestillinger uteblir. Dette kan senke terskelen for ekstremisme og voldsutøvelse. Sperrere mot å trekke hatefulle synspunkter i retning av voldsvilje, er antakelig svakest for psykisk ustabile og sosialt isolerte personer.

Kategorisering av massevoldsanslag har vist seg vanskelig i tilfeller med soloangripere. Dypere samfunnsstrukturer og mekanismer som motiverer til terror kan usynliggjøres dersom man ensidig vektlegger gjerningspersoners egen begrunnelse for volden. Resultatet kan bli lite effektive tiltak. Utenforskap, ensomhet og meningstomhet er en betydelig psykologisk belastning for mange i vesten i dag. Politiet trenger støtte fra andre etater for å jobbe forebyggende mot den ekstremisme som motiveres av vanskelige livssituasjoner, ensomhet og psykiske problemer, enten det er blant innvandregrupper eller andre.

Høyreekstreme markeringer med nazistiske slagord og symboler kan bli møtt med flere motstemmer framover, muligens også fysisk konfrontasjon.

15 Kriminelle nettverk

15.1 Kulturell dimensjon

Kriminelle gjenger er et myteomspunnet fenomen, omhandlet i litteratur, film og underholdningsindustrien. Det danner utgangspunkt for forestillinger om mafia og skjulte kriminelle organisasjoner på den ene siden, og amerikanske gategjenger i voldelig kamp på den annen.

Forskningssamarbeid mellom USA og Europa konstaterte på 1990-tallet at gategjenger og den organiserte kriminaliteten i Europa stort sett var annerledes. Samhandling om å begå illegal handel og kriminelle handlinger ble i Europa primært organisert gjennom løse kriminelle nettverk, de var mobile og flytende, uten formelt medlemskap, hierarkisk beslutningsstruktur og klart avgrensede territorier. Også Oslo politidistrikt ble bevisst på begrepsbruken. Gjengbegrepet ble forbeholdt de få gruppene som samhandlet over tid om kriminalitet, som krevde en form for medlemskap og lojalitet til en gruppestruktur. Gruppene rekrutterte medlemmer på basis av slekt, klan, familie eller andre tillitsrelasjoner. De kunne også bygges på tette vennskap fra oppvekstområder. For de langt flere løserne nettverkene var man forsiktig med tilnærminger og begreper som kunne forsterke gruppeidentitet og de interne lojalitetsbånd. I praksis er det imidlertid ikke alltid lett å beholde det tydelige skillet mellom etablerte organisasjoner og de løse nettverkene.

Politidistriktet opplever jevnlig at det offentlige ordskiftet omtaler områdets kriminelle aktører som om de var amerikanske gjenger. Dette gjelder også for perioden etter forrige trendrapport (2015). I ordskiftet om problemer på Oslos østkant og mulige parallellsamfunn, har innvandringstette områder blitt beskrevet som styrt av kriminelle gjengers justis. Politidistriktets forebyggere og operative har tidligere ikke kjent seg helt igjen i denne måten å beskrive problemene på, selv om de opplever utfordringer med kriminelle nettverk, belastede adresser og enkeltpersoner. Men det har ikke utviklet seg geografiske steder i Oslo politidistrikt hvor politiet har mistet kontrollen til fordel for kriminelle gjenger og deres justis.³¹⁸ Samtidig oppleves situasjonen innen og mellom de kriminelle nettverkene labil.

I det offentlige ordskiftet der kriminelle gjenger forstås som et bestemt geografisk problem, har både sentrumsproblematikk og vestkantens utfordringer blitt satt i skyggen. Det er også sjelden diskusjoner om gjenger berører spørsmålet om hvordan digitalisering virker inn på kriminelle samarbeidsrelasjonene. Digitalisering betyr endret behov for mannskap for å gjennomføre større transporter av illegale varer, ran, etc. Mye kan gjennomføres av én person og en pc. Også lovbyrtere kan trenge ny kompetanse og samarbeidsformasjoner for å mestre digitale hindre og sikkerhetssystemer som beskytter digitalt lagrede og utvekslede økonomiske verdier. Selve aktørbegrepene "gjeng", "organisasjon", og kanskje også "nettverk", bør trolig skiftes ut når man framover skal begripe og gripe nettets "partners in crime".

15.2 Handlingsdimensjon

15.2.1 Registrerte kriminelle nettverk og gjenger i Oslo politidistrikt

I den strengeste betydningen av begrepet "gjeng", som en varig og avgrensbar organisasjon med faste deltakere, medlemskap, arbeids- og rollefordeling og gjensidige lojalitetsbånd, regner Oslo politidistrikt i dag med 3-4 ulike grupper. De skiller seg klart fra hverandre, og har ulik rekruttering,

ulike funksjonsmåter og ulike spilleregler. I tillegg finnes flere grupperinger som mest må betegnes som løse kriminelle nettverk. Det er påfallende at situasjonen dermed framstår relativt uforandret fra tidligere år, til tross for den betydelige reduksjonen i kriminalitet for øvrig.

MC-klubbene Hells Angels (HA) og Bandidos, som begge har eksistert i Oslo lenge, har av mange blitt regnet som de best organiserte aktørene i utøvelse av lovbrudd. Tilsammen utgjør de ikke mer enn noen titalls medlemmer i Oslo politidistrikt, men de har et større oppland av støttespillere. Medlemmene har primært norsk etnisk bakgrunn. De har for det meste opphav utenfor Oslo, men noen kommer fra selve Oslo og andre fra forsteder i kommunene rundt.

Gjenger med pakistanske røtter har også lange tradisjoner i politidistriktet. De har vært godt organisert i sin kriminelle virksomhet. I dag handler det mest om gruppen Young Guns, som nå kan virke mindre aktiv i politidistriktet. Det er likevel kjent at enkeltpersoner samarbeider, også med andre lokale aktører.

En yngre gruppering er Young Bloods, som kan forstås som en gjeng. Iblant fungerer de mer som et løse nettverk. Det har også vært interne stridigheter mellom ulike fraksjoner. I utgangspunktet utgjør også dette nettverkets kjerne noen titalls personer. Deltakerne har røtter i Oslo øst og sør. De har etnisk sett en blandet bakgrunn som avspeiler deres oppvekstmiljø. Noen har foreldre fra Norge, andre har bakgrunn fra Albania, Somalia, Syria, mm. De har også et oppland av ungdommer i nærmiljøet, som rekrutteres som distributører i narkotikahandelens selgernetttverk.

I tillegg skal et nytt MC-miljø ønske å etablere seg i Oslo politidistrikt. De finnes i flere europeiske land, og har i noen år hatt tilstedeværelse på Sør-Vestlandet. Spesielt for dette MC-miljøet er den multi-etniske profilen og risikoen for at minoritetsungdom nå trekkes til det kriminelle MC-miljøet. Internasjonalt er miljøet kjent for kriminalitet, vold og bruk av skytevåpen, mindre for motorsykkeltkjøring.

Politiet er bekymret for flere framvoksende flyktige nettverk av ungdommer i Oslo øst og området Tøyen/Grønland. Deltakere i de belastede miljøene i sentrumsområdene, har i løpet av siste året benyttet både macheter, andre stikkvåpen og skytevåpen. Et nettverk har identifisert seg med symboler på villskap og tøffhet, trolig hentet fra islamske fortellinger. Symbolene framstår som identitetsmarkører, og skal ikke være tegn på religiøs radikaliserings. Nettverket skremmer andre ungdommer i området, som er redd de sentrale personene. Med trusler og våpen skremmer de blant annet somaliske ungdommer til gatesalg av narkotika. Ungdommene i disse nettverkene har i mange tilfeller en vanskelig livssituasjon preget av fattigdom, trangboddhet og lav deltakelse i etablerte samfunnsinstitusjoner. Det er ikke kjent at det er rekruttert medlemmer til gjengene fra de som kom under flyktningkrisa i 2015.

Kriminalitet

Ryggraden for det som kalles gjeng og kriminelle nettverk er gjennomgående at de samhandler om å gjennomføre narkotikaimport og/eller -omsetning. Dette er en form for illegal handel som krever betydelig arbeidsinnsats når stoff skal transporteres, selges på de fysiske rusarenaene i politidistriktet, eller distribueres etter bestilling per mobil eller på nett.

Den illegale handelen der mange er involvert, utløser også behov for *indre* justis, som iblant kan bety voldelig sanksjonering og oppgjør mellom fraksjoner eller konkurrerende miljøer. I tillegg til narkotikakriminaliteten begås derfor ofte annen kriminalitet som vold, trusler, kidnappinger og annet. Disse er ikke rettet mot lokalbefolkningen for øvrig. Som nevnt i et tidligere kapittel om vold, begås noe av den groveste volden i politidistriktet nettopp i tilknytning til narkotikahandelen.

Young Bloods, som har nettverk av unge distributører og selgere på gatenivå, er en av aktørene som skal ha stått bak alvorlig vold og kidnappinger den senere tid. Hendelsene inkluderer grov vold, både som "straff" og for å statuere eksempler til skrekk og advarsel. Også i de framvoksende nettverkene på Grønland/Tøyen er flere involvert i narkotikahandel. Vold utøves også her, både mot hverandre og konkurrerende grupper. Konfliktene omhandler tidvis andre, eldre aktører på narkotikamarkedet, også personer i nettverket rundt Young Bloods.

Tilhørighet

Det virker som de nevnte nettverkene og gjengene består av medlemmer som kommer fra, er bosatt i eller driver sin virksomhet på østkanten av Oslo. For de gamle gjengene var området Oslo nord og sentrum øst utgangspunktet. Flere av personene i kjernen av Young Bloods kommer fra Oslo sør, noen er bosatt i sentrum.

Politidistriktet er ikke kjent med at det nå finnes tilsvarende kriminelle nettverk og organisasjoner med utspring fra oppvekstmiljøer på vestkanten, eller at slike samarbeider om narkotikahandel og distribusjon av stoff i det fysiske rom. Her må det tas forbehold om at narkotikahandel og annen illegal virksomhet kan skje mer beskyttet for innsikt på vestkanten og i de etablerte villastrøkene. Forbruk og etterspørsel, som opprettholder narkotikamarkedet, er imidlertid spredt utover hele politidistriktet, i betydelig grad også i vest.

Konflikter

Det oppstår iblant konflikter mellom aktører i narkotikahandelen, både innad i nettverk og utad. I Oslo politidistrikt var perioder tidlig på 2000-tallet preget av drap og voldelige konflikter mellom gjenger. Også i den senere tid har det vært flere alvorlige voldstilfeller. Disse er blitt tolket som utslag av kamp mellom nettverk/gjenger om territoriell kontroll og andeler i narkotikamarkedet. Det er imidlertid uklart om dagens ampre stemning også kan beskrives som en kamp om kunder og fordeling av inntekter, og handle om at markedet er i ferd med å fragmenteres og desentraliseres. Mobiltelefon og digital formidling av tilbud og etterspørsel har bidratt til at omsetning nå skjer nærmere kundenes bomiljø og i forstedene. Slik desentralisert omsetning blir mer uoversiktlig enn det som har vært vanlig på de sentralt plasserte markeds plassene for narkotika. Omsetning og distribusjon blir vanskelig å styre, og selgerne kan lettere komme i konflikt med hverandre.

Digitaliseringen gir også grunnlag for nye former for overvåkning, sosial kontroll og makt i de flyktige multi-kriminelle ungdomsnettverkene i politidistriktet. Skittkasting og ryktespredning gir "karakterdrap" også i disse miljøene, og kan trolig utløse både kryssende allianser og åpne konflikter

om sosial status, identitet og tilhørighet. Sammen med voldsromantisert ungdomskultur på sosiale medier, er det et potensiale for vold i disse konfliktene.³¹⁹

Relasjonen mellom HA og Bandidos i Oslo har vært stabil de siste 5-6 årene. Det er likevel forventet at det kan oppstå konflikter mellom kriminelle MC-organisasjoner framover, som kan komme til å utløse vold. De er kjent for voldskriminalitet fra tidligere. Uro kan komme i forbindelse med eventuelle nyetableringer, særlig hvis dette utfordrer etablerte nettverk for narkotikahandel i politidistriktet. MC-miljøet som ønsker å etablere seg i Oslo, har bånd til likesinnede i Danmark. Disse har igjen relasjoner til dagens aktive og voldelige innvandregjenger i Danmark. Dette er et skjørt forhold, og det er uklart om det foreligger noen gjensidige forpliktelser mellom dem om støtte ved voldelige konflikter overfor andre.

Rekruttering

Fram til nylig har kriminaliteten blant barn og unge i Oslo politidistrikt vært relativt oversiktlig og med tendens til reduksjon. De siste årene har det derfor ikke vært samme bekymring for rekruttering av unge til kriminell virksomhet som tidligere på 2000-tallet, eller som er kjent fra f.eks. Stockholm og København. Inntrykket fra operative mannskaper er høsten 2017 at det nå "ulmer" mer. Ungdomsmiljøer synes mer misfornøyd, urolige og amppe enn tidligere. Det er usikkert om dette også preger den voksne befolkningen, men da er mer skjult. Etablering av et kontaktnettverk av unge i tilknytning til MC-klubber eller andre gjenger, vil uansett være bekymringsfull. Desentralisering av narkotikahandlene utover til boligområder, vil også kunne virke ugunstig inn på rekruttering av nye unge til kriminalitet.

15.2.2 Nordisk registrert nettverks-kriminalitet

Alle nettverkene og gjengene i Oslo har relasjoner til utlandet, også til andre byer i Norden, slik de også hadde tidligere. Det er usikkert hvor tette relasjonene er, og om de omhandler utøvelse av kriminalitet. For noen skal det handle kun om familieband og sosiale relasjoner, andre er legale forretningsforbindelser.

Konflikter i nettverkene i utlandet, har vanligvis ikke spredt seg til Oslo. MC-kriger i andre nordiske byer, f.eks. i Danmark, har ikke utløst tilsvarende MC-krig her.

Danmark

I Danmark har man i tillegg til de kriminelle MC-organisasjonene, "*rockerne*", hatt en framvekst av kriminelle nettverk i bestemte innvandremiljøer. Disse er til dels i konflikt med hverandre. En konflikt fra 2008 mellom det innvandrings skeptiske MC-miljøet og en gruppe innvandrerungdom i en bestemt del av København, har bidratt til framvekst og spredning av organisasjonen *Loyal to Familia*.³²⁰

Dansk politi mener konfliktene nå dreier seg om fordeling av kunder, markedsandeler og inntekter fra narkotikasalg og annen ulovlig aktivitet. Droner skal ha blitt brukt for sikring og oversikt over områdene med hasjomsetning. Det skal ha vært et økende antall meldinger om utpressing av lokale butikkeiere, narkohandel, skuddutvekslinger og fatal vold mellom gjengene, både i og utenfor København, og som knyttes til *Loyal to Familia*. Nettverket skal også ha funnet forankring på Jylland.³²¹

Sverige

Stockholm har over lang tid hatt flere utsatte områder preget av kriminelle nettverk. Situasjonen skal de siste årene ha blitt forverret, og beskrives av enkelte som "gjengkrig".³²² Det har skjedd flere tilfeller av grov vold og drap i disse områdene, trolig tilknyttet de kriminelle nettverkene. I mange tilfeller dreier det seg om skyting i det offentlige rom. En rekke alvorlige voldsepisoder og drap står uoppløst. Disse kan i seg selv utløse hevndrap og kjeder av gjengjeldelsesvold i kriminelle nettverk.

Ordensforstyrrelser med steinkasting, bilbranner og truende oppløp, har vært en utfordring i de samme områdene. Disse områdene er imidlertid ikke nye som belastede, og det har vært advart mot utviklingen over mange år. Også i Malmø og Gøteborg skal situasjonen ha vært ustabil over flere tiår.³²³ Muligens kan tilspissingen i Stockholm, så vel som i andre nordiske storbyer, ha blitt påvirket av at narkotikamarkedene fragmenteres, blant annet som følge av nye kommunikasjonsformer. Et bakteppe av voldsromantisert digital ungdomskultur som deles globalt, gjør neppe saken bedre. Svak integrering i skole, arbeidsmarked og annet samfunnsliv, regnes også som viktig bakgrunn.³²⁴

15.3 Strukturell dimensjon

Generell demokratisering og liberalisering i samfunnet har trolig medført at tidligere tiders lojalitetsbånd er vanskelig å etablere mellom kriminelle i dag. Behovet for vold og trusler som virkemiddel for å organisere den illegale handelen, øker når evne og vilje til å underkaste seg en autoritet svekkes. Desentralisering av handelen som følge av mulighet for kommunikasjon gjennom nye informasjonsteknologiske plattformer, virker trolig i samme retning. Antakelig kan nettopp trenden med overgang fra kriminelle organisasjoner til fordel for løse og fleksible salgs- og distribusjonsnettverk, være en grunn til mer bruk av trusler og voldelige sanksjoner i og mellom miljøene.

App-teknologi og delingsøkonomiske løsninger, samt muligheter for kontraktsinngåelse på det mørke nettet, virker trolig også inn på organisering av illegal virksomhet. Gjengfenomenet, i betydningen faste organisasjoner for å få utført lovbrudd, kan erstattes av løse og flytende kriminelle nettverk og kontakt mellom individuelle, anonyme aktører, også profesjonelle som selger sine ferdigheter til høystbydende. Når aktører samarbeider om å begå kriminalitet i digital form, forandres samhandlingen såpass at faste samhandlingsstrukturer kan bli overflødig. Den illegale handelen er trolig i ferd med å desentraliseres både sosialt og geografisk. Mer prosjektbaserte samarbeidsformer vil overta, med små og fleksible samhandlende enheter med egnet digital kompetanse. Disse vil sannsynligvis heller velge å begå digitale bedragerier og næringslivs-svindel, enn narkotikahandel. Også narkotikahandelen flytter trolig mer over på digitale markeder etter hvert, skjønt i usikkert tempo.

Narkotikahandelen på de fysiske markedene preges allerede av at de rekrutterer selgere og distributører i forsteder karakterisert med svakest sosioøkonomi og mange fattige familier. Mange av de unge i nettverket rundt gjengene kommer fra store og trangbodde familier. De "henger ute" og har ikke tilgang på eget oppholdssted og avansert datautstyr hjemme. De kan la seg lokke og/eller trues inn i kriminelle nettverk.

15.4 Vurdering

Handel og distribusjon av illegale, fysiske produkter krever gjerne deltakelse i fysiske markeder. Slike fysiske markeder er arbeidsintensive, og krever ofte deltakelse fra flere i mer eller mindre faste og forpliktende bånd. Her blir aktører synlige og sårbare for strafferettsforfølgelse og kontroll.

Med digitalisering framstår narkotikahandel og tradisjonell illegal handel med fysiske produkter trolig som mindre fristende former for illegal virksomhet. Framover opprettholdes denne virksomheten trolig mest i sosioøkonomisk svake områder og av marginaliserte personer uten økonomi, teknisk utstyr og/eller kompetanse til digitale lovbrudd. Etterspørselen som holder markedet oppe kan delvis tilhøre andre lag av samfunnet.

Konflikter, vold og tvang vil prege relasjonene i nettverk og mellom gjenger mer ettersom disiplin og lojalitetsbåndene som kreves, blir svakere. I desentralisert salgs- og omsetningsstruktur vil konfliktene trolig utspille seg mer mellom individuelle distributører og nærmere boligområder, enn tidligere. Det er få tegn til at volden rettes mot lokalbefolkningen utenfor nettverkene, men utenforstående tredjepart kan rammes tilfeldig. Politiets utfordring er å forhindre at kriminalitetsbekjempelse og kontroll rammer tillitsforholdet til lokal befolkning.

Unge selgere i løse narkotikanettverk regnes generelt ikke som spesielt aktive brukere av internett, annet enn at de bruker ulike mobil-apper og sosiale medier for å kommunisere seg i mellom. Den tidvis stigmatiserende og fiendtlige tonen i ordskiftene om Oslo øst på sosiale medier, vil likevel kunne provosere og forsterke en allerede amper stemning blant de unge.

Ettersom økonomiske verdier digitaliseres vil oppmerksomhet om tradisjonelle gjenger, i betydningen faste kriminelle organisasjoner, trolig føre blikket over til stadig mer marginaliserte deler av det kriminelle landskapet. Forebyggende arbeid krever samarbeid med lokale aktører som kan styrke familierelasjonene og motivere ungdommene gjennom bolig-, utdannings- og sosialpolitiske virkemidler.

16 IKT-kriminalitet

16.1 Kulturell dimensjon

Oslo politidistrikt har, blant annet gjennom forrige trendrapport (2015), aktivt bidratt til at endringer i kriminalitet i større grad forstås innenfor fortellinger om informasjonsteknologisk utvikling. Med denne koblingen har politidistriktet også deltatt i samtidens mer generelle diskusjon og kunnskapsutvikling om hvordan den teknologiske revolusjonen endrer samhandling og sosialt liv. Både Kripos og Politidirektoratet har også vektlagt betydningen av teknologi for kriminalitetsbildet.³²⁵ I 2018 samles ressurser mot såkalt cyberkriminalitet i et nasjonalt senter hos Kripos.

Innflytelsen informasjonsteknologien har på den sosiale organiseringen er imidlertid så gjennomgripende at det vil kunne forandre hele kriminalitetsbildet og prege alt politiarbeid framover. Mange av politifunksjonene vil selv merke automatisering og desentralisering av tjenestene med større anvendelse av app-tjenester, big data, biometriske data, maskin-læring, blockchain-teknologi. Samtidig følger ikke teknologisk utvikling naturlover, og mange er kritiske til den makt teknologiske aktører og kommersielle interesser er gitt. Også den teknologiske utviklingen hviler på politisk evne og vilje til styring.³²⁶

Informasjonsteknologisk endring av kriminalitet og kontroll kan ikke avgrenses til et eget IKT-felt. Det er uklare forestillinger både utenfor og innfor politiet om hva "datakriminalitet" omfatter. Mange henger igjen i det analoge samfunnets forestillinger om kriminalitet, som handlet om lovbrudd begått på gata, frarøvelser av fysiske objekter og innbrudd i materielle enheter som boliger, minibanker, pengeskap osv. Bevissthet om at "gamle" mål og modus for kriminalitet forandres i stor stil i det digitale samfunnet, har riktignok økt gradvis. IKT-kriminalitet framstår likevel for mange som noe nytt som supplerer kriminalitetsbilde, mer enn å endre det. I tråd med dette regner noen IKT-kriminalitet som et eget ansvarsområde, med liten effekt på vanlig politiarbeid. Det er nok samtidig generasjonsforskjeller i erkjennelsen av hvor grunnleggende teknologi, menneskers samhandlinger og kriminalitet nå forandres. I denne trendrapporten behandles "datakriminalitet" primært integrert i de andre kriminalitetskapitlene.

16.2 Handlingsdimensjonen

16.2.1 Omfang

Det er vanskelig å skille ut datakriminalitet som noe spesifikt. Som en svensk analyse konkluderer, er IKT til stede i alle typer av kriminalitet, fra tyverier til drap, og man kan i prinsippet finne IKT-spor i alle saker som etterforskes. IKT kan være lovbruddets *mål*, *middel* eller vært i *berøring* med lovbruddet og blitt et spor eller bevis.³²⁷

I Justis- og beredskapsdepartementets strategi fra 2015 for bekjempelse IKT-kriminalitet, defineres IKT-kriminalitet som lovbrudd *mot* datasystemer og lovbrudd begått *ved hjelp* av datautstyr og/eller -nettverk.³²⁸ Det har blitt vanlig å skille mellom lovbrudd som er *assistert av internett*, og lovbrudd som er helt *avhengig av internett* og ikke ville eksistert uten den.³²⁹ Europol bruker også betegnelsen *data-avhengig kriminalitet*.³³⁰ Politidirektoratet har presisert at bruken av data må endre lovbruddenes "karakter, omfang og effekt" i forhold til tidligere, før det kan kalles "IKT-kriminalitet".³³¹

Europol har i sin siste overordnede rapport om alvorlig internett-organisert kriminalitet ("iocta-rapporten") forsøkt å liste opp dagens viktigste former for datakriminalitet.³³² Dette gjelder både kriminalitet *rettet mot* datasystemer og nettverk, og kriminalitet utført *ved bruk av* IKT. De beskriver lovbruddene som stadig mer varierte, mer konfronterende og aggressive. Dette trekket er gjennomgående for både høyteknologisk gjennomførte lovbrudd, ødeleggelse av datavare og seksuell tvang på nettet. I listen over alvorlige former for datakriminalitet nevner de blant annet:

- Bruk av botnet-nettverk (robotnettverk) i form av virus-infiserte digitale gjenstander, uten eierens viten om dette, til å spre virus, overta styringen av gjenstander, stjele passord og avmonterer antivirus-beskyttelse.³³³
- Skape "bakdører" på kompromitterte gjenstander og maskiner, som muliggjør tyveri av penger og informasjon, og/eller som skaper botnets for kontroll, utpressing og mulig ødeleggelse av informasjon og maskiner.
- Skape online fora for handel med hacking-tjenester.
- Produksjon og tilbud av contra-anti-virus tjenester.
- Hvitvaskingstjenester av tradisjonelle eller virtuelle valutaer.
- Online bedrageri/svindel via online betalingsystemer.
- Online seksuelle overgrep, især mot barn, herunder distribusjon av overgrepsmateriale og live-streaming av overgrep.
- Vertskap for online operasjoner som involverer illegalt salg av våpen, pass, forfalskede eller kompromitterte kredittkort, narkotika og hacking-tjenester.

Det finnes et bredt spekter av skadevare som benyttes for å infisere, kompromittere, overstyre og ødelegge filer og programmer, og for å forhindre anti-virusprogrammer fra å fungere. Blant disse er rootkit, worm, trojan, rat, file infector, ransomware, scareware, spyware, adware, m.fl.

Lovbrudd mot privatpersoner

Det foreligger få undersøkelser som dokumenterer det faktiske omfanget av datakriminalitet, enten det er vinningslovbrudd, overgrep og omsetning av illegale varer og tjenester (herunder også overgrepsmateriale) eller ødeleggende angrep, sabotasje, vold og terror. I Norge finnes primært omfangstall for dataangrep som rammer bedrifter. Det er samtidig ingen klar konsensus internasjonalt for hvordan folks erfaringer med (forsøk) på datakriminalitet skal kategoriseres og telles i kriminalstatistikken.

Kilden som ofte benyttes når det gjelder omfanget av datakriminalitet som rammer privatpersoner, er undersøkelser justismyndighetene har av bedrageri og datakriminalitet i England og Wales.³³⁴ Resultatene derfra inngår som del av kriminalstatistikkens estimering av det totale antallet lovbrudd i området. Den offisielle kriminalstatistikken fra England og Wales beregnes da ut fra både politianmelde hendelser og spørreskjemaundersøkelse om utsatthet for kriminalitet, herunder en del som omhandler utsatthet for bedrageri og datakriminalitet. I 2016/2017 ble antall lovbrudd generelt estimert til rundt 5 millioner hendelser, men ble fordoblet til drøye 11 millioner da man la til bedrageri- og datakriminaliteten.

Den eksperimentelle statistikken fra England og Wales er en av de få kildene som foreligger internasjonalt som belyser omfanget av datakriminalitet. Det er ulikhet både i generell bruk av datautstyr og -nettverk i ulike land, og omfangstall fra England og Wales kan ikke oversettes direkte til norske forhold. Det er likevel rimelig å anta at også den norske datakriminaliteten har et stort volum. Det ville trolig blitt et langt høyere volum og et nytt mønster i kriminalstatistikken for Oslo politidistrikt, dersom folks faktiske erfaringer med (forsøk) på bedrageri og datakriminalitet ble inkludert.

Noen av de mest vellykkede angrepene i Norge har vært e-poster der avsender har utgitt seg for å være fra Posten, Skatteetaten eller andre tilsynelatende solide avsendere med stor troverdighet. E-postene har ofte vært utformet med godt norsk språk, selv om de viser seg å komme fra utlandet. Angrep skjer gjerne gjennom vedlegg med virus eller med link til en ødeleggende nettside. Avsender opplyser for eksempel om at det er problemer med kundeforholdet, som vil løses ved å følge en vedlagt lenke til en nettside og fylle ut informasjon om blant annet kredittkortet. Informasjonen som oppgis, misbrukes deretter til å tappe vedkommendes konto eller kredittkortet for penger. I løpet av 2017 advarte blant annet DnB om et større svindelforsøk der falske meldinger ble sendt ut som SMS i deres navn, men der mobileierens navn og telefonnummer ble kapret.³³⁵

Lovbrudd mot næringslivet

Ifølge Næringslivets Sikkerhetsråds såkalte *Mørketallsundersøkelsen* fra 2016, har 412 av 1 500 norske virksomheter, opplevd "uønskede sikkerhetshendelser".³³⁶ Kun 9 % av virksomhetene som ble utsatt for angrep tok saken videre til politiet. Ifølge KRISNO-undersøkelsen 2017, som er et samarbeid mellom Næringslivets Sikkerhetsråd og Opinion, oppgir totalt 10 % av bedriftene at de i løpet av de siste 12 månedene har opplevd datalovbrudd som de ikke har anmeldt til politiet.

Ifølge *Mørketallsundersøkelsen* var det mest virus og/eller malware-infeksjoner bedriftene hadde opplevd (20 %). Dette inkluderer alt fra skadevare som sluker dataressurser og skaper irritasjon, til alvorlige infeksjoner som kan forårsake skade eller tap av filer og intellektuell eiendom. Ifølge en ny rapport lages det hver måned over en million phishing-sider internasjonalt, og rundt 8 % av virksomhetene i *Mørketallsundersøkelsen* oppgir at de hadde opplevd tilfeller av "*phishing*" / "*sosial manipulering*".³³⁷ Like mange hadde opplevd forsøk på datainnbrudd/hacking. Ifølge *Mørketallsundersøkelsen* var det særlig antallet tilfeller av cyberkriminalitet i form av utsending av løsepengevirus (ransomware), som hadde økt mest de siste årene. Ransomware er skadelig programvare som infiserer datamaskinen, låser den og bakmann krever betaling for å låse den opp. Datakrim-enheten i Oslo politidistrikt mottar en rekke henvendelser om løsepengevirus, både fra bedrifter og enkeltpersoner.

Hele 13 % av norske virksomheter opplevd såkalt direktørsvindel eller "*whaling*".³³⁸ Betegnelsen viser til at svindelen er målrettet mot en nøye utplukket "*storfisk*", en næringslivs- eller finanstopp, økonomidirektør eller person med ansvar for større utbetalinger. Gjennom tilsynelatende personlig stiledede e-poster bes de om å effektivere en større utbetaling på en falsk faktura som blir oversendt. Antakelig har svindlerne drevet målrettet utforskning av bedriftens organisasjon for å finne fram til de rette personene. Ifølge *Mørketallsundersøkelsen* til Næringslivetets Sikkerhetsråd har flere store norske bedrifter blitt svindlet på denne måten. Det har blitt utbetalt betydelige summer til utlandet. I

løpet at 2016 etterforsket Oslo politidistrikt et omfattende kompleks av saker med slik direktørsvindel, som involverte organisert kriminalitet og flere gjerningspersoner fra utlandet.

Såkalt *ransomware-as-service* tilbys på internett. Det fører til at det stadig er nye krypteringsvirus på markedet. Daglig rapporteres det til norske sikkerhetsmyndigheter om kompromitterte norske nettsider. Flere bakmenn ble arrestert i 2016 for mye omtalte DDos-angrep der gjerningspersonene hadde spesialisert seg på trusler og utpressing av bedrifter dersom de ikke betalte et oppgitt beløp i bitcoin.

I 2016 skjedde det store botnet-angrepet *Mirai*, som i utgangspunktet var et DDos-angrep som skal ha rammet den store nettleverandøren Dyn i USA. Da ble blant annet sykehus, banker og offentlig transport angrepet i flere land. Det samme ble internasjonale selskaper som *Twitter*, *Spotify*, *Netflix*, *Amazon* og *PayPal*. I Norden ble blant annet et stort internasjonalt shippingkonsern rammet, og det økonomiske tapet som fulgte av angrepet var av hittil ukjente dimensjoner. Det er uklart hvilke hackere som i dag forbereder det neste store botnet-angrepet. Framgangsmåten antas å være angrep på *The Internet of Things*, i form av svakt sikret hverdagslektronikk som kameraer, dørlåser og app-styrte smart-produkter.

Kontanter og kryptert valuta

En av trendene det pekes på både i denne og forrige trendrapport (2015), var at tradisjonell vinningskriminalitet avtar. Nye typer økonomisk motivert kriminalitet vokser fram i forbindelse med at økonomien generelt digitaliseres og kontanter utgår. Tidligere lovbruddsformer, som lommetyveri og ran, blir mindre aktuelle når betalingskort og netthandel overtar. I tillegg skjer en overgang til kryptovaluta, en betalingsform som i sin helhet skjer gjennom blockchain. Inntil nylig har det vært vanskelig å bevise ansvaret bak betalingene som skjer i denne krypterte formen. Blant annet i forrige trendrapport ble det uttrykt fare for at kriminell handel og utvekslinger i betydelig grad ville overføres til det skjulte nettet.

Oslo politidistrikt og norsk politi har fulgt med på markedene for illegal handel utført med kryptovaluta, blant annet omsetning av narkotika på det mørke nettet. I løpet av 2017 har norsk politi etterforsket og fått pådømt gjerningspersoner i en større narkotikasak hvor bitcoin ble brukt som betalingsmiddel. De dømte var ressurssterke folk, med forutsetninger for å kunne føre et lovlydig liv. Millioner av kroner og flere bitcoin ble beslaglagt. Det strafferettslige utfallet viser at politiet nå har metoder for å avdekke, etterforske og retteføre lovbrudd utført med kryptovaluta. Noen har ment at dette kan gjøre kryptovaluta til en mindre attraktiv valuta for illegal handel. Men trolig vil all handel i kryptovaluta tilta, også illegal.

16.3 Struktur

Datakriminaliteten sprer seg ettersom flere benytter internett som infrastruktur for produksjon, distribusjon, kommunikasjon og online betalingsystemer, og ettersom gjenstander og levende materiale i økende grad er små datamaskiner (*The Internet of Things* og *The Internet of People*). De ulike plattformene for kommunikasjon, de krypterte utvekslingene og betalingsformene, den distribuerte økonomiens utvekslingsnettverk og mulighet for produksjon gjennom 3D-printing, AI og maskinlæring, åpner store nye mulighetsrom for lovbrudd.

Vitale samfunnsstrukturer, institusjoner og bedrifter risikerer å bli lammet av dataangrep. De har ikke bare resultert i økonomiske tap i en tidligere ukjent størrelsesorden, men også lammet vitale samfunnsfunksjoner som helsesektoren i flere vestlige land. Det er antatt at noen av de største ransomware-angrepene i Europa er blitt regissert av fremmede makter, og har hatt politiske motiv i tillegg til de økonomiske.³³⁹

Datakriminalitet løses nå i stor grad med sikkerhetsteknologiske tiltak framfor rettsliggjøring og strafferettsforfølging. Samtidig er også politiets metoder og verktøy i ferd med å forandres, med bruk av Big data, app-teknologi, kunstig intelligens og datastyrte mobile enheter, som f.eks. droner.³⁴⁰ Den høyteknologiske revolusjonen vil antakelig, i løpet av få år, gi så omfattende og raske forandringer av både sosial orden, kontroll, etterforskning og beredskap at også disse best kan betegnes som "revolusjonert".

16.4 Vurdering

Datakriminalitet er en sentral utfordring, som kan gi alvorlige konsekvenser både for den enkelte borger, for bedrifter og for samfunnet i sin helhet. Den framstår i stadig nye former innenfor alle typene av kriminalitet, og kan ramme betydelige verdier. Disse er beskrevet mer detaljert i rapportens gjennomgang av utviklingen for ulike typer lovbrudd.

Siden styrken og rekkevidden på lovbruddene får et tidligere ukjent potensiale, utfordrer de ikke bare grunnleggende sikkerhet og orden i politidistriktet, men også sikkerheten for de større strukturene og sosiale sammenhengene distriktet er del av. Digitale angrep begått i vinnings hensikt kan ramme så kraftig at de har karakter av terror. Flere nye modi innebærer at man truer eller tar kontroll over nasjoners, bedrifters og/eller enkeltpersoners kritiske ressurser og informasjonen.

Datateknologi gjør at kriminaliteten kan skje mer grenseløst. Når informasjon deles digitalt, kan nye modus spre seg raskt og i uforutsigbart butterfly-mønster til nye grupper verden over. Sosiale mediers globale spredning av utfordrende normer kan virke tilbake på lokale normer som har regulert samhandlingen i det fysiske rom. Det kan gi mer grenseoverskridende atferd med uorden, skadeverk, konflikter og vold i befolkningsgrupper som tidligere ikke har vært kjent for dette.

Samarbeid med andre politidistrikt og eksterne aktører er derfor essensielt. Innsatsen fra politiet bør skje på ulike nivåer, alt fra patruljering på nett og informasjonsarbeid om risiki, til etterforskning av de ulike typene av dataassisterte og dataavhengige lovbrudd. Spesialkompetanse er viktig, men generalistens innsikt i hvordan lovbrudd og uorden i dag motiveres, kommuniseres og påvirkes digitalt, er kanskje like viktig. Bevissthet om digitale pop-up fenomener er en del av dette. Politiets erfaringer og kunnskap fra anmeldte datalovbrudd så langt, bør systematiseres og analyseres med tanke på generell kompetanseutvikling og forebygging på feltet.

Innovasjon og evne til forandring bestemmer hvordan både politidistriktets urbane område kan posisjonere seg globalt i den digitale framtiden. Kriminalitetsforebygging og bekjempelse må balanseres opp mot at det som er dagens utfordringer og lovbrudd, kan bli morgendagens løsning og grunnmur. De juridiske definisjonene som vil angi hvor de normative og politiske grenser mellom legale og illegale utvekslinger skal gå framover, vil bli krevende og avgjørende for kriminalitetsbildet.

17 Barne- og ungdomskriminalitet

17.1 Kulturell dimensjon

Barn og unges lovbrudd er et stadig tilbakevendende tema i den offentlige debatten. Det har likevel vært mindre framtredd etter forrige trendrapport (2015) enn hva tilfellet har vært tidligere. Trolig har dette sammenheng med at politiet har meldt om nedgang i barne- og ungdomskriminaliteten. Denne nedgangen har samtidig blitt problematisert. Flere har nok fryktet at manglende forklaring på nedgangen kunne bety at den igjen ville vokse.

Nedgangen i kriminalitet blant barn og unge har vært et tema i utdanningspolitiske diskusjoner om høye prestasjonskrav i skole og arbeidsliv. Debattene har løftet fram barne- og ungdomskriminaliteten i en psykologisk sammenheng og beskrevet ungdomskulturen som perfektionistisk. Det har blitt pekt på utenforskap, ensomhet og innadvendte psykiske lidelser blant de unge, heller enn utagering og kriminalitet.

I integreringsdebatten har nedgangen i barne- og ungdomskriminaliteten ikke vært det sentrale. Man har heller vektlagt sammensetningen av unge og et kulturperspektiv for å forstå kriminalitet. Enkelte har pekt på at boområder og oppvekstmiljøer med høy innvandringstetthet har kriminelle gjenger og nettverk mellom unge. Andre har imidlertid supplert dette med et mer sosialpolitisk perspektiv, og pekt på at de samme områdene befolkes av samfunnets fattige og marginaliserte familier. Ungdom henvises til et liv gatelangs fordi stedene mangler fritidsklubber og andre tilbud.

Både kultur- og sosialpolitiske perspektiver har vært sentrale i debatter ført med utgangspunkt i bredere samfunnsgeografiske spørsmål. Her har barne- og ungdomskriminalitet blitt et tema i forbindelse med frykt for "parallelsamfunn" og "svenske tilstander". Politiets forebyggere og ordenspatroljer har trukket forbindelser mellom geografiske mønstre i kriminaliteten og sosioøkonomiske forskjeller i befolkningen, med familier der ungdommer har problemer med høyt skolefravall, psykisk helse, rus og kriminalitet.

Skolevold på videregående skoler ble et tema i det offentlige ordskiftet høsten 2017. Også dette ble drøftet som et spørsmål om problemer i Oslo øst, og aktualiserte både kulturforklaringer og det mer sosialpolitiske bakteppet. Samtidig er det i hovedsak skolene som politianmelder aggressiv atferd, og avgjør hva som skal følges opp innenfor rettsapparatet eller helse- og sosialtjenesten. Tidligere har psykososiale tilnærminger stått sterkt. I den siste tids debatt ble det uklart om volden på skolene faktisk har økt, eller om dette mer handlet om ny fortolkning og anmeldelsespraksis fra skoleverkets side. Dette kan selvsagt igjen skyldes at hendelsene de erfarer har blitt flere og grovere.

I den grad jenter har blitt drøftet i det offentlige ordskiftet om kriminalitet de siste to årene, har det blant annet vært ut fra bekymring for ekstrem sosial kontroll, med tvang mot jenter med minoritetsbakgrunn. Også uønsket digital spredning av intime bilder og filmer av jenter har blitt drøftet som et voksende samfunnsfenomen, og noen har fryktet at beskyttende normer mot seksualisering av unge, kan endres.³⁴¹ Problematikken gjenspeiles også i lovendringer i ny straffelov som trådte i kraft i oktober 2015, hvor vern av mindreårige vektlegges i større grad enn tidligere. også når mistenkt/siktet selv er mindreårig.

Endringer *innenfor* barne- og ungdomskulturen har blant annet blitt drøftet som del av større fortellinger om kulturell fragmentering som følger av sosial mediers ekkokamre og algoritmer. Det er

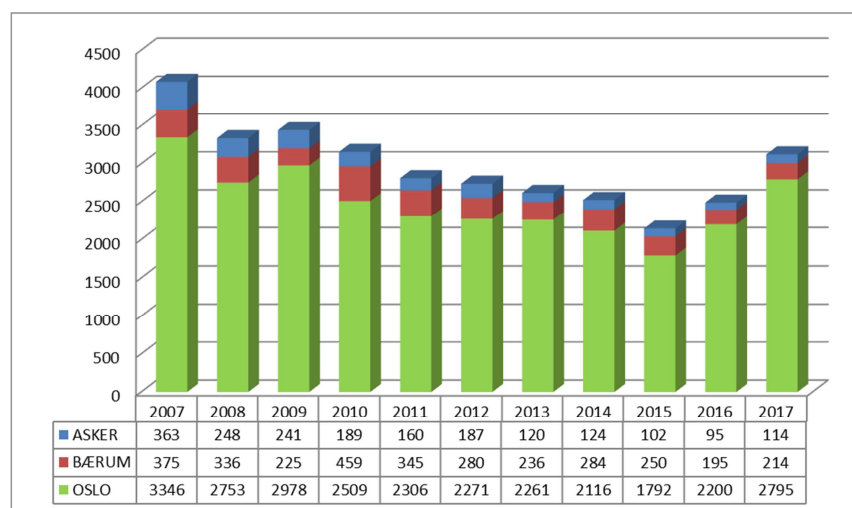
blitt pekt på rask utskiftning av moter, holdninger, atferd og normer i parallelle digitale fora. Ungdomskulturen differensieres i "delkulturer" med ulike normsett, som ikke nødvendigvis sammenfaller hverken med hverandres, med foreldregenerasjonens eller lovverkets. Det "flerkulturelle" knyttes her til en mer teknologisk forklaringsramme enn til etnisitet, sosial ulikhet og geografi.

17.2 Handlingsdimensjonen

Det er stor bevegelse og bekymringsfulle trender i kriminaliteten som involverer barn og ungdom.³⁴²

Det har vært en betydelig nedgang i den registrerte kriminaliteten blant barn og unge under 18 år i Oslo politidistrikt de siste 10 årene har. Trenden snudde i 2016 og antallet anmeldelser steg i 2017 til totalt 3 123. På tross av økning i 2016 og 2017, var det totale antallet straffbare forhold med gjerningsperson under 18 år, 23 % lavere i 2017 enn i problemåret 2007.

Diagram 23: Straffbare forhold i Oslo politidistrikt med mistenkt/siktet under 18 år i årene 2007-2017, fordelt på gjerningskommuner.

Utviklingen må sees i lys av veksten i barne- og ungdomsbefolkningen. Antall straffbare forhold per 1000 innbygger i aldersgruppen 10-17 år i Oslo kommune, var 75,6 i 2007. I 2016 var antallet nede i 45,2. De unges andel av de registrerte lovbruddene sank også i disse årene.³⁴³

Utviklingen i den registrerte barne- og ungdomskriminaliteten har ikke vært lik i alle deler av politidistriktet. I Asker kommune var antall straffbare forhold med gjerningsperson under 18 år hele 65 % lavere i 2017 enn i 2007. I Bærum kommune var nedgangen i denne perioden på 43 %. I Oslo var den 16 %.

Lovbrudd i den gamle politikretsen Grønland har satt preg på utviklingen i Oslo som helhet. Her var det en klar nedgang i perioden 2007-2016. Også i kretsene Sentrum og Manglerud var antall straffbare forhold betydelig lavere i 2016 enn i 2007. Majorstua krets hadde en mindre nedgang, og i Stovner krets var antallet i 2016 tilnærmet lik 2007.

Også den registrerte kriminaliteten for unge voksne mellom 18 og 22 år har gått betydelig ned de siste årene. I 2017 var antall straffbare forhold 23 % lavere enn i 2007. I denne aldersgruppen har antall straffbare forhold vært relativt stabilt rundt 6 000 gjennom de tre siste årene.

17.2.1 De unges lovbrudd

Også bevegelser i innholdet i barne- og ungdomskriminaliteten gir grunn til uro. Det mest bekymringsfulle ved økningen i barne- og ungdomskriminaliteten de siste to årene, handler om veksten i antall forhold som gjelder vold og ran. Voldsforholdene har økt gradvis gjennom 6 år. Antallet i 2017 var det høyeste gjennom de siste 11 år. Vold omfatter både fysisk vold og trusler. Både volden og ranene omtales nærmere nedenfor.

Antall forhold som gjald seksuallovbrudd var 2017 det høyeste gjennom de siste 11 år. Disse alvorlige formene for lovbrudd har økt betydelig særlig de siste tre årene, og kan trolig tilskrives digital spredning av seksualiserte framstillinger, se under.

Tabell 6: Straffbare forhold i Oslo politidistrikt med mistenkt/siktet under 18 år i årene 2005-2017, fordelt på ulike kriminalitetstyper.

Lovbrudd	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
VINNING	1255	1275	1591	1222	1409	1188	1103	1118	1061	908	765	844	1052
VOLD	575	659	727	689	566	532	461	475	492	515	524	582	743
NARKOTIKA	571	479	486	422	464	484	370	451	458	436	270	343	521
ØKONOMI	64	96	55	26	30	57	74	56	52	56	39	113	154
SKADEVERK	341	451	305	284	295	219	114	116	132	160	144	94	122
SEKSUALLOVBRUDD	42	23	20	44	28	36	35	25	40	33	73	116	111
TRAFIKK	267	255	332	258	205	173	160	168	121	116	82	83	99
MILJØ						2		2				2	
ANNEN	379	383	585	412	467	478	500	337	269	319	267	329	338
Totalsum	3494	3621	4101	3357	3464	3169	2817	2748	2625	2543	2164	2506	3140

Antallet forhold med narkotikalovbrudd var høyere i 2017 enn på mange år, men antallet påvirkes i stor grad av politiets innsats og valg av strategier. Anmeldelser er derfor ikke en god indikator på bruk eller omsetning av narkotika blant de unge. Erfaringer fra ordenspolitiet og forebyggende enheter, gir likevel inntrykk av at bruken av cannabis blant de unge synes å være mer utbredt nå enn for få år siden. Trenden er ikke konsentrert til noen bestemte deler av politidistriktet. Politiet har også mottatt bekymringsmeldinger fra skoler vest i Oslo kommune, hvor det meldes om bekymringsfull bruk av cannabis i skoletiden. Narkotikalovbrudd blant unge handler også om kriminelle nettverk, se kapittel 15.

Forøvrig preges kriminaliteten blant unge i stor grad av vinningslovbrudd, særlig butikktyveri, som alltid har vært dominerende for anmeldte ugjerninger begått av unge. Antall vinningslovbrudd ble kraftig redusert fra 2007 til og med 2015, og var en hovedgrunn til nedgangen i kriminalitet blant unge i denne perioden. Økningen i vinningslovbrudd har deretter bidratt til veksten i barne- og ungdomskriminaliteten de siste to årene. Denne veksten omhandler blant annet ran, men også butikktyveri, og noe kan trolig tilskrives endringer i anmeldelsespraksis hos bestemte

butikker/kjøpesenter. Økningen i økonomisk kriminalitet de siste to årene handler i all hovedsak om økning i bedragerier, noe som trolig skyldes digitaliseringen av økonomiske verdier.

Det finnes flere enkeltstående eksempler på at unge personer har begått de nye digitale former for kriminalitet, som IKT-kriminalitet mot datasystemer og bedrageri via internett. Det foreligger ennå ikke noen analyse av hvor stor andel av IKT-relatert kriminalitet de unge står ansvarlig for. Muligens vil overgangen til digitale lovbrudd forandre både alders- og kjønnsprofilen på kriminaliteten generelt.³⁴⁴

17.2.2 Ran

Både ran og vold er lovbruddstyper som har et stort skadepotensiale og kan indikere fremtidig kriminalitetskarriere for den enkelte.³⁴⁵ Ran utgjør en liten andel av de unges lovbrudd, men er alvorlig. De fleste omhandler ran av person på offentlig sted, som kan oppleves veldig skremmende for ofre. Ransutviklingen har derfor vært tolket som et signal på risikosituasjonen "på gata" i Oslo.

Tabell 7: Ran og utpressing i Oslo politidistrikt med mistenkt/siktet under 18 år 2007-2017. Antall anmeldelser, straffbare forhold og unike personer.

Oslo PD Under 18 år											
Ran og utpressing	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Anmeldelser	100	66	118	81	72	73	115	58	55	47	84
Forhold	212	114	226	141	107	131	232	149	116	86	184
Personer	123	80	120	83	54	75	89	91	92	59	109

I 2017 ble det registrert 84 anmeldelser av ran/utpressing med gjerningsperson under 18 år. Disse anmeldelsene genererte 184 straffbare forhold, noe som betyr at flere av ranene var begått av flere ung gjerningspersoner sammen. Det var 109 unike unge gjerningspersoner involvert i disse ranene.

Disse tallene for 2017 innebærer en betydelig økning sammenlignet med de tre foregående år. Vi må tilbake til 2009 for å finne et høyere antall unge personer anmeldt for ran. Med unntak av ett ran i Bærum, fant ranene i 2017 sted i Oslo.

17.2.3 Vold

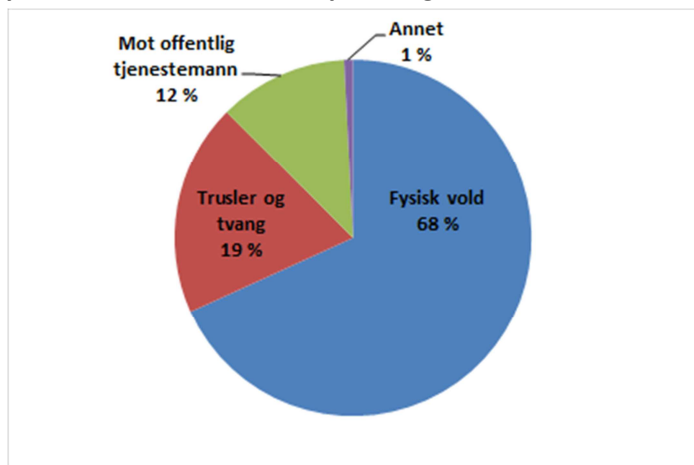
I 2017 ble det registrert 743 straffbare forhold med vold, der gjerningsperson var under 18 år. Dette var det høyeste antallet i perioden fra og med 2007.³⁴⁶ Kategorien Vold inneholder tre ulike kategorier; fysisk vold, trusler og tvang, samt vold og trusler mot offentlig myndighet.

Tabell 8: Kriminalitetstype vold i Oslo politidistrikt med mistenkt/siktet under 18 år 2007-2017. Antall anmeldelser, straffbare forhold og unike personer.

Oslo PD Under 18 år											
Krimtype vold	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Hendelser	452	423	365	343	331	336	330	332	337	392	451
Anmeldelser	521	494	415	404	366	374	389	353	364	444	522
Forhold	727	689	566	532	461	475	492	515	524	582	743
Personer	496	456	405	360	312	328	261	335	346	385	444

I de to årene etter 2015 har det vært en økning innen alle disse tre kategoriene av vold. Det er kategorien fysisk vold som bidrar mest til den samlede økningen i voldsanmeldelser og -forhold med unge gjerningspersoner. Fysisk vold innebærer at det minimum skal ha vært utført dytt, slag eller spark. Økningen gjelder mest kroppskrenkelser, ikke de mer alvorlige kroppsskadene. For de aller groveste ("Grovt kroppsskade"), har det likevel vært en bekymringsfull økning i antall forhold fra 7 i 2015 til 20 i 2017.

Diagram 24. Straffbare forhold i kriminalitetstype Vold, med mistenkt/siktet under 18 år. Oslo politidistrikt 2017. Fordelt på kategorier. N=743.

En del av økningen i antall voldsforhold med unge gjerningspersoner de siste tre årene, dreier seg om handlinger begått av flere i fellesskap. Noe av dette er slåsskamper som avtales på sosiale medier, der noen skal "gjøre opp" konflikter med å slåss fysisk. Konflikten er ikke nødvendigvis alvorlig i utgangspunktet, men provokasjoner og brautende holdninger publisert på sosiale medier kan skape nye gruppeprosesser. Gruppene blir raskt polariserte og konflikten forsterket, og det kan medføre et press på de involverte om å "gjøre opp".³⁴⁷ Oppgjøret samler iblant et betydelig publikum som filmer kampen og publiserer den på internett, og gjør den kjent for mange. Iblant avtales kamper uten foregående konflikt, og motivasjonen kan være internettpubliseringen i seg selv. De involverte har ofte trening fra ulike typer kampsport, eller virker inspirert av dette. Kampene kan forårsake betydelig skade. Iblant blir flere enn de avtalte partene deltakere i slåsskampen. Denne måten å samles til slåsskamp omtales iblant som "beefing".

Analyser viser en økning i antall anmeldelser av skolevold fra og med første halvår 2016, sammenlignet med de fire foregående årene. Denne økningen tiltok i andre halvår 2016.³⁴⁸ I første halvår 2017 var antall anmeldelser det samme som i første halvår 2016 (19). Dette er små tall som blir sårbare for tilfeldige svingninger, og ikke minst er de svært påvirkelige av skolens tilbøyelighet til å anmelde hendelser. En stor andel av de anmeldte voldshendelsene blant de under 18 år, har skjedd ved noen (8) bestemte skoler i østlige deler av Oslo. Skolens økte fokus på problematikken, og anmeldelsespraksis, kan ha bidratt til den økningen som disse tallene viser.

Hatkriminalitet og voldelig ekstremisme er lite til stede i anmeldelser med unge gjerningspersoner. Selv om omfanget er lite, kan konsekvensene være omfattende både for individer, lokalmiljø og

bysamfunnet som helhet. Ideologiske strømninger med voldspotensial kan være lokale og globale på samme tid, og under påvirkning av hendelser i andre deler av verden.

17.2.4 Seksuallovbrudd

Antallet anmeldelser av seksuallovbrudd med mistenkt/siktet under 18 år økte i årene 2015-2017. I 2016 og 2017 var det også en økning i aldersgruppen 18-22 år.

Tabell 8: Kriminalitetstype sedelighet (seksuallovbrudd) i Oslo politidistrikt med mistenkt/siktet under 18 år 2007-2017. Antall anmeldelser, straffbare forhold og unike personer.

Oslo PD Under 18 år											
Seksuallovbrudd	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Anmeldelser	15	26	27	30	34	21	32	28	43	79	78
Forhold	20	44	28	36	35	25	40	33	73	116	111
Personer	17	37	21	33	27	24	33	24	53	79	78

Økningen gjelder til dels anmeldelser av seksualiserte framstillinger av andre unge og digital distribuering av dette. Trolig har mange unge ikke tenkt over at det er straffbart å dele bilder av seksuelle erfaringer med andre uten et samtykke fra de involverte partene. Gjennom etterforskning av festrelaterte hendelser fra ungdomsmiljøer, internettformidlede overgrep og utpressinger, får politiet inntrykk av at det i flere barne- og ungdomsmiljøer eksisterer en seksualisert kultur som er medvirkende til "gråsome-overgrep". Den krenkende hendelsen skyldes ikke direkte tvang. Her tegnes det bilde av en stadig mer krevende seksuell ungdomskultur. Utstrakt utveksling av bilder og filmer av seksuell karakter er ett av elementene.

I noen ungdomsmiljøer synes jenter å føle forventninger om å strekke seg langt i å yte avanserte seksuelle tjenester for å bli anerkjent i vennegjengen, bli vurdert som attraktiv blant guttene og få innpass i gjengen. Unge menn/gutter fører "pulebok", med karaktersetting på jenter, og bøkene deles på sosiale medier. Nær 10 % av dagens 13-16 åringer sier at de har delt nakenbilder av seg selv på samme måte.³⁴⁹

Det finnes tilfeller der jenter sender nakenbilder mot betaling på Vipps. Den yngste personen politiet har kjennskap til i slike tilfeller, var 14 år. Etter politiets erfaring kan mange ungdommer oppleve forventningene i den seksualiserte kulturen som press, som de på et punkt ikke orker mer av. Noen henvender seg til politiet i fortvilelse over eksponeringen av dem i bilder og filmer på nettet. Også Slettmeg.no merker pågang om dette.

Politiet er kjent med at barn i tidlig skolealder har blitt eksponert for hardcore pornografi via internett, og slikt materiale har blitt utvekslet mellom barn i tidlig barneskolealder. Handlinger som tidligere har blitt vurdert som trussel mot den enkeltes kroppslige integritet, ser ut til å normaliseres.

Se også kapittel 9: Seksuallovbrudd.

17.2.5 Pop-up kriminalitet

Sosiale medier står sentralt i en del av volden som unge forholder seg til.³⁵⁰ Det ser ut til å være en global ungdomskultur som er voldsforherligende og som møter den enkelte som deltaker og bidragsyter i ulike digitale nettverk. "Beefing" er for eksempel kjent for politiet i andre byer i Norge,

og i utlandet. Bekreftelsen man får på seg selv gjennom likes, følgere, osv. på sosiale medier, synes i seg selv å være en drivkraft for voldsutøvelsen. Snapchat-kontoen "sokforlife" er et eksempel på distribusjon av voldsvideoer, for det meste filmet i Oslo.

Også seksuelle trender i atferd og selvpresentasjoner deles globalt i digitale nettverk. Både spredningen og trendenes innhold kan ta en form som rammes av lovverket. Provoserende og ondsinnede rykter kan spres viralt, og brukes for å påvirke andre til kriminalitet, voldsutøvelse, seksuelle tjenester, osv. Bestemte apper er dessuten utviklet for anonym direkte-kommunikasjon, der man kan angripe og "knuse" folk med grusomme karakteristikk.

Det er ikke undersøkt konkret hvilken rolle sosiale medier og viral spredning av trender har for utøvelse av grov kriminalitet blant ungdom. Men i 2013 var det et høyt antall av slike ransanmeldelser i Oslo politidistrikt. Mange av dem skjedde i løpet av noen måneder. Dette er et eksempel på at grov kriminalitet blant unge kan komme "i bølger". Andre lovbruddfenomen som kan komme brått, påvirket eller forårsaket av spredning i digitale nettverk, er for eksempel oppløp med bilbranner, steinkasting og demonstrasjoner, eller offentlig trakassering, mobbing, hatkriminalitet mm.

17.2.6 Kommunikasjonsteknologi og IKT-lovbrudd

Barne- og ungdomskriminaliteten påvirkes av den kommunikasjonsteknologiske utviklingen, som særlig har redusert vinningskriminaliteten og derigjennom unges registrerte lovbrudd totalt gjennom de senere årene. Selv om unge har blitt mistenkt/siktet for IKT-baserte lovbrudd, som angrep mot datasystemer og bedrageri via internett, er det ikke grunnlag for å si at barne- og ungdomskriminaliteten nå domineres av IKT-avhengig eller IKT-støttede kriminalitetsformer. Fortsatt er butiktyveri den mest typiske formen for barne- og ungdomskriminalitet i politiets registre. Mørketallet for IKT-relaterte lovbrudd blant de unge, er ukjent.

17.2.7 De unge lovbrøyterne

Ungdom er generelt lovlydige. I løpet av 2017 var det store flertallet (97 %) ikke registrert som gjerningspersoner for kriminalitet. Selv om antallet er lite, er det tendenser til økning i antallet unge lovbrøytere.

Tidligere analyser av lovbrudd i Oslo kommune viser at det i 2016 var totalt 1 201 unike personer under 18 år som ble mistenkt/siktet for lovbrudd.³⁵¹ Dette var betydelig flere unge lovbrøytere enn året før (19 %). Rundt en fjerdedel var jenter. De fleste var selv bosatte i Oslo kommune (85 %) og var norske statsborgere (82 %). Blant de øvrige var 47 ulike statsborgerskap representert, med flest fra Sverige, Somalia, Polen og Afghanistan. Etnisk bakgrunn er ikke kartlagt.³⁵² Foreløpige tall fra 2017 viser en ytterligere økning i antall unge lovbrøytere.

Det har gjennom flere år vist seg at om lag 70 % av de mindreårige lovbrøyterne blir anmeldt for kun ett lovbrudd i løpet av et kalenderår. Hele 80 % av de som ble anmeldt for et straffbart forhold i Oslo i 2016 ble ikke registrert med lovbrudd året før.³⁵³ Gruppen er altså preget av stor "gjennomtrekk".

Men noen unge lovbrøyttere er svært aktive og preger kriminalitetsbildet over flere år. Etter 2009 har det i Oslo vært en klar nedadgående tendens i antallet slike "unge gjengangere" under 18 år. Denne nedgangen ble brutt og snudd til en økning i 2016. I tillegg var det i 2016 en økning i antallet gjengangere som også var unge gjengangere året før. Disse *gjentatte gjengangerne* utgjorde 42 personer i 2016. I første halvår 2017 ble 36 unge registrert som gjentatte gjengangere. Disse er nå gjenstand for særskilt oppfølging av politiet og samarbeidspartnere. I denne gruppen av unge, aktive lovbrøyttere har mange vokst opp under økonomisk ressursvake forhold øst i byen, i familier med mange barn. De fleste har annen etnisk bakgrunn enn norsk, mange er fra Somalia. Mange har avbrutt skolegang.

17.2.8 Gjerningssted for unges lovbrudd

Den anmeldte barne- og ungdomskriminalitet har geografiske profiler i Oslo politidistrikt. Anmeldelser for kriminalitetstypene vold, vinning, seksuallovbrudd og narkotika, og med gjerningsperson under 18 år, fordeler seg ulikt utover i landskapet.³⁵⁴ Det understrekes at anmeldelsesstatistikken ikke fanger opp alle trender. Mørketall kan bidra til at anmeldelser gir et skjevt bilde. Gjerningssted gjenspeiler heller ikke hvor gjerningspersoner bor.

For anmeldelser av **Vold** i 2017 med slike unge gjerningspersoner, er **Hovedpolitisonen Oslo Øst** den mest belastede, med 235 anmeldelser. Et betydelig antall skjer også i Enhet Sentrum (167) og Enhet Vest (119). Innenfor Hovedpolitisonen Øst er det klart flest registrerte voldsanmeldelser med unge gjerningspersoner i **bydelene Østsjø (66) og Stovner (47)**. Et betydelig antall anmeldelser er også registrert med gjerningssted i bydelene Gamle Oslo, Grorud, St. Hanshaugen og Nordre Aker. Det er ikke mulig å avgrense ett avvikende mikroområde der voldskriminaliteten med unge gjerningspersoner er sentralisert.

Innenfor **Vinningskriminalitet** er lovbruddene med unge lovbrøyttere mer samlet til **hovedpolitisonen Sentrum** (430). Kun halvparten så mange skjedde i Oslo politidistrikts enhet Vest (233) og enda færre i Øst (158). Innenfor Sentrum er det bykjernen, **Bydel Sentrum**, som utpreger seg som gjerningssted (249). Dette skyldes trolig at vinningslovbrudd ofte handler om butikktyerier, og butikker/kjøpesentre i sentrum har som praksis å anmelde både små og store tyverier. Andre bydeler med et betydelig antall anmeldelser er Sagene, Frogner og St. Hanshaugen. Bydelene med mange vinningsanmeldelser ligger forøvrig spredt. Mer enn for andre lovbrudd er det likevel mulig å avgrense et *mikroområde* for vinningslovbrudd; bydel, Sentrum. Dette er et handels- og gjennomfartsområde, ikke boligområde og kan ikke kalles "parallellsamfunn".

Også for **Narkotikalovbrudd** er det **Hovedpolitisonen Sentrum** som utpeker seg med mange anmeldelser (225) med unge gjerningspersoner. Et betydelig antall har også skjedd i Oslos enhet Øst (171), og færre i Vest (94). På bydelsnivå har **Gamle Oslo** klart flest registrerte narkotikalovbrudd (119) med unge lovbrøyttere. Ellers har Søndre Nordstrand et betydelig antall (67), etterfulgt av bydel Østsjø og Sentrum. For øvrig er gjerningssteder spredt over hele distriktet, hvorav 30 i Asker eller Bærum. Muligens kan man identifisere Gamle Oslo som et mikro-område med ekstra høy konsentrasjon av anmeldte narkotikalovbrudd. Samtidig er dette en type lovbrudd som tar farge av politiets egen innsats. I tillegg er de spredt over hele politidistriktet, om enn med tyngdepunkt i sentrum og øst.

For kriminalitetstypen **Seksuallovbrudd** har **hovedpolitisonen Øst** flest registrerte anmeldelser (37) med gjerningsperson er under 18 år. I Enhet Sentrum ble det registrert noe færre (25), og færrest i Vest (15). Antall anmeldelser blir lavt når det fordeles på bydeler, og det er generelt stor geografisk spredning på gjerningssteder for anmeldte seksuallovbruddet i alle hovedpolitisonene. Det er ikke mulig å identifisere noen bydel som mikroområde med ekstra stor belastning.

Konklusjonen når det gjelder gjerningssteder for barne- og ungdomskriminaliteten i 2017 er at kun bydel Sentrum og bydel Gamle Oslo muligens kan betegnes som mikro-områder for unges lovbrudd. En stor andel av anmeldelser av henholdsvis vinningslovbrudd og narkotikalovbrudd har skjedd i disse områdene.

Dette er resultatet når man legger anmeldelsesstatistikken til grunn. Politiets prioriteringer og innsats, samt andres aktørers anmeldeshyppighet, påvirker bildet. En samfunnsgeografisk analyse av bosettingsmønsteret for unge lovbrøyttere, og av forholdet mellom bosted og gjerningssted, vil kunne belyse mønstre i unges lovbrudd og nettverksdannelser bedre. Slike analyser kan ha større nytte i det vanskelige forebyggende arbeidet overfor ungdommer og deres fragmenterte, flytende og desentraliserte nettverk, hvor de begår både narkotikakriminalitet, vold, ran og annen vinningskriminalitet på tvers av bydeler og politisoner.

17.2.9 Barne- og ungdomskriminalitet nasjonalt og internasjonalt

I likhet med utviklingen i Oslo politidistrikt, har den registrerte kriminaliteten for barn og unge vært nedadgående over flere år også i Norge som helhet.³⁵⁵ I både 2016 og 2017 var det også nasjonalt en økning i straffbare forhold blant de unge, i størrelsesorden lik økningen i Oslo politidistrikt.

På samme måte har det i Danmark vært nedgang i den registrerte kriminaliteten blant unge under 18 år over flere år, og her fortsatte nedgangen i 2016.³⁵⁶ Samtidig var det en økning i København og Århus, men ikke i alle danske byer. I København og Århus var det unge i aldersgruppen 15-17 år som sto for økningen.

Tilsvarende anmeldelsesstatistikk om barne- og ungdomskriminaliteten mangler for Sverige og Stockholm.

Sosiale medier spiller trolig en viktig rolle for uro og konflikter mellom ungdomsmiljøer i flere land. I England er det blant annet beskrevet hvordan bilder og filmer av provokasjoner overfor andre unge publiseres på YouTube og andre nettsteder, og bidrar til rask polarisering og eskalering av konflikter.³⁵⁷

17.2.10 Barn og ungdomskriminalitet belyst med andre data

Ungdata-undersøkelsene har i flere år vist at de fleste unge i Norge har det godt og oppfører seg bra. Siden disse selvrapporteringsundersøkelsene startet i 2010, har det på enkelte områder vært nedadgående trend i rapporterte lovbrudd. Det har ikke blitt gjennomført noen undersøkelse for Oslo-ungdommen ("Ung i Oslo") siden 2015, men i den nasjonale Ungdata-undersøkelsen fra 2017 framkommer det en liten økning i andelen gutter som oppgir at de har begått regel- eller lovbrudd.³⁵⁸

Ut fra Ungdata-undersøkelsene har forskere konkludert med at det blant ungdom i Norge har vært en betydelig nedgang i voldsbruk fra 2007 til 2015. Denne utvikling har skjedd i flere europeiske

land.³⁵⁹ Det har trolig sammenheng med at alkoholbruken har gått ned blant de unge. Dessuten har færre unge opplevd vold i hjemmet. Forskerne peker også på at unges bruk av dataspill og sosiale medier har ført til at de i mindre grad møtes fysisk.

I 2017 ble *Ungdata junior-undersøkelser* gjennomført blant barn i alderen 10-12 år i Asker og Bærum.³⁶⁰ Rapportene konkluderer med at de fleste barna har det bra og lever trygge, aktive liv. Men 20 % av barna oppga at de ofte gruete seg for å gå på skolen, og rundt 8 % oppga at de minst hver 14. dag ble utestengt, plaget eller truet av andre barn på skolen eller i fritiden. En god del hadde opplevd å bli truet og/ eller at det var blitt skrevet sårende ting om dem på nettet eller via mobiltelefon. Mange hadde opplevd at det var blitt lagt ut sårende bilder eller videoer av dem.

Ungdata-undersøkelsene belyser også omfanget av narkotikabruk blant norske ungdommer. Sammenlignet med ungdommer i andre land, ligger norske ungdommers bruk av cannabis ganske lavt.³⁶¹ Bruken av andre illegale rusmidler synes å være begrenset. Etter en økning i bruk av cannabis blant norsk ungdom på 1990-tallet, avtok bruken den neste 10-årsperioden. Etter et stabilt nivå siden 2010, ble det registrert en økning blant guttene i videregående skole i 2017.³⁶²

17.3 Strukturell dimensjon

Økende forskjeller i Oslo politidistrikt kan virke negativt inn på barne- og ungdomskriminaliteten. Internasjonale studier knytter tidlige oppvekstproblemer til økt risiko for lovbruddsattferd.³⁶³ I Norge har fagmiljøer lenge satt fokus på de unges levekår, økende sosioøkonomiske ulikhet og marginaliseringsprosessene som følger av familiers pressede ressursituasjon.³⁶⁴ I Oslo har det spesielt blitt rettet oppmerksomhet mot barnefattigdom og de voksende sosioøkonomiske forskjellene i denne delte byen.³⁶⁵ Barn med slik bakgrunn kommer systematisk dårligere ut på svært mange områder av livet, som deltakelse i fritidsaktiviteter, fysisk aktivitet, ressurser i hjemmet, trygghet på skoleveien og nært vennskap.³⁶⁶

Mange vektlegger det geografiske nærmiljøets betydning for de unges oppvekst, atferd, også deres kriminalitet.³⁶⁷ Dette kan synes noe paradoksalt i en tid hvor både unge og voksne lever en stadig større del av sine liv digitalt og stedløst. Utdanningssystemet har en betydning for inkludering av barn i det sosiale livet. Men skolen har en dobbeltfunksjon, ved å være både en utviklings- og inklusjonsarena så vel som seleksjonsarena som marginaliserer.³⁶⁸ Bekymringen for skolefravall er knyttet nettopp til disse marginaliseringsprosessene.

Ungdatas juniorundersøkelser blant barn i Asker og Bærum viser også at det er et relativt stort overlapp mellom slik lav sosioøkonomisk status og innvandringsbakgrunn. Studier konkluderer likevel med at innvandrerungdommene i de økonomisk svake delene av Oslo politidistrikt generelt ikke er mer sosialt ekskludert eller mistilpasset enn ungdom andre steder i distriktet.³⁶⁹ Forestillingen bygger angivelig på en misforstått idé om at andre lands utfordringer gir grunnlag for å snakke om innvandrergettoer også i Oslo. Men immigrantungdommene her er både integrerte deltakere og medprodusenter av byens sosiale liv.³⁷⁰ For å forstå utfordringene lokalt i Oslo må man trolig forlate de "store" forklaringene, og komme tettere inn på risikoen som knytter seg til spesielle livsskjebner, familier, enkeltpersoner og nærmiljøer som faller utenfor i de ulike byområder.

Andre forskere og fagmiljøer vektlegger f.eks. betydningen av familierelasjoner for å forstå variasjonene bak de store sammenhengene. Det virker f.eks. som familien og foreldrenes relasjoner til barna er en viktigere faktor for barns tilpasning enn stedet man vokser opp.³⁷¹ Foreldres rolle i "kultivering" av barna synes viktig for at barna utvikler den sosial kompetansen som er nødvendig for deltakelse både i kunnskapssamfunnets avanserte yrkesliv og i ulike samlivsformer.³⁷²

Når kommunikasjonen flytter over til digitale plattformer, gjør konflikter og illegale muligheter også det. Dette påvirker omfanget av de unges lovbrudd, og hvilke former de tar. Blant annet medfører den teknologiske sikring av verdier, og overgangen til digitale betalingsløsninger, at betingelsene for de unges mest typiske lovbrudd, vinningslovbrudd, endres. Narkotikahandel vil trolig også ta mer digitale former fremover, og gjøre salgs- og distribusjonsstrukturen ennå mer desentralisert og fragmentert. Dette vil påvirke relasjonene mellom unge narkotikaselgere, og trolig gjøre nettverkene mer flytende enn i dag.

Barns økende bruk av tid på digitale plattformer uten ledsagelse av voksne, inneholder en mulig kime til en ny generasjonskløft og dype normendringer. Kartleggingsundersøkelser viser at de unge er fornøyde med sine foreldre og liker å være sammen med dem.³⁷³ Dette gjelder trolig mest for den fysiske verden, og hvis foreldregenerasjonen lar dem ha digitale fora og ekkokamre for seg selv. Foreldregenerasjonen mangler forståelse for nettets fantasi-liknende virkelighet og bekymrer seg for voldsromantikk og seksualisert kommunikasjon. Og de unges liv på nettet representerer faktisk en risiko. Ulike plattformer og fora styres av normer som iblant kolliderer med straffelovens regler i det fysiske liv. F.eks. kan iscenesettelser av maskulinitet og femininitet som er greit på nettet, være ugreit i det fysiske livet. De unges framtidsmuligheter og sosiale mobilitet i det fysiske livet kan rammes av uheldige valg av fora og lovstridige koder for kontakt og selv-presentasjon.

Med de store omstruktureringene som pågår i samfunnet, ikke minst med automatisering, delingsøkonomi, 3D-printing mm, som endrer yrkeslivet og sysselsetting framover, påvirkes hva som vil bli etterspurte ressurser. De unge må håndtere skjerpede konkurranseforhold, og den enkeltes valg i nytt og ukjent "terreng" vil kunne avgjøre ens sosiale skjebne. Trolig blir det større avstand mellom de som gjør stor suksess ved å mestre teknologien og høyt omstillingstempo i den ene enden, og de som inngår i løse arbeidsforhold, tilbyr tjenester i delingsøkonomien eller faller helt ut av arbeidsmarkedet, i den andre. Nye migrasjonsmønstre, som kan bli utløst av den samme teknologiske omstruktureringen på globalt nivå, vil påvirke lokale muligheter, konkurranse- og klasseforhold for de unge framover.

17.4 Vurdering

Andel av barn og unge i Oslo politidistrikt som anmeldes for lovbrudd, er liten. Økningen i volds- og rans- og narkotikakriminalitet blant barn og unge det siste året er samtidig alvorlig. Det samme gjelder veksten i antallet gjentatte gjengangere. Utviklingen er en indikator på økt rekruttering og vekst i alvorlig kriminalitet framover.

Helheten i problematikken bør kartlegges. Trolig handler noe av dette om aktive ungdommer i flytende og fragmenterte multi-kriminelle nettverk, som ikke kan knyttes til et avgrenset operasjonsområde, og som begår både ran, vold, narkotikalovbrudd, tyverier, id-tyverier og bedragerier. Liknende nettverk er kjent som fenomen fra tidligere.³⁷⁴ Dynamikken i nettverkene kan

være forandret. Det er viktig å forstå mer av hvordan sosiale medier påvirker motivasjonen, kommunikasjonen og trender i modus for kriminaliteten de unge begår.

Dagens måte å beskrive barn- og ungdomskriminalitet som problem avgrenset og organisert etter bestemte geografisk grenser, synes paradoksalt i en tid der betydningen av den digitale samhandlingen blir større, og der bekjenskaper og aktiviteter synes mer flytende. Gjerningssteder varierer for ulike lovbrudd, og spredningen synes stor. Vinningslovbrudd synes likevel noe konsentrert til bydel sentrum og narkotika til bydel Gamle Oslo.

Politiet bør i sitt arbeid overfor barn og unge følge dem inn i bruken av det digitale rommet. Spredning av nye, farlige og krenkende lovbrudd, illegale varer og modus kan overses dersom bruken av digitale nettverk overses. Det trengs kartlegging av de digitale møteplasser og veier de unge bruker. Det kan gi innsikt i de unges digitale lovbrudd og i risikoen de utsetter seg for av overgrep, trusler og press. De digitale lovbruddene kan forandre profil på alder, kjønn, klasse og etnisitet for både unge lovbrøyttere og ofre. Politiets tilstedeværelse og dialog på nett er sentralt for forebygging. Risikoen ved nettverk som kan normalisere ekstremistiske politiske og religiøse holdninger, er viktig.

Anmeldelsesdata bekrefter at det blant unge gjentatte gjengangere er en stor andel med annen etnisk bakgrunn enn norsk. Det virker derfor som om politiet har en ekstra utfordring med å forhindre videre negativ utvikling blant unge lovbrøyttere med annen etnisk bakgrunn.

De aller fleste unge lovbrøyttere i Oslo politidistrikt er samtidig norske statsborgere. I en såpass økonomisk, sosialt og politisk delt by som Oslo er det vanskelig å isolere etnisitet som en egen forklaringsfaktor for økt lovbruddsaktivitet. Når økonomiske skillelinjer følger etnisitet, blir livssituasjon og -erfaringer også etnisk ulike. Målretting av politiets innsats mot grupper eller områder bør ta utgangspunkt i de unges totale livssituasjon. Lokal kunnskap og kjennskap, og fortsatt tett Salto-samarbeid, er sentralt.

Sammenfattende analyse av trender 2018-2021

18 Sammenfattende analyse

Sammenfatningen viser utviklingstrekk som går på tvers av de enkelte lovbruddskategoriene. I fortolkningen av materialet er det lagt vekt på hvordan observert kriminalitet henger sammen med større strukturelle og kulturelle endringer.

I vurdering av hvordan de tverrgående utviklingstrekkene i kriminalitetsbildet best bør tolkes, er også *Anmeldelsestrappen* benyttet, presentert i kapittel 4: Metode. Den brukes i denne sammenhengen til å vurdere om observasjoner og trender, totalt sett, mest trolig viser faktiske endringer i kriminaliteten (trinn 1), nye måter hendelser rettsliggjøres eller fortolkes på annen måte i kulturen (trinn 2), nye tendenser i reaksjonsform og anmeldelsestilbøyelighet (trinn 3), eller forandringer i jussen eller politiets registrering/saksbehandling (trinn 4). Bevegelser i kriminalitetsbildet kan føres tilbake til endringer på ett eller flere trinn.

18.1 Resultater

En gjennomgripende trend preger hele materialet: Pågående digitalisering av sosialt liv og kommunikasjon påvirker både de faktiske illegale (og legale) handlingsmønstrene, hvordan krenkelser defineres som lovbrudd, og hvordan de fortolkes og håndteres i strafferettsapparatet.

- Nye påvirkningsmåter oppstår med spredning/deling av ideer og holdninger i digitale fora. Det utløser en fare for uforutsigelig og vidt spredte tilfeller av *pop-up kriminalitet*.
- Det framstår som at mange erfarer digitalt inspirerte former for trakassering, trusler, tvang, press og vold, som gir utrygghet i hverdagen. Dette begrenser deres frihet og fred og fungerer som en ny form for *sosialt kontroll*. Trolig er det store mørketall.
- Samhandlings- og kommunikasjonsformene på sosiale medier er ofte grenseløse eller følger egne uformelle normer. Disse kan strider med det fysiske livets formelle straffebud. Trolig vil dette føre til at nye grupper av befolkningen involveres mer i både kriminalitet, uorden og skadeverk framover.

18.1.1 Falsk nedgang? En konsekvens av IKT og digitalisering?

Den politianmeldte kriminaliteten i Oslo politidistrikt har sunket dramatisk siden slutten av 1990-tallet. Over de siste fem årene har nedgangen i anmeldelser vært på over 30 %. Liknende trend finnes i mange land. Nedgangen gjelder primært vinningslovbrudd, og er trolig knyttet til digitaliseringen av økonomiske verdier og betalingsmåter. Anmeldelsesstatistikken tolket som uttrykk for faktisk kriminalitet, viser isolert sett en positiv utvikling. Trolig er denne fortolkningen for enkel, muligens direkte misvisende. Den gjelder antakelig primært for tradisjonelle og "analoge" deler av kriminaliteten, mens rettsapparatet ikke fanger opp den digitale. Den faktiske, samlede utviklingen er ukjent, og *kan* være økende. Framover trengs en annen tolkningsstrategi overfor anmeldelsesstatistikken.

Internasjonalt har den statistiske tendensen til nedgang i registrert kriminalitet blitt svakere eller stagnert de siste par årene. Dette kan skyldes ulike myndigheters måter å håndtere digitaliseringens forandring av lovbruddene. Man må i tillegg ta høyde for at det kan være en faktisk økende tendens i kriminaliteten, knyttet til at store teknologiske omstruktureringer av økonomien med automatisering, delingsøkonomi, 3-printing mm, allerede påvirker kriminalitetsbildet. Man kan forvente at marginaliseringsprosesser rammer flere framover og åpner nye mulighetsrom for illegale handlinger. Profilen for både ofre og gjerningspersoner vil trolig forandres i tilknytning til dette, både hva gjelder alder, kjønn, utdanningsbakgrunn, sosioøkonomisk status, statsborgerskap og landbakgrunn. Endringer i økonomisk politikk nasjonalt og internasjonalt kan forsterke dette.

I prosessen der stadig mer av sosialt liv leves gjennom digitale relasjoner, forandres lovbrudd og krenkelser. Forandringen handler mest om økonomisk motiverte lovbrudd, men også seksuelle overgrep. I tillegg forandres mange andre typer lovbrudd, blant annet vold, som framstår digitalt som masse-delte trusler, skremsler, manipulering og "karakterdrap". Utviklingen truer individer og gruppers grunnleggende rettsstatlige prinsipper om vern av personlig frihet og trygghet.

De økonomisk motiverte lovbruddene fanges i stor grad *ikke* opp av straffeloven eller politipraksis idag. Trolig er det riktig å tolke nedgangen i antallet politianmeldelser som et resultat skapt delvis av dette. Siden folks erfaringer med krenkelser i det digitale livet i liten grad fanges opp, mens noen fanges opp ekstra godt, er situasjonen at det per i dag ikke er mulig å legge anmeldelser til grunn for konklusjoner om den faktiske utviklingen i kriminaliteten.

Så lenge denne situasjonen fortsetter, vil den registrerte kriminaliteten synke også framover. Nedgangen gjenspeiler at rettsregler og politipraksis generelt "sitter fast" i det synkende antallet tradisjonelle, rent analoge, lovbrudd. Rettsforfølgelsen blir dermed også stadig mer rettet mot de som begår de tradisjonelle fysiske lovbruddene, som trolig utgjør en stadig mer marginalisert gruppe. Denne gruppen kan bli mer synlig for politiet, samtidig som utøvere av digital kriminalitet kan vokse i antall men forblir ukjente.

Vanskelige rettslige og politisære grep er nødvendig for å regulere, kontrollere og straffeforfølge hendelser i de digitale relasjoner bedre. Utfordringen vil trolig prege politidistriktet og rettsvesenets oppmerksomhet i perioden 2018-2021.

Fortolkning av trend

Nedgangen i anmeldt kriminalitet skyldes antakelig at de digitale endringene av lovbrudd skaper nye skjevheter i hva som avdekkes og anmeldes av kriminalitet (trinn 2 og 3 i Anmeldelsestrapp). Utvikling i faktisk kriminalitet (trinn 1) er usikker.

Anbefaling

Uten forandringer i regulering og kontroll av nettets sosiale liv, vil manglende beskyttelse i de digitale relasjonene representere en trussel mot grunnleggende verdier som gruppers trygghet og individets frihet, herunder også ytringsfrihet. De juridiske utfordringene handler blant annet om at regulering lett kan støte på eksisterende grenser satt for å beskytte nettopp ytringsfrihet og privatliv, slik disse fungerte før internett og sosiale medier. Regulering og kontroll av nettets sosiale liv ligger ikke til det enkelte politidistrikt, men politidistriktet kan bidra med erfaringer og kompetanse.³⁷⁵

18.1.2 Mer vold, aggresjon og ekstremisme

En bekymringsfull trend i kriminalitetsutvikling for Oslo politidistrikt gjelder økning i anmeldte tilfeller av voldslovbrudd, herunder fysisk vold og ulike typer av trusler, tvang og aggressive personangrep. Trenden ses også internasjonalt og kan forventes å fortsette. Den er trolig forbundet med flere faktorer, blant annet hvordan sosiale medier endrer relasjoner, ideologi og normer, men også frustrasjon og avmaktfølelse knyttet til strukturelle endringer.

Økningen i anmeldt vold omfatter blant annet fysisk vold, vold mellom ungdom, tvang, hatkriminalitet og trusler mot enkeltpersoner, også samfunnsdebattanter og offentlige ansatte. Antall drap og drapsforsøk er derimot redusert fra nivået det lå på få år tilbake. Utelivsrelatert vold har også avtatt. Noe av økningen i voldskriminalitet har forbindelse med trender i narkotikamarkedet og kriminelle nettverk der konflikter kan eskalere raskt.

Trolig vil økning i voldsangrep inspirert av nett-kommunikasjonen fortsette for perioden 2018-2021. Det skal eksistere en global voldsromantiserende trend at enkelte ungdomsmiljøer iscenesetter seg som volds menn. De normative grensene mot vold forskyves og/eller fjernes i denne digitale fantasi-virkeligheten, og kan slå tilbake til det fysiske livet som pop-up tilfeller.

I digitale nettverk spres også, mer eller mindre bevisst, fiendtlige ideologier og forestillinger om bestemte grupper, samt målrettede personangrep i form av "karakterdrap". Slike trusler skaper en type sosial kontroll, som gir utrygghet og hindrer individer og gruppers handlings- og ytringsfrihet. De kan også danne nye, overraskende pop-up angrep. Det er mulig at også uorden og skadeverk kan øke som følgevirksomhet av mer grenseløs og aggressiv nett-kommunikasjon, og involvere andre grupper enn de vanlige.

Den Informasjonsteknologiske revolusjonens utstøtingsprosesser vil trolig forandre profilen på de marginaliserte og innskrenke "mulighetsrommet" for tradisjonell illegale virksomhet. Konflikt- og voldsnivået mellom marginaliserte personer kan dermed øke. De omfattende teknologiske omstruktureringene i samfunnet kan gi mer utbredt usikkerhet, frustrasjon og aggresjon, også rettet mot "syndebukker". Oppslutningen kan øke om organisasjoner som vil forsvare privilegerte grupper og er villige til å benytte vold i dette forsvaret.

Økt oppslutning om ekstremistiske nettsteder forsterker betingelsene for vold ved at hatefulle holdninger framstår som normale. Fiendtlige og aggressive ideologier kan få sterkere gjennomslag, særlig når det kobles til heltefortellinger. Særlig psykisk ustabile enkeltpersoner kan trolig risikere å influeres til voldelige overgrep i det fysiske livet som følge av ideologisk påvirkning. Unge personer som har begått store voldsangrep internasjonalt skal ha vært del av den voldelige globale ungdomskulturen som formidles i digitale fora, og er angivelig blitt "voldsradikalisert" før de ble religiøst eller politisk radikalisert. Det aggressive klimaet som preger mye av den digitale kommunikasjonen i dag, kan også slå ut som nye trender i ordensforstyrrelser og skadeverk, som også kan involvere nye grupper av befolkningen.

Fortolkning av trend

De observerte økningene i anmeldt voldskriminalitet gjenspeiler trolig både en faktisk vekst (trinn 1) og økt avdekking (trinn 3). Situasjonen er alvorlig.

Den økte avdekkingen skyldes antakelig at noe vold og trusler nå formidles digitalt og er lettere å avdekke og etterforske. På den annen side er det samtidig kommet nye digitale former for trusler, trakassering og karakterdrap, som antakelig anmeldes i liten grad. Sannsynligvis er ikke alle definert inn under straffeloven ennå. Nye juridiske kategorier for vold og ufrihet kan utvikles i perioden framover.

Anbefaling

Politiets tilstedeværelse og patruljering på nettet kan trolig være et forebyggende virkemiddel. Risiko ved digitale møteplasser og nettverk bør kartlegges. Samarbeidet med andre, også med en engasjert lokal befolkning som kan melde fra om bekymringer, vil være avgjørende. Kontroll og forebyggende arbeid overfor voldsvillige ekstreme grupper er sentralt, det samme med proaktiv etterforskning av hatkriminalitet.

18.1.3 Mer ungdomskriminalitet og kriminelle nettverk

På Oslos østkant er det framvekst av flere flyktige multi-kriminelle nettverk blant ungdom. Selv om kriminaliteten blant barn og unge har sunket over flere år, og majoriteten av unge i Oslo politidistrikt er lovlydige og engasjerte samfunnsdeltakere, er det "amper stemning" i flere miljøer. Trolig er det flere årsaker til dette, og antakelig er bakgrunnen noen av det samme som ved tidligere framvekst av slike nettverk.

Antall anmeldelser øker for både vold, ran, seksuallovbrudd og narkotikakriminalitet blant barn og unge (under 18 år). En del av volden, ranene og narkotikalovbruddene er knyttet til de multi-kriminelle nettverkene av unge lovbrutere. Gjerningsstedene kan være langt fra eget boligområde, også i kommunene Asker og Bærum. Ofrene er ofte andre ungdommer, som har opplevd seg truet på livet og blitt veldig skremt. Volden og ranene har i noen tilfeller vært grove, med bruk av kniv, machete og skytevåpen.

Nettverkene fungerer også som distribusjons- og salgsnettverk på gateplan i et relativt desentralisert narkotikamarked. Nettverkene er flyktige også i selve salget av narkotika, som gjerne foregår som salg og levering av en mengde små kvanta til spredt bosatte kunder, på tvers av bydeler og politisoner. I dette illegale markedet virker lojaliteter noe skiftende, forpliktelser kryssende og relasjonene uoversiktlige. Dette er trolig kilde til vekslende personkonflikter, også voldelige.

Framvekst av flere flyktige, multi-kriminelle ungdomsnettverk handler trolig om økte sosioøkonomiske forskjeller og marginalisering, blant annet som resultat av dagens høye krav til kompetanse. Flere har pekt på deltakernes oppvekst i fattige, trangbodde familier på østkanten av politidistriktet, som besitter lite sosial, kulturell og økonomisk kapital. Digitalisering av økonomiske verdier og sikringsmekanismer for verdiobjekter trekker ungdommene til de enkleste og mest basale formene for lovbrudd på den fysiske arenaen, som narkotikasalg, personran og vold. Økt automatisering av arbeidslivet vil kunne bidra til at nye grupper marginaliseres og gradvis rekrutteres til de flyktige nettverkene "på lavt nivå" i lovbruddshierarkiet.

Ungdomsnettverkene forblir antakelig en utfordring for politidistriktet i perioden 2018-2021. Vold og ran blant unge har tradisjonelt blitt fortolket som "signal-lovbrudd", som varsler om videre kriminell karriere og rekruttering inn i de tyngre kriminelle miljøer. Nye kriminelle gjenger kan finne

støttespillere i ungdomsnettverkene. Som reaksjon på polarisert "kulturkrig" og stigmatisering av boligområder og bydeler i den offentlige debatten, kan nettverkene muligens utvikle mer politisk bevissthet og ideologisk begrunnelse for sin kriminalitet.

Tolkning av trend

Den observerte framveksten av flere løse nettverk med multi-kriminelle ungdomsnettverk som er involvert i narkotikakriminalitet, ran og vold, tolkes som utvikling i faktisk kriminalitet (Trinn 1 i Anmeldelsestrapp).

Anbefaling

Forebyggende innsatser bør ta høyde for at problemet med flere framvoksende nettverk dreier seg om amper stemning blant mange ungdommer. Det kan ikke avgrenses til et smalt geografisk område, segment av befolkningen eller bestemte lovbrudd. Problemet handler også om strukturelle forhold, med mangel på mer positive alternativer for integrering av gruppen som besitter lite av både sosial, kulturell og økonomisk kapital. Gruppen vil trolig øke og forandre sammensetning med de kommende teknologiske omstruktureringene. Det vil kreve samarbeid mellom forebyggende enheter og andre private og offentlige aktører, blant annet fortsatt tett samarbeid med kommunene. Innsatsen bør også ses i sammenheng med forebyggingen av voldsromantisk og aggressiv ideologi på nettet. Erfaringene fra tidligere vellykkede måter å arbeide personorientert mot kriminelle ungdomsnettverk, kan benyttes som modell.

18.1.4 Digitalisering og vekst i økonomisk motiverte kriminalitet

Den generelle nedgangen i anmeldt kriminalitet de siste fem årene utløses hovedsakelig av den dramatiske nedgangen i tradisjonelle vinningslovbrudd som tyveri. Nedgangen er en internasjonal trend. Antakelig har den forbindelse både med at økonomiske verdier går over i digital form, og med overgang til elektroniske sikrings- og overvåkningssystemer for verdigjenstander som krever spesiell kompetanse for overstyring. Endringene medfører at tradisjonelle vinningslovbrudd kan kreve spesialkompetanse og/eller tilgang på lukket informasjon. Utfordringen går i retning av tidligere former for "mengdekriminalitet" erstattes av mer profesjonaliserte lovbrudd og flere tilfeller av "utro tjenere" og korrupsjon.

Samtidig har det vært en forskyvning av økonomisk motiverte lovbrudd over mot bedrageri og tilhørende ID-tyverier, som griper inn i økonomiske kretsløp der verdier lagres og utveksles digitalt. Disse digitaliserte bedrageriene og ID-tyveriene kategoriseres juridisk som "økonomisk kriminalitet". Trolig er det en annen gjerningsmannsprofil for denne typen lovbrudd enn for tradisjonelle vinningslovbrudd, både med hensyn til alder, sosial status, kjønn og statsborgerskap/landbakgrunn. De innehar gjerne en del data-kompetanse eller har mulighet for å kjøpe seg dette, handler ofte individuelt og kan i prinsippet inkludere få gjerningspersoner, selv om de kan ramme et stort antall ofre, store beløp og vitale samfunnsstrukturer. Privatpersoner og bedrifter opplever stadig ulike forsøk på ID-tyveri og bedrageri i hverdagen, gjennom falske e-poster, fristende tilbud på digitale fora, infiserte programmer og annet. De frykter for stadig nye modus for svindel og bedrag, men har liten tillit til at politiet ordner opp, og anmelder ofte ikke sine erfaringer. I stedet velger de å finne løsninger langs sikkerhets- og teknologi-spolet, med bedre brannmurer og lignende.

Konsekvensen er nedgang i registrerte økonomisk motiverte lovbrudd, selv om folk opplever tap av økonomiske verdier gjennom bedragerier, ID-tyverier og annen "økonomisk kriminalitet". Slik det er i dag er det ukjent hvor mange som rammes eller forsøkes svindlet. Det er også et spørsmål om hvordan hendelsene skal registreres, ikke minst når de rammer et uendelig antall mulige ofre på global basis, som hver for seg kanskje kan tape en beskjeden sum. I tillegg er det uklart hvilken vekt som skal tillegges vekst og nedgang i antallet anmeldelser som registreres. Fenomenet utfordrer i dag folks tillit til økonomiske institusjoner og rettssystemet.

Tolkning av trend

Nedgang i det samlede antallet anmeldelser av vinningskriminalitet og økonomisk kriminalitet anses som en effekt av at en liten andel av faktiske (forsøk på) digitale bedragerier og ID-tyverier anmeldes og avdekkes (trinn 2 og 3). Reelt sett er det trolig en betydelig vekst i de nye, digitale formene for digitale økonomiske lovbrudd, samtidig med nedgangen i tradisjonelle vinningslovbrudd (trinn 1).

Anbefaling

For politidistriktet er det tradisjonelt en basal oppgave å beskytte folks økonomiske verdier gjennom forebygging, etterforskning og rettetføring. Det meste av lovbrudd framover, også de økonomisk motiverte, vil handle om verdier som utveksles og lagres i digital form. Forebygging og etterforskning kan kreve spesialkompetanse, men betyr også at oppgavene må mestres av generalisten. Oppgaven er essensiell for politiets bygging av omdømme, tillit og relevans.

18.1.5 Seksuallovbrudd – nye digitale former, men usikker feed-back loop

Digitalisering gir motsatt effekt for seksuallovbrudd enn det som preger vinningslovbruddene. Antallet anmeldelser av seksuallovbrudd øker brått og dramatisk, men uttrykker ikke *nødvendigvis* økning i antall ofre og gjerningspersoner.

Veksten i anmeldelser av seksuallovbrudd gjelder særlig spredning av overgrepsmateriale med barn i tekst, bilde eller film i digitale fora og nettverk. Juridisk kan en spredning av slikt materiale omfatte flere typer lovbrudd. Den opprinnelige handlingen som avbildes/framstilles kan være forbudt, framstillingen av den kan være ulovlig, og formidlingen av denne framstillingen kan være et eget lovbrudd (uavhengig av lovlighet ved opprinnelig handling).

Delingen av materiale i digitale fora kan gi uendelig mange lovbrudd. Disse innebærer ikke nødvendigvis at det skjer en vekst i antall personer eller hendelser knyttet til de opprinnelige overgrepene som formidles videre. Antallet anmeldelser som "eksploderer" gjelder altså primært det som sirkulerer i (lukkede) digitale nettverk. Det er uklart om slik spredning har en feed-back effekt tilbake på overgrepsatferd. Overgrepsmateriale kan i prinsippet tenkes både å hemme og fremme videre overgrep. Det er behov for mer kunnskap om hvem som eksponeres mye for slikt materiale, hvem som blir "hekta" og hvem som eventuelt påvirkes til nye overgrep i fysiske sammenhenger.

Nye trender i voldtekstanmeldelser som gjelder personer under 14 år, kan tolkes som en indikasjon på at formidlingen av ekstremt seksualisert materiale kan flytte normative grenser, seksuelle interesser og atferd. Etterforskere har inntrykk av at sirkulasjon av hardpornografi og overgrepsmateriale mellom svært unge personer i skolealder gjennom smart-telefon, bidrar til økt seksualisering og flytter normative grenser som tidligere har beskyttet barn mot overgrep.

Anmeldelsene av mange “gråsoner”-tilfeller av voldtekt, der tvangselementet er usikkert, tilsier at forventninger og grenser på den seksuelle arenaen, blant annet betydningen av “samtykke”, er blitt uklare.

Tolkning av trend

Den store veksten i antallet anmeldelser av seksuallovbrudd omhandler en mer global skala på spredning av uønskede og ulovlige seksuelle framstillinger. Siden spredning av overgrepsmateriale utgjør et seksuallovbrudd i seg selv, vil veksten i anmeldelsestrappen gjelde både trinn 1, 2 og 3.

Den digitale masse-spredningen kan inspirere flere til overgrep. Slik kan det oppstå en faktisk økning. En motsatt effekt er også teoretisk mulig. Som ledd i en bredere tendens til spredning av seksualiserte framstillinger mellom unge, også hardpornografi, foregår det trolig en faktisk forskyvning av normative grenser som tidligere har beskyttet mot overgrep.

Anbefaling

Politiets nettpatroljering og etterforskning av digitale overgrep, er forebyggende tiltak. Det samme gjelder samarbeid med helsesøstre og andre for å bevisstgjøre om parallelle normsystemer, egne valg av grenser og strategier ved sexpress. Unge menn, som selv opplever uklare grenser og står i fare for å bli straffeforfulgt for grove lovbrudd, bør være del av målgruppen for forebyggende virksomhet.

18.2 Perspektiver

I analysen av kulturdimensjonen framkom det en rekke perspektiver i ordskiftet om kriminalitet de siste årene. Tre fortellinger går igjen i flere debatter om kriminalitetsproblemer og drivkrefter i utfordringene. Fortellingene har iblant vært opphav til bestemte problemstillinger og forklaringer på kriminalitet.

I analysen er de kulturelle forestillingene vurdert ut fra hvordan de griper de rådende kriminalitetstrendene og hvilke virkninger de kan ha for politiets oppgaveløsning.

18.2.1 Fortellingene om utenlandske lovbrøyttere

En av de sentrale fortellingene om kriminalitet i ordskiftet etter forrige trendrapport gjelder forestillinger om ekstra risiko knyttet til utenlandske gjerningspersoner, særlig muslimer. Det hevdes at deres kriminalitet begås på grunn av deres kultur og religion, mens annen kriminalitet begås som avvik fra egen kultur.

Opplysninger om gjerningspersoners etniske og religiøse bakgrunn er ikke del av trendrapportens registerdata. Statsborgerskap er en beslektet variabel. Bildet slike data gir av bakgrunn for gjerningspersoner i Oslo politidistrikt, peker ikke umiddelbart i retning av at bestemte kulturforskjeller utgjør en spesielt drivende faktor for kriminaliteten. Hele 136 statsborgerskap var representert blant mistenkte personer i anmeldelsene i 2017. Norske statsborgere utgjorde 70 %. De øvrige store gruppene var svenske og polske statsborgere.

Det foreligger ingen samvariasjon mellom utvikling i kriminalitet og andel innvandrere i politidistriktets befolkning etter årtusenskiftet. De siste nasjonale dataene på området viser at forskjeller i andel siktede blant innvandrere, norskfødte barn av innvandrere og den øvrige

befolkning, stort sett skyldes at det er flere unge menn i de første gruppene. Når dette er utjevnet, er omtrent 95 % av befolkningene lovlidige både blant innvandrere og etnisk norske. Bestemte enkeltstående landbakgrunner har imidlertid et avvikende høyt antall lovbrøyttere, hvorav noen er gjengangere som står bak mange kriminelle forhold.

Politiansatte og andre kan likevel oppleve at deres tid og oppmerksomhet ofte handler om kriminelle personer med utenlandsk bakgrunn. Antakelig påvirkes inntrykket av de mest synlige utfordringene i det offentlige rom, som blant annet politiet møter både i kontrollsituasjoner, forebygging og i kriminalitetsbekjempelse. De kan ha mye å gjøre med tilreisende kriminelle og de mest belastede og marginaliserte gruppene. Særlig viktig her er en liten gruppe ungdommer, som rekrutteres inn i narkotikasalg og distribusjonsnettverk, som også kan begå ran og vold. Flere av ungdommene har foreldre med bakgrunn fra Somalia, Albania og andre land, selv om det også er personer med norsk og annen europeisk landbakgrunn i disse miljøene. De har gjerne en spesielle livssituasjonen og familierelasjonene. Ungdommene kommer fra fattige, barnerike og trangbodde familier, har skoleproblemer og lite annet å gjøre enn å "henge ute på gata".

I rapporten er det lagt vekt på hvordan teknologiutviklingen og politidistriktets posisjon i en skjev global økonomi, påvirker kriminaliteten. Begge er med på å sette preg på etnisk sammensetning av gjerningspersoner i kriminaliteten lokalt. På den teknologiske siden vektlegges det at automatisering av arbeidslivet vil innebære at nye befolkningsgrupper framover kan bli løsere integrert i arbeidslivet og marginaliseres. Flere kan ende opp i ustabile lavstatus- og lavtlønnsyrker, også personer med norsk landbakgrunn. Digitaliseringen av både vinningslovbrudd og annen kriminalitet kan videre bety at alder, utdanning, kjønn, sosioøkonomisk status, arbeidslivstilknytning og etnisk bakgrunn forandres for gruppen gjerningspersoner. Allerede antydes endringer av gjerningsmannsprofil for vinning og seksuallovbrudd. I det voksende antallet saker med framstilling og formidling av overgrepsmateriale på nettet, er f.eks. inntrykket at det gjerne handler om etnisk europeisk/nordisk gjerningspersoner.

Bak det generelle bildet kan *bestemte* typer av lovbrudd likevel være utløst nettopp av gjerningspersoners etniske og kulturelle kjennetegn. Grov sosial kontroll med tvang og vold mot medlemmer i familier styrt av *pater familias* og tradisjonelle autoritetsformer, er kjent fra visse minoritetsmiljøer, og trolig mer utbredt enn det som avdekkes. Uønsket sexpress og krenkelser som er kommet til uttrykk blant annet gjennom #Metoo-kampanjen, tyder likevel på at det er for enkelt å knytte "dårlige holdninger" kun til andre kulturer. Det kan samtidig forventes at også innvandrerkvinner framover vil inspireres av #Metoo-bevegelser, og stå mer fram med trakasseringshistorier fra minoritetsmiljøer. Omfanget dette kan ha, er ukjent. Kanskje vil likestillingstendenser gi høyere anmeldelsesfrekvens for voldtekt også for offergrupper som tidligere har hatt begrenset frihet eller har hatt mye å miste på anmeldelse. Politidistriktets minoritetskontakter, særlig de som jobber med kvinnene, er viktige i denne forbindelsen.

Anbefaling

Landbakgrunn og grove etniske skillelinjer som generell forklaring på kriminalitet, virker vanskelig å benytte overfor fenomener som gjelder den lille og sammensatte gruppen av lovbrøyttere. Forklaringene blir fort lite treffsikre. Trolig virker også andre "store" faktorer inn, som f.eks. alder, kjønn og sosial status. For det forebyggende arbeidet vil mer individorientert kunnskap være av større nytte, men kjennskap til kulturelle særtrekk vil være del av dette. Gjerningsmannsprofilen er i

bevegelse, og vil påvirkes av strukturell og teknologiske omstruktureringer. Statiske og endimensjonale forestillinger om lovbrutere kan bidra til at nye lovbrudd, modus og grupper av gjerningspersoner overses.

18.2.2 Fortellinger om utsatte områder på Oslos østkant

Etter 2015 var "parallellsamfunn" et av de store samtaleemnene og ble knyttet til flere typer av lovbrudd. Begrepet er en omskriving av "utsatte områder", som svenske myndigheter har benyttet som betegnelse på bestemte boligområder, særlig i Stockholm. Disse har hatt mange innvandrere, fattige og dårlig integrerte familier, mye kriminalitet og uorden samt kriminelle nettverk/organisasjoner. Enkelte har fryktet såkalt "svenske tilstander" i Oslo, og den etniske dimensjonen har blitt vektlagt.

Generelt har gjerningssteder for lovbrudd i Oslo politidistrikt ikke et geografisk mønster som tilsier boligområder lik de utsatte områdene i Sverige. Mikro-områder med høy konsentrasjon av anmeldte lovbrudd finnes primært i gjennomfartsområder, ikke boligområder. Selv om kriminaliteten kan være plagsom for de som bor der, er det ikke kjent at det forandrer deres normer og tillit til rettssystemet. Det er samtidig begrenset hva anmeldelser gir i belysning av spørsmålet om parallellsamfunn. I det minste burde data over gjerningssted vært koblet til gjerningspersonenes bosted. Slike analyser foreligger ikke.

Blant operativt ansatte er det derimot pekt på utfordringer også i enkelte boligområder. Flere forteller at stemningen i ungdomsmiljøene i dag er ekstra anspent. Både flyktige multi-kriminelle ungdomsnettverk og vold i enkelte skolemiljøer har blitt vektlagt som utfordringer på østkanten. Ved årsskifte 2017/2018 synes bomiljøene ikke å være kontrollert av nettverkene, de bosatte synes fremdeles å ha tillit til politiet, og politiet har kontroll i byområder. Flere har likevel uttrykt bekymring for utviklingen, og tilsynelatende raske eskaleringer i konflikter. Også i kriminalstatistikken er det registrert økning i vold, ran og narkotikalovbrudd blant mindreårige.

Utfordringen med flyktige multi-kriminelle ungdomsnettverk *kan* handle om oppblomstring av problemer politidistriktet har arbeidet med over mange år. Oslo har også tidligere hatt perioder med uro og kriminalitet i ungdomsmiljøene, blant annet uttrykt som fenomenet "gatebander" (1951), "barneran" (2003) og "ransbølger" (senest 2013).³⁷⁶ De siste par tiårene har nettverkene reelt sett ikke vært klart stedsspesifikt avgrenset, selv om noen har hatt stedsnavn. De har mer vært et østkantfenomen i bred forstand.

Det er derfor nærliggende å se dagens bekymringsfulle situasjon primært i forlengelsen av tidligere utfordringer og som del av Oslos egen historie. Det er uklart om det for øvrig finnes nye påvirkningsfaktorer tilsvarende de i Sverige, eller om uroen påvirkes direkte av svenske aktører. En kjent faktor som er endret i løpet av de siste par årene, er politidistriktets organisering av nærpolitiarbeidet, men betydningen av dette er ennå uklar. Noe man heller ikke kan se bort fra, er hvordan sosiale medier og digital kommunikasjon endrer dynamikken også i de flyktige nettverkene blant unge. "Bagateller" kan lettere oppleves provoserende og konflikter eskalere raskere.³⁷⁷ I en slik sammenheng kan også utenforstående grupper trekkes inn i konflikten, og eventuelt rammes av ordensforstyrrelser, skadeverk og vold. F.eks. er påstanden om "svenske tilstander" nettopp av en slik karakter at den i en polarisert og konfliktladet nettkommunikasjon, godt kan forstås som

provokasjon som krever "tilsvar". I for liten grad har antatte stedsspesifikke problemer blitt vurdert som spredte pop-up effekter i kriminelle nettverk, utløst av global nettkultur og -kommunikasjon.

Anbefaling

Oslo politidistrikt har tidligere hatt gode resultater i sin måte å håndtere ransbølger og flyktige multi-kriminelle nettverk blant ungdom på Oslos østkant. Erfaringer fra tidligere innsatser kan legges til grunn for målrettet og personorientert innsats mot dagens nettverk. Eventuelle gjengstrukturer som rekrutterer unge, er også møtt med andre vellykkede tilnærminger tidligere. Samtidig er det viktig å være oppmerksom på den geografiske fleksibiliteten de unge har ut fra teknologiske kommunikasjonsmidler, og hvordan digital kommunikasjon påvirker konflikter i miljøene. Samarbeid med andre aktører for å styrke de lokale oppvekstmiljøene er viktig.

18.2.3 Fortellinger om kroppslige frihet og sosial kontroll

I løpet av de siste årene har flere kvinnepolitiske temaer vært oppe til diskusjon i det offentlige ordskiftet, og som har berørt kriminalitet og rettsliggjøring. Ikke minst gjelder det retten til å bestemme over egen kropp og til å ta egne livsvalg. Temaet har stått sentralt i både innvandringskritiske og feministiske miljøer, samt i enkelte minoritetsmiljøer. Flere unge kvinner har blant annet markert seg med kritikk av tradisjoner i egen kultur, med foreldres og slektens sosiale kontroll over særlig barn og kvinners valg, herunder også kjønnslemlestelse, tvangsekteskap og æresrelatert vold. Samtidig har de understreket viktigheten av selv å få definere egne mål og forståelser av frihet.

I Oslo politidistrikt har operativt ansatte og forebyggere blitt kjent med tilfeller i minoritetsmiljøer der eldre familiemedlemmer holder oppsyn med småsøsken, kusiner, fettere. De krever at disse følger strenge normer om seksualitet, kropp, attraksjon og forelske. Slike tilfeller har særlig handlet om familier med bakgrunn fra Afghanistan, Somalia og Pakistan. Slik kontroll kan utvikle seg til sterke familiebaserte kontrollsystemer, med alvorlige former for tvang, æresrelatert vold og i verste fall æresdrap.

Selv om det har vært mest fokus på unge kvinner i forbindelse med slik sosial kontroll, rammer den også gutter og unge menn, noe medieoppslag i 2017 om koranskoler har vist. Oslo politidistrikt mangler undersøkelser som systematisk gjennomgår anmeldelser med tanke på å identifisere vold, tvang og andre lovbrudd som er resultat av slik sosial kontroll. Det regnes med store mørketall. Samtidig forventes det at flere tilfeller avdekkes fremover, ettersom unge minoritetskvinner selv har satt temaet tydelig på dagsorden.

En annen form for sosial kontroll har vokst fram ved at folk lever sine liv i digitale relasjoner og på sosiale medier. Uønsket eksponering, uthenging og ryktespredning er blitt en enkel hersketeknikk for personangrep, som trolig kan målbinde ideologiske og politiske motstandere, konkurrenter og andre "fiender". Politidistriktet har mottatt anmeldelser om dette. Mange er blitt bevisst hva man sier og hvordan man ter seg både i private og offentlige rom, med tanke på at det kan fotograferes, filmes og senere publiseres i sosiale medier som latterliggjøring, angrep og hevn. Ikke minst frykter unge kvinner spredning av seksualiserte framstillinger.

Digitale angrep kan føles som “karakterdrap” og fungerer sterkt hemmende. Når slike digitale former for sosial kontroll hindrer offentlige ansatte og private personer fra å handle og ytre seg fritt, utgjør det et demokratisk problem. Særlig alvorlig er digital trakassering rammer minoritetskvinner og andre grupper som er svakt representert på den offentlige arenaen.

Anbefaling

Det trengs bevissthet og kunnskap om kulturforklaringer på kriminalitet når det faktisk er slik at illegale handlingsmønstre er vevd inn i bestemte kulturelle levesett og tradisjoner. Dette gjelder for både ulike norske og utenlandske kulturer. Familiebasert sosial kontroll, tvang og vold mot unge kvinner og menn på grunn av deres egne valg, er et slikt fenomen. Det er viktig å forstå tvangen innenfor de kulturelle rammene den utøves, og hva den betyr for de enkelte. Minoritetskontaktens dialogbaserte forebyggende arbeid er sentralt framover, ikke minst fordi det pågår interne kulturelle dragkamper i flere miljøer. Samtidig er det viktig å kjenne til at vold, tvang og sosial kontroll også skjer i den liberale majoritetskulturen. Innholdet kan variere med sosial status, alder og mellom miljøer. For den sosiale kontrollen som skjer gjennom digitale trakassering og trusler, har avdekking og straffeforfølgelse trolig en forebyggende effekt. Juridiske problemstillinger knyttet til oppgangen mellom ytringsfrihet slik det er definert i den fysiske verden, og den digitale verdenens former for personangrep og vold, bør løftes.

18.2.4 Fortellinger som mangler: Teknologi og globalisering

Blant perspektivene som er blitt benyttet i det offentlige ordskiftet for å forklare lokal kriminalitetsutvikling i Oslo politidistrikt, er det få som vektlegger teknologi og globalisering. Muligens er det fordi disse er så overgripende og generelle, og ikke bare rammer kriminalitet eller lokale forhold. Uten en forståelse av den skjeve globale økonomien politidistriktet er en del av, vil man lett miste av syne de større strukturelle sammenhengene som påvirker både migrasjon og lokale sosiale forskjeller, marginalisering, risikoatferd og gjerningsmannsprofiler. Det som skjer av informasjonsteknologisk revolusjon, med forandringer i økonomi, samhandling og kommunikasjon, er også i ferd med å forandre samfunnsgruppers valgsituasjon, og dermed både hva som regnes som lovbrudd, hvem som begår disse, hvor ofte de begås, hvordan de begås og hvem som rammes. Også relasjonen mellom politi og befolkning vil forandres.

Det er essensielt for politiet som samfunnsinstitusjon at forenklede forklaringer ikke binder innsats og oppmerksomhet bare til de tradisjonelle lovbruddene i fysisk verden og til befolkningsgruppene som er mest involvert i disse tradisjonelle lovbruddene. I det offentlige ordskiftet om kriminalitet kan systematisert kunnskap fra politidistriktet brukes for å gi forståelse av de stedsspesifikke, "glokale", virkningene av digitalisering og globalisering i Oslo-regionen.

19 English summary

The Crime Trend Report 2018-2021 gives a comprehensive description of the present crime situation, and the expected development in crime the coming years. The purpose is to support management and ability of strategic decisions in Oslo Police District. It combines knowledge concerning criminal behavior, agents and phenomena in the police district, with awareness of trends and tensions in the structural and cultural context the district is situated in – i.e. “root causes” and “culture” influencing future crime behavior and the judicial definitions.

Data is collected from police practices and registers, other institutions and research fields, as well as observations of crime discourses in social and traditional media. In interpretation of data, computer technology and globalization are underlined as strong forces influencing local crime patterns and trends.

One persistent trait in the material is the changing effect of digitalization and social media on all traditional categories of crime offense. There is also a new kind of causation in criminal behavior connected to the influence of viral diffusion and proliferation of ideas and images. This is conceptualized as unpredictable *pop-up crime*. New digital kinds of violence, coercion and social control is developing, as well as new and conflicting norms which might lead new groups into crime.

Five main challenges seem to emerge. Some of these indicate that the digitalization of crime extends the terrain in need of the rule of law, confronting the boundaries formulated earlier as the rules of privacy and freedom of expression. Others indicate that the law will need reforms to adapt and become an efficient tool of control and protection in the forthcoming digital society.

- ❖ Crime statistics give probably a false impression of reduced crime, following the trends in traditional physical property crime. The overall development in crime trends is uncertain.
 - Shortcomings of the statistics make crime prevention and management difficult, challenging also the legitimacy of judiciary institutions in general.
- ❖ Increase in violent crime, both hate motivated crime and new types of digital threats and coercion.
 - Higher risk of aggressive attacks influenced by social media and digital networks, on safety and freedom for individuals and groups, both as digital humiliation, threats, doxing, etc., and as physical violence.
- ❖ Youth crime is still low but increasing. Some elusive and flexible constellations of youth criminals are evolving, committing serious crime; violence, mugging and drug distribution. Boastful or insulting statements through social media serve as catalyst for conflicts and violence.
 - Recruitment of youngsters into serious crime, more violence in the criminal networks and decreased street safety in the police district related to robberies.
- ❖ Increase in digital distribution of child sexual exploitation. More uncertain prognosis regarding abuse, perpetrators and victims involved IRL.
 - Feedback effects on abusive behavior are unclear. Existing norms protecting children and women against sexual abuse are being challenged as new groups of the population are

exposed to extreme sexual conduct displayed and distributed online in digital networks. Long term effects might increase the number of sexual assaults and violence.

- ❖ Property crime is changing as a consequence of digitalization of economic values and exchange, as well as security and surveillance. Thefts and other traditional property crimes are professionalized whereas digital types of fraud and ID-thefts are being multiplied. These digital types include frauds reaching victims at a global scale, although the criminals might operate alone, act as anonymous agents, and be situated in remote places.
 - The decreasing trend in general crime statistics expresses in particular the limitations of present policing in adapting to the forthcoming challenges in basic protection of private property and values in a digital economy.

20 Vedlegg

20.1 Vedlegg I: Dimensjoner i Analysemodellen i Kapittel 3.

20.1.1 Handlingsdimensjon

I tidligere trendrapporter har det vært vanlig å legge vekt på handlingsdimensjonen og predikere endringer ut fra trendlinjer. Analysene har omhandlet:

- Omfang og utbredelse av problemhandlingene
- Aktørene som er involvert som utøvere av- og offer for problemhandlingene
- Motivasjon/betydning knyttet til det å være involvert
- Nettverk og samhandlingsformer mellom aktørene som er involvert
- Modus operandi for gjennomføring av problemhandlingen
- Gjerningssted og objektene som er mål for problemhandlingen

I en tid med store omveltninger kan projeksjoner av trendlinjer fra tidsseriedata gi direkte feilaktige prognoser. Problemet er at endringene i handlingsbetingelser, normene og handlingsmønstre skjer i så raskt tempo med dagens digitalisering av sosialt liv, at gårsdagens trender blir lite retningsgivende. Nye handlingsmønstre oppstår raskt og kan sågar være over før de er erkjent. I den grad prediksjoner skal ha noen verdi, må analysene inkludere kartlegginger av den digitale arenaens samhandlinger,³⁷⁸ blant annet:

- Samhandlinger og kommunikasjon bak ulike typer dataavhengige og data-assisterte lovbrudd.
- De digitale "gater", "stier", "møteplasser" som benyttes til lovbrudd.
- Aktører involvert i lovbrudd på de digitale gatene og møteplassene og måten de samhandler.
- Motivasjon/betydning ved å involveres i digitale lovbrudd.
- Måten modus operandi for digitale lovbrudd endrer også lovbrudd i det fysiske rommet.
- Koblingene mellom de digitale "ekkokamre", "tribes" (klaner/gjenger), "nettsamfunn" og lukkede samfunn (dark rooms) som etableres i digitale "understrømmer", og relasjoner mellom aktører i geografisk rom.
- Spredningsmønstre og -tempo for illegale utvekslinger mellom aktørene i det digitale rommet.

20.1.2 Kulturell dimensjon

Det er ikke gitt i hvilken grad man i et samfunn benytter rettsliggjøring som kontroll- og løsningsmekanisme, ei heller hvilke samfunnsgrupper og utfordringer man velger å møte som kriminalitetsfenomen. De senere år har f.eks. "hatkriminalitet", "vold i nære relasjoner" og "skolevold" blitt begrepsfestet og fått nye betydninger som kriminalitetsfenomener. Høsten 2017 har Stortinget diskutert en rusreform og ny regulering av narkotikabruk. Narkotika vurderes der mer som et helserelatert fenomen, og løftes da delvis ut av tidligere rettsliggjøring.³⁷⁹

Å beskrive hvordan kriminaliteten vil arte seg framover i tid, handler derfor også om å identifisere slike trender i kulturell og politisk kriminalitetsforståelse. Hvordan vil forståelse, retorikk og normative vurderinger av handlinger forandres framover, og hvordan vil det påvirke hvem og hva som anses som kriminalitetsrisiko?³⁸⁰ I sin ytterlighet handler kulturdimensjonen om hvilken rolle rettsstatlige prosesser vil ha i samfunnet framover.

Siden 1970-tallet har forestillinger om lovbrøtere og trusselen fra kriminalitet vært en sentral måte å uttrykke samtidens moral på.³⁸¹ Fortellingene som tegnes av trusler engasjerer folks følelsesliv ved å skape frykt og sinne, og de påvirker preferanser og valg.³⁸² Ideologiske ordskifter om hva som skal forstås som kriminalitet, og hva som er andre typer av problemer, er gjerne del av større *diskursive dragkamper*.³⁸³ Her formuleres ulike verdensbilder og det forhandles om moral og skillet mellom det gode og det onde. *Diskursen om kriminalitetsutvikling* gir en særskilt juridisk ramme for å forstå det gode og det onde.³⁸⁴ Her defineres "den onde" som "mistenkt", "gjerningsperson", "kriminell" og "skyldig" i en handling definert som "lovbrudd", mens identiteter som "fornærmet", "uskyldig" og som "offer" gis til motparten, "den gode".³⁸⁵ Innenfor andre diskursive rammer ville samme handling og aktører kunne beskrives på andre måter, som syk versus frisk, gal versus normal, kjettersk versus lojal/troende, etc.

Hva som vurderes som trussel er samtidig ikke gitt, men er normative og politiske spørsmål. Bildene som vokser fram av kriminalitet har derfor sammenheng med politikk og interesseforskjeller tilknyttet samfunnsstruktur.³⁸⁶ I trendrapportens analyse av denne kulturelle dimensjonen, har utgangspunktet vært debatter i det offentlige ordskiftet de siste to årene om kriminalitet i Oslo politidistrikt. Noen av dem gjelder bredere enn Oslo.

- Hvilke utfordringer og konflikter (i Oslo pd) blir framstilt og definert som betydelig lovbrudd som truer lokalsamfunnet?
- Hvilke samfunnsgrupper, steder, bedrifter osv. (i Oslo pd) blir framstilt og definert som særlig truende mot lokalsamfunnet, og beskrives som et kriminalitetsproblem?
- Hvilke samfunnsgrupper, steder, bedrifter osv. (i Oslo pd) blir framstilt og definert som offer for lovbruddshandlinger?

I flere av kriminalitetsdiskursene beskrives fenomener som Oslo politidistrikt og andre instanser faktisk har data om og kan vurdere holdbarheten ved. I trendrapporten presenteres også data som åpner for faglig vurderinger av innholdet i diskursene.

20.1.3 Strukturell dimensjon

Den strukturelle dimensjonen omhandler såkalte handlingsbetingelser og "root causes" bak både kriminelle handlinger og dragkampene om kriminalisering. Disse kan også omtales som "megatrender". Mer konkret handler strukturer om de bærende relasjonene i organiseringen av samfunnssystemets ressurser (mennesker, natur, objekter, informasjon, teknologi og kapital), og hvordan de fordeles og utveksles.³⁸⁷

Folks handlinger påvirkes av samfunnsstrukturene de lever innenfor, og deres handlinger får betydning gjennom disse. Det må samtidig understrekes at de store samfunnsstrukturene og

forskjellene mellom klasser, kjønn, etniske grupper og aldersgrupper, mm, ikke alene forklarer kriminell atferd. Forklaringer av kriminalitet på individnivå krever nærmere innsikt i de ulike livsløp og skjebner folk handler og tar sine valg ut fra.³⁸⁸

I trendrapportens analyse er det lagt vekt på tre kategorier av betydningsfulle relasjoner i struktureringen av det sosiale livet, som påvirker kriminaliteten i Oslo politidistrikt. Disse virker "i kulissene" og har innflytelse på hvilke handlingsvalg folk gjør og hva samfunnet håndterer som lovbrudd. De er identifisert gjennom en bred analyse, som her kun presenteres kort og stikkordsmessig. Følgende ulike strukturelle aspekter er vektlagt som premissgivende for kriminell atferd og kriminalisering framover:

A. Byområdets relasjon til omverdenen: Globalisering, nasjonalisering og urbanisering.

- Steders særpreg, også stedenes legale og illegale aktivitet, er under både lokal og global påvirkning, ikke minst av posisjonen i et globalt økonomisk system. De "glokale" stedsidentitetene kan være ulike selv for steder med kort avstand fra hverandre.
- Migrasjonsstrømmene i verden, blant annet som følge av (geografisk) konsentrasjon av rikdom, har medført at nasjonalstater opplever press på sine grenser og krysspress mellom henholdsvis nasjonalistiske/proteksjonistiske verdier og universalistiske/solidariske.
- Flere samtidige strukturelle omveltninger av global karakter gir grobunn for et polarisert og aggressivt politisk klima, både mellom land og lokalt.

B. Kommunikasjonsrelasjonene: Informasjonsteknologi og sosiale medier.

- Informasjonsteknologisk revolusjon griper inn i all menneskelig virksomhet og samhandling, med nye muligheter og nye sårbarheter. På mange områder er utfallene usikre, men tiltagende omveltninger i sysselsetting og arbeidsliv synes åpenbart, blant annet som følge av automatisering av arbeidsfunksjoner, samt av handel og underholdning på nett.
- Internett og sosiale medier har raskt endret menneskers omgangsformer og kommunikasjon, og livene utspiller seg både i analoge og digitale sfærer. Tradisjonelle lovbrudd forandres. Nye former for krenkelser og kriminelle forbindelser oppstår i det digitale rommet, der andre økonomiske og etiske verdier råder enn i det fysiske. Grenseløse kommunikasjonsformer og normer på nettet kan slå tilbake på kriminalitet, ordensforstyrrelser og skadeverk i det fysiske livet.
- Legale så vel som illegale informasjon, tjenester og idéer utveksles vidtfavnende i høyt tempo etter uforutsigbare mønstre og kontaktpunkter.

C. Makt- og avhengighetsrelasjoner knyttet til klasser, kjønn, etnisitet og alder.

- Ulikhetene øker og rammer også etnisk norske deler av befolkningen, samtidig som innvandregrupper opplever klassereiser oppover. Levekårsforskjellene er likevel betydelige, med sysselsettingsgap mellom innvandrere og majoritetsbefolkningen. Klasseskillene følger

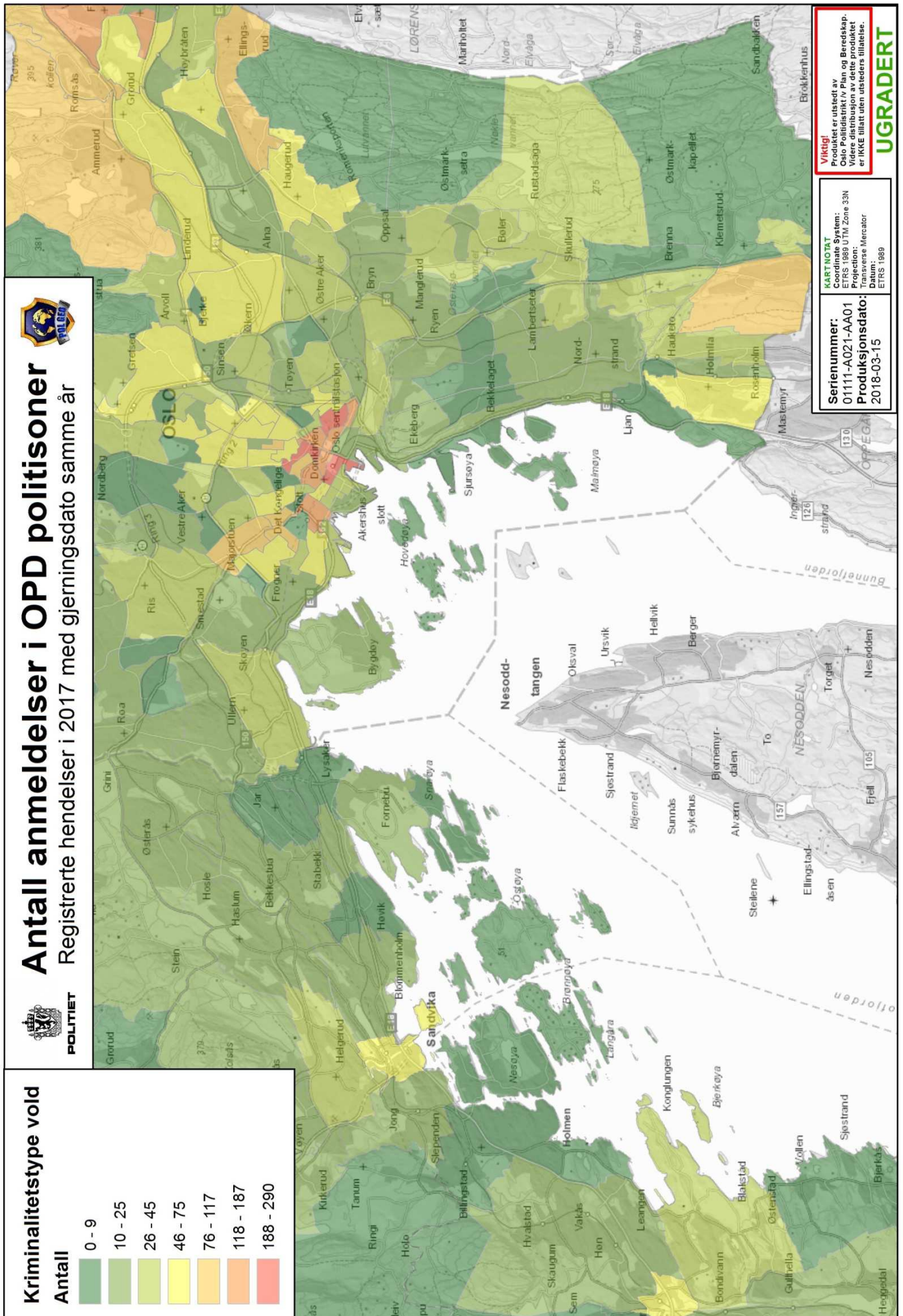
fremdeles i stor grad etniske og geografiske skillelinjer i Oslo-området, men dette kan jevnes mer ut.

- I majoritetskulturen har liberaliseringsprosesser i retning av individuell selvbestemmelse, medført at parforhold og familierelasjoner bygger på individuelle valg og forhandles fram direkte mellom partene. For enkelte minoritetsgrupper står dette i et motsetningsforhold til fellesskapsstrukturer, der familiens og slektens personlige autoriteter styrer. Det kan gi krysspress og generasjonskonflikter, med fare for bestemte typer vold, overgrep og sosial kontroll.
- Selv-presentasjon, blant annet med seksuelle koder for attraktivitet, er viktig der valg og avtaler forhandles fram mellom parter på mellommenneskelige markeder, men skaper også vanskelige symboler på sosial status. Kodenens ulike betydning mellom analoge og digitale arenaer er kilde til både misforståelser, krenkelser og utnyttning.
- Relasjonen mellom ulike generasjoner er tilsynelatende lite konfliktfylte i majoritetsbefolkningen. Ulik bruk av digitale medier og nettverk lager samtidig en betydelig kløft i erfaringsverdenen og verdensbildene mellom generasjonene, muligens med forskjeller også mellom kjønn, etniske og økonomiske grupper.
- Flere betydningsfulle faktorer i barn og unges liv er under endring, som gjør det vanskelig å snakke om én lokal generasjons-relasjon i Oslo politidistrikt. Den kan heller ikke avgrenses helt fra globale trender i livsbetingelsene for ungdom. Digitaliseringen av sosialt liv og oppgaver, kulturelt mangfold, psykisk helse, tiltagende sosioøkonomiske ulikheter og usikre framtidsutsikter gir den unge generasjonen en særegen livssammenheng, som også påvirker sosial deltakelse og tilpasning.

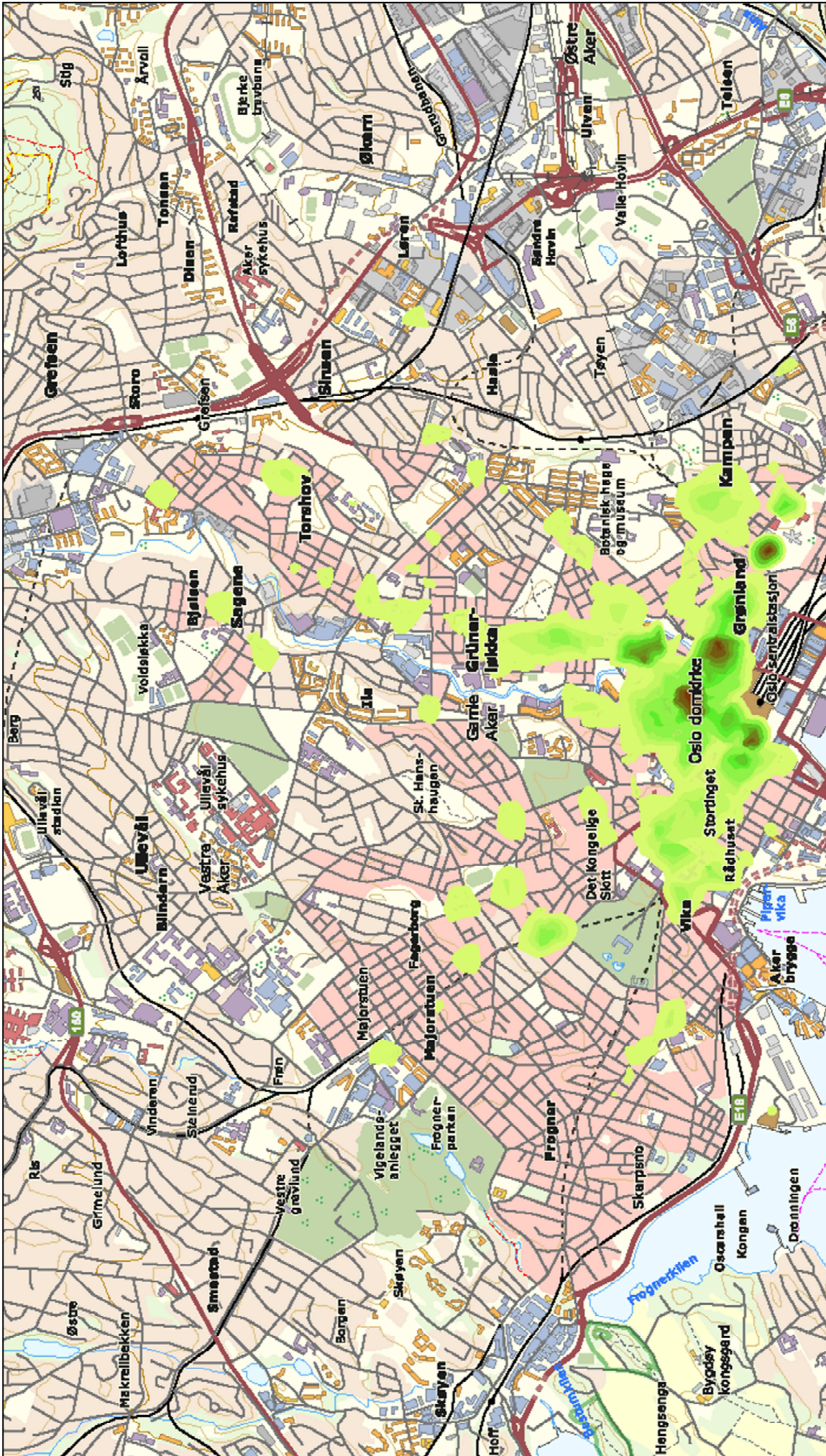
20.2 Vedlegg II: Kartpresentasjon av anmeldelser

1. Kriminalitetstype Vold; anmeldelser registrert i Oslo politidistrikt i 2017 og med gjerningstidspunkt i samme år. Fordeling på politisoner.
2. Kriminalitetstype Vold; anmeldelser registrert i Oslo politidistrikt i 2017 og med gjerningstidspunkt i samme år. Konsentrasjon/hot spot-kart.
3. Drap og forsøk på drap; anmeldelser registrert i Oslo politidistrikt i 2017 og med gjerningstidspunkt i samme år. De enkelte anmeldelsene.
4. Voldtekt og forsøk på voldtekt; anmeldelser registrert i Oslo politidistrikt i 2017 og med gjerningstidspunkt samme år. Fordeling på politisoner.
5. Ran og utpressing; anmeldelser registrert i Oslo politidistrikt i 2017 og med gjerningstidspunkt samme år. Fordeling på politisoner.

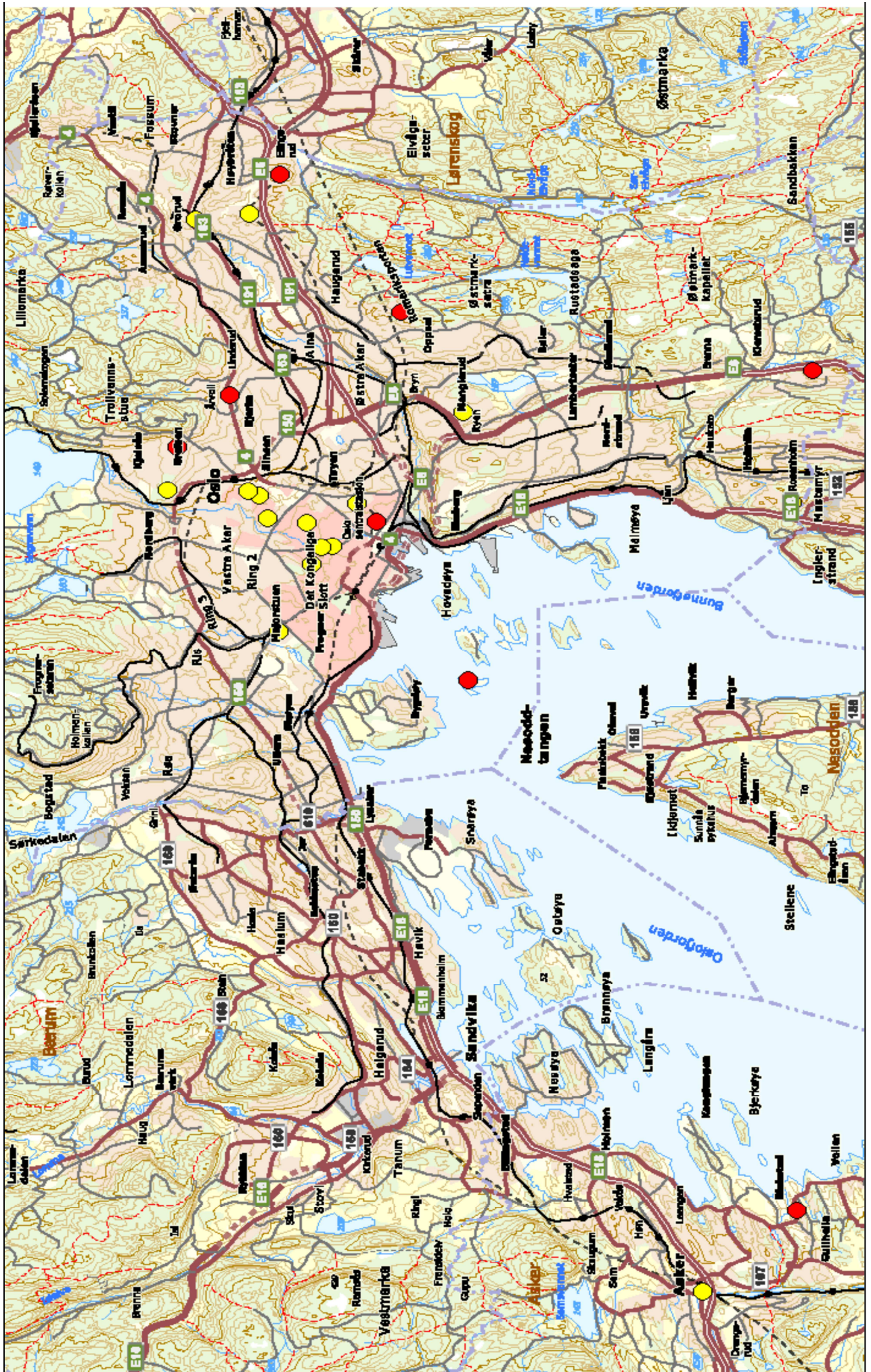
Kart 1. Kriminalitetstype Vold; anmeldelser registrert i Oslo politidistrikt i 2017 med gjerningstidspunkt samme år. Fordelt på politisoner.

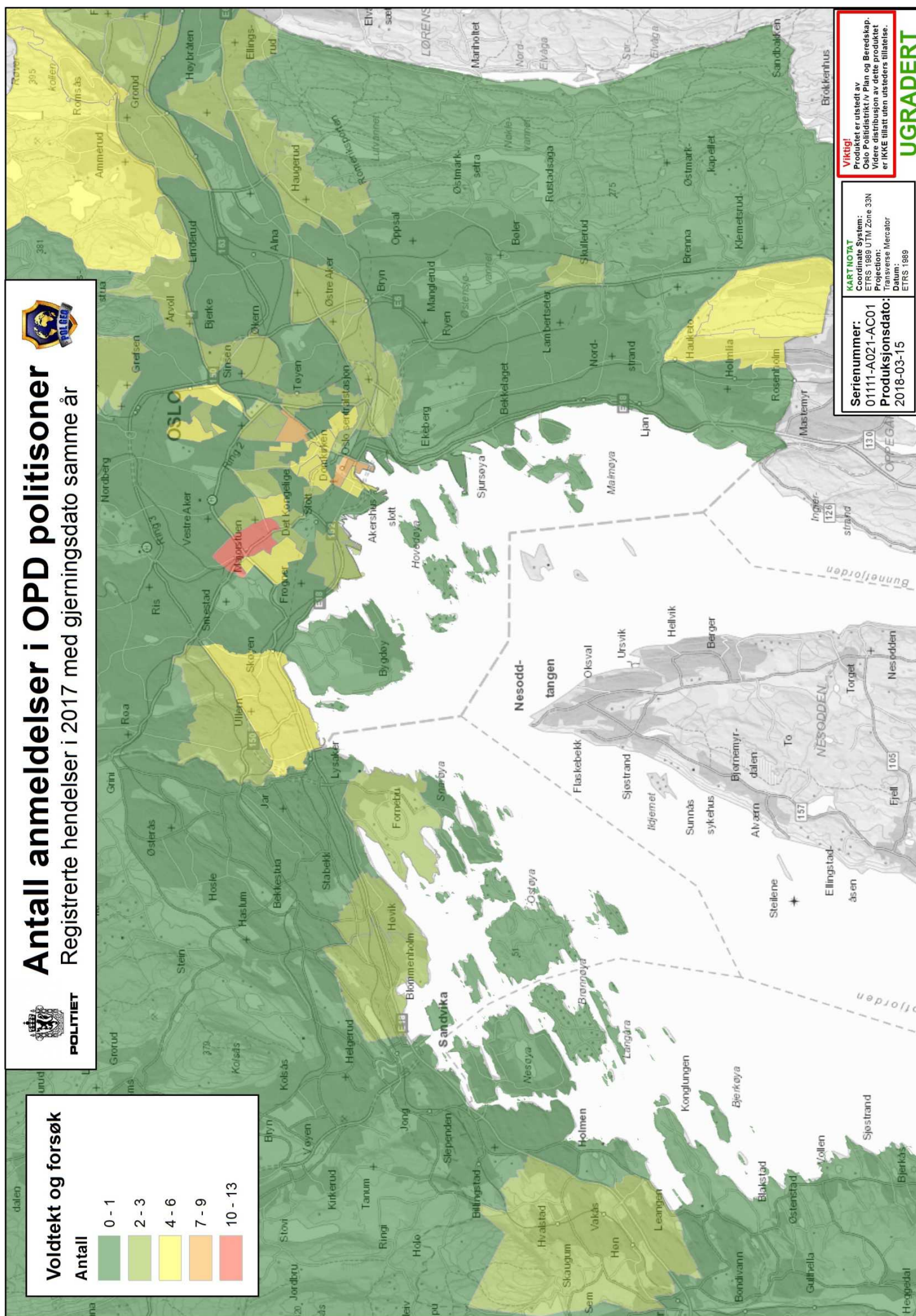
Kart 2. Kriminalitetstype Vold; anmeldelser registrert i Oslo politidistrikt i 2017 og med gjerningstidspunkt samme år. Konsentrasjon/hot spot-kart.

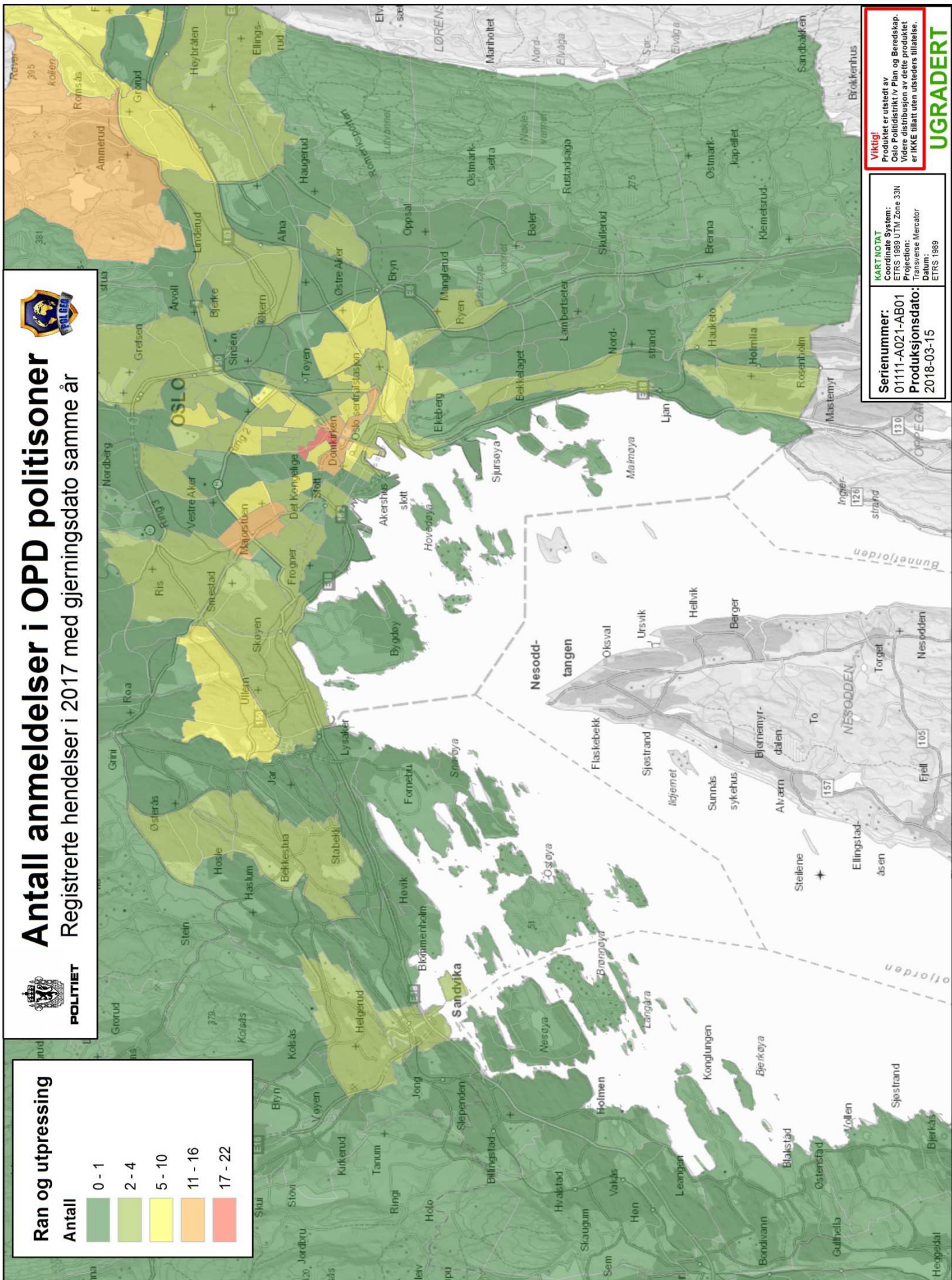
Kart 3. Drap og forsøk på drap; anmeldelser registrert i Oslo politidistrikt i 2017 med gjerningstidspunkt samme år. De enkelte anmeldelsene.

Kart 4. Voldtekt og forsøk på voldtekt; anmeldelser registrert i Oslo politidistrikt i 2017 og med gjerningstidspunkt samme år. Fordelt på politisoner.

Kart 5. Ran og utpressing; anmeldelser registrert i Oslo politidistrikt i 2017 med gjerningstidspunkt samme år.
Fordelt på politisoner.

¹ Se Kappeler, V.E. & Potter, G.W. (2005): *The Mythology of Crime and Criminal Justice*, Waveland Press, Long Grove Illinois. Se også: Simon, J. (2007). *Governing through crime: How the war on crime transformed americal democracy and created a culture of fear*. New York: Oxford University Press

² De normative holdningene som det "kriges om" på sosiale medier er analysert og beskrevet av mange på ulike måter. En mye lest og diskutert analyse foreligger i boken til Nagle, A. (2017): *Kill all Normies. Online culture wars from 4Chan and Tumblr to Trump and the alt.right*. Crydon; Zwro Book.

³ Jfr. Politidirektoratets *Virksomhetsstrategi* fra mai 2017: *Politiet mot 2025*. Under kapittel Strategiske mål 2017-2020 framgår det s. 20 at forebygging av kriminalitet må bygge på en *helhetlig tilnærming* med lokalt forankret samfunns- og kriminalitetsanalyser og tett samarbeid med andre. PODs strategidokument uttrykker også: "Tilgang på riktig kunnskap er en bærebjelke dersom politiet skal lykkes i å være i forkant av kriminaliteten i 2025. Politiet må ha god kunnskap om kriminalitetstrender, fenomener og årsaker, både lokalt og nasjonalt."

⁴ Enkelte kriminalitetstyper er omhandlet i liten grad; skadeverk, trafikk- og miljøkriminalitet.

⁵ Blant annet blir analysemodellen drøftet opp mot den såkalte "Etterretningsdoktrinen" i en artikkel av Annette Vestbys i bok under utgivelse av Routledge 2018, med foreløpig tittel "Moral issues in Intelligence led policing". Boken blir redigert av politiforskerne Helen Gundhus, Kira Vrist Rønn og Nick Fyfe.

⁶ Jfr. Politiinstruksen § 3.1 : "Ved iverksettelse og gjennomføring av en tjenestehandling, kan politiet gripe inn på den måte og med de midler som er lovlige, og som finnes nødvendige og forholdsmessige i betraktning av situasjonens alvor, tjenestehandlingens art og formål og omstendighetene for øvrig. Politiet skal ikke ta i bruk noe sterkere middel før mildere midler har vært forgjeves forsøkt, eller situasjonen tilsier at slike må antas utilstrekkelige eller uhensiktsmessige. Når forholdene tillater det skal målet derfor i første omgang søkes nådd gjennom råd, opplysning og tilrettevisning. Så langt tjenesten og forholdene ellers tillater, plikter politiet i ethvert tilfelle å gripe inn på forhånd med forebyggende og regulerende tiltak mot forestående lovbrudd eller fredskrenkninger."

⁷ Ifølge statistiker og risikoanalytiker Nassim N. Taleb er totalt fravær av uforutsette hendelser ikke mulig – og heller ikke nødvendigvis ønskelig. "Unpredictable events underlie almost everything about our world" Når uerkjente og upredikerbare fenomener ("svarte svaner") er selve karakteren ved den verden vi lever i, er det avgjørende ikke å søke generell og total kontroll. Isteden er det viktig å finne levemåter der man kommer seg styrket ut av kriser. Mest sårbar er man ved å følge en samlet strategi i en spiss, sentralisert organisasjonsstruktur, som vil kunne lammes og slås helt ut når en uforventet hendelse inntreffer. Se Taleb, N.N. (2014): *Antifragile. Things that Gain from Disorder*, Incerto. Samt Taleb N.N. (2010): *The Black Swan*. The Random House. Se også: <https://forskning.no/blogg/klas-pettersens-blogg/har-menneskeheten-blitt-fredeligere>

⁸ Dette handler om "bruddene" som gjerne må gjøres i kunnskapsproduksjonen. Man må løfte erfaringer ut av de forforståtte, tatt-for-gitte og institusjonelle sammenhengene som gir erfaringer rasjonalitet og konstituerer praksisfeltet (doxa). Se Bourdieu, P. (2007): *Viten om viten og refleksivitet*. Oslo: Pax Forlag. Se også Paulsen, J.E. & Frogner, P. (2017): Det normalvitenskapelige politiblikket, *Norsk sosiologisk tidsskrift*, nr.4.

⁹ Beck, Ulrich (2006) Living in the world risk society, I: *Economy and Society*, 35 (3): 329-345. (16 s). Se også Furedi, Frank (2002): *Culture of fear*. London, New York: Continuum, samt Critcher, C. (2011): For a political economy of moral panics, *Crime, media culture*, 7, 3, 259-275. I Norge er risikosamfunnets kriminalitet og kriminalitetskontroll behandlet godt blant annet i kapittel 11 i Hauge, R. (2002): *Kriminalitetens årsaker*. Universitetsforlaget.

¹⁰ Sætre, M., Hofseth, C., Hansen, I. & Bakosgjelten, A. (2016): *Trender i kriminalitet 2016-2017. Utfordringer i den globale byen*. Strategisk stab, Oslo politidistrikt. <http://www.forebygging.no/Rapporter-og-undersokelser/Regionalelokale-undersokelser/2012---2017/Trender-i-kriminalitet-2016--2017-utfordringer-i-den-globale-byen/>

¹¹ Se også drøftingen av ulike påvirkningsfaktorer bak historiske kriminalitetstrender, der kulturelle og strukturelle dimensjoner tillegges stor betydning: Tonry, M. (2014): Why Crime Rates Are Falling throughout the Western World. Downloaded from 129.249.179.091, february 14, 2018. Se f.eks. side 46: "... that the changes in cultural attitudes that caused long-term violence rates to fall also exacerbated public anger and resentment when short-term rates rose. The massive economic, social, and political changes of recent decades that effected all developed countries caused a several-decade disruption in long-term attitudes and values that caused violence rates to decline over countries, also raised thresholds of intolerance." Skillet mellom de tre

dimensjonene ved kriminalitet kan også ses som en erstatning for det som i andre rapporter er blitt kalt "vertikale" og "horisontale" faktorer.

¹² Erkjennelsesmessig handler en såkalt «fleksibel analysestrategi» om skifter mellom å være posisjonert innenfor, utenfor og på grensen av det strafferettslige og polisære normalvitenskapelige paradigme og dens "ortodoksi", jfr. Paulsen, J.E. og Frogner, P. (2017): Det normalvitenskapelige politiblikket, i *Norsk sosiologisk tidsskrift* nr. 4/17. En slik metodologisk pluralisme/fleksibilitet integrerer såkalt naturalistisk/empiristisk og konstruktivistisk tilnærminger. Dette innebærer en bevegelse mellom å hente ut og benytte sansedata produsert av "politiblikket» og andre som "fakta", å «pakke opp» de handlinger og konfliktreasjoner disse omhandler og overføre dem til hverdagens sosiale felt der de opprinnelig utspilte seg og hadde sine relasjonelle og mellommenneskelige betydninger. Så handler erkjennelsen om bevegelsen tilbake igjen fra aktører som intensjonelt velger å fortolke konflikter og spenninger forankret det sosiale feltets relasjoner inn i en strafferettslig ramme og løfte dem over til denne rammens språk hvor de konstrueres, håndteres og får identitet som lovbrudds- realitet. Vi har funnet inspirasjon og rom til slik fleksibel analysestrategi i kritisk realisme og sosiologisk institusjonell etnografi. Se blant annet

[¹³ Dette kan også kalles "den diskursive dimensjonen" av kriminalitet.](https://hammerbloggen.wordpress.com/2017/10/02/ways-of-knowing/Buck-Hansen, H. & Nielsen, P. (2007): Kritisk realisme. Fredriksborg: Roskilde Universitetsforlag, samt Smith, D. (2005): Institutional ethnography – a sociology for people. AltaMira Press: New York, Toronto, samt i pragmatismen, se Kraugerud & Ramberg (2008): Richard Rorty; reformisme uten sannhet. <i>Samtiden</i>. Også sosioteknisk nettverks- og multi-level teori muliggjør en slik fleksibel tilnærming, se Geels, F. W. (2002): Technological transition as evolutionary reconfiguration processes: a multi-level perspective and a case-study. I <i>Research Policy</i> 31, 1257-1274.</p></div><div data-bbox=)

¹⁴ Begrepet "pop-up kriminalitet" ble satt ord på i en studentoppgave ved Ålborg Universitet, som tok noen meget gode observasjoner på alvor og fant beskrivelse på fenomenet. Oppgavens hovedpoeng er senere beskrevet av kriminolog Nicolai Johansen i en kronikk i norsk dagspresse. Takk til både de danske studentene og til Johansen for å bringe dette videre. Se: Prosjektrapport 2. semester 2017: "Når skremmeklovner popper op – en kvalitativ undersøkelse af fænomenet skræmmeklovne og politiets kommunikation herom".

Kriminologien i samfundet – gruppe 2. Ålborg universitet, samt <https://www.dagbladet.no/kultur/pop-up-kriminalitet-utfordrer-politi-og-nyhetsredaksjoner/68564283>,

¹⁵ <https://www.aftenposten.no/verden/i/e1EBvy/Frykten-for-nettavhengighet-eksploderer-i-USA-Varsler-Tristan-Harris-mener-vi-er-pa-vei-inn-i-en-uutholdelig-verden>

¹⁶ Kaotisk spredning i såkalt "sommerfugleffekt", se f.eks. <https://no.wikipedia.org/wiki/Sommerfugleffekten>

¹⁷ Erik Øverland, ved framlegging av Oslo politidistrikts trendrapport for 2016-2018.

¹⁸ For mer om "aktuarkriminologien" se f.eks. kapittel 11 "kriminalitet i det senmoderne samfunn", i Hauge, R. (2001): *Kriminalitetens årsaker*. Universitetsforlaget. Se side 156.

¹⁹ Se Harcourt, B. (2006) *Against Prediction: Profiling, Policing, and Punishing in an Actuarial Age*, University of Chicago Press. En effekt av politiarbeid som strengt følger slike prediksjoner, med påfølgende reaktiv profilering for å styre innsats, kan være direkte kontraproduktiv for politiets primære oppgave, som er å bekjempe kriminalitet. Se også refleksjon over betingelsene for prediksjon og kritikk av forestillingen om Big (data) is Better, av forskningssjefen for Microsoft New York, Kate Crawford, i podcasten:

https://www.microsoft.com/en-us/research/blog/keeping-an-eye-on-ai-with-dr-kate-crawford/?OCID=msr_podcast_kcrawford_fb

²⁰ Flere forhold påvirker og er opphav til ulike skjevheter i anmeldelsesdata. Nyere kriminologiske studier fra Tyskland tyder f.eks. på at utlendinger i større grad anmeldes enn andre, og at kriminalstatistikken derfor gir et skjevt bilde med for høy representasjon av utlendinger og den kriminalitet de bedriver. Ikke bare etnisk tyske kriminalitetsofre og vitner meldte innvandrere langt oftere til politiet, det gjorde også andre statsborgere og personer med annen etnisk bakgrunn. Se: Kriminologisches Forschungsinstitut Niedersachsen, se Pfeiffer, C. & Baier, D.: *Vorurteile gegen Minderheiten, Ausländerfeindlichkeit und Antisemitismus*, Centaur, (8/2015), pp. 16–21, 2015. Se også <http://www.faz.net/aktuell/politik/inland/fluechtlinge-werden-haeufiger-angezeigt-als-deutsche-14986846.html> samt <http://www.zeit.de/2017/17/kriminalitaet-fluechtlinge-zunahme-gewalttaten-statistik>. I en ny dansk voldtektsundersøkelse framkommer lignende resultater. Se Heinskou, Mari Bruvik, m.fl. (2017) *Seksuelle krænkelser. Omfang og karakter*. Det kriminalpreventive råd. Oktober.

²¹ Se Thoresen, L.R., S. Lid & R.J. Stene (2009): *Kriminalitet og rettsvesen*. Oslo: Statistisk sentralbyrå

²² F.eks. registrerer omtrent halvparten av europeiske nasjoner inn anmeldelser på anmeldelsestidspunktet, mens den andre halvparten registrerer saken inn på et senere tidspunkt i straffesaksbehandlingen, noen først når saken er ferdig etterforsket. Resultatet er at især lovbruddstypene med høy henleggelsesprosent blir ulikt representert i de nasjonale kriminalstatistikkene. Se Frate, A. (2006): International Crime Data Collection:

Priorities for the United States. *Forum for Crime and Society*, 5 (1), Hofer, H.v. (2001): Crime statistics as constructs: The case of Swedish rape statistics, *European Journal of Criminal Policy and Research*, vol 8, 1, pp.77-89 eller Aebi (2006): *European Sourcebook of Crime and Criminal Justice Statistics*, The Haag: Boom Juridische Uitgivers).

²³ <https://www.politi.no/globalassets/dokumenter/03-strategier-og-planer/etterretningsdoktrine.pdf>

²⁴ For kritisk drøfting av Intelligence led policing, se f.eks. Rønn, K.V. (2012): Democratizing Strategic Intelligence? On the feasibility of an objective, decision-making framework when assessing threats and harms of organized crime. *Policing*, vol 7, no 1, pp 53-62, samt også (2013): The Epistemic Status of Intelligence: An Epistemological Contribution to the Understanding of Intelligence. *Intelligence and National Security*, vol 28, no 5, pp 694-716.

²⁵ Den refleksive muligheten som ligger i det pre-refleksiv handlingsrommet kan minskes ved "overstyring" i hierarkiske strukturer som definerer hva det er som skal innenfor handlingsrommet. Ricoeur, P. (1991): *Life: A Story in Search of a Narrator*. I Valdes, M.J. (ed.) *A Ricoeur Reader: Reflection and Imagination*. New York: Harvester Wheatsheaf.

²⁶ I 2016 vokste Oslos befolkning kun med 1,2%.

²⁷ Netto innflyttingsoverskudd var i 2016 på 2 401 personer.

²⁸ Se: <https://www.ssb.no/befolkning/statistikker/innvbef/aar/2017-03-02>

²⁹ <https://www.oslo.kommune.no/politikk-og-administrasjon/statistikk/befolkning/folkemengde-og-endringer/>

³⁰ <https://no.wikipedia.org/wiki/Osloregionen>

³¹ Tall hentet fra Oslospeilet og Statistiske sentralbyrå.

³² Det har vært vanlig å sammenligne etnisk sammensetning blant lovbrøyttere med hva man finner i bofast befolkning for å identifisere hvilke grupper som utgjør den største kriminalitetstrusselen. I geografiske områder med mange tilreisende som ikke er fast bosatt, vil slike sammenligninger nødvendigvis gi en tilsynelatende "overrepresentasjon" av grupper utenfra. De vil sannsynligvis være tilsvarende "overrepresentert" også blant de lovlidige. Resultatet gjenspeiler stedets karakter av å være et knutepunkt for folk utenfra, og gir lite informasjon om hvilke grupper som reelt sett er overrepresentert blant kriminelle. Se <http://www.politiforum.no/no/meninger/kronikker/2017/Er+utlendinger+%C2%ABoverrepresentert%C2%BB%3F.d25-T2RrK5U.ips>

³³ Statistisk sentralbyrå: *Økonomisk analyse*, 1/2017.

³⁴ Se f.eks. <http://www.civita.no/publikasjon/nr-21-2015-oslo-den-sammensatte-byen>. Se også Wessel, Terje (2006) Inntektsulikhet i Oslo-regionen – langs gamle spor i den nye økonomien. *Tidsskrift for samfunnsforskning*, 47,1, pp. 3-32.

³⁵ Kilde: Samfunn- og kriminalitetsanalysen 2015 (SKA-analysen 2015) fra Asker og Bærum politidistrikt, side 11, som refererer til Oxford Research 2013 og Bærum kommune 2012 som kilde.

³⁶ <http://www.dagsavisen.no/oslo/nedgang-i-arbeidsledigheten-i-oslo-1.1002410>

³⁷ F.eks. var nedgangen som følgende velstående bydeler: Frogner (-19 %), Bjerke (-18 %) og Ullern (-18 %)

³⁸ <https://www.nav.no/no/Lokalt/Oslo/Pressemeldinger/lavere-arbeidsledighet-i-2017>

³⁹ Se f.eks. <https://www.aftenposten.no/okonomi/i/ymqA/n-av-tre-norske-jobber-kan-bli-digitalisert>. Se også: <http://www.fafo.no/index.php/nb/fafo-tv/item/fafo-seminar-om-digitalisering>

⁴⁰ Se f.eks. Tammaru, T.et.al. (2015): *Increasing Segregation in European Cities due to Income Inequality*. London Routledge.

⁴¹ Robertson, R. (1995). Glocalization: Time-Space and Homogeneity-Heterogeneity. I M. Featherstone, S. Lash & R. Robertson (Red.), *Global Modernities* (s. 25–44). London: Sage Publications Ltd.

⁴² Dette skyldes ikke minst Statens Pensjonsfond, verdens største fond, som gjør at Oslo registreres som et globalt senter for økonomiske transaksjoner. Oslo er dermed blitt klassifisert som "en global by", se Taylor, J.P. (2005): *Leading World Cities: Empirical Evaluation of Urban Nodes in Multiple Networks*, *Urban Studies*, 43, 9, 1593-1608.

⁴³ Se f.eks. Ljunggren, J. (red.) (2017): *Oslo. Ulikhetenes by*. Cappelen Damm Akademiske.

⁴⁴ Dette er også understreket i den danske nasjonale strategiske analysen av kriminalitet 2017:

[https://www.politi.dk/NR/rdonlyres/60D84675-DFA7-46FE-BDEC-](https://www.politi.dk/NR/rdonlyres/60D84675-DFA7-46FE-BDEC-6FE6545FC8AF/0/Rapport_NSA17_enkelt sider.pdf)

[6FE6545FC8AF/0/Rapport_NSA17_enkelt sider.pdf](https://www.politi.dk/NR/rdonlyres/60D84675-DFA7-46FE-BDEC-6FE6545FC8AF/0/Rapport_NSA17_enkelt sider.pdf)

⁴⁵ Se bl.a. "Parallelsamfunn? Et politiblikk", Strategisk stab, Oslo politidistrikt.

⁴⁶ Dette er blant annet bakgrunnen til det såkalte PAN-nettverket for samarbeid mellom politiets strategiske analytikere i nordiske storbyer.

⁴⁷ Lewis, C. (2013): The truth about crime statistics, *The Police Journal*, vol. 86, 3, pp. 220-234. Se også Siegel, L. & Worrall, J. (2015): *Introduction to Criminal Justice*. Belmont: Wadsworth. Diskusjon av hvorvidt

kriminaliteten migrerer online finnes også hos professor David S. Wall (2015) i: <http://theconversation.com/its-about-time-cybercrimes-appeared-in-crime-figures-if-we-are-to-take-the-problem-seriously-49403>.

⁴⁸ Dette var blant annet tema ved Politihøgskolens forskningskonferanse i 2017. Kriminalstatistikk fra England og Wales i 2015 tilsier at dersom man beregner inn det estimerte antallet tilfeller av online bedragerier og datakriminalitet i statistikken, vil det generelle omfangstallet øke med rundt 40 %. Se Wall, D.S. i The Conversation 20. October 2015: <http://theconversation.com/its-about-time-cybercrimes-appeared-in-crime-figures-if-we-are-to-take-the-problem-seriously-49403>. Tilsvarende tall fra 2017 viser en enda større økning, på hele 100 %. Se:

<https://www.ons.gov.uk/peoplepopulationandcommunity/crimeandjustice/bulletins/crimeinenglandandwales/yearendingmar2017#what-is-happening-to-trends-in-crime>. Se også:

<http://www.telegraph.co.uk/news/2017/07/20/crime-england-wales-suffers-largest-annual-rise-decade/>.

⁴⁹ Som påpekt også i metodekapittelet: For å kunne sammenligne anmeldelser over lengre tidsrom, er data fra tidligere år tilpasset kategorier som gjelder etter ny straffelov i 2015. Dessuten favner sammenligningene over tid både Asker, Bærum og Oslo også bakover i tid, selv om disse ikke var samme politidistrikt før i 2017. Konsekvensen av omregningene er at statistikken som brukes her, gir andre tall enn statistikk der omregning ikke er gjort på samme måte.

⁵⁰ Ikke-justerte tall. Undersøkelsessaker er ikke inkludert.

⁵¹ Se;

<https://www.ons.gov.uk/peoplepopulationandcommunity/crimeandjustice/bulletins/crimeinenglandandwales/yearendingmar2017#what-is-happening-to-trends-in-crime>. Se også:

<http://www.telegraph.co.uk/news/2017/07/20/crime-england-wales-suffers-largest-annual-rise-decade/>.

⁵² Statistikkgruppene "1405 Pornografi, skrifter/film/video mv" og "1421 Pornografi via data" etter straffelov av 1902 og "1470 "Fremvis/-still av seksuelle overgrep mot barn eller seksualiserer barn" etter straffelov av 2005.

⁵³ Anmeldelsene er her manuelt omkategorisert iht ny inndeling ved innføringen av ny straffelov i oktober 2015. Tallene samsvarer derfor ikke med tall som er publisert tidligere. Tallgrunnlaget for denne omkodingen er politiets statistikker JUS066 og JUS063 fra utgangen av hvert av de årene. (Dette er dermed såkalte "ikke-justerte tall".)

⁵⁴ Trenden for dødsulykker i trafikken stabil for Oslo politidistrikt, med ca 4 dødsfall i året. Derimot kan det være flere påkjørsler bakfra som skyldes bruk av mobiltelefon og elektronikk i dashbordet.

⁵⁵ Disse fordelingene kan ikke direkte sammenlignes med tidligere års fordelinger, da det i oktober 2015 skjedde en endring i inndelingen.

⁵⁶ Da noen personer blir mistenkt flere ganger i løpet av et kalenderår, er antall unike gjerningspersoner lavere enn antall anmeldelser.

⁵⁷ Se: <https://www.ssb.no/befolkning/artikler-og-publikasjoner/innvandrere-pa-oslo-kartet-samt>

<https://www.ssb.no/befolkning/statistikker/innvbef/aar/2017-03-02>

⁵⁸ <https://www.ssb.no/befolkning/statistikker/innvbef/aar/2017-03-02>

⁵⁹ <https://www.politiforum.no/artikler/er-utlendinger-overrepresentert/387558>

⁶⁰ Andelen lovbrudd begått av fastboende er størst innenfor barne- og ungdomskriminalitet og lovbrudd i familien.

⁶¹ Andersen, P.L. og Bakken, A.: "Ung i Oslo 2015, Rapport 8/15." Oslo: NOVA.

⁶² Det har ikke vært juridisk åpning for å krysse dataregistre, som er nødvendig for å identifisere lovbruyeres etnisitet. Dessuten; trendrapporten omhandler om lag 70 000 anmeldelser fra 2017. Manuelle søk er nødvendig for å finne involverte personers etniske bakgrunn. Dette har ikke vært praktisk mulig.

⁶³ Politidirektoratet (2018): Anmeldt kriminalitet og straffesaksbehandling 2017. Oslo.

<https://www.politiet.no/globalassets/04-aktuelt-tall-og-fakta/strasak/2017/strasak-2017.pdf>

⁶⁴ <https://www.ssb.no/sosiale-forhold-og-kriminalitet/statistikker/lovbrudda/aar/2017-03-06>

⁶⁵ NOU 2017/2; *Integrasjon og tillit. Langsiktige konsekvenser av innvandring*.

⁶⁶ Skardhamar, T.: *Innvandrere og kriminalitet – en litteraturgjennomgang*. Notat.

<https://www.regjeringen.no/contentassets/2fa4635ae7b54a4aaab4d62cfa5bb2b5/innvandrere-og-kriminalitet---en-litteraturgjennomgang.pdf>

⁶⁷ Se SSBs rapport: Andersen, S.N., Holtmark, B. & Mohn, S.B. (2017): Kriminalitet blant innvandrere og norskfødte med innvandrerforeldre, https://www.ssb.no/sosiale-forhold-og-kriminalitet/artikler-og-publikasjoner/_attachment/332143?_ts=16035d6f0d8

⁶⁸ Andelene refererer til justerte tall der man har veid ut forskjellene i kjønn og alders-representasjon i de tre ulike populasjonene av innvandrere, norskfødte med innvandrerforeldre og øvrig befolkning. De ujusterte andelene av siktede for disse gruppene er 6,7 %, 11,3% og 4,5%, men er ikke brukbare for sammenligninger

mellom gruppene siden andelen unge menn er svært ulik. Ujusterte tall viser da primært andelen unge menn i gruppene, ikke ulikhet i kriminalitetstilbøyelighet.

⁶⁹ Store variasjoner med hensyn til sannsynligheten for å bli siktet etter ungdommenes bakgrunn framkommer også i tidligere studier, f.eks. Evensen, Ø- (2009): Ikke vestlige minoritetsungdommer og kriminalitet. *Tidsskrift for ungdomsforskning*, 9(2):63-89.

⁷⁰

https://www.bra.se/download/18.37179ae158196cb172e1b34/1484209811093/Sammanfattning_anmalda_prel_helar_2016.pdf

⁷¹ https://www.bra.se/download/18.37179ae158196cb172e1b34/1484209811093/Sammanfattning_anmalda_prel_helar_2016.pdf. I 2016 var det en økning i lovbruddstypene data-bedragerier, forsikringssvindler, mishandling og seksuallovbrudd.

⁷² Se f.eks. <https://fof.se/tidning/2018/2/artikel/laget-ar-javligt-allvarligt>.

⁷³ Sammenligninger av kriminalstatistikk over tid er nå noe usikkert for Sveriges del, siden de 21 svenske politidistriktene (län) i 2015 ble omorganisert og omgjort til 7 store regioner. Samtidig skjedde juridiske og systemtekniske endringer. Fra og med 2015 regnes statistikken som forbedret og sikrere. Se s 33-40 i [https://www.bra.se/](https://www.bra.se/download/18.5484e1ab15ad731149e3a81c/1490859029793/Sammanfattning_anmalda_2016.pdf)

[download/18.5484e1ab15ad731149e3a81c/1490859029793/Sammanfattning_anmalda_2016.pdf](https://www.bra.se/download/18.5484e1ab15ad731149e3a81c/1490859029793/Sammanfattning_anmalda_2016.pdf)

⁷⁴ Rikskriminalpolisen, 2014: *En nasjonell oversikt av kriminelle nettverk med stor påvirkning i lokalsamhället*. Underrättelsessektionen. Sverige

⁷⁵ Nationella operativa avdelingen, 2015: *Utsatta områden – sociala risker, kollektiva förmåga och önskade händelser*. Underrättelsesenheten. Sverige

⁷⁶ Se f.eks. <https://www.aftenposten.no/verden/i/GVLRV/Svensk-politi-skulle-ta-tilbake-kontrollen-over-utsatte-bydeler-fra-kriminelle-To-ar-senere-er-situasjonen-blitt-enda-verre->

⁷⁷ Se blant annet: https://polisen.se/siteassets/dokument/ovriga_rapporter/utsatta-omraden-sociala-risker-kollektiv-formaga-och-oonskade-handelser.pdf. Se også: <https://www.aftenposten.no/verden/i/GVLRV/Svensk-politi-skulle-ta-tilbake-kontrollen-over-utsatte-bydeler-fra-kriminelle-To-ar-senere-er-situasjonen-blitt-enda-verre->

⁷⁸ Sturu, J., Rostamu, A., Garell, M., Sandholm, A.: (2018): Near-repeat shootings in contemporary Sweden 2011 to 2015. *Security Journal*, February 2018, Volume 31, Issue 1, pp 73–92.

<https://rd.springer.com/article/10.1057/s41284-017-0089-y#citeas>

⁷⁹ Se blant annet *Polisens rapport om allvarlig och organiserad brottslighet 2017*, Polismyndigheten, NOA, Oktober 2017. Samt https://polisen.se/siteassets/dokument/ovriga_rapporter/utsatta-omraden-social-ordning-kriminell-struktur-och-utmaningar-for-polisen-2017.pdf. Se også:

<https://fof.se/tidning/2018/2/artikel/laget-ar-javligt-allvarligt>. Se også Utsatta områden – social ordning, kriminell struktur och utmaningar för polisen. Nationella operative avdelingen. Enderrättelseenheten. Polisen juni 2017, <https://polisen.se/PageFiles/683149/Utsatta%20omr%C3%A5den%20-%20social%20ordning,%20kriminell%20struktur%20och%20utmaningar%20f%C3%B6r%20polisen.pdf>

⁸⁰ Se f.eks. <http://www.dst.dk/da/Statistik/emner/levevilkkaar/kriminalitet/anmeldte-forbrydelser>, og <http://www.dst.dk/da/Statistik/nyt/NytHtml?cid=23451>. Se også: <http://www.justitsministeriet.dk/nyt-og-presse/pressemeddelelser/2016/nyt-udspil-fra-justitsministeren-respekt-voldtaegtsofre>. For vold, se: http://justitsministeriet.dk/sites/default/files/media/Arbejdsomraader/Forskning/Forskningsrapporter/2017/natat_udvikling_i_voldsanmeldelser.pdf

⁸¹ Antall anmeldelser av voldtekt økte med hele 79,4 % (til 113), noe som trolig må tilskrives endret kodepraksis.

⁸² Se side 33-34 i: https://www.politi.dk/NR/rdonlyres/546B865E-8EB2-4927-8821-FF0AF6B386D7/0/StrategiskAnalyse2015_print.pdf

⁸³ Den danske strategiske analyser viser her til en studie av Avlund, N. & L. Kjeldsen, L. Darsø (2013). *Trygheden i danske byområder. En måling af trygheden ved at bo og færdes i udsatte boligområder sammenlignet med andre byområder i Danmark*. Hvidovre: Center for Boligsocial Udvikling

⁸⁴ Se: <http://www.dst.dk/Site/Dst/Udgivelser/GetPubFile.aspx?id=20705&sid=indv2017>

⁸⁵ Se side 98 i rapporten: <http://www.dst.dk/Site/Dst/Udgivelser/GetPubFile.aspx?id=20705&sid=indv2017>

⁸⁶ Se:

<https://www.ons.gov.uk/peoplepopulationandcommunity/crimeandjustice/bulletins/crimeinenglandandwales/yearendingmar2017#what-is-happening-to-trends-in-crime>. Se også:

<http://www.telegraph.co.uk/news/2017/07/20/crime-england-wales-suffers-largest-annual-rise-decade/>. Se i

tillegg: van Dijk, J. (2008): *The world of crime. Breaking the Silence on Problems of Security, Justice and Development Across the World*, Sage

⁸⁷ Disse anmeldelser kan sammenlignes med den norske anmeldelsesstatistikken.

⁸⁸ Den offisielle kriminalstatistikken for Storbritannia er bygd opp av både viktimologisk selvrapportering av de lovbrudd befolkningen sier de har vært utsatt for i løpet av året, og av politiets data over anmeldte og etterforskede hendelser. I tillegg utvikler politimyndighetene eksperimentell statistikk for å klare å fange opp utviklingen i datakriminalitet, selv om det sjelden anmeldes. Kombinasjonen av selvrapporteringsstudier og anmeldelsesstatistikk bidrar til å forhindre at variasjoner i anmeldelsestilbøyelighet og i politiets prioriteringer, gir misvisende bilder av kriminalitetsutvikling. For eksperimentell statistikk se: <https://www.ons.gov.uk/peoplepopulationandcommunity/crimeandjustice/bulletins/crimeinenglandandwales/yearendingdec2016#main-points>

⁸⁹ Se også

<https://www.ons.gov.uk/peoplepopulationandcommunity/crimeandjustice/bulletins/crimeinenglandandwales/yearendingmar2017#what-is-happening-to-trends-in-crime>

⁹⁰ <file:///C:/Users/Politiet/Downloads/pks2016FlyerDeutsch.pdf>

⁹¹ <https://www.tagesschau.de/inland/kriminalstatistik-111.html>.

⁹² FBIs oversikter over anmeldte lovbrudd i *Uniform Crime Report* er i ferd med å fases ut til fordel for National Incident-Based Reporting System, som er ventet å ta over for fullt fra 2021. Det nye registreringssystemet vil gi mer detaljerte data om kriminalitet i USA. <https://ucr.fbi.gov/crime-in-the-u.s/2015/crime-in-the-u.s.-2015/home>. På denne måten håper man å få innsikt også i den ikke-anmeldt kriminalitetens utvikling. F.eks. er det på dette grunnlaget estimert at mindre enn halvparten av voldelige krenkelser anmeldes til politiet i USA. <http://www.crimeinamerica.net/crime-rates-united-states/> Se også

<http://www.crimeinamerica.net/crime-rates-united-states/> og <https://ucr.fbi.gov/crime-in-the-u.s/2015/crime-in-the-u.s.-2015/home>

Se også: <http://www.crimeinamerica.net/crime-rates-united-states/>. og <https://ucr.fbi.gov/crime-in-the-u.s/2015/crime-in-the-u.s.-2015/home>

<http://www.crimeinamerica.net/crime-rates-united-states/> og <https://ucr.fbi.gov/crime-in-the-u.s/2015/crime-in-the-u.s.-2015/home>. Samlingen av ulike kilder for estimering av kriminalitetsutviklingen har den ulempen at kildene kan vise sprikende trender. Dette har gitt opphav til ulike tolkninger av utviklingen og det er ikke konsensus mellom forskere, medier og politikere om hvordan utviklingen i USA virkelig går.

⁹³ <https://www.brennancenter.org/publication/crime-2017-preliminary-analysis>

⁹⁴ Ewing, Martinez, Rumbaut (2015): *The Criminalization of Immigration in the United States*. American Immigration Council.

⁹⁵ Bersani, B.E. (2014): An Examination of First and Second generation Immigrant Offending Trajectories. *Justice Quarterly* 31(2). I en rapport om immigrasjon og nærpoltiarbeid fra amerikanske *Police Foundation* i 2009, ble det konkludert at økningen i immigrasjon var en av grunnene til reduksjonen i registrert kriminalitet i USA gjennom det siste tiåret. Khashu, A. (2009): *The Role of Local Police: Striking a Balance Between Immigration Enforcement and Civil Liberties*, Police Foundation, Appendix D av professor Ruben Rumbaut, s. 136. Her framholdes det følgende: "Given the cumulative weight of this evidence, the rise in immigration is arguably one of the reasons that crime rates have decreased in the United States over the past decade and a half – and even more so in cities of immigrant concentration."

⁹⁶ Fisher, C.S. (2011): Illegal Immigration might actually reduce crime rates. *Pacific Standard*. se <https://psmag.com/news/illegal-immigration-might-actually-reduce-crime-rates>

⁹⁷ Adelman, Reid, Markle, Weiss & Jaret (2016): Urban Crime rates and the changing face of immigration: Evidence across four decades, *Journal of Ethnicity in Criminal Justice*, 15:1, 52-77.

⁹⁸ En engelsk studie fra 2013 omhandler utviklingen i vinnings- og voldskriminaliteten samtidig med 1) bølgen asylsøkere i 1999-2000 og 2) bølgen av arbeidsinnvandring med utvidelsen av EU 2004 østover. Den viser en moderat, men signifikant, vekst i vinningskriminaliteten i første bølge. Det var ingen korrelasjon for øvrig. Konklusjonen var at det antakelig er ulikheter i muligheter på arbeidsmarkedet som mest avgjør kriminalitetsrisikoen for ulike migrantgrupper. Se: Bell, Fasani & Machin (2013): Crime and Immigration: Evidence from Large Immigrant Waves. *Review of Economics and Statistics*, vol 95, 4, 2013, s 1278-1290. For Tyskland kan en utforskning f.eks. starte med: <https://www.amazon.de/SOKO-Asyl-Sonderkommission-%C3%BCberraschende-Fl%C3%BCchtlingskriminalit%C3%A4t/dp/3868838627>, se også: <https://www.kristeligt-dagblad.dk/udland/tyisk-politichef-punkterer-myte-flygtninge-er-lige-saa-kriminelle-som-alle-os-andre>. Samt f.eks. <http://www.rbnett.no/ntb/utenriks/2018/01/03/Tysk-studie-knytter-tilstr%C3%B8mning-av-unge->

mannlige-migranter-til-%C3%B8kt-voldskriminalitet-15845846.ece og videre:

<https://www.bloomberg.com/view/articles/2018-01-03/germany-must-come-to-terms-with-refugee-crime>.

⁹⁹ <http://www.li.com/docs/default-source/publications/2016-legatum-prosperity-index-pdf.pdf>. Se også: <http://www.toptenz.net/10-countries-lowest-crime-rates.php>

¹⁰⁰ Det samme gjaldt 75% av befolkningen totalt, se: <https://www.politiet.no/globalassets/dokumenter/01-rapporter-statistikk-og-analyse/innbyggerundersokelsen/innbyggerundersokelse-2016.pdf>

¹⁰¹ Norsk Monitor har foretatt intervjuer om dette i den norske befolkningen siden 1993. Den gang syntes flere (40 %) at ulempe og trussel var en mer treffende beskrivelse enn andelen (35 %) som beskrev det som spennende mangfold. I 2015 var andelen som velger «trussel-alternativet» redusert til 28 % og andelen som valgte «mangfolds-alternativet» økt til 56 %. Se <https://www.aftenposten.no/viten/i/q5kom/Vi-ser-stadig-mer-positivt-pa-innvandring-og-innvandrere>. For ny holdningsundersøkelse fra SSB, se <http://www.ssb.no/befolkning/artikler-og-publikasjoner/mer-innvandrervennlige-holdninger>.

¹⁰² Flere samfunnsfaktorer regnes som kriminalitetsfremmende, og sosioøkonomisk ulikhet og fattigdom regnes som en slik faktor. Privilegerte grupper ser ut til å gå langt for å holde på og forøke sine fordeler, mens uprivilegerte skal være sårbare for krenkelser går langt for å forsvare sin ære. Norge har lenge vært et land der ressurser har vært relativt likt fordelt. Antakelig har dette bidratt til vårt generelt lave kriminalitetsnivå. Se f.eks. Wilkinson, K.P. (2012): *Ulikhetens pris*. Res Publica. Samt: Daly, M. (2016): *Killing the competition. Economic inequality and homicide*. Routledge. Se også: Kunst, J. R. m.fl. (2017): Preference for Group dominance track and mediate the effects of macro-level social inequality and violence across societies, *PNAS*, doi: 10.1073/pnas. Undersøkelsen bygger på data fra 45 000 mennesker i 27 forskjellige land, samt data fra 30 forskjellige amerikanske stater. Se også: <https://www.sv.uio.no/psi/forskning/aktuelt/aktuelle-saker/2017/sosiale-ulikheter-avler-vold-og-rasisme.html>. Se også: <https://www.theguardian.com/us-news/2017/dec/08/income-inequality-murder-homicide-rates>.

¹⁰³ Usikkerheten knyttet til utflytting av industriproduksjon og overgang til global finans- og informasjonsøkonomi har vært foreslått som viktige strukturelle drivkrefter. Se for øvrig en bred gjennomgang av utviklingen i kriminalitetsrater for vesten og drøfting av ulike forklaringer på dette hos Tonry, M. (2014): Why Crime Rates Are Falling throughout the Western World, i *Crime and Justice*, 43(1): 1-63

¹⁰⁴ Se f.eks. <http://www.sv.uio.no/sai/english/research/news-and-events/news/2017/--people-feel-that-social-media-is-somewhere-they-.html>, samt https://www.theguardian.com/commentisfree/2017/nov/19/my-fear-and-fury-in-the-eye-of-the-russia-leave-storm?CMP=share_btn_twp&utm_content=buffer5dfd6&utm_medium=social&utm_source=facebook.com&utm_campaign=buffer

¹⁰⁵ Tall fra tidligere år foreligger ikke for politidistriktet som helhet, så beskrivelser av tidligere år baserer seg på tall fra Oslo, som i stor grad preger det totale tallet for politidistriktet.

¹⁰⁶ Kilde: JUS066. Tall for alle år er omregnet i tråd med inndelingen av kriminalitetstyper som følger av nye straffelov innført i oktober 2015. Omfatter kommunene Asker, Bærum og Oslo.

¹⁰⁷ Det er planlagt gjennomført en grundig voldsundersøkelse for Oslo politidistrikt i 2018.

¹⁰⁸ Aldersfordelingen blant kvinner er tilnærmet den samme som blant menn.

¹⁰⁹ 69,9 % i Oslo, 5,7 % i Bærum og 3,4 % i Asker.

¹¹⁰ Det er denne andelen norske statsborgere blant gjerningspersoner bosatt i politidistriktet som kan sammenlignes med statsborgerskap blant politidistriktets innbyggere totalt, dersom man ønsker å beregne eventuell over- eller underrepresentasjon.

¹¹¹ For anmeldelser etter straffeloven som var gjeldende før oktober 2015 inngår lovbrudd mot "liv, legeme, helbred" (kap.17), samt gjentatte og/eller særlig alvorlige legemskrenkelser i nære relasjoner (jf §219). Vold mot politi og andre offentlige tjenstepersoner inngår ikke i disse kategoriene.

¹¹² Straffelovens kap 25 Voldslovbrudd, med fratrukk av anmeldelser av gjentatt og/eller særlig alvorlig mishandling i nære relasjoner uten kroppskrenkelse, og tilsvarende hjemler for tidligere år.

¹¹³ Roy, Olivier (2017): *Jihad and Death*, London: C Hurst & Co Publishers Ltd.

¹¹⁴ Endringer i politiets geografiske enheter, samt ny straffelov, har utfordret videreføring av statistikk fra tidligere år. Temaet vil bli belyst i en kommende emnerapport om anmeldt vold i Oslo politidistrikt.

¹¹⁵ §§ 282 og 283 i Straffeloven av 2005, og §219 i den tidligere Straffeloven av 2005.

¹¹⁶ Omfatter kroppskrenkelser i familieforhold (Strl. §§282 og 283) og øvrige lovhemler for fysisk vold som har blitt avmerket som familievold ("Sakskategori Familievold").

¹¹⁷ Tilsvarende data finnes ikke for Asker og Bærum.

¹¹⁸ Oslo politidistrikt (2017): *Barne- og ungdomskriminaliteten i Oslo. Rapport basert på data fra 2016*.

- ¹¹⁹ <http://frifagbevegelse.no/i-skolen/kraftig-okning-av-vold-og-trusler-mot-larere-6.158.467093.c4b6d3f3d6>
- ¹²⁰ Se f.eks. <https://www.nrk.no/norge/hver-femte-barnevernsansatt-opplever-netthets-1.13640300>
- ¹²¹ Dette gjaldt 22,6 prosent av de ansatte i kommunalt barnevern
- ¹²² Se: Bile, A., Srouf, S.N., Herz, N. (2017): *Skamløs*. Gyldendal. Filmen "Hva vil folk si?" er fra 2017, produsert av norsk-pakistanske Iram Haq, og handler om foreldre-barn forholdet, især far-datter forholdet i egen kultur.
- ¹²³ Omtales også som "endogami", f.eks. <https://snl.no/endogami>. Se også side 16-18 i Bredal, A. (2000): *Arrangerte ekteskap og tvangsekteskap i Norden*. Nordisk ministerråd. København.
- ¹²⁴ Se blant annet rapporten "Parallellsamfunn? Et politiblikk", Oslo politidistrikt 2016, side 20.
- ¹²⁵ Se f.eks. Mubashir, N. (2018): *Kjære bror*. Frekk forl. <https://www.haugenbok.no/Generell-litteratur/Biografier-memoarer/Kj%C3%A6re-bror/19788293097457>
- ¹²⁶ Se f.eks.: https://www.aftenposten.no/amagasinet/i/kavxgB/Mia-Landsem-Alle-jenter-jeg-kjenner_-har-sendt-intime-bilder-av-seg-selv, Se også: <https://www.theguardian.com/technology/2017/nov/08/reddit-incest-involuntary-celibate-men-ban>
- ¹²⁷ Se *Nyt fra Danmarks Statistik 2016:350, Kriminalitet 2. kv. 2016*.
- ¹²⁸ Se: https://www.bra.se/download/18.37179ae158196cb172e1b34/1484209811093/Sammanfattning_anmalda_pr_el_helar_2016.pdf
- ¹²⁹ I Tyskland var det en betydelig nedgang i den anmeldte voldskriminaliteten i perioden 2007 fram til 2015, i tråd med den generelle nedgangen i anmeldt kriminalitet over flere år. Siden 2015 har antall voldsanmeldelser økt, og det skjer i de fleste av delstatene. Særlig bekymringsfull var økningen 2016 på 10 % i antallet anmeldte lovbrudd som medførte alvorlige personskader, samt i drap, uaktsomt drap og bestillingsdrap på 14,3 %. Også antallet anmeldte tilfeller av voldtekt og seksuelle overgrep økte i 2016, med nesten 13 %. Kilde: <http://www.zeit.de/2017/17/kriminalitaet-fluechtlinge-zunahme-gewalttaten-statistik>
- ¹³⁰ <https://www.ons.gov.uk/peoplepopulationandcommunity/crimeandjustice/bulletins/crimeinenglandandwales/yearendingmar2017#what-is-happening-to-trends-in-crime>
- ¹³¹ Scotland Yard mener økningen primært kan tilskrives en sterkere tendens til å anmelde ugjerninger man utsettes for, blant annet på grunn av økt tillit til politiets innsats overfor disse typene av lovbrudd. <http://www.standard.co.uk/news/crime/revealed-shocking-rise-in-violent-and-sex-crimes-in-london-s-bars-and-nightclubs-a3572126.html>
- ¹³² Ifølge Metropolitan Police har det blitt rapportert om 1800 syreangrep siden 2010. I 2016 ble det benyttet i 454 anmeldte lovbrudd, mot rundt 200 tilfeller årlig i perioden fra 2012 til 2015. Se: <http://www.bbc.com/news/uk-england-london-39328233>
- ¹³³ Se: https://www.vice.com/en_us/article/z4dy43/why-acid-attacks-have-doubled-in-the-uk
- ¹³⁴ Også PST peker i sin offentlige trusselvurdering på at terrorrelaterte angrepsforsøk framover sannsynligvis vil være lite komplekse, dvs. angrep utført av en til to personer, som anvender stikk- eller skytevåpen, kjøretøy eller enkle, eksplosive innretninger, se: <https://www.pst.no/alle-artikler/trusselvurderinger/trusselvurdering-2018/>
- ¹³⁵ Dansk politi har allerede pågrepet personer mistenkt for innkjøp og frakt av avansert droneutstyr som antas var ment sendt til IS. <https://www.b.dk/nationalt/stor-politiaktion-mand-og-kvinde-anholdt-for-medvirken-til-terrorforsog>. Også gatebander har benyttet droner til overvåkning og kontroll av "sine" områder.
- ¹³⁶ https://ucr.fbi.gov/crime-in-the-u.s/2015/crime-in-the-u.s.-2015/persons-arrested/arrestmain_final.pdf
- ¹³⁷ Antall anmeldte drap økte med 5 %, voldtekt med 4 % og ran med 3 %.
- ¹³⁸ De siste tallene fra New York tilsier at anmeldelsene for grov vold ble redusert også i 2017. I kontrast til 1990-tallets høye antall registrerte drap, som steg til over 2000, ser antallet i 2017 å bli under 300 tilfeller.
- ¹³⁹ Se f.eks. <https://mobile.nytimes.com/2017/12/27/nyregion/new-york-city-crime-2017.html?hp&action=click&pgtype=Homepage&clickSource=story-heading&module=first-column-region®ion=top-news&WT.nav=top-news&referrer=http%3A%2F%2Fm.facebook.com>
- ¹⁴⁰ Dypere analysene av voldsdataene fra USA forteller også at voldstrenger vanligvis er svært lokalt forankret og vanskelig kan generaliseres. F.eks. var en femtedel av drapene i Chicago, lokalisert til to av distriktets 25 politistasjoner. En kartlegging av drap begått med skytevåpen i seks av USAs storbyer (Baltimore, Chicago, New Orleans, New York City, Oakland og St. Louis) viser på liknende vis at de var konsentrert til noen få, sosioøkonomisk svake områder. Forskerne viser til såkalte "mikro-områder", der voldskriminaliteten er konsentrert, og områdenes sårbarhet vedvarer over tid. Se Weisburd, D. (2015): *The Law of Crime Concentration and the Criminology of Place*, i *Criminology* 53, no. 2 (2015), 133-157; and Weisburd, Bushway, Lum & Yang, (2004): *Trajectories of Crime at Places: A longitudinal study of street segments in the city of*

Seattle, *Criminology* 42, no. 2, 283- 322. Byen med vekst i voldstallene var karakterisert av fallende befolkningstall, vekst i andelen fattige samt mer arbeidsløshet enn gjennomsnittet nasjonalt.

¹⁴¹ For enkelte andre byer stiger imidlertid drapstallene betydelig, blant annet gjelder dette Charlottsville.

<https://www.brennancenter.org/analysis/crime-2015-final-analysis>

<https://www.brennancenter.org/analysis/crime-2017-updated-analysis>. For mer innsikt i virksomhetsstrategien for å redusere den bekymringsfullt økende voldtrenden i Chicago det siste året, se

<https://www.reuters.com/article/us-usa-crime/high-tech-low-tech-big-u-s-cities-embrace-twin-approach-to-crime-idUSKBN1EV011>, Se også: <https://www.cbsnews.com/news/predicting-crime-in-chicago/>

¹⁴² Fra 2000 til 2015 har fengslingsraten for fargede menn sunket med rundt 25% og for fargede kvinner med rundt 50%. Fengslingsraten for hvit befolkning økte for både kvinner og menn i samme periode, især for kvinner (53%). https://www.themarshallproject.org/2017/12/15/a-mass-incarceration-mystery?utm_medium=social&utm_campaign=sprout&utm_source=facebook. Skjevheten er forbundet med sammenheng mellom sosioøkonomiske kår og vold, med overhyppighet i avgrensede fattige boområder, der fargede og innvandrere er i flertall. Se f.eks.: Dunaway, R.G.R, Cullen, Burton & Evans (2000): The Myth of Social Class and Crime Revisited: An Examination of Class and Adult Crime, *Criminology*, 38, 2. Se også Barak, G. (2009): Class, Race, and Gender in Criminology and Criminal Justice: Ways of Seeing Difference, *Critical Criminology*, March 15, <http://critcrim.org/barak.htm>, pluss McNulty, Thomas L.; Bellair, Paul E. (March 2003). Explaining racial and ethnic differences in adolescent violence: Structural disadvantage, family well-being, and social capital. *Justice Quarterly*. 20 (1): 1–31. Samt: Krivo, L. J.; Peterson, R.D. (1 December 1996). "Extremely Disadvantaged Neighborhoods and Urban Crime". *Social Forces*. 75 (2): 619–648

¹⁴³ Se: <https://www.ssb.no/vold/>

¹⁴⁴ Thoresen, S. & Hjemdal, O.K. (2014): Vold og voldtekt i Norge. En nasjonal forekomststudie av vold i et livsløpsperspektiv. NKVTS 1/2014.

¹⁴⁵ Utvalget her var på 504 kvinner. Tallene fra denne undersøkelsen som Kantor utførte på vegne av Sanitetskvinnene, er omtalt i VG, se <https://www.vg.no/nyheter/partnervold/ny-undersokelse-en-av-ti-kvinner-utsatt-for-partnervold/a/24118750/>

¹⁴⁶ <https://www.vg.no/nyheter/partnervold/ny-undersokelse-en-av-ti-kvinner-utsatt-for-partnervold/a/24118750/>

¹⁴⁷ Se; https://www.nrk.no/norge/forsker_-_foreldre-som-lar-barn-utsettes-for-vold-i-utlandet_-bor-etterforskes-1.13772136. Se også forskningsrapport nr 5 fra Liden, H. Bredal, A, Reisel, L. ved Institutt for samfunnsforskning fra 2014 om Transnasjonal oppvekst:

<https://www.imdi.no/contentassets/05b9308d1c264e52b98f5e0b9b2c8890/rapport-2014.-transnasjonal-oppvekst--om-lengre-utenlandsopphold-blant-barn-og-unge-med-innvandrerbakgrunn>

¹⁴⁸ https://bufdir.no/global/Arsrapport_2016_Kompentanseteamet.pdf

¹⁴⁹ Juridisk defineres kjønnslemlestelse som inngrep i en kvinnes kjønnsorgan som skader kjønnsorganer eller påfører varig forandring. Samtykke til slike inngrep fritar ikke fra straff, og reaksjonen er fengsel inntil 6 år for den som utfører inngrepet, og bot eller fengsel inntil 1 år for de som unnlater å avverge kjønnslemlestelse. Dette gjelder også profesjonelle innen barnehager, skole, helse- og sosialtjeneste samt forstandere og religiøse ledere i trossamfunn, uten hensyn til taushetsplikten de ellers har. For at det skal være straffbart må lemlestelsen ha skjedd etter at vedkommende fikk opphold i Norge. Men det er også straffbart å bidra til kjønnslemlestelse som utføres i andre land på et barn som ellers er bosatt i Norge. Se: Lien, I.-L. (2017): *Politiets arbeid med kjønnslemlestelse*. NKVTS 6/2017.

¹⁵⁰ Se kap 6. i Lien, I.-L. (2017): *Politiets arbeid med kjønnslemlestelse*. NKVTS 6/2017.

¹⁵¹ Ifølge Kripes har også nordmenn forsøkt å kjøpe ulovlig våpen på det mørke nettet. Det er uklart om dette gjelder Oslos innbyggere. Se: Trusler og utfordringer innen IKT-kriminalitet (2017). Politidirektoratet.

¹⁵² <https://www.dagsavisen.no/innenriks/tidligere-etterretningssjef-bekymret-for-digitale-trusler-1.1129554>

¹⁵³ Hylland Eriksen, T. (2016): *Overheating. An Anthropology of Accelerated Change*. Vidarforlaget:Oslo

¹⁵⁴ Se f.eks. Nagle, A. (2017): *Kill all Normies. Online culture wars from 4Chan and Tumblr to Trump and the alt.right*. Crydon; Zwro Book. Det må bemerkes at kritiske røster mot liberalisme og likestilling kan komme fra flere hold, også relativt moderate. Blant annet ble liberalismekritikken løftet internasjonalt av konservative samfunnsdebattanter for flere år siden, især mot meningstomhet ved det sekulariserte liberalistiske levesettet. Se f,eks Hitchens, P. (2010): *The Rage Against God: How Atheism Led Me to Faith*, Zondervan: Grand Rapid Michigan, og Huntington, S. P (2004): *Who are We? The Challenges to Americas National Identity*. Simon & Schuster, New York.

¹⁵⁵ Politidistriktet planlegger en slik voldsundersøkelse i 2018.

¹⁵⁶ Jfr. FNs konvensjon mot grenseoverskridende organisert kriminalitet av år 2000, med tilleggsprotokollen for å forebygge, bekjempe og straffe handel med mennesker, særlig kvinner og barn. Dette er den såkalte Palermokonvensjonen.

¹⁵⁷ Dette gjelder blant annet Amnesty International som nylig gikk inn for legalisering av sexhandel. Se f.eks. <http://www.dagbladet.no/2015/08/11/nyheter/politikk/utenriks/prostitusjon/sexhandel/40573032/>

¹⁵⁸ Se f.eks. <http://www.faf.no/index.php/nb/zoo-publikasjoner/faf-rapporter/item/ikke-vare-barn>. Se også Se <http://www.coe.int/en/web/anti-human-trafficking/norway>, samt:

<https://www.abcnyheter.no/nyheter/verden/2017/06/21/195311270/norsk-asympraksis-bekymrer-europeiske-eksperter-pa-menneskehandel> Se også: <https://antirasistisk.no/eksterne-skribenter/det-store-sviket/>

¹⁵⁹ Se <http://www.coe.int/en/web/anti-human-trafficking/norway>

¹⁶⁰ Se også: <https://www.aftenposten.no/verden/i/KVxE/20-kvinnelige-fremmedkrigere-funnet-i-tunnel-i-Mosul->

¹⁶¹ <https://www.vg.no/nyheter/innenriks/krim/naer-venn-i-avhoer-galina-siktede-snakket-om-varulver/a/23591925/>

¹⁶² Kilde: <https://www.abcnyheter.no/nyheter/verden/2017/06/21/195311270/norsk-asympraksis-bekymrer-europeiske-eksperter-pa-menneskehandel>

¹⁶³ <https://www.dagbladet.no/nyheter/pa-ett-ar-har-467-barn-romt-fra-norske-asylmottak-over-halvparten-har-forsvunnet-helt/68803818>

¹⁶⁴ NOAS (2017): En gjennomgang av midlertidig opphold til enslige mindreårige asylsøkere. NOAS i samarbeid med Redd Barna og FO.

¹⁶⁵ Berit Aasen, B., Dyb, E. & Lid, S. (2016): *Forebygging og oppfølging av enslige mindreårige asylsøkere som forsvinner fra mottak og omsorgssentre*, NIBR 2016:17

¹⁶⁶ <http://ec.europa.eu/eurostat/documents/3888793/6648090/KS-TC-14-008-EN-1.pdf/b0315d39-e7bd-4da5-8285-854f37bb8801>

¹⁶⁷ Pressemelding fra Statsministerens kontor, nr. 16/17, 13.2 2017.

¹⁶⁸ Utfordringene med å skille mellom foreldremyndighet og tvang og skille ut menneskehandelsaker er særlig stor der barn utnyttes av nær familie. Problemet er belyst blant annet i den nye Fafo-rapporten om mindreårige ofre for menneskehandel, utført på oppdrag av Barne- likestillings- og inkluderingsdepartementet. Se Tyldum, G., Lidén, H., Skilbrei, M-L., Dalseng, C.F. & Kindt, K.T. (2015): *Ikke våre barn. Identifisering og oppfølging av mindreårige ofre for menneskehandel i Norge*. Fafo-rapport 45-2015.

¹⁶⁹ Se f.eks: Jenkins, P. (2008): *Decade of nightmare. The End of the Sixties and the Making of Eighties America*, Oxford University Press. Se også: Simon, J. (2007). *Governing through crime: How the war on crime transformed americal democracy and created a culture of fear*. New York: Oxford University Press

¹⁷⁰ Blant annet ble politietterforskerne i Dark Room-saken kåret til "årets navn" i Dagbladet 2017.

¹⁷¹ Tolkningen ble også understøttet av aktører fra innvandringskritiske miljøer. Den ikoniske fortellingen – og et bilde – omhandler en hendelse nyttårsaften 2004 i en svensk storby, der 2 svenske jenter ble angrepet av en guttegjeng med somalisk bakgrunn. Ufrivillig ble jentene benyttet som symboler på nordiske kvinner som offer for fremmede ved at den ble fanget opp og sirkulert på nettet i høyreekstreme miljøer i Skandinavia. Se: Horsti, Karina (2016): Digital Islamophobia: The Swedish woman as a figure of pure and dangerous whiteness. *New Media & Society*, Sagepub, DOI 10.1177/46/4448/6642/69, 1-18. Se også: https://morgenbladet.no/samfunn/2014/lisa_19_ufrivillig_symbol.

¹⁷² <https://www.nrk.no/ytring/skamloshet-som-feministisk-religionsutovelse-1.13286747>, Se også:

<https://www.nrk.no/rogaland/dei-skamlause-jentene-haustar-lovord-for-ny-bok-1.13733328>

¹⁷³ Statistikkgruppen "1470 Fremvis/still av seksuelle overgrep mot barn eller seksualiserer barn" etter straffelov av 2005, og "1421 Pornografi via data" etter straffelov av 1902.

¹⁷⁴ Dette innebærer at anmeldelser under § 195 i gammel straffelov telles i denne sammenhengen som voldtekts i henhold til ny straffelov §§ 299, 300, 301. Dette er gjort for at anmeldelsestallene skal bli sammenlignbare over flere år. Konsekvensen er at statistikken som brukes her, gir andre tall enn statistikk der omregning ikke er gjort på samme måte.

¹⁷⁵ Se f.eks. Phipps, Alison. (2009). Rape and respectability: Ideas About Sexual Violence and Social Class. *Sociology*, 43(4), 667-683, Stefansen, Kari, & Smette, I. (2006). Det var ikke voldtekt, mer et overgrep. Kvinners fortolkning av seksuelle overgrepserfaringer. *Tidsskrift for samfunnsforskning*, 1, samt. Se også Thoresen, Siri, & Hjemdal, Ole Kristian. (2014). *Vold og voldtekt i Norge. En nasjonal forekomststudie av vold i et livsløpsperspektiv* (Vol. 1): Nasjonalt kunnskapscenter om vold og traumatisk stress.

¹⁷⁶ Dette er blant annet dokumentert gjennom en korrelasjonsanalyse av antall medieoppslag og vekst i ulike typer voldtektsanmeldelser i Sætre, M. & Grytdal, V. (2012): *Voldtekt i den globale byen. Anmeldelser og medieoppslag*. Strategisk stab. Oslo politidistrikt.

¹⁷⁷ De siste 5 årene er det ikke gjort noen dypere analyse som gir sikre omfangstall for antall og andelen overfallsvoldtekter.

¹⁷⁸ I 15 forhold var den anmeldte gjerningspersonen mellom 9-11 år, hvorav 5 av forholdene gjaldt voldtekt.

¹⁷⁹ De største gruppene foruten norske statsborgere, var borgere fra Sverige (2,7 %), Afghanistan (2,1 %), Somalia (2,1 %) og Romania (1,7 %).

¹⁸⁰ Dette representerte 613 personer.

¹⁸¹ 468 (76,3 %) var bosatt innenfor politidistriktets tre kommuner.

¹⁸² Uten mer inngående behandling av anmeldelsene, er det ikke mulig å filtrere ut kun de som har skjedd utendørs.

¹⁸³ Typisk modus operandi er beskrevet blant annet i følgende sak:

<http://www.vg.no/nyheter/innenriks/krim/overgrepstrend-paa-chattetjenester-bruker-kynisk-utpressingsmetode-mot-barn/a/24134837/>

¹⁸⁴ App'er som gjerne går igjen for overgriperes kontakt med mindreårige er Facebook, Instagram, Snapchat, musikal.ly, KIK, Skype, MovieStarPlanet (app og nett), Momio (nettside og app), Omegle (nettside).

¹⁸⁵ <https://www.europol.europa.eu/crime-areas-and-trends/crime-areas/child-sexual-exploitation>

¹⁸⁶ Undersøkelser ved Oslo politidistrikt tidlig på 2000-tallet tydet på at menn med informasjonsteknologi som profesjonelt arbeidsfelt, var overrepresentert blant de personer som politiet avdekket i forbindelse med seksuelle framstillinger. Dette kan ha forandret seg med annen bruk av nettet fram til i dag. Undersøkelser var basert på 49 menn anmeldt for overtredelse av § 204 for brudd på loven om produksjon, innførsel, besittelse eller framvisning av pornografi i skrift, bilde, video mv. via data til Oslo politidistrikt 2001 og 2002. Resultater presentert av rådgiver M. Sætre, Etterrettingsseksjonen Oslo politidistrikt på Redd Barnas konferanse Barneporno, barneprostitusjon og handel med barn.

¹⁸⁷ Se f.eks.: <https://www.theguardian.com/technology/2017/nov/08/reddit-incest-involuntary-celibate-men-ban>

¹⁸⁸ Se f.eks.: <https://www.adressa.no/nyheter/utenriks/2018/02/05/F%C3%B8rste-dommer-avsagt-i-sak-om-delning-av-sexvideo-i-Danmark-16028437.ece>

¹⁸⁹ De omtales iblant også som "seksuell omgang uten samtykke" der det er voksne involvert. Det kan vurderes om dette burde være en egen juridisk betegnelse og paragraf. Det kunne "rendyrket" voldtektsparagrafen til anmeldelser som entydig omhandler tvang, og som muligens også ville ivaretatt anklagede bedre enn når "gråsonekrenkelser" (krenkelser uten tvang) anmeldes og registreres som voldtekt.

¹⁹⁰ Sætre, M. & Grytdal, V. (2012): *Voldtekt i den globale byen. Anmeldelser og medieoppslag*. Oslo politidistrikt

¹⁹¹ Blant annet i tilknytning til Norway-cup og VG-listas årlige arrangement i sentrum.

¹⁹² *Egyptian Center for Women's Rights* startet i 2005 en kampanje mot seksuelle trakasseringer i Egypt, som ledd i prosessen med å oversette og omsette en global FN-ledet kampanje mot seksuell trakassering til lokale forhold. For deres forklaring og historikk bak valg av uttrykket "*taharrush gamea*", se f.eks. Abdelmonem, A., Bavelaar, R.E., Wynne-Hughes, E., Galán S. (2016): *The Taharrush Connection: Xenophobia, Islamophobia, and Sexual Violence in Germany and Beyond*, i *Gender, Kindship & Marriage Issues*, 3, 12. Se også http://www.wikiwand.com/sv/Taharrush_gamea#/CITEREFAbdelmonem2015). Problemet dette begrepet var ment å gripe, skal ha vært "samordnet tafsing" av kvinner i det offentlige rom av grupper av menn, for å kunne utløse rykte og beskyldninger om løssaktighet. Hensikten sies å være å skremme kvinner vekk fra deltakelse i åpne markeder og offentlige rom. Slike overgrep ble særlig kjent fra Tahrir-plassen under den arabiske våren 2011, angivelig begått av opprørspolitiet etter ordre fra høyeste politiske hold (se f.eks. <http://www.tv2.no/a/3645714/>).

¹⁹³ Medio januar 2016 omfattet etterforskningen 821 anmeldelser fra nyttårsaftnen 2015/2016 av hendelser begått ved Sentralstasjonen og Kölnerdomen. Over halvparten skal ikke ha omfattet noen seksuell krenkelse (skadeverk, vinningslovbrudd/ran og vold). For de øvrige, omhandlet mer enn halvparten hendelser som ble opplevd som en kombinasjon av vinnings- og seksuallovbrudd. Tretti personer var totalt sett registrert som mistenkt. Majoriteten hadde bakgrunn fra Marokko og Algeri, hvorav halvparten var asylsøkere og personer med avslag på asylsøknaden. Overdrivelsen i knytningen til nordafrikanske tradisjoner er blant annet blitt anført av feminister med bakgrunn fra aktivisme både i Nord-Afrika og tysk samfunnsliv. Se f.eks. Abdelmonem, A., Bavelaar, R.E., Wynne-Hughes, E., Galán S. (2016): *The Taharrush Connection: Xenophobia, Islamophobia, and Sexual Violence in Germany and Beyond*, i *Gender, Kindship & Marriage Issues*, 3, 12, og <http://religionresearch.org/closer/2016/03/12/the.taharrush-connection-xenophobia-islamophobia-and->

sexual-violence-in-germany-and-beyond. Ifølge forskerne skjedde denne politiseringen ved at det ble trukket en assosiativ forbindelse mellom to hendelser fra helt ulike kontekster. *"By means of this associative framing strategy, the coverage managed to align two separate circumstances of sexual harassment and assault and to portray them as manifestations of the same process of collective sexual violence. Here, the social, economic and political specificities associated with each circumstance were ignored. The events in Tahrir, therefore, became evidence of a larger culture of sexual violence particular to the Middle East and North Africa."*

194 Se f.eks. <https://www.welt.de/regionales/nrw/article151245631/Nach-Silvester-fast-1000-Anzeigen-in-vier-Staedten.html>. Politiet påtok seg noe av ansvaret for å ha vært for lite synlige og tilstedeværende i forhold til behovet denne kvelden, se <https://www.welt.de/politik/deutschland/article156038699/Polizeiversagen-bestaerkte-die-Koelner-Sex-Taeter.html>

¹⁹⁵ Tilsvarende "feil-tolkning" motsatt vei, av personran som voldtektsforsøk, er ikke dokumentert. Se: Sætre, M & Grytdal, V. (2012): *Voldtekt i den globale byen. Anmeldelser og medieoppslag*. Oslo politidistrikt, samt (2013): *Ran i den globale byen. Anmeldelser og medier*. Oslo politidistrikt.

196 Se: <https://www.aftenposten.no/verden/i/6EI3L/Flere-voldtektsanmeldelser-pa-nordiske-musikkfestivaler-denne-uken>

¹⁹⁷ Et representativt utvalg på 3091 personer besvart spørreskjema, i tillegg besvarte 3611 personer skjemaet på sosiale medier. Heinskou, Mari Bruvik, m.fl. (2017): *Seksuelle krænkelser. Omfang og karakter*. Det kriminalpreventive råd. Oktober.

¹⁹⁸ Se Heinskou 2017, side 59, op.cit: *"mænd med annen etnisk baggrund end dansk udgør en marginal andel af gerningspersoner i forhold til seksuelle overgreb, der bliver begået i Danmark."*

¹⁹⁹ Drøye 80 % av overgrepene skjedde i private hjem, og de fleste hjemme hos offerets og/eller gjerningspersonen. Andelen ofre som hadde opplevd overgrep på bopel var lavere når overgriper var av annen etnisitet (55 %) enn når han var dansk (85 %).

²⁰⁰ Se f.eks. <https://www.sott.net/article/363888-Russian-MP-seeks-total-ban-of-sex-change-operations-in-Russia>. Samt: <https://www.rt.com/politics/398963-mp-seeks-ban-on-free/amp/>

²⁰¹ Statistikktekniske grunner gjør at vi her presenterer gjerningsmannsdata for 2016 ikke 2017.

²⁰² Det er også grunn til å tro at de som begår digitale økonomiske lovbrudd avviker fra de som begår tradisjonelle vinningslovbrudd som tyverier og ran. Data både for Oslo og andre steder er ennå ikke tilstrekkelige til å konkludere på dette.

²⁰³ I tillegg kommer et lavere antall av en rekke spesifiserte former for tyveri, samt 357 forhold som kun er kategorisert som "grovt tyveri annet", "tyveri annet" (464) og "diverse" (78).

²⁰⁴ Sætre, M og Grytdal, V. (2014): *Ran i den globale byen 2013. Del 1: Trender i anmeldelser. Del 2: Anmeldelser og medier*. Strategisk Stab, Oslo politidistrikt.

²⁰⁵ Kilde: Ransgruppen Grønland: 2014_12_Manedsrapport_Ran_Ferdig.pdf (unntatt offentlighet). Sætre & Grytdal (2014): *Ran i den globale byen. Delrapport 1 og 2*. Strategisk stab, Oslo politidistrikt.

²⁰⁶ Etter innføring av ny straffelov sorteres ikke lenger ulike typer ran i forskjellige koder/kategorier, så det kreves en mer omfattende gjennomgang av alle anmeldelsene for å kunne si noe om fordelingen av ulike former for ran.

²⁰⁷ Det må bemerkes at kartbladet kun angir antall anmeldelser i tilknytning til enkelte soner. Antakelig skyldes dette plasshensyn.

²⁰⁸ Muligens kan dette tilskrives befolkningstettheten i området. Uansett angir det utfordringene for lokalt politi.

²⁰⁹ For bil/motorkjøretøy og bod, garasje e.l., er det vanskelig å sammenligne mellom ny og gammel straffelov.

²¹⁰ Kruisbergen, Kleemans & Kouwenberg (2015): Profitability, Power or Proximity? Organized Crime Offenders Investing Their Money in Legal Economy. *European Journal of Crime Policy and Research*, 21, 237-256.

²¹¹ Levi, M. (2015): Money for Crime and Money from Crime. Financing Crime and Laundering Crime Proceeds, *European Journal of Crime Policy and Research*, vol 21: 275-297.

²¹² <http://www.dst.dk/da/Statistik/nyt/NytHtml?cid=23527>

²¹³ Den nye Straffelovens § 202 sammenfaller ikke med tidligere lovhomepler, og derfor ikke beregnes for tidligere år.

²¹⁴ IKT-lovbrudd er definert som lovbrudd begått mot datanettverk og mot datasystemer eller ved hjelp av datautstyr og/eller datanettverk.

²¹⁵ Flere av disse sakene som politiet har jobbet med, skjedde i sørøst i Oslo. Den geografiske spredningen er ikke blitt analysert nærmere.

²¹⁶ Se f.eks.: <https://e24.no/boers-og-finans/bitcoin/svensk-politi-advarer-mot-bitcoinbedragere/24219470>

²¹⁷ Departementets "Strategis mot arbeidslivskriminalitet", 2017.

-
- ²¹⁸ Nasjonalt tverretattlig analyse og etterretningssenter: *Situasjonsbeskrivelse 2017*. Arbeidslivskriminalitet i Norge. Økokrim.
- ²¹⁹ I perioden januar til april 2017 var under 10 % av sakene i hovedstatistikkgruppe 6100 Utlendingsloven kodet på ulovlig arbeid.
- ²²⁰ Som over, side 26/38
- ²²¹ <http://e24.no/lov-og-rett/bank/rekordaar-for-kortsvindel-i-2016-over-17-milliarder-tapt-i-europa/24095074>
- ²²² Hovedentreprisen for et milliardprosjekt for utbygging av Aarhus Letbane (trikk) i Danmark, skal ifølge danske fagforbund ha blitt gitt til et firma med italiensk underentreprenører som hadde kontakt med mafiaorganisasjonen 'Ndrangetha. Dette er nå den sterkeste mafiaorganisasjonen i Italia. Usikre kilder har antydnet at etablerte europeiske mafiaorganisasjoner kan være involvert i større utbyggingsprosjekter også i Norge. Se f.eks. <http://www.arbejderen.dk/udtalelser/social-dumping-p%C3%A5-aarhus-letbane>, samt <https://steigan.no/2017/05/13/italiensk-mafia-pa-metroen-i-kobenhavn/>
- ²²³ Manski, Sarah (2017): Building the blockchain world: Technological commonwealth or just more of the same?, I *Strategic Change*, 26 (5); 511-522
- ²²⁴ Ipsos (2017): *Politiets innbyggerundersøkelse 2017*. Rapport.
- ²²⁵ Se f.eks. <https://www.politiforum.no/artikler/onsker-nnpf-egentlig-endringer/387707>. Se på den annen side også <https://www.dagbladet.no/kultur/avkriminalisering-er-ikke-nok/69351860>
- ²²⁶ Se f.eks. Nafstad, I. (2013): *Et anstendig menneske. Møter mellom rusbrukere og det offentlige rom i Oslo*. Doktorgradsavhandling, Institutt for kriminologi og rettsosjologi, Universitetet i Oslo. Se også: EDMCCA(2017): Europeisk narkotikarapport. Trender og utvikling. (norsk utgave)
- ²²⁷ En avhandling fra f.eks. Oda Nafstad viser at når politiet bekjemper åpne rusmiljøer ved f.eks. bortvisning, gjør dette det vanskeligere for tynge rusmisbrukere å få tilgang på helsetjenester, Se også: <https://www.politiforum.no/artikler/ja-takk-begge-deler-tilnaerming-til-rusbruk-er-problematisk/404422>
- ²²⁸ Det er blitt etablert en skandinavisk avdeling av *Law Enforcement Action Partnership* (LEAP), som hevder at alvorlig kriminalitet som genereres i narkotikabekjempelsens kjølvann, kan være et resultat nettopp av kriminalisering. Se: <https://www.politiforum.no/artikler/onsker-nnpf-egentlig-endringer/387707>. Se også: https://www.aftenposten.no/meninger/debatt/i/45o5g/La-oss-fa-en-ny-ruspolitikk-Forbudslinjen-har-katastrofale-konsekvenser--Ramm_-Dyrdal-og-Larsen, samt: https://www.facebook.com/events/1908858106060791/?acontext=%7B%22ref%22%3A%22106%22%2C%22action_history%22%3A%22null%22%7D. Se også Woods bok: <https://www.penguin.co.uk/books/1110612/good-cop-bad-war/>
- ²²⁹ Hitchens, C. (2012): *The War we never fought*, London: Bloomsbury Continuum
- ²³⁰ Europol/EDMCCA (2016): EU DrugMarkets Report. Strategic Overview
- ²³¹ Europol/EDMCCA (2016): EU DrugMarkets Report. Strategic Overview.
- ²³² EDMCCA(2017): Europeisk narkotikarapport. Trender og utvikling. (norsk utgave)
- ²³³ Dette dreier seg blant annet om Rivotril.
- ²³⁴ Det vises her til straffesaken mot Gjermund Cappelen og hans organisasjon.
- ²³⁵ EDMCCA(2017): Europeisk narkotikarapport. Trender og utvikling. (norsk utgave)
- ²³⁶ <http://www.dinepenger.no/oekonomi/politiet-har-knekt-bitcoin-koden-kriminelle-vender-tilbake-til-kontanter/24168326>
- ²³⁷ Europol/EDMCCA (2016): EU DrugMarkets Report. Strategic Overview.
- ²³⁸ F.eks. gjelder dette meget sterke Fentanyl-preparater som er opptil 100 ganger sterkere enn heroin og morfin: <http://rus.no/fentanyl-dreper-tusenvis-hvert-ar-na-er-det-kommet-til-norge/>
- ²³⁹ Kunnskapen om styrkegrad stammer blant annet fra lokale straffesaker.
- ²⁴⁰ Se: https://www.nrk.no/norge/dette-er-_elefantdopet_-1.13479851
- ²⁴¹ Se side 49: Europeisk overvåkingssenter for narkotika og narkotikamisbruk (2017), *Europeisk narkotikarapport 2017: Trender og utviklinger*, Den europeiske unions publikasjonskontor, Luxembourg.
- ²⁴² Se: Europeisk overvåkingssenter for narkotika og narkotikamisbruk (2017), *Europeisk narkotikarapport 2017: Trender og utviklinger*, Den europeiske unions publikasjonskontor, Luxembourg.
- ²⁴³ Europol/EDMCCA (2016): EU DrugMarkets Report. Strategic Overview.
- ²⁴⁴ Se f.eks.: <https://www.bistandsaktuelt.no/nyheter/2017/kriminalitet-sahel/>
- ²⁴⁵ Se Politidirektoratets rapport fra 2017 om: Trusler og utfordringer innen IKT-kriminalitet (2017).
- ²⁴⁶ Dette understrekes blant annet i intervjuene til rapporten: *Parallellsammfunn? Et politiblikk*. Oslo politidistrikt 2016
- ²⁴⁷ Under etnisitet inngår også antisemittisme og antisiganisme

²⁴⁸ For en nærmere beskrivelse av definisjonen, og fenomenet hatkriminalitet, vises til tidligere rapporter og heftet "Hatkrim - Rettslige og praktiske spørsmål" publisert på:

<https://www.politiet.no/globalassets/dokumenter/oslo/rapporter/anmeldt-hatkriminalitet-oslo/hatkrim---rettslige-og-praktiske-sporsmal-november-2015.pdf>

²⁴⁹ <http://kriminalitetsforebygging.no/dokumenter/handlingsplan-hatkriminalitet-voldelig-ekstremisme-oslo-2015-2018-2/>

²⁵⁰ <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/trygghet-mangfold-apenhet/id2505393/> ,

<https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/trygghet-mangfold-apenhet/id2505393/> ,

²⁵¹ <https://fido.nrk.no/f0c53094422ccbc203e391eee587857e553e16f5de8dc799b1619a655133b24/8041-Handlingsplan%20antisemittisme-7k.pdf>

<https://fido.nrk.no/f0c53094422ccbc203e391eee587857e553e16f5de8dc799b1619a655133b24/8041-Handlingsplan%20antisemittisme-7k.pdf>

²⁵² LHBT står for Lesbisk, Homofil, Bifil og Trans

²⁵³ Ifølge terrorforskeren Tore Bjørgo begås det nå mer personrettede angrep som er motivert av høyre-radikal ideologi og formidling av slike holdninger er blitt normalisert: – *Det som var ekstremt før, har blitt mer mainstream nå. Ting som man ikke kunne si for 20 år siden, blir nå sagt fra offentlige talerstoler.* Se: https://www.nrk.no/rogaland/_-mer-hoyreekstrem-vold-enn-for-1.13303686.

²⁵⁴ Oslo politidistrikt har nylig gitt ut en rapport over dommer i hatkriminaliteter de siste par årene, for å spre kunnskap om de sakene som nå har vært til behandling i domstolene. Se:

<https://www.politiet.no/contentassets/17e1eed4775047eca71e9535d33c3181/rettspraksis-i-hatkriminaliteter-utvalg-saker-fra-oslo-tingrett-20152017.pdf>

²⁵⁵ Se blant annet <https://antirasistisk.no/rapport-rasisme-opplevd-ungdom/> , og

[http://www.nordlandsforskning.no/getfile.php/1313658/Dokumenter/Rapporter/2016/NF%206-](http://www.nordlandsforskning.no/getfile.php/1313658/Dokumenter/Rapporter/2016/NF%206-2016_web.pdf)

http://www.nordlandsforskning.no/getfile.php/1313658/Dokumenter/Rapporter/2016/NF%206-2016_web.pdf

²⁵⁶ Se: Müller, K. and Schwarz, C. (2017): *Fanning the Flames of Hate: Social Media and Hate Crime*. Available at SSRN: <https://ssrn.com/abstract=3082972> or . Se også:

<https://www.economist.com/blogs/graphicdetail/2018/01/daily-chart-8>

²⁵⁷ Se f.eks.: <https://www.ekuriren.se/tjanster/granskning-sa-styrs-den-svenska-trollfabriken-som-sprider-hat-pa-natet/>

²⁵⁸ Blant annet gjelder dette nettstedet til Pamela Geller. Se f.eks.

http://www.slate.com/articles/news_and_politics/frame_game/2011/07/christian_terrorism.html. Se også en framstilling av hvordan Oslo politidistrikts voldtektsrapporter visstnok er blitt feilrepresentert i internasjonale medier i; <https://electronicintifada.net/blogs/ali-abunimah/debunked-zionist-and-islamophobic-libel-rape-epidemic-muslims-norway>

²⁵⁹ Se f.eks.: <https://www.dagsavisen.no/oslo/oslo-politiet-svarer-amerikansk-ekstrem-blogger-1.672184>

²⁶⁰ Den såkalte "*kontakthypotesen*" er drøftet blant annet i en artikkel som bygger på materialet til Monitor, med tidsseriedata på befolkningens holdninger til utlendinger. Se:

https://www.idunn.no/tfs/2017/03/utviklingen_i_synet_paa_innvandrere_og_innvandring_i_norge

²⁶¹ Dette handler om "*konflikthypotesen*" beskrevet i artikkelen nevnt over. Prosessene med å skape "gode fiender" som blir syndebukker for svakheter i samfunnssystemet, er vel kjent gjennom Nils Christies beskrivelser. Se Christie, N. & Bruun, K. (2003): *Den gode fiende*. Oslo: Universitetsforlaget.

²⁶² Se f.eks.: <https://www.dagsavisen.no/innenriks/folk-flest-mener-innvandring-er-bra-1.963104>

²⁶³ Se f.eks.: <http://www.mynewsdesk.com/no/nobels-fredssenter/pressreleases/nordmenn-mer-positive-til-innvandrere-1952731>

²⁶⁴ En drøfting av fenomenet rasisme finnes i boka til Bangstad, S. & Døving, C.A. (2015): *Hva er rasisme?* Universitetsforlaget.

²⁶⁵ I USA har det f.eks. vært betydelig oppmerksomhet om bøker som Albright, M. (2018): *Facisme: A Warning*. Harper, og Snyder, T. (2017): *On Tyranny: Twenty Lessons from the Twentieth Century*. Tim Duggan Books.

²⁶⁶ I en undersøkelse om nordmenns risikoforståelse gjort av Direktoratet for samfunnssikkerhet og beredskap fra våren 2017, var 35 % av befolkningen svært bekymret for at Norge skulle rammes av terror. Dette uttrykte en engstelse som direktoratet ikke hadde registrert tidligere. I en internasjonal undersøkelse fra sommeren 2017 svarer 53 % av nordmenn at de tror det er sannsynlig at Norge blir rammet av et terroranslag i løpet av det neste året. I Danmark gjelder det 61 %, Finland 44 % og Sverige 68 %. I land utenfor Norden er antallet personer som frykter terror, ennå høyere. I Tyskland svarer 71 % at de tror landet vil bli rammet av terror det neste året, i Frankrike 81 % og i Storbritannia 74 %. Studien viser også at 59 % av nordmenn mener det er

fundamental konflikt mellom islam og verdiene i det norske samfunnet. Se blant annet https://www.dsb.no/globalassets/dokumenter/nyheter/rapport_bu_2016.pdf. Se også: https://www.nrk.no/norge/dsb-undersokelse_-nordmenn-frykter-terror-mest-1.13362972, samt <http://www.klassekampen.no/article/20170627/ARTICLE/170629965>

²⁶⁷ Det er også blitt advart mot sterk sammenkobling av terror med politisk islam, fordi det leder til

²⁶⁸ Det er lenge blitt pekt på at en betydelig andel av terroranslag begås av enkeltpersoner, der mange har gjennomgått radikaliserings på nettet. Se blant annet Pantucci, R. (2011): *A typology of lone wolves. Preliminary analysis of lone islamist terrorist*. London Int. Centre of the Study of Radicalization and Political Violence. Se også Spaaij, R (2011): *Understanding Lone Wolf Terrorism*, Dordrecht: Springer. Begrepene som brukes på enslige terrorister er forskjellig og omdiskutert. Noen kaller det "enkeltperson-terror", andre "grasrotsjihadisme", men ofte sies "solo-terrorister" og "enslige ulver". Det siste er blitt kritisert som en glorifisering av volden. Det er også omdiskutert hvorvidt det er riktig å forstå disse enkeltterroristene som enslige. For mange kan det ruller opp etter hvert at de har vært del av digitale nettverk der de har laget seg en identitet som de anerkjennes for i nettverket. Voldsutøvelsen kan motiveres nettopp av ønsket om å leve opp til forventningene som ligger i denne digitale identiteten. Spørsmålet er om dette er tilstrekkelig kobling til en terrororganisasjon til å regnes som en terrortrussel som handler på vegne av en organisasjon eller en fremmedstat. Se også https://www.aftenposten.no/verden/i/7vzvww/De-dreper-alene_-men-bak-star-et-storre-nettverk-Sannheten-om-terroristene-kommer-ofte-frem-etter-at-vi-har-mistet-interessen

²⁶⁹ Se blant annet Sandberg, S., Oksanen, A., Berntzen, L-E. & Kiilakoske, T. (2014): Stories in action, the cultural influence of school shootings on terrorist attacks in Norway. *Critical Studies on Terrorism*, Routledge. s. 277-296. Samt Berntzen, L.E. & Sandberg, S. (2014): The collective nature of lone-wolf terrorism. Anders Behring Breivik and the anti-Islamic movement. *Terrorism and Political Violence*, 26, 5. S. 759-779.

²⁷⁰ Mer om hvordan terrorfenomenet virker inn på psykisk syke, se f.eks. artikkelen til Gill & Corner fra *American Psychologist* i 2017, som gjennomgår ulike kunnskapstradisjoner på feltet. <http://www.rcpsych.ac.uk/pdf/Corner%20for%20website.pdf>

²⁷¹ Se f.eks. <https://www.aftenposten.no/verden/i/yAwoA/Storbritannia-er-nervesenteret-for-jihadistiske-terrorister-i-hele-Europa>

²⁷² Se siste trusselvurdering oppdatert på PSTs hjemmeside: <https://www.pst.no/>

²⁷³ For mer innsikt i temaet, se f.eks. Sunde, I.M. (2013): Forebygging av nettekstremisme i et politiperspektiv, i Sunde (red.) *Forebygging av radikaliserings og voldelig ekstremisme på internett*. PHS-Forskning 1/2013. Enkelte har ment at trusselen om cyberterror har vært overdrevet. Se f.eks. artikkelen fra forskerne ved Forsvarets forskningsinstitutt: Nesser, Lia, Stenersen & Ravndal (2013): Om radikaliserings og voldelig ekstremisme på Internett, i Sunde, I.M.: *Forebygging av radikaliserings og voldelig ekstremisme på internett*. PHS Forskning 2013:1, side 86.

²⁷⁴ Se blant annet: <https://morgenbladet.no/ideer/2017/09/martin-gedde-dahl-om-grumsete-internettkultur>. Ifølge norske terrorforskere utgjør spredning av film, bilder og symboler på nettet en viktig del også av kommunikasjonen som konstituerer de ekstreme islamistiske verdensbildene. Se Lia, B. (2013): Kasusstudium 1: Profetens Ummah og sosiale medier. I Sunde (red.): *Forebygging av radikaliserings og voldelig ekstremisme på internett*. Politihøgskolen 2013;1. Se side 110.

²⁷⁵ Müller, K. & Schwarz, C. (2018): Fanning the Flames of Hate: Social Media and Hate Crime. Available at SSRN: <https://ssrn.com/abstract=3082972> or <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.3082972>

²⁷⁶ Om forsiktighet med bruk av for brede narrativer for forklaring av ekstremistiske handlinger, se f.eks.: https://www.theglobeandmail.com/opinion/article-we-shouldnt-blame-toxic-masculinity-for-torontos-van-attack/?utm_source=facebook.com&utm_medium=Referrer%3A+Social+Network+%2F+Media&utm_campaign=Shared+Web+Article+Links. En presentasjon om forskning på forbindelsen mellom terror og psykisk uhelse, se f.eks. Yakely, J. & Taylor, R. (2017): Terrorism and mental disorder, and the role of psychiatrists in counter-terrorism in the UK, *Psychoanalytic Psychotherapy*, Vol,31, 2017 - Issue 4: Fundamentalism, Radicalisation and Terrorism - Part 2: <https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/02668734.2017.1368694>

²⁷⁷ Se f.eks. <https://www.aftenposten.no/verden/i/e1EBvy/Frykten-for-nettavhengighet-eksploderer-i-USA-Varsler-Tristan-Harris-mener-vi-er-pa-vei-inn-i-en-uutholdelig-verden>.

²⁷⁸ Se PSTs åpne trusselvurdering: <https://www.pst.no/alle-artikler/trusselvurderinger/trusselvurdering-2018/>

²⁷⁹ F.eks. skal rekrutteringen til IS fra Groruddalen og områder som Fjell i Drammen være liten sammenlignet med forsteder rundt store byer i Sverige. <https://www.dagsavisen.no/fremtiden/lokalt/ingen-mirakelkur-men-nesten-1.1095248>

²⁸⁰ <http://www.dagbladet.no/kultur/noen-ganger-er-det-alt-right/67638897http://filternyheter.no/hvite-nasjonalister-motes-i-oslo-lordag-talere-florter-med-nazi-slagord-og-mener-joder-skal-ut-av-europa/>

- ²⁸¹ <https://www.pressreader.com/norway/dagsavisen/20170629/281479276428266>
- ²⁸² Dette ble slått fast i en rapport fra Nationellt centrum för terrorhotbedömning, NCT. Konklusjonen støttes av terrorforsker Hans Brun, terrorforskare vid King's College i London. Se f.eks.: <https://www.aftonbladet.se/nyheter/a/IRQL7/storsta-terrorhotet--ensamma-extremister>.
- ²⁸³ Se: <https://www.svt.se/nyheter/inrikes/sapo-chefen-om-radikaliseringen-i-sverige-enorm-okning>
- ²⁸⁴ <http://filternyheter.no/gar-norske-nynazistlederne-side-side-mennene-na-tatt-bombeangrep-asylmottak/>
- ²⁸⁵ Tre sentrale personer i den svenske delen av Nordisk Motstandsbevegelse er dømt for grov vold ved bruk av eksplosiver i Gøteborg, og norske nynazister har sterke relasjoner til disse. Se f.eks.: <http://www.dagbladet.no/nyheter/hoyreekstreme-domt-for-angrep-pa-flere-asylmottak-i-sverige/68479352>
- ²⁸⁶ Sunde, I.M. red. (2013): *Forebygging av radikaliserings og voldelig ekstremisme på internett*. PHS Forskning 1. Radikalisering defineres i rapporten som en prosess der personer eller grupper gradvis aksepterer og tar i bruk vold som politisk virkemiddel. Ekstremisme viser til personer eller grupper som har en voldsforherliggende retorikk på nettet, mens en terrorist viser til personer og grupper som faktisk er involvert i politiske voldshandlinger. Se Nesser, P., Lia, Stenersen og Ravndal (2013): Om radikaliserings og voldelig ekstremisme på internett, i Sunde (2013) op.cit.
- ²⁸⁷ Nesser, P, Lia, B. & Stenersen, A. (2013): Ekstremisme i sosiale medier: En oversikt over forskning, internasjonale trender og implikasjoner for norske forhold. I Sunde (red.) *Forebygging av radikaliserings og voldelig ekstremisme på internett*, PHS Forskning 2013.
- ²⁸⁸ Lia, B. (2013): Kasusstudium 1: Profetens Ummah og sosiale medier. samt Kasusstudium 2: Anders Behring Breiviks bruk av Internett og sosiale medier, begge i Sunde (red): *Forebygging av radikaliserings og voldelig ekstremisme på internett*. PHS Forskning 2013:1
- ²⁸⁹ Nesser, P. Lia, B. Stenersen, A. & Ravndal, J. A. (2013): Om radikaliserings og voldelig ekstremisme på internett. I Sunde (red.): *Forebygging av radikaliserings og voldelig ekstremisme på internett*, PHS:2013:1, side 93.
- ²⁹⁰ Nesser, P. Lia, B. Stenersen, A. & Ravndal, J. A. (2013): Om radikaliserings og voldelig ekstremisme på internett. I Sunde (red.): *Forebygging av radikaliserings og voldelig ekstremisme på internett*, PHS:2013:1, side 86
- ²⁹¹ Lia, B. (2006): Al Qaeda online: Understanding jihadist internet infrastructure. *Janes Intelligence Review*. 18, 1, 14-19.
- ²⁹² Nesser, P. Lia, B. Stenersen, A. & Ravndal, J. A. (2013): Om radikaliserings og voldelig ekstremisme på internett. I Sunde (red.): *Forebygging av radikaliserings og voldelig ekstremisme på internett*, PHS:2013:1, side 96.
- ²⁹³ Klausen, J. (2015): Tweeting the Jihad: Social Media Networks of Western Foreign Fighters in Syria and Iraq. *Studies in Conflict & Terrorism*, vol 38, 1
- ²⁹⁴ Blant annet Telegram.
- ²⁹⁵ Op.cit. Her vises det spesifikt til motstandsgruppene Free Syrian Army og Nusrafronten. Disse sies å ha langsiktige målsetninger om væpnet kamp mot frafalne muslimer og Vesten. De utgjør en trussel i forhold til internasjonal terror. Angivelig skal et tosfret antall nordmenn ha kjempet i Nusrafronten. Se for øvrig: Freiburger, T & Crane, J.S. (2008): A Systematic Examination of Terrorist Use of the Internet. *International Journal of Cyber Criminology*, 2 (1), pp. 309-319.
- ²⁹⁶ Hegghammer, T. ed. (2017): *Jihadi Culture: The Art and Social Practices of Militant Islamists*. Cambridge University Press. For en dypere innsikt i hvordan ekstremistiske grupper bruker audiovisuelle verktøy for formidling av budskapet, se f.eks. masteroppgaven til Kvinnegaard, L. (2017): *Ekstremisters bruk av audiovisuelle filmelementer for å underbygge sitt fiendebilde på sosiale medier*. Masteroppgave i politivitenskap, Politihøgskolen.
- ²⁹⁷ Gerstenfeld, P. B., Grant, D. R. & Chiang, C.-P. (2003). Hate online: A content analysis of extremist internet sites. *Analyses of Social Issues and Public Policy*, 3(1), 29–44. DOI: 10.1111/j.1530-2415.2003.00013.x
- ²⁹⁸ Haanshuus, B. P. & Jupskas, A. R. (2017): Høyreklikk! En analyse av ytre høyre på sosiale medier i Norge. *Tidsskrift for samfunnsforskning*, 02, 58, 145-165
- ²⁹⁹ Se blant annet: <https://morgenbladet.no/ideer/2017/09/martin-gedde-dahl-om-grumsete-internettkultur>
- ³⁰⁰ Haanshuus, B. P. & Jupskas, A. R. (2017): Høyreklikk! En analyse av ytre høyre på sosiale medier i Norge. *Tidsskrift for samfunnsforskning*, 02, 58, 145-165. De 5 grupperingene er: Demokratene, Norges Frihetsparti, ND, Pegida og SIAN.
- ³⁰¹ Morozov, E. (2011): The Net Delusion. *The Dark Side of Internet Freedom*. New York, NY: Public Affairs.
- ³⁰² Se f.eks. Enjolras, B., Karlsen, R., Steen-Johnsen, K. & Wollebæk, D. (2013). *Liker, liker ikke. Sosiale medier, samfunnsengasjement og offentlighet*. Oslo: Cappelen Damm Akademisk, side 32-33. Se også Enebak, V.

(2012). Fjordmans radikalisering. I Ø. Sørensen, B. Hagtvet & B. A. Steine (red.): *Høyreekstremisme. Ideer og bevegelser i Europa* (s. 45–100). Oslo: Dreyer.

³⁰³ Se også: <https://agendamagasin.no/artikler/den-hvite-frykten/>. Både alt.right og alt.light vektlegger i tillegg antifeminisme, menns rettigheter og ytringsfrihet.

³⁰⁴ Horsti, Karina (2016): Digital Islamophobia: The Swedish woman as a figure of pure and dangerous whiteness. *New Media & Society*, Sagepub, DOI 10.1177/46/4448/6642/69, 1-18

³⁰⁵ Se f.eks. masteroppgaven i kriminologi av Vasaasen, I. (2017): *Patriot. En studie av en anti-islamsk nettkultur på Facebook i lys av hatkriminalitetskonstruksjonen*. Institutt for kriminologi og retts sosiologi, Universitetet i Oslo.

³⁰⁶ Resultat av en stor omfangsstudie av sammenheng mellom immigrasjon og terrorisme, som er basert på aggregerte data fra 145 land over en 40 års periode Se Bove, V. & Böhmelt, T, (2016): Does Immigration Induce Terrorism, *The Journal of Politics*, vol 78, 2, april. Se også:

https://www2.warwick.ac.uk/newsandevents/pressreleases/study_indicates_immigration,

³⁰⁷ Roy, Olivier (2017): *Jihad and Death*, London: C Hurst & Co Publishers Ltd. Forskeren har fulgt livshistoriene til 100 vestlige Jihadister, og konkluderer med at det må åpnes opp for flere måter å begripe islamistisk terror i Europa på og at de mest utbredte forståelsene kan bygge på feil hypoteser. Utfordringen skyldes ikke primært radikalisering av islam, men islamisering av voldsradikalisme. Se også <http://www.dagsavisen.no/verden/slar-hull-pa-myten-jihadistene-i-vesten-er-ikke-darlig-integrert-1.1043548>.

³⁰⁸ Op.cit.

³⁰⁹ Ensomhet regnes som en av vestens store utfordringer idag. I Storbritannia er det nå oppnevnt en egen minister som skal jobbe mot ensomhet. <https://www.nrk.no/urix/storbritannia-far-ensomhetsminister-1.13871528>

³¹⁰ Roy, Olivier (2017): *Jihad and Death*, London: C Hurst & Co Publishers Ltd. Se også:

<http://www.dagsavisen.no/verden/slar-hull-pa-myten-jihadistene-i-vesten-er-ikke-darlig-integrert-1.1043548>.

Roy er også invitert inn som foredragsholder til NUPIs Konsortiet for forskning om terror og voldelig islamisme i april 2018, under tittelen: Islamistisk radikalisering i Europa: En komparativ analyse

³¹¹ Ifølge kriminologiske teorier kan strukturell omorganisering i et samfunn utløse moralsk panikk med nye fiendebilder, uorden og vold. Se f.eks. Young, J. (2009): Moral Panic. Its Origins in resistance, resentment and the translation of fantasy into reality, *British journal of criminology*, 49, 4-16.

³¹² Se f.eks. Hochschild, A. R. (2016): *Strangers in Their Own Land. Anger and Mourning on the American Right*. The New Press. Se også: <https://www.theguardian.com/us-news/2016/sep/07/how-great-paradox-american-politics-holds-secret-trumps-success>

³¹³ Se f.eks. <https://www.aftenposten.no/verden/i/zqAAw/Fire-av-fem-terrorister-i-Europa-har-rotter-i-nordafrikanske-land>

³¹⁴ <https://www.politiet.no/globalassets/dokumenter/pu/forsvunnetrapport.pdf>

³¹⁵ Se også: <https://www.theguardian.com/society/2016/dec/18/paris-refugee-children-british-families-christmas-appeal-charities-asylum>

³¹⁶ Se f.eks. Vasaasen, I. (2017): *Patriot. En studie av anti-islamsk nettkultur på Facebook i lys av hatkriminalisering*. Institutt for kriminologi og retts sosiologi. Universitetet i Oslo.

³¹⁷ Se trusselvurderingen fra PST.

³¹⁸ Parallellsamfunn? Et politiblikk. Strategisk stab, Oslo politidistrikt 2016

³¹⁹ Se f.eks. Irwin-Rogers, K. & Pinkney, C. (2017): *Social Media as a Catalyst and Trigger for Youth violence*, Catch22 report. https://www.catch-22.org.uk/wp-content/uploads/2017/01/Social-Media-as-a-Catalyst-and-Trigger_Exec-Summary.pdf

³²⁰ Konflikten startet ved Blågårds Plads på Nørrebro i København.

³²¹ Se også: <http://sn.dk/Helsingoer/LTF-praesident-Vi-aabner-nye-afdelinger/artikel/654291>

³²² Se f.eks. VG: <https://www.vg.no/nyheter/utenriks/i/zLrpnK/den-svenske-gjengkrigen-131-skutt-og-drept-pa-syv-ar>

³²³ Se f.eks. <https://fof.se/tidning/2018/2/artikel/laget-ar-javligt-allvarligt>

³²⁴ Se blant annet Polisens rapport om allvarlig och organiserad brottslighet 2017, Polismyndigheten, NOA, Oktober 2017. Samt <https://fof.se/tidning/2018/2/artikel/laget-ar-javligt-allvarligt>. Se også Utsatta områden – social ordning, kriminell struktur och utmaningar för polisen. Nationella operative avdelingen. Enderrättelseenheten. Polisen juni 2017.

³²⁵ Se f.eks. Trusler og utfordringer innen IKT-kriminalitet, Politidirektoratet 2017. Se også PODs Omverdensanalyse: <https://www.politiet.no/globalassets/04-aktuelt-tall-og-fakta/omverdensanalyse/politiets-omverdensanalyse-2015.pdf>

³²⁶ Se f.eks. intervjuet med den kritiske teknologen Tristan Harris <https://www.aftenposten.no/verden/i/e1EBvy/Frykten-for-nettavhengighet-eksploderer-i-USA-Varsler-Tristan-Harris-mener-vi-er-pa-vei-inn-i-en-uutholdelig-verden>. Se også podcast intervju med forskningsleder på etiske sider av den pågående raske og dyptgripende informasjonsteknologiske forandringen av samfunnet, også for kontroll og politiets virksomheter: "Keeping an eye on AI with Dr. Kate Crawford.": https://www.microsoft.com/en-us/research/blog/keeping-an-eye-on-ai-with-dr-kate-crawford/?OCID=msr_podcast_kcrawford_fb

³²⁷ Se Brå:Ø Kortversjon av rapport 2016:17: It-inslag i brottsligheten ock rättsväsenets förmoga att handtera dem.

³²⁸ Justis- og beredskapsdepartementet (2015): *Justis- og beredskapsdepartementets strategi for å bekjempe IKT-kriminalitet*. Oslo: "kriminalitet som retter seg mot datasystemer og/eller datanettverk, eller kriminalitet der sentrale elementer av handlingsforløpet begås ved hjelp av datautstyr og/eller datanettverk"

³²⁹ Wall, D. (2016): Policing Cybercrime in the EU: Shall I stay or shall I go? British Society of Criminology Newsletter, 78.

³³⁰ <https://www.europol.europa.eu/iocta/2017/index.html>

³³¹ Se: Politidirektoratet (2017): Trusler og utfordringer innen IKT-kriminalitet.

<https://medlem.ntl.no/Content/103500/cache=20122109105334/Politiet%20i%20det%20digitale%20samfunn%20juli%202012.pdf>

³³² <https://www.europol.europa.eu/iocta/2017/index.html>

³³³ Et botnet er konstruert ved at computere kommuniserer med hverandre på internett. Et kommandosted bruker dem til å sende ut spam eller tjenestenektangrep (DDos) og så utøve andre lovbrudd.

³³⁴ Se f.eks.

<https://www.ons.gov.uk/peoplepopulationandcommunity/crimeandjustice/bulletins/crimeinenglandandwales/june2017>

³³⁵ <https://www.vg.no/nyheter/innenriks/krim/dnb-advarer-mot-svaert-troverdigg-svindelforsoek/a/23964021/>

³³⁶ <https://www.nsr-org.no/moerketall/>. Internasjonalt ser det ut til å være betydelige variasjoner mellom land i hva bedrifter oppgir seg utsatt for, noe kan skyldes ulik bevisstgjøring og jurisdiksjon. Problemer virker uansett betydelig. I Hong Kong har f.eks. 61 % av små og mellomstore bedrifter rapportert at de har opplevd "cyber breach", jfr <https://www.enterpriseinnovation.net/article/61-hk-smbs-suffered-cyber-breach-within-past-3-years-712162472>

³³⁷ Phishing betegner i utgangspunktet digital snoking eller «fisking» etter sensitiv informasjon, som passord eller kredittkortnummer. De vellykkede angrepene er som regel utformet som epostene målrettet til en avgrenset gruppe mottakere, og budskapet er formulert på en måte som synes relevant for vedkommende virksomhet.

³³⁸ Dette er ifølge den såkalte KRISNO-undersøkelsen: https://www.nsr-org.no/getfile.php/Dokumenter/NSR%20publikasjoner/Krisino/KRISINO%20rapport%202017_5_final.pdf

³³⁹ I løpet av høsten 2017 har det i norske aviser vært oppslag om hvordan Nord-Korea angivelig driver hackerangrep og cyber-krigføring, der de har klart å tilrane seg store økonomiske verdier fra internasjonale banker. Se f.eks. <https://www.vg.no/nyheter/utenriks/nord-korea/slik-opererer-kims-cyberhaer/a/24167507/>

³⁴⁰ Se blant annet Teknologirådet (2014:2): På nett med publikum.

³⁴¹ Se f.eks.:

https://www.ntnu.no/documents/10470/0/Rapport+Seksuell+Trakassering+STFK+2014_korrigert.pdf/2b059c9e-034a-4d65-913c-412f635e7d2e

³⁴² Som en del av SaLTo-samarbeidet har den registrerte kriminaliteten blant barn og unge i Oslo kommune blitt grundig analysert siden 2007. Data som presenteres er iblant hentet fra SaLTo-rapport utgitt 2017, med tall fra 2016. Mer detaljert bilde av barne- og ungdomskriminaliteten presenteres i SaLTo-rapporten som utgis senere i mai 2018.

³⁴³ Data mangler for straffbare forhold blant unge i Asker og Bærum fra 2007.

³⁴⁴ I lovbruddskategorien "Annen" inngår blant annet anmeldelser for hensynsløs atferd, ordensforstyrrelser og ulovlig bruk eller besittelse av våpen, inkludert kniv.

³⁴⁵ Svensson, Robert (2000): *Strategiska brott. Vilka brott förutsäger en fortsatt brottskarriär?* BRÅ-rapport 2000:3. Stockholm. Brottsförebyggande rådet (BRÅ).

- ³⁴⁶ I aldersgruppen 18-22 år har det i løpet av de siste to årene kun vært en svakere økning i antall forhold som gjelder vold, i hovedsak knyttet til trusler og vold mot offentlig myndighet.
- ³⁴⁷ Se f.eks.: Irwin-Rogers, K. & Pinkney, C. (2017): *Social Media as a Catalyst and Trigger for Youth violence*, Catch22 report. https://www.catch-22.org.uk/wp-content/uploads/2017/01/Social-Media-as-a-Catalyst-and-Trigger_Exec-Summary.pdf
- ³⁴⁸ Antallet anmeldelser var 19 i første halvår 2016, og 28 i andre halvår. Dette i sammenligning med et gjennomsnitt på 13 i de foregående fire første halvår og 12 i de foregående fire andre halvår.
- ³⁴⁹ Medietilsynet (2016): *Barn og medier. 9-16-åringers bruk og opplevelse av medier*. <https://www.medietilsynet.no/globalassets/publikasjoner/barn-og-medier-undersokelser/barn-og-medier-2016-komprimert-ensidig.pdf>
- ³⁵⁰ <https://www.catch-22.org.uk/wp-content/uploads/2017/01/Social-Media-as-a-Catalyst-and-Trigger-for-Youth-Violence.pdf>
- ³⁵¹ Data bygger på analyser fra tidligere Oslo politidistrikt, som ikke inkluderte kommunene Asker og Bærum. Det er foreløpig ikke gjennomført noen analyse av de unge lovbrysterne i Oslo politidistrikt i 2017. Tallene som presenteres her er fra SalTo-rapporten basert på data fra 2016: Oslo politidistrikt (2017): *Barne- og ungdomskriminaliteten i Oslo*. Denne rapporten inneholder også flere detaljer om de registrerte lovbruddene i 2016, samt utvikling over tid.
- ³⁵² Dette pga juridiske begrensninger i muligheten til krysse data fra ulike registre.
- ³⁵³ Oslo politidistrikt (2017): *Barne- og ungdomskriminaliteten i Oslo*. Rapport basert på data fra 2016. Denne rapporten inneholder også flere detaljer om de registrerte lovbruddene i 2016, samt utvikling over tid.
- ³⁵⁴ Tallene som presenteres for gjerningssted i denne sammenhengen, gjelder anmeldelser registrert i 2017 og med gjerningsdato samme år.
- ³⁵⁵ Politidirektoratet (2017): *Kriminaliteten blant barn og unge i Norge 2012-2016*. Oslo.
- ³⁵⁶ <https://www.dst.dk/da/Statistik/emner/levevilkar/kriminalitet#>
- ³⁵⁷ Se: Irwin-Rogers, K. & Pinkney, C. (2017): *Social Media as a Catalyst and Trigger for Youth violence*, Catch22 report. https://www.catch-22.org.uk/wp-content/uploads/2017/01/Social-Media-as-a-Catalyst-and-Trigger_Exec-Summary.pdf
- ³⁵⁸ Bakken, Anders (2017): *Ungdata 2017. Nasjonale resultater*. NOVA Rapport 10/17. Oslo. Norsk institutt om oppvekst, velferd og aldring (NOVA).
- ³⁵⁹ Frøyland, LR og von Soest: Trends in the Perpetration of Physical Aggression among Norwegian Adolescents 2007-2015. *Journal of youth and adolescence* 2017 Dec 1. doi: 10.1007/s10964-017-0793-2. [Epub ahead of print] og Aftenposten 13. Februar 2018: <https://www.aftenposten.no/viten/i/8wQA8W/Ungdomsvold-halvert-pa-atte-ar-Mindre-alkohol-og-mer-skjermbruk-kan-vare-forklaringer>
- ³⁶⁰ Løvgren, Mette og Bakken, A. (2017): *Ungdata junior 2017. Asker kommune*. NOVA-rapport 14/17. Oslo. Norsk institutt om oppvekst, velferd og aldring (NOVA). OG Løvgren, Mette og Bakken, A. (2017): *Ungdata junior 2017. Bærum kommune*. Oslo. NOVA-rapport 13/17. Norsk institutt om oppvekst, velferd og aldring (NOVA).
- ³⁶¹ Bakken, Anders (2017): *Ungdata 2017. Nasjonale resultater*. NOVA Rapport 10/17. Oslo. Norsk institutt om oppvekst, velferd og aldring (NOVA).
- ³⁶² Ibid.
- ³⁶³ Se: Frønes, I. (2017): *Barnefattigdom i kompetanse samfunnet*, i *Oppvekstrapporten 2017*. Barne- ungdoms- og familiedirektoratet.
- ³⁶⁴ F.eks. Barne- ungdoms- og familiedirektoratet (2017): *Oppvekstrapporten 2017*.
- ³⁶⁵ Ljunggren, Jørn (2017): Oslo og sosial ulikhet i Ljunggren, Jørn (red): *Oslo- ulikhetenes by*. Oslo. Cappelen Damm Akademisk. Se også: Frønes, I. (2017): *Barnefattigdom i kompetanse samfunnet*, i *Oppvekstrapporten 2017*. Barne- ungdoms- og familiedirektoratet.
- ³⁶⁶ Løvgren, Mette og Bakken, A. (2017): *Ungdata junior 2017. Asker kommune*. NOVA-rapport 14/17. Oslo. Norsk institutt om oppvekst, velferd og aldring (NOVA), og Løvgren, Mette og Bakken, A. (2017): *Ungdata junior 2017. Bærum kommune*. Oslo. NOVA-rapport 13/17. Norsk institutt om oppvekst, velferd og aldring (NOVA).
- ³⁶⁷ Brattbakk, Ingar og Andersen, B. (2017): *Oppvekststedets betydning for barn og unge. Nabolaget som ressurs og utfordring*, Arbeidsforskningsinstituttet, Høgskolen i Oslo og Akershus, rapport 02:2017. OG Ljunggren, Jørn (red) (2017): *Oslo – ulikhetenes by*. Oslo. Cappelen Damm Akademisk.
- ³⁶⁸ Frønes, I. & Strømme, H. (2010): *Risiko og marginalisering. Norske barns levekår i kunnskapssamfunnet*. Oslo: Gyldendal Norske Forlag. Frønes, I. (2017): *Barnefattigdom i kompetanse samfunnet*, i *Oppvekstrapporten 2017*. Barne- ungdoms- og familiedirektoratet.

- ³⁶⁹ Se f.eks. Andersen, B. & Biseth, H. (2013): The Myth of Failed Integration: The Case of Eastern Oslo. *City & Society*, vol 25, no 1, pp 5-24.
- ³⁷⁰ Righard, E., Johansson, M. Salonen, T. (2015, eds.) *Social transformation in Scandinavian Cities, Nordic Perspectives in Urban Marginalization and Social Sustainability*. Nordic Academic Press.
- ³⁷¹ Nilsson, Eva-Lotta: *Parental socialization and adolescent offending*, Malmø universitet, 2017. Sammendrag. Se: <https://dspace.mah.se/handle/2043/22366>
- ³⁷² Frønes, I. (2017): *Barnefattigdom i kompetanse samfunnet*, i *Oppvekstrapporten 2017*. Barne- ungdoms- og familiedirektoratet.
- ³⁷³ Bakken, Anders (2017): *Ungdata 2017. Nasjonale resultater*. NOVA Rapport 10/17. Oslo. Norsk institutt om oppvekst, velferd og aldring (NOVA).
- ³⁷⁴ Se f.eks. Dyb, Evelyn (2014): *Unge ranere i den globale byen. En kvalitativ studie*. Norsk institutt for by- og regionforskning. Oslo. NIBR-rapport 2014:20.
- ³⁷⁵ For vurdering av ytringsfrihet og andre relevante juridiske tema for bedre regulering av nettekstremisme, se Sunde, I.M. (2013): *Forebygging av radikaliserings og voldelig ekstremisme på internett*. PHS Forskning 2013:1 376 VG 21.mars 1951 har f.eks. en artikkel om "Frognervandring". Se: <http://m.side3.no/alt-var-ikke-bedre-fr/3256448.html>. Se også en studie av de mobile ungdomsnettverkene som bedrev ran i Oslo politidistrikt i 2013: Dyp, E. (2014): *Unge ranere i den globale byen. En kvalitativ studie*. NIBR-rapport 2014:20.
- ³⁷⁷ En nærmere beskrivelse av hvordan digitaliseringen påvirker samhandling, konflikter og kontroll av sosiale utvekslinger i ungdomskriminelle nettverk i England, finnes i Irwin-Rogers, K. & Pinkney, C. (2017): *Social Media as a Catalyst and Trigger for Youth violence*, Catch22 report. https://www.catch-22.org.uk/wp-content/uploads/2017/01/Social-Media-as-a-Catalyst-and-Trigger_Exec-Summary.pdf
- ³⁷⁸ En slik kartlegging er ikke foretatt i Trendrapporten. En nyttig kartleggingsform vil kunne være "netnografi". Dette er en kvalitativ og tolkende etnografisk undersøkelsesmetode som anvendes for å studere folks handlinger og adferd online. Se f.eks. en beskrivelse i masteroppgaven til Vasaasen, I. (2017): *Patriot. En studie av anti-islamisk nettkultur på Facebook i lys av hatkriminalitetskonstruksjonen*. Institutt for kriminologi og retts sosiologi. Universitetet i Oslo, side 27-32.
- ³⁷⁹ Dette er en utvikling i tråd med utviklingen beskrevet i forrige Trendrapport (2015).
- ³⁸⁰ Forsøket på å inkludere forandringer i kultur og etiske vurderinger inn i etterretningsanalyser skjer flere steder, og med ulike utgangspunkt. Se f.eks. Bean, H. (2012): Rhetorical and critical/cultural Intelligence Studies. *Intelligence and National Security*, vol 28, no 4, pp. 495-519. Se også kritikk av de ofte sirkulære argumentene i normative vurderinger av fare knyttet til bestemte kriminalitetsfenomen som oppstår i etterretningsprodukter som ikke søker ut i det empiriske politiske landskapet for å identifisere morgendagens vurderinger av risiko; Rønn, K.V. (2012): Democratizing Strategic Intelligence? On the feasibility of an objective, decision-making framework when assessing threats and harms of organized crime. I *Policing*, vol 7, no 1, pp 53-62
- ³⁸¹ Se blant annet: Critcher, C. (2011): For a political economy of moral panics, *Crime, media, culture*, 7, 3, 259-275. Se også : Jenkins, P. (2008): *Decade of nightmare. The End of the Sixties and the Making of Eighties America*, Oxford University Press.
- ³⁸² Se f.eks. von Scheve, C. (2013): *Emotions and Social Structure. The affective foundations of social order*. Routledge.
- ³⁸³ "Diskurs" betegner forhandlingene bak de kulturelle måtene å tenke, snakke og forstå fenomener og situasjoner på, som igjen åpner rom for bestemte handlinger og reaksjoner, og utelukker andre. Se f.eks. definisjonen av "diskurs" hos Mygland, K. (2007): *Terrorisme institusjonalisert*. Masteravhandling i kriminologi, Institutt for kriminologi og retts sosiologi, UiO, side 3-11. I denne trendrapporten er det diskursive forbundet med en pragmatisk tilnærming og et institusjonelt perspektiv som finnes blant annet hos Smith, D. (2005): *Institutional Ethnography. A Sociology for People*. Alta Mira Press.
- ³⁸⁴ For mer teoretisk innsikt i diskurser om utvikling, se Nustad, Knut G. (2001): Utvikling som diskursivt rom: makt, fattigdom og aktører, *Sosiologi i dag*, 31, 4, side 73-88.
- ³⁸⁵ Se f.eks. Simon, J. (2007). *Governing through crime: How the war on crime transformed american democracy and created a culture of fear*. New York: Oxford University Press, samt Findley, M. (2008): *Governing Through Globalised Crime: Futures for International Criminal Justice*. Willan.
- ³⁸⁶ Se f.eks. Critcher, C. (2008): Moral panic Analysis: Past, Present and Future, *Sociology Compass* 2/4, side 1127-1144
- ³⁸⁷ Strukturering av grunnleggende samfunnsrelasjoner og -institusjoner har gjerne lange historiske røtter, og de er nedfelt også som mentale "dypstrukturer" i vår ubevisste omgang med omverdenen. I trendrapporten går

analysen ikke så dypt. Bourdieus analyser av sammenheng mellom maktrelasjoner og preferanser gjennom begrepet om "*habitus*" kan stå som et enkelt eksempel fra samfunnsvitenskapen på dette.

³⁸⁸ Se f.eks. Carlsson, C. & Sarnecki, J (2016):*An Introduction to Life-Course Criminology*. Sage Publishing.